ספר

ברית הלוי

חלק ראשון

יכלכל

מערכה ראשונה | מערכה שניה
המכונה | המכונה
אושר יעקב | **דברי אשר**

תוכן רצוף אהבה, בירור ענינים שונים, בדברי הראשונים ואחרונים, במשא ומתן של הלכה, ע"ד חקר יסודותיה ומקורי תוצאותיה, בסדר מערכה מענין לענין במוקדם ומאוחר בתורה

אשר חנן ד' אותי הצעיר מצעירי הלויים

יעקב אשר הלוי גראייעווסקי

בלא"א המופלא המנוח מו"ה משולם פייוויל הלוי ז"ל נכד הגאון החריף מהר"א מסלאנים זצ"ל בעהמח"ס משנת דראב"י.

נדפס

פעה"ק ירושלם תובב"א

שנת „ברית הלוי" לפ"ק

בדפוס הרי"ן לעווי ושותפיו הי"ו.

sefer BRITH HALEWI

von

Rabbi. JAKOB O. GRAJEWSKY

in JERUSALEM (Palästina)

אחז"ל בכיבוד אב מכבדו בחייו ומכבדו במותו, ואני לא זכיתי לכבד את אדוני אבי מאורי ומורי בנעורי, המופלא ומופלג בתו"י, ומוסבל ביסורים, המנוח כש"ת מו"ה **משולם פייוויל הלוי** ז"ל שנפטר בדמי ימיו בש"ק י"ד טבת תרנ"ד לפ"ק בפעה"ק ירושלם ומנ"כ על הר הזיתים מזרחה. וע"כ הנני מגיש לעילוי נשמתו הטהורה את ספרי זה פרי הגיוני בנו ותלמידו הצעיר המחבר.

הנני קובע ברכה לכבוד אמי מורתי הצנועה מרת חנה יענטע תחי' בת הר"ר יוסף מרדכי זלה"ה בהרב הצ' ר' יעקב קוניק מקאססאווע, וחתן הרה"ג הצדיק ר' זעליג זלה"ה שהי' ראש מתיבתא בק"ק ראזינאי וסלאנים ושם מנ"כ, אשר רבת שבעה לה נפשה צער גידול בנים ר"ל עד כי גדלתני א' מו' בנים גדלה, אתה ה' תשמרנה ותאריך ימיה ושנותיה בנעימים ותזכה לראות רוב נחת ועונג מבנה יחידה המחבר המוקירה ומכבדה, ומיוצאי חלציו הילדים אשר חננו ד'. יאריך ד' ימיהם ושנותיהם ונזכה לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט, ונזכה לשמוע רוב נחת וכט"ס מכל בני משפחתה יוצאי חלצי הוריה הנ"ל, יצליחם ד' בכל מעשי ידיהם ועסקיהם לאוי"ט כיה"ר.

וכן אני קובע ברכה בכלל ובפרט לאמי זקנתי מרת אסתר תחי' בנתן של קדושים גזע היחש לגדולי גאוני ישראל מימי קדם (כמ"ש בסוף הקדמתי), וליוצאי חלציה דודי ודודתי ויוצאי חלציהם שארי היקרים, השלמים ונכבדים, וכל בני משפחתנו הנכבדה הגבירים וקצינים, נדיבים ושועים. ד' עליהם יחיו ברוב נחת ועונג ואושר רוחני וגשמי עד ביה"ג בב"א.

מודעה

כל מקום שנזכר בספרי „גוי" או „עכו"ם" ודיני „עבדות" וכיו"ב אינו כי אם על הימים הקדמונים אשר רוב העמים היו רחוקים מאמת ויתהבלו בהבל וריק. אבל בזמן הזה אלה העמים בארצות אלו, אירופא, ואמעריקא, אשר הכירו את ד' ויסדו למו חוקים טובים ונאורים, דעת לנבון נקל כי לא עליהם שמתי דברתי בכל דברי הספר הזה, וכמו שכבר האריכו הספרים לדבר בחובתנו לדרוש שלומם וטובתם כל הימים.

הסכמת

אדמו"ר הרב הגאון הגדול המפורסם בתורתו וצדקתו, פאר הדור נ"י ציס"ע, כקש"ת מוהר"ר **אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים** שליט"א שהי' אב"ד דק"ק פאניוועז, מיר, וכעת האבד"ק אשכנזים פרושים בעיר קדשנו **ירושלם** ת"ו.

ה' לי בעזרי!

חזיתי איש מהיר במלאכתו, מלאכת שמים, לפני מלכים מלכי רבנן יתיצב, ה"נ האי צורבא מרבנן, מהנהו אילני דמלבלבי, פעה"ק ירושלם א' יכוננה עליון, כבוד האברך, הרב הגדול, חריף ושנון, מתון ומסיק, בחדרי תורה בקי, משנתו רב ונקי, כש"ת מו"ה **יעקב אשר הלוי גראיעווסקי** נ"י, אשר לפי מיעוט השנים הרבה מקנתו, מתמיד ומצא כדי מדתו, מדת חכמים, אתא ואייתי מתניתא בידי', ידים הבאים מחמת ספר, חבור לטהרה, אשר פיו יקבנו ספר **ברית הלוי** קובץ חידושים שנונים ומחודדים, אשר בשקידתו שם לילות כימים, העריך מערכה מול מערכה, אב"א גמרא ואב"א סברא, לסתור ולבנות להוציא תעלומה לאורה, וכך היא דרכה של תורה, עברתי כמעט על כל פניו, השתעשעתי ברוב עניניו, ומצאתי בו טעם זקנים, ישרים למוצאי דעת ונבונים, שמחתי לראות נוכח האמת דרכו ויושר מפעלו, לא יעבט אורחותיו, לכן אמרתי לפעלא טבא יאושר חילו לאורייתא כל מן דין סמוכי לנא להגיד לאדם ישרו, כי חשוב הוא חיבורו לאדפוסי אדרא, קנאת סופרים תרבה חכמה, יראו רבים מעשה ידיו להתפאר כי ידיו לו רב, כי נפש עמל עמלה לו ותרבה הדעת, לזאת אף ידי תכון עמו להיות מן המודיעים ולפנים, לאחינו נדיבי עם א' אברהם, אוהבי תורה לתמכו ולסעדו למען יוציא לפעולות אדם עמלו, יפוצו מעינותיו חוצה ונוצר תאנה יאכל פרי', ויזכה ללמוד מתוך הרחבה, להגדיל תורה ולהאדירה, והיו תומכיו מאושרים ומחזיקיו מבורכים בזה ובבא, כנפש המצפה להרמת קרן תוה"ק ולומדי', חובבי' ומשעשעי', ה' לסדר וירא יעקב כי יש שבר, ז' חנוכה נשיא לבני אשר בשנה **מברכ"ת** לפ"ק.

נאום **אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים**
באאמו"ר הגאון הצדיק מו"ה **בנימין** זצללה"ה מפאניוועז
תוך עמי אנכי יושב בתוככי ירושלם תוב"ב
(מקום החותם)

מכתב

הרב הגאון הגדול המפורסם בחיבוריו היקרים שדי חמד, כקש"ת מוהר"ר **חיים חזקי' מדיני** שליט"א האב"ד דק"ק ספרדים בעיה"ק **חברון** ת"ו.

ב"ה. יום שנתלו בו **המאורות** (לפ"ק) ברביעי בחדש אשר נתן לנו את התורה, ינצרהו רחמנא מכל צוקה וצרה ויוסיפו לו שנות **חיים ורוב שלום** (לפ"ק).

לכבוד והדר, בקדש נהדר. הרב הגדול, חריף ובקי. משנתו קב ונקי. כש"ת מוהר"ר **יעקב אשר גראייעווסקי** השוכן בעיר קדשנו ירושלם תוב"ב שליט"א.

חובתי אעשה להשמיע בקול תוד"ע להרגיע רוחו הטהורה, להודיעו מקבלתי (בשבוע זו) מכתבו הבהיר מיום ב' לחודש ניסן מלא חידושי תורה בהערותיו היקרות על דברתי בשדי חמדתי בכמה עניינים, משובצות זהב ודרכמונים, בונה וסותר כדרכה של תורה ונחמדים מזהב ומפז רב פנינים, ותש"ח לכתה"ר אשר נושא ונותן בדברי איש צעיר כמוני היום קטן שבקטנים, יאריך ה' לו ימים ושנים, בבנים ובני בנים, ושובע שמחות דשנים ורעננים, כנה"ר וכנפש

הצעיר **חיים חזקיאו מדיני**
המכונה **חח"מ** הי"ו
(מקום החותם)

ולמען יהי' לאחרים לאות כי עיינתי בדברי' הנני רושם איזה הערות מהרבה אשר עלו במחשבה לפני בעברי על דבריו *)

---

*) יען כי קצור הגליון להכיל, שמתי להם מקום בסוף ספרי. בצירוף הגהותי עליהם המכונים בשם „שומר הברית"

הקדמת המחבר

אודה ד' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו. חסדו כי גבר עלי מעודי ועד עתה, החייני וקיימני, ואל המנוחה (זו תורה) ואל הנחלה (זו אה"ק) הביאני. ובין הוגי תוה"ק חלקי שמני, הכתובה והמסורה לנו למורשה, להגות בה ולפרשה, והרשות נתונה, לחדש בה ולהבינה איש איש כפי רוח מבינתו, אשר קבלה נשמתו, ועי"י יגיעתו, מצא אבידתו, אשר נאבד ממנו, מסיבת החומר שאינו כל כמינה. וע"ד שכ' האלשיך הק' (איכה ה' י"ט) וז"ל והענין כי הוא ית' מאז חשב מחשבות לבל תדח ממנו תורה משום דור, ואז כל נפש קבלה ונשקע בה כל המתייחס אליה וכו' ובבואה לעולם הלזה מחדשה מה שקבלה, כי היא חלקה בתירה כי גם שיראה שע"י יגיעת עיונו הוא מבין, לא כן כ"א מה שקבלה נפשו, והיגיעה אינה אלא מפני שהחומר מעכב מלגלות הנפש כה שקבלה, ע"כ צריך ליגע החומר ולהתישו, ואז הנפש מוציאה מה שקבלה וכו' וע"כ נקראת תושיה שמתשת כוחו של אדם וזה אמרם יגעת ומצאת תאמין כי אחרי היגיעה למציאה תחשב לו כי ע"י החומר הרי הוא כאבוד ממנו והוזר ומוצאו וכו' עכ"ל. ועד"ז כ' מהר"י אדרבי בריש דרשותיו בזה"ל כן האדם בהיותו מעיין ומחדש דבר מה בהורה אין משלים את עצמו בדבר יוצא חוץ מטנו כי המושכל ההוא כבר ידעו והיה חקוק בו ובנשמתו מיום עמדו על הר סיני אלא שעד עכשיו היה לו מסך כבדיל מצד חמרו בינו לבין המושכל ההוא, והשתדלות עיון האדם מתוך עובי המסך ההוא עד אשר דק ואז יצא אל המציאות מה שכבר ידעו עכ"ל. ובזה הנה הבאתי את ראשית ביכורי פרי עתי ועמי אשר חנני ד' בעמלי בימי נעורי וחרפי, ראה ד' את עניי כי לא נפל גורלי הגשמי בנעימים, ורבו הרפתקאות דעדו עלי מעודי ועד עתה במיעוט ימי, ומצצו לשד עצמי, וחולשתי גברה ולבי נשברה, ולא ידעה התנחם (על הלקח ממני בני בכורי הנעים כמר פייוויל יצחק נ"ע בכ' אלול תרנ"ט), וזכרתי לי מאמר החכם כי אין שמחה כהתרת הספיקות (מובא בשו"ת רמ"א סי' ו') ומפני יד ד' בדד ישבתי להתבודד בד' אמות של הלכה, ואת אשר העלתה מצודתי בחסדי ד' רשמתי לי עלי-גליון למשמרת, (בשעה שבני אדם שוכבין, כי עתות היום אינם בידי מפני עול הישיבה יצ"ו), ואם כי מששתי בכל כלי לא מצאתי בהם מאומה, ובביתי אין לחם ואין שמלה (כמדרשם בשבת ד' ק"כ) לא ש"ס ומפרשיו ולא שו"ת קמאי ובתראי מפני צרת הבת ירושלים אשר הדחק והלחץ השורר בין הלומדים ועמלי תורה אין להכתב, איה שוקל ואיה סופר. בכ"ז תשוקתי הרבה להתבשם בדברי רבותינו נ"ע גברה על חסרוני ויגעתי אחריהם עד מקום שידי יד כהה מגעת בשאלה לעתות ספורות, ואת אשר קלטתי בזכרוני ואשר העירותי עליהם רשמתי לי למזכרת לקיים מ"ש חז"ל (ביבמות צ"ו:) ע"פ אגורה באהלך עולמים, ומפני כי הזמין לי השי"ת שעת הכושר להוציא לאור עולם את פרי תנובתי, אשר זה כל חפצי ושאלתי כטבע כל בני חלוף המוטבע בו תשוקה נמרצה לזה כמ"ש המורה ח"ב פ' ל"ו „אבל טבע השכל כן הוא שישפיע לעולם עד שיגיע ישלימהו והשפע האלקי לא יניחום לשקוט בשום פנים", ואם כי ידעתי כי לא לאיש כמוני להמנות בין חוברי חבר, אולם כבר כ' הר"ר יונה בפי' לברכות פ"ג בזה"ל כשהדברים טובים בעיני האדם יש לו חשק לאומרם אף שלא בעתם וכו' עי"ש, נוסף לזה כי שמתי לי דברי אליהו בן ברכאל הבוזי לקו, ואמרותיו הטהורות למשקולת, באמרו: (איוב ל"ב) „צעיר אני לימים ואתם ישישים ע"כ זחלתי ואירא מחוות דעי אתכם". וזהו מיראת לעז הבריות ודבתם רעה לאמר ילדות שבו העיזה פניה לנהוג שלא כשורה, ומעטה גאות לבש לשים חלקו בין .אנשי הצורה, ע"כ אמר, הן גם אני חשבתי כי כדבריכם כן הוא, וזהו „אמרתי ימים ידברו ורב שנים יודיעו חכמה", והוא ע"פ מ"ש המורה בח"א פל"ב, בחשבו סיבות הראשיות המעכבות מהשגת החכמה ובתוכן הכנת הטבעיית, כלומר התמזג תכונת הנפש מרתיחת המית הילדות והבחרות המזיקות לכחות הנפש עי"ש, אמנם אח"ז התבונן כי לא כן הדבר, יען כי זהו רק להשגת שאר החכמות, אבל בהכבת התורה אינה מן המדה, כי „אכן רוח הוא באנוש ונשמת שדי תבינם", ואינו מהשגתו העצמיית, התלויה מסיבות שונות והסרת מניעות אשר יניאוהו מהם, כ"א חלק נשמתו אשר קבל מסיני, וע"כ „אענה אף אני חלקי" (באשר כי הוא חלקי מימות עולם) „אחוה דעי אף אני" ואוציאה בקהל רב מפני ב' טעמים. הא') הציקתני רוח בטני „הנה בטני כיין לא יפתח כאובות חדשים יבקיע" וע"ד שביאר המורה שהבאתי למעלה מגודל תשוקת האדם להשפיע מה שהושפע עליו לזולתו, והמליצו ע"ז כי לוא עלה איש למרומים וראה משטרי השמים וצבאה כי אז נשוא בל יכול על תשוקתו להודיע לזולתו. וכמ"ש המוסקטי מאה"ח בזה"ל אדם אחד מאלף לא מצאתי ישב בדד בשמחות וגיל אף כי נטל עליו כל ההצלחות, וע"כ „אל נא אשא פני איש ואל אדם לא אכנה" לשמוע אל עלילותם ושיחתם כל היום. והב') כי חובתי אעשה בעודנה בידי ומי יודע מה ילד יום וזהו: „כי לא ידעתי אכנה" (ולשמוע לדבריהם) „כמעט ישאני עושני" ואין אתנו יודע עד מה אם ימים האחרונים יהיו טובים מאלה, מלבד זה לאיש הנבון נקל לדעת כי לא לכבוד כונת מחבר ספר בחד"ת ופלפולא דאורייתא בימינו אלה, אשר קרן התורה אסף נגהו וכבוד לומדיה חולל לחובקי חיק נכריה ילדי זרים, סוררים מד' ולמצותיו צוררים, סיפורי שחוק והיתולים, דברי הבאי ובטלים, שנות להם ולמחבריהם שלא יצאו לאויר העולם, ועל ספר שו"ת או חידושי תורה יביטו בעיניהם הגאיונים באמרם: די לנו בראשונים ומה לנו לגבב עלינו עוד חומרות אחרונים וכיו"ב דברי שטות והבלים שאינם כדאים להעלותם עלי גליון. ואם לכסף? הלא ידוע כי זאת תפלת כל מחבר בזה"ז יה"ר שתהא יציאתי כביאתי, לחזור לו את אשר הוציא בהדפסתו וכולי האי ואולי, מלבד כל זה עוד לא אלמן ישראל מאנשים ישרי לב יראי ד' אשר יקיימו דברי חכמנו ז"ל הוי דן את כל אדם לכף זכות, אשר ודאי גם מחבר הוא בכלל זה, וישימו נגדם מה שכ' המאירי בזה"ל ולזה אין ליחס למשתדל או למחבר או למחדש גאוה ועזות. אבל לחריצות והשתדלות וטוב העיון ויושר ההשגחה, וכבר העידו ע"ז באמרם „מכאן לתלמיד שאומר דבר הלכה שאין מזיחין אותו" שאין מפרישין אותו משמועתו ר"ל שאין גוערין בו מצד אמרו דבר מחודש הן דרך לימוד הן דרך הוראה עד שיתבייש לגערתנו ויצניע דבריו לפחדו ממנו „ואמרי לה אין מזניחין אותו" שאין ראוי לגנות דבריו בפני אחרים ושלא בפניו כדי להרחיקם מהם עד שישתכחו דבריו „ואמרי לה אין מזחיחין אותו" שאין מחזיקין אותו בגאוה וגובה לבב, אבל יש לנו לדונו לכף זכות ולקבל דבריו או להתיישב בהם אם הן כדי להאמין אם לאו, ולא נחלק עליו מצד הקנטור והשנאה או מדרך גאוה וניצוח, אבל יקבל דבריו או נחלק עליו בדרך ישרה ע"צ הוצאת האמת לאור, ועם השעני באלו הסיבות נסמכתי עליהם לסבול דבריהם על היותי עצמי במחבר ומחוקק במשענותם עכ"ל הנחמד. ובכיו"ב כ' הרמב"ם במורה ח"א פ"ה בשם ראש הפילוסופים שאין ראוי למעיין בספר שייחסהו לגאות או כמשתבח ומתפאר אלא לזריזות והשתדלות וכו'. ובזה נסמכתי בעניי שלא לשעות לחצי לעגם כי בכיו"ב כבר הביא הרמ"א בריש ש"ע או"ח דברי המורה שאין לחוש לחרפת המלעיגים בדבר מצוה או חובה, ואין לך מצוה גדולה מהדפסת דברי תורה וכמ"ש בהק' זוה"ק, וס' חסידים סי' תתק"ל ועי' הק' לקצוה"ח וס' הברית ח"ב מאמר י"ב פ"ט ומאמר י"ג פי"ט דברים נלהבים יעו"ש:

אי לזאת סדרתי לי לע"ע ג' מערכות שונות מחידושי אשר יכלכלו בתוכן ענינים שונים, וכל אחד יש לו מדור בפ"ע בתוך הסימנים מסומנים ענין ענין לבדו ומישך שייכי להדדי, ורישא בתר סיפא גרירא והיה הקישורים ליעקב כמשפט

מערכה

הקדמת המחבר

מערכה, במוקדסו מאוחר בתורה, למען ירוץ המעיין בו, וקראתי שמו בישראל בכלל **ברית הלוי** ע"ש הכ' ואתנה את בריתי את לוי (מלאכי ב') ואין ברית אלא תורה כמש"כ אם לא בריתי וכו' וכמ"ש בפ"ק דע"ז, ובפרט קראתי למער' א' בשם „אושר יעקב" יען כי אותה יסדתי בשנת תרנ"ט אשר הורע לי בסופה וכמש"ל ובה מצאתי לי נוחם מעצבי ומרודי וזהו כל אושר (הנצחי של) יעקב כי קטן הוא (ובמ"ק עולה כימי שנותי אז) ומער' ב' בשם „דברי אשר" מפני כי תכלכל בקרבה בירור ענינים שונים אשר הזכרתים במער' א' ובא תשלום ביאורם במער' ב', ושמי בקרבם כמצווה עלינו מהראשונים ז"ל וכמ"ש הרוקח, ולע"ע מפני דוחקי מנעתי מלהדפים את המער' השלישית אשר פי יקבנה „משפטי הכונות" (הובא בסי' ג' ממער' א' עי"ש) תכלכל בירור עניני הכונות במצות ובשחיטת חולין וקדשים גיטין וחליצה, קנינים ועדות, ד' יעזרני להוציאה בקרוב לאור עולם:

כהתימי לדבר אפרוש כפי השמימה בברכת הודאה לה' המחונני ומאלפני, בהודאה לשעבר ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד וזיכני לראות בהופעת ספר חידושי לאור, אשר גדולי גאוני זמננו בפעה"ק ובחו"ל ראוהו ויפארוהו במכתבי הסכמותיהם אלי, וסמכו ידיהם עליו כי ראוי הוא לאדפוסי אדרא, ובקשתי על להבא, אנא ד' הצלח נא את דרכי בקודש כל ימי חיי לחזקני ולאמצני על דלתי התורה ותושיה ויקובל לרצון חיבורי בעיני המעיינים ויתקיים בי כתפלת רחב"ד (ברכות פ"ה) יה"ר שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי, הן כפירש"י שהוא תפלה אחת, והן כפירוש המפרשים שב' תפלות הן, ויהא רעוא דאימא מילי דהתקבל כתפלת ר' אבא כד סליק לארעא דישראל (ביצה ל"ח), וענינו כי ידוע כי ת"ח שבא"י מנעימין זה לזה בהלכה (סנהדרין כ"ט) וע"כ זה גרמא כי אין הדברים מתקבלים מצד ערך אומרם אשר עפי"ז יפול לפעמים עיקר הקנטור ואהבת הניצוח כידוע, כי אם קבלתם מצד ערך הדבר בעצמותו וזהו אימא מ י ל י דהתקבל, וע"ד מאה"ח קבל האמת ממי שאמרו ואולי זהו כונתם בשבח תלמודא דא"י באמרם בב"ר (פ' י"ז) וזהב הארץ ההיא טובה, אין תורה כתורת א"י, מפני זכות ערכה, מזוקקה מכל דופי ושמצה הבא ע"י אהבת הניצוח כידוע:

והנני יוצא בכריעה מול פני הקודש פה עיר קדשנו ותפארתנו י ר ו ש ל י ם, ונזכה לראות במהרה בבנינה ובשכלול היכלה וישובו ישראל לגבולם והכהנים לעבודתם ולסידור המערכות ולוים לשירם ולזמרם, ובתוכם הצעיר מצעירי הלויים

יעקב אשר בלא"א המופלא המנוח מו"ה **משולם פייוויל הלוי גראייעווסקי**

נכד הגאון החריף ר' **אליעזר מסלאנים** זצ"ל בעהמח"ס „משנת דראב"י", נצר מגזע היחס לרבותינו „בעל מעשי ד' והמהרש"א זצוק"ל ודור ז' להקדוש הגאון ר' **ישראל מראזינאי** הי"ד *)

*) כי אם-אבי ז"ל מרת אסתר תחי' היא בת ה"ר ישראל חיים בהחריף ר' צבי הירש בהגאון מהר"א מסלאנים (נולד בז' טבת תק"ד ונסמך מהגאון ר' רפאל המבורגער בהיותו אב"ד בפינסק בש' תקל"ד, אשתו הראשונה היא בת הגאון המקובל מו"ה יצחק אייזיק אב"ד דפינסק ומבנה נולד לו בנו הג"מ ר' יצחק אייזיק אביו של הג"מ ר' שלום מרובזעוויץ זלה"ה) ואשתו השנייה היא בת הגביר הצדיק ר' נחום גראייעווער מסלאנים (ממנו נתייסד משפחת גראייעווסקי או גראיעווער בכל מקומות מושבותיהם), ושם הדפיס חיבורו הנ"ל בש' תקע"ט וכותב בהקדמתו כי המהרש"א הוא ז ק נ נ ו, ובהסכמת שארו הגאון האב"ד דסלאנים מבואר כי הוא רפש מרבית אבא הגאון הנורא בעל מעשי ד' (אשר ידוע מה שהפליג בשבחו הגאון הפנ"י מובא בריש ספרו „יוסיף לקח") והובא שו"ת א' שלו בס' „נתיבות עולם" למהר"ל מפראג ז"ל, ובנו הרב ר' אלי' הי' חתן המהר"י מינץ וגיסו של הגאון ר' שאול וואהל הידוע זצ"ל, והאא"ז הנ"ל חי פ"ז שנה ונפטר בשנת תקצ"א והוא בן הרב הגדול ר' יעקב בה"ר אליעזר ס"ו ומ"ץ בפינסק, ווגתו מ' יוכבד בת הרב הג' ר' אליעזר ליפמאן ז"ק (זרע קדושים) בהרב ר' צבי הירש ז"ק (ווגתו מ' דינה בת הגאון ר' אליעזר ליפמאן אב"ד דק"ק חעלמא, בהגאון ר' ישראל אב"ד דק"ק קראטשין) בן לחרב הגדול האלוף ר' שמעון ז"ל (ואשתו מרת אסתר נ"ע) בן להרב הקדוש ר' ישראל הי"ד, שנהרג על קה"ש בעיר ראזינאי ביום כ' דר"ה ת"ך לפ"ק הלא היא כתובה ע"ס הקינות שחיבר בנו האלוף הנ"ל, ויעוי' בס' „דעת קדושים" למעלה בקודש דור אחר דור זרע קדושים אראלים ותרשישים, זכותם יגן עלינו ועל כל בני משפחתנו יוצאי חלציהם בכל מקומות מושבותיהם ועל כל ישראל אמן.

ויהי כשמוע המחבר דברת בני האדם. אמר עם הספר את השירה הזאת.

א

מחברתי הבכירה! מה לך כי ככה נפלה פניך ?
עומדת שחוח גלמודה, כנד הנך נצבת
אם בהביטך אל צור חוצבת
נקטה נפשך וקטנה את בעיניך
מחרפת מולדתך בושת ונכלמת
כי נשאת חרפת נעוריו לכן נזעמת.

ב

דעי נא חמדתי! הרועדת נפעמת !
לחנם את פוחדת מקרך כבר קרה
איש נמוג לב, חדל אישים נחשב כמת
הוליד בן חכם, נבון לב, לו זרוע עם גבורה,
אי לזאת! לבשי עוז צאי מחנים!
אל תביטי אל הורך כי מקורך בשמים.

ג

אם יראת פן ישאלוך „מדוע לא עבית" ?
אות זה כי חדל בינה את ואפס חכמה" !
לזאת, בעצלתים דרכך ולכת לא אבית
לא כי, הראית איש בעל נפש רחבה ואין בו מה !
ויש דלי בשר דמם נעכר והמה האנשים
הא לך מענה נמרצה ואל לדבריהם לבך תשים.

ד

כי תפגושי באבני נגף, זד יהיר, לץ ומבקר
הואילי נא סורי מעליו פן יטרפך טרף
ואל התאמצי להצדק כי מאולתו לא ירף
כי טח לבו מהשכל וישרה ליקר
לכי בחרי ישר לב דורש אמת ומבקשהו
האומנם, כי רב הדרך עד שתמצאהו.

ה

כי תפגושי בלכתך באדם כילי והוא בער
ובהונו לא יאבה להכירך ולאספך הבית
כי לבו נחושה, אביר כחיתו יער
וחנינתו מועטת—ומרורה כזית
אל לבך תרך ולא תשיתי לדעתו
כי ירא פן בפרוץ חכמה תגלה אולתו.

ו

כי יפגשך איש מתפלסף חוקר והכל סוקר
יביט בך לראוה בעיניו הגא=יונים
יבוז לשכל מליך, כמשפט סכל ופוקר !
ובתשובתו הישנה מה יואילו לנו האחרונים ?
האין די לנו בראשונים (כלומר) ועליהם אנו מצטערים !
שטי נא מעליו ועבורי מבוזה לקול הירי ישראל ומורים.

ז

הואילי נא סורי לבית איש ישר הולך
כי עוד לא פסו אמונים ולא אלמן ישראל
ורק באלה חפצתי כי יפול גורלך
כי רק לנוכח האמת דרכו וחין דבריך יואל.
ועתה, הטיבי צעדך ורוצי החוצה
וזכרי את שירתי כי היא לך נחוצה;

המחבר.

אוצר יעקב

מערכה הראשונה

סימן א

אם שבת ויו"ט ולילה זמן תפילין ומותר להניחן מה"ת, או לא

א] **ידוע** כי עיקר הזה שנוי הוא בעירובין ד' צ"ה ובמנחות ד' ל"ו. תניא ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה. ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות ויו"ט. דברי ריה"ג (עי' בתרגום יב"ע ע"פ זה דס"ל הכי) ר' עקיבא אומר לא נאמרה חוקה זו אלא לפסח בלבד. ומסיק הגמ' דס"ל לר"ע ג"כ דשבוי"ט לזת"ה אלא דדריש לה מקרא אחרינא וכדמסיק דתניא רע"א יכול יניח אדם תפילין בשבוי"ט ת"ל והי' לך לאות וכו' מי שצריכין אות יצא שבוי"ט שהן גופן אות. אלא דלדידיה ס"ל דלילה זמן תפילין הוא. וריה"ג ס"ל דלילה נמי לזת"ה. ואליביה פליגי אמוראי במנחות שם אם עבר והניחן בלילה מה דינו. דאמרינן א"ר אלעזר המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה. ור' יוחנן אמר בלאו. ומסיק דכ"ע אית להו דר' אילעא דכל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא ל"ת. והכא בהא קמפלגי דמ"ס השמר דלאו לאו והשמר דעשה עשה. ומ"ס השמר דעשה נמי לאו הוא עי"ש. אמנם מה דינו בעבר והניחן בשבת ויו"ט דבין לריה"ג ובין ר"ע ס"ל דלאו זת"ה וכאמור [ואם ר' יהודא ור"מ ס"ל הכי יתבאר בס"ד בסי' ט' עי"ש] לא נתפרש בהדיא מה דינו אי תלי בהך איסורא דהנחתן בלילה ועבר בעשה או בל"ת. או רק דפטור הוא מלהניחן דלזת"ה אבל רשות הוא מה"ת להניחן אם ירצה. והמבואר בב"י באו"ח סי' ל"ט שמסופק בדבר. והוא ממש"ש וז"ל ועוד י"ל שלא אמר הגאון שהרשות בידו לברך אלא כשמסלקן בע"ש ועיו"ט וס"ל דאיסורא נמי איכא אם מניחן בשבוי"ט דקרא דוהיה לאות על ידך משמע ליה דממעט שבוי"ט לומר דאסור להניח בהן. וכיון שכן אם רצה לברך ברכה מעין קרא דוהיה לאות מברך וכו' אי נמי מספקא ליה אי שבוי"ט דממעטינן מוהיה לאות אי ממעטינן להו לומר דאינו חייב להניחן אבל איסורא ליכא וכו' או דממעטינן להו לומר דאיסורא נמי איכא וכו' עי"ש. וזה לכאורה מבואר מדבריו דעיקר ספק זה אינו אלא לר"ע דיליף לה מוהיה לאות יצא שבוי"ט שא"צ אות דלדידיה יש לצדד לומר דרק חיובא ליכא אבל רשות הוא. אבל לריה"ג דממעט מימים ולא שבוי"ט לא נסתפק הב"י כלל דאף איסורא איכא מה"ת וכן החליט השאג"א ליסוד מוסד בכל דבריו בסי' מ"א ואילך ע"ש. דכמו מיעוטא דלילות דיליף מהאי קרא הוי לאיסורא וכדפליגי ר"א ור"י אליביה. ה"נ הך מיעוטא דשבוי"ט הוי בכה"ג:

ב] **ועפי"ז** יישב שם מה שהקשה קושיא עצומה לסברת רש"י בעירובין (דצ"ה ע"ב) בד"ה ת"ק סבר שבת זת"ה וכו' דס"ל דאתי איסור בל תוסיף ומשוי כמשאוי [ולקמן בסי' ד' אות ט' יבואר בארוכה פירש"י בזה] מהא דאיתא בשבת (ד' ס"א) לא יצא האיש בתפילין ואם יצא אינו חייב חטאת. ואמר ע"ז בגמ' א"ר ספרא לא תימא אליבא דמ"ד שבת זת"ה. אלא אפי' למ"ד שלזת"ה אינו חייב חטאת מ"ט דרך מלבוש עבידא. והקשה השאג"א דאיך אפשר לומר דאפי' למ"ד שלזת"ה אפ"ה אינו חייב חטאת. הא ריה"ג ס"ל למעטינהו מושמרת. וא"כ איסורא נמי איכא להניחן וא"כ ליתי איסור דושמרת ולשוי עלי' כמשאוי כמו דלפירש"י אתי איסור בל תוסיף ומשוי כמשאוי במניח ב' זוגות בשבת ה"נ דכותיה בזוג א' למ"ד שלזת"ה. ומ"ט דר' ספרא. ועפ"י חומר הקושיא הכריח שם דסוגיא דשבת שם אתיא דוקא לר"ע דיליף לה דשבוי"ט לזת"ה מוהיה לאות ולדידיה ליכא איסורא מן התורה וא"כ ליכא איסורא דלשוי כמשאוי. וזהו ע"פ החלטתו הנ"ל דלריה"ג איכא איסורא ולר"ע רשות הוא ואיסורא ליכא. והנה הרואה למשרים יתבונן עד כמה מהדוחק יש בישוב זה לאוקמי דברי ר' ספרא דוקא לר"ע. ואיהו קשתים וקאמר אלא אפי' למ"ד שלז"ת וכו' דמשמע לכל הני תנאי דס"ל הכי במנחות שם. דאל"כ כל כה"ג הו"ל לפרושי ולומר אלא אפי' לר"ע דס"ל שלז"ת וכו'. ועוד דמדדחיק ר' ספרא לאוקמי מתני' כר"ע לפירוש השאג"א א"כ הוכחה מזה לשי' הסוברים דהל' כר"ע בזה וכאשר נאריך בסי' הבאים בזה. ומה יענה ע"ז הרמב"ם ודעימיה דפליגי ע"ז ופוסקים כריה"ג. ודוחק לומר דר' ספרא בעי לאוקמי מתניתין גם לר"ע וליה לא ס"ל כמובן:

ג] **עוד** הקשה הש"א שם על אופן האמור מסוגיא דעירובין ד' צ"ה בפלוגתא דר"ג ורבנן במתניתין דר"פ המוצא תפילין דת"ק ס"ל דמכניסין זוג זוג דוקא. ור"ג מתיר אף שנים שנים. ואיתא התם בגמ' כמה אוקימתות ומסיק שם בחד אוקימתא והיא הראשונה. דר"ג ס"ל שלזת"ה וקסבר דתכשיט נינהו וכפירש"י שם. ובל תוסיף ליכא כיון דלאו בזמנן הוא. וקשה דמ"מ היכי שרי והא אף זוג אחד ליתסר ומכש"כ שנים שנים דליתי איסורא דושמרת ולשוי כמשאוי בין לת"ק ובין לר"ג. והוכרח עפי"ז לדחוק ג"כ ע"ד הנ"ל דלאוקימתא זו ע"כ דר"ג ס"ל כדרשת ר"ע וכמסקנת הש"ס בסוף הסוגיא שם. ולפי מאי דהוי ס"ד דהסוגיא דמאן תנא שלזת"ה ריה"ג היא. אי אפשר לאוקמי דר"ג סבר שלזת"ה אלא כאוקימתא בתרייתא דמסיק דר"ג ס"ל שזת"ה אלא דבל תוסיף בעי כונה וכדמוקי שם. זהו תכ"ד שם. והמעיין יראה עד כמה נדחק בפירוש זה. לאוקמי סתמיית האוקימתא קמייתא דסוגיא ע"פ מסקנת הש"ס בתר הכי. וע"פ שטחיות הדברים נראה בעליל כי כל הני אוקמתות

דמוקי

דמוקי בביאור טעמייהו דת"ק ור"ג אי ס"ל שזת"ה או לזת"ה. אינן שייכות כלל כמאן אתיא הא דס"ל שלזת"ה. אי ר"ע או ריה"ג או איפך תנאי כדאיתא שם דכל כה"ג הול"ל בקולר דר"ג ס"ל כר"ע והיה נופל כל השקו"ט דבתר הכי. ועוד דמה שכתב דלפי מאי דס"ד דריה"ג היא. ע"כ ס"ל דפליגי אי כ"ת בעי כונה. זה לא ניתן ליאמר דהא הש"ס מדחי לה א"מ הישן בשמיני בסוכה וכו' אלא מחורתא כדשנינא מעיקרא. ואח"ז שקיל וטרי מאן תנא שלזת"ה ריה"ג היא וכו' וכבר דחה האוקימתא בתרייתא. וא"כ מטוניה אי ידע הש"ס בהך שקו"ט דבתר הכי מעיקרא א"כ לא שייך לסדר את הס"ד דמ"ת ריה"ג אחרי שכבר נדחה הך אוקימתא בתרייתא ממילא אידחי נמי מאי דס"ד דריה"ג היא. אלא ודאי שאין זה תלוי זה בזה ואין נפקותא בנוק' הענין אי שלזת"ה ריה"ג או ר"ע וכדכתיבנא. וזה מבואר למעיין :

ד] **בזה** שהקשה עוד שם על הרמב"ם דס"ל בפ"ד מהל' תפילין דשבוי"ט לזת"ה והוכיח דהרמב"ם ס"ל להלכה כילפותא דריה"ג דוקא [ובס"ד יבואר זה לקמן] ואפ"ה פסק בפי"ט מהל' שבת דהמוצא תפילין מכניסן זוג זוג. וזהו תמוה האיך שרינן איסורא דושמרת משום ביזוי מצוה והרי עובר בזה על ל"ת או עשה מה"ת משום אזהרת ושמרת כר"י ור"א לכל חד כמאן דאית ליה. יעו"ש שהניח קושיא זו בצ"ע. וכל יסוד קושיותיו העצומות האלה סובבות הולכות על קוטב שיטתו דלריה"ג איכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט כמו בלילה וכמש"ל באות א' :

ה] **וראיתי** בס' ארצות החיים להגאון מלבי"ם זצ"ל בסי' ל"א שפלס לו נתיב אחרת לחלוק על מאי דפשיטא להשאג"א דלר"ע ליכא איסורא בהנחתן כיון דיליף מוהיה להות ילא שבוי"ט וכו' אלא שפושט ספיקו של הב"י שהבאתי לעיל באות א' להיפך דגם לר"ע איכא איסורא דאורייתא בהנחתן בשבוי"ט עי"ש שעפי"ז הולך ומברר כל פלפוליו בארוכות. אמנם כמובן דלפי"ז עוד יגדלו כל הקושיות של השאג"א מסוגיות דשבת ועירובין הנ"ל דמעתה אף התירוץ שיישב השאג"א דאתיא כר"ע. לשיטתו לא עלתה ארוכה גם בזה. דלפירושו לא אתיא לא כריה"ג ולא כר"ע. אלא שנדחק שם לומר דסברת רש"י דב"ת משום כמשאוי אינה מוסכמת והרמב"ם לא יסבור הכי. וזה דחוק ורחוק לדחות סברת רש"י ז"ל בכדי. כיון שדברי רש"י בזה מבוארים בטעמם כמו שיבואר בס"ד לקמן (סי' ד') עי"ש :

ו] **ע"כ** מלאתי עוז לענ"ד ליישב כל התמיהות הנ"ל באופן פשוט ומבואר יותר. כאשר יבואו ראיותי ויתנו עדיהן ויצדקו. כי נגדד לפשוט ספיקו של הב"י הנ"ל לא כמה שכיונו הגאונים הנ"ל ז"ל. אלא שבין לריה"ג ובין לר"ע ליכא איסורא מה"ת בהנחתן. ולא מיבעי לר"ע דיליף מוהיה להות ילא שבוי"ט וכו' דממעט להו רק מפני שאינם צריכים אות אבל רשות בדבר. וכמו שדייק השאג"א. אלא דגם לריה"ג דיליף מושמרת וכו' מימים ולא שבוי"ט אעפ"כ ליכא איסורא משום דלא ממעט להו כ"א מפטורא. ואף כי מאי דממעט מהאי קרא ללילות ודאי דאיסורא נמי איכא אפ"ה לא דמי האי מיעוט להאי מיעוט וכמו שיבואר :

ועיקר ראיתי לשיטה זו הוא ממש מראית השאג"א לשיטתו אשר תשובתה בלידה. וכמש"נ. וסתירה זו בנין הוא לשיטתי זו שחידשתי בס"ד. והוא שהביא ראיה מסוגיא דכפ"ק דביצה ד' ע"ו במאי דאיתא התם. רב ששת שרי להו לרבנן לשדורי תפילין ביו"ט. א"ל אביי והא אנן תנן כל שנאותין בו ביו"ט משלחין אותו. ומשני ה"ק כל שנאותין ממנו בחול משלחין אותו ביו"ט ופירש"י ע"ז וז"ל משלחין אותו ביו"ט דהאי ביו"ט דקתני לאו אנאותין דלקמיה קאי אלא אמשלחין דבתריה ולאתויי תפילין אתי דא"כ מנח להו ביו"ט ליכא איסורא. ומיהו סנדל המסומר לא דלא לימא מדשרי רבנן לשלחו ש"מ מותר הוא לנועלו ע"כ. והתוס' שם פירשו ג"כ בהדיא וז"ל אבל תפילין נהי דשבוי"ט לאו זת"ה מ"מ ליכא איסורא להניחן. והנה מפירש"י שכתב בדברי אביי בד"ה והא אנן תנן וכו' וז"ל ותפילין אין נאותין מהם ביו"ט משום דאמרינן בעירובין ילא שבוי"ט שהן גופן אות ע"כ הרי דס"ל לרש"י כר"ע בהדיא מדנקט דרשא דר"ע ואפ"ה מסיק הגמ' שם דלדידיה ליכא איסורא להניחן עכת"ד השאג"א מזה :

ולענ"ד להוכיח מזה דגם לריה"ג ליכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט. דהנה מבואר בהדיא דאביי גופיה ס"ל דשלזת"ה וגם לילה לזת"ה. והוא במאי דאמר התם אחר השקו"ט הנ"ל. אמר אביי תפילין הואיל ואתי לידן נימא ביה מלתא היה בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהם עד שמגיע לבית הסמוך לחומה. היה יושב בביהמ"ד ותפילין בראשו וקידש עליו היום מניח ידו עליהם עד שמגיע לבית הסמוך לביהמ"ד. והרי דבשקעה עליו חמה היה מחויב לחולצן בלילה הרי דס"ל לילה לאו זת"ה וכריה"ג. ואפ"ה שרי לשדורי תפילין ביו"ט (וכמ"ש דאביי הודה לרב ששת במאי דשני ליה ה"ק כל שנאותין ממנו בחול משלחין אותו ביו"ט) וע"כ תקשי דמאי שנא מסנדל המסומר דאסרו לשולחו ביו"ט אף דשרי ללובשו בחול. וע"כ צריך ליישב כמו שתירצו רש"י וכמש"ל וכ"כ התוס' שם בד"ה ה"ק כל שנאותין בחול וכו' ואתי לאתויי תפילין וכו' דאפי' מניחן ליכא איסורא אבל סנדל המסומר דאי שרית לשלחו אתי לנועלו וכו' ע"ש. הרי מבואר בהדיא דאף לריה"ג ליכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט והוא ראיה ברורה בס"ד :

ואם כי אמנם לפירש"י אין כ"כ ראיה דהא פירש גם הך רישא דהיה בא בדרך ושקעה עליו חמה. דמיירי ג"כ בערב שבת. וא"כ לדידיה אפ"ל דאביי ס"ל כר"ע דלילה זת"ה. וכמ"ש השאג"א. אבל הא התוס' השיגו בלדק ע"ז דהא מבואר מדסיפא בלשון בסיפא מברישא בהיה בא בדרך נקט ושקעה עליו חמה וגבי יושב בביהמ"ד נקט וקידש עליו היום מבואר דרישא מיירי בלילה בחול דלזת"ה. ומאד תמוהים דברי השאג"א שרצה להכ"ר לשיטתו גם מדברי התוס' וכמו שהעתקתי תכ"ד בקולר לעיל. וזה אינו דמדברי התוס' מבואר ההיפך דס"ל לאביי כריה"ג וכמו שהרגיש בזה בעל קה"ח עליו. אבל לפי"ז א"כ ראיה ברורה כמש"ל דלריה"ג נמי ליכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט ומש"ה שרי לשדורי ביו"ט דאף אם מנח להו ליכא איסורא. משא"כ בסנדל המסומר דאיכא איסורא וחיישינן שמא ילבש להו. וכמ"ש התוס' שהבאתי לעיל ודו"ק :

ונראה לי להציל את הארי החי השאג"א ז"ל מהשגה גדולה כזו. דודאי עיקר ראיתו דלר"ע ליכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט הוא משיטת רש"י דוקא וכמו שהביא דברי רש"י שהובא ילפותא דר"ע ואפ"ה שאני מסנדל המסומר משום דתפילין ליכא איסורא כלל אי מנח להו וכפירש"י בזה. ושיטת רש"י בהך דאביי דאמר בתר הכי היה בדרך ושקעה עליו החמה דמיירי בע"ש וא"כ ליכא ראיה דאביי ס"ל כריה"ג. וא"כ משיטת רש"י ראיתו נכונה וכמש"ל. ואף גם מדברי התוס' ליכא סתירה כ"כ. דאף כי לפי פירושם ע"כ ס"ל לאביי דלילה לזת"ה וכריה"ג וא"כ ס"ל דאיסורא נמי איכא להניחן בשבוי"ט אליבא דריה"ג לפי שיטת השאג"א. אפ"ה לא תקשי מאי שנא מסנדל המסומר דאסרו לשדורי ביו"ט ואי משום דלמא מנח להו והא גם תפילין נמי ליתסר דהא איכא איסורא נמי בהנחתן. ע"ז י"ל כמו שתירצו התוס' בשבת ד' ס' ע"א בד"ה לא בסנדל וכו' וז"ל וי"ל דהחמירו בו לפי שבא תקלה על ידו וכו' עי"ש. הרי דהתוס' דהתם אינו

כמה

כמה שכתבו בספ"ק דבילה דתפילין שאני דליכא איסורא אף אם מניחן אלא דגם בתפילין איכא איסורא להניחן ואפ"ה שרי לשדורי ביו"ט דלא חיישינן דלמא ילבשם עי"ז. ואפ"ה בסנדל אסרו משום חומרא וכמו שכתבו בדבריהם הנ"ל. [וידוע כי לשון התוס' דבילה בכל המסכת יעיד כי לא מבעל התוס' דכל הש"ס שהוא הר"י הטבעו ואתמהה מה שלא הרגישו בסתירה זו המפרשים ז"ל] וא"כ עכ"פ אשכחן פתרי דהשאג"א אזיל בשיטת התוס' דשבת הנ"ל ולא ממ"ש בספ"ק דבילה. ולא הביא השאג"א את דברי התוס' דספ"ק דבילה אלא להבין יותר בביאור כונת רש"י. אבל התימה מה שלא זכר כלל בדבריו את דברי התוס' דשבת שאינם כפירש"י ותוס' בספ"ק שם. ועכ"פ מבואר משיטת התוס' בספ"ק דבילה דגם לריה"ג ליכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט וכמו שאבאר עוד. וגם מדברי התוס' דשבת ליכא הוכחה להיפך. דאף דס"ל התם דאיכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט ומשו"ז דימו תפילין לסנדל ונדחקו ליישב בדוחק. היינו משום דמ"מ לכ"ע איכא איסורא דרבנן בתפילין בשבוי"ט וכמו שיבואר בסי' ב' וסנדל המסומר נמי איסוריה רק מתקנת חכמים. אבל ודאי מה"ת ס"ל גם בשבת שם דליכא איסורא:

ולבאורה יש לה"ר לשי' התוס' דאביי ס"ל כריה"ג מהא דאיתא בשבת ד' ס"ב ע"א. איתיביה אביי המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד האשה וכו' ואי אמרת נשים עם בפני עצמן הן והא מל"ע שהז"ג נשים פטורות. הרי דס"ל לאביי דלילה לזת"ה וכריה"ג. אבל זה אינו כלום דאף אי ס"ל כר"ע ולילה זת"ה אפ"ה שבת ויו"ט לזת"ה והו"ל מ"ע שהז"ג ופריך שפיר:

ז) **ובזה** שהכריח השאג"א דלריה"ג דיליף למעט שבוי"ט מקרא דושמרת וכו' מימים ולא כל ימים פרט לשבוי"ט. א"כ ע"כ לאיסורא נמי ממעט להו כמו לענין לילה דממעט מהך קרא גופא מימים ולא לילות. ואיכא איסורא מה"ת עשה או ל"ת לר"י ור"א במנחות. וע"כ שוי להדדי הני מיעוטי דממעט להו לתרווייהו לאיסורא. נראה לענ"ד שיש לחלק בהפרש גדול בין הני תרי מיעוטי דלא דמי כלל זה לזה ולאו בחדא מחתא נינהו לריה"ג. והוא ע"פ דברי הירושלמי בריש פ"י דעירובין (ובפ"ב דברכות) וז"ל ר' אבוהו א"ר אלעזר המניח תפילין בלילה עובר בעשה (היינו כדס"ל לר"א בתלמודא דידן במנחות ל"ו) שנא' ושמרת את החוקה הזאת מימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבוי"ט. את דבעי ניסמעינה מן הדא והיה לך לאות מי שצריך אות יצאו שבוי"ט שהן גופן אות. ולא כבר כתיב מימים ימימה. לית לך אלא כיי דאמר ר' יוחנן כל מלה דלא מיתחוורא מסמכין ליה מאתרין סגין ופירשו כל המפרשים דה"פ כל דבר שאינו מבורר ומפורש עושין לה סמוכין ממקומות הרבה וזה מבואר*):

והנה מדברי הירושלמי מוכח דס"ל דצריכי תרווייהו דרשי לחד תנא. דאל"כ מאי פריך ולא כבר כתיב מימים ימימה פי' ולמ"ל לדרשא דוהיה לאות יצא שבוי"ט. הא מאן דדריש האי דרשא לא דריש האי ותרי תנאי נינהו. ואי כונתו להקשות על כל אחד מאי קעביד במיעוטא דאידך א"כ ע"ז לא משני מידי. אלא ודאי דלסוגית הירושלמי ס"ל דלחד תנא שמיע ליה הני תרי דרשי ולא כתלמודא דידן. ומש"ה פריך דלמה לי הני תרי דרשי וחד מינייהו מיותר. וע"ז משני כל מלתא דלא מיחוורא וכו'. ומעתה נחזי אנן דע"כ דעל הך דרשא דמימים ימימה לא פריך דלא לידרש ליה ותפ"ל מוהיה לאות. דהא איצטריך ליה למעוטי לילות דלא הוי ממעטינן ליה מוהיה לאות. אע"כ דעיקר קושיתו דלמ"ל לדרשא דוהיה לאות. וזה דייקא במש"כ ולא כבר כתיב מימים ימימה פי' ואידך דרשא דוהיה לאות מיותר. ומעתה נחזה אנן מאן נינהו הך תנא ירושלמאי דס"ל להנך דרשי אי ר"ע הא איהו ודאי דלא דריש כלל מיעוטא דמימים דהא ממעטינן מיניה נמי לילות ולדידיה ס"ל דלילה זת"ה. וע"כ דהא מני ריה"ג הוא. ואפ"ה משני הירושלמי אליביה כל מלתא דלא מיתחוורא מסמכין לה מאתרין סגין. דהיינו משום שאינו מבורר כ"כ למעט שבוי"ט וע"כ בעינן נמי לאידך דרשא. הרי חזינן מדברי הירושלמי דהך דרשא דריה"ג למעט שבוי"ט מימים ולא כל ימים לא ברירא כ"כ ומוכרח לדידיה לסמוך נמי על דרשת ר"ע משום דאין המיעוט לשבוי"ט ברור כ"כ וכמו שנבאר. וא"כ מעתה לפי מה שנתבאר שוב ליכא תמיהא כלל אם נאמר כמו שביארתי דבשבוי"ט ליכא איסורא מה"ת אף לריה"ג. ולא דמי למיעוטא דימים ולא לילות דהוי לאיסורא וכמו שהשוה אותן השאג"א להדדי. דשנא ושנא הוא משום דמיעוטא דלילות הרי הוא מבורר מהך קרא דושמרת וכו' ימים ולא לילות. והשמר דעשה הוי לאו או עשה לר"י ור"א לכל חד כדאית ליה. ומש"ה שמעינן מקרא זה לאיסורא נמי. משא"כ מיעוטא דשבוי"ט דאינו מפורש בהך קרא למעטיה אלא ע"כ אית ליה למסמך אאידך קרא דוהיה לאות וכו' ומהך מיעוטא הלוא גם השאג"א מודה דלא נשמע מזה איסורא וכמו שביאר אליביה דר"ע. וא"כ לפי הנ"ל ה"נ לריה"ג דסמיך על האי קרא לא נשמע איסורא אף כי דסמיך על האי מיעוטא דושמרת מ"מ כיון דמתרווייהו שמעינן ליה לא שמעינן תו לאיסורא וכמש"ל:

ואף תתמה על הא גופא דמאי שנא האי מיעוטא דלילות ממיעוטא דשבוי"ט דליכא אלא אסמכתא בעלמא והא גופא טעמא בעי. והנראה לי בזה משום דהך מיעוטא דימים ולא לילות הרי הוא כדכתיב בהדיא ולא לילות דימים הוראתו להוציא לילות וכדדרשינן בספ"ק דברכות ימי חייך הימים וכו' וכה"ג טובא. אבל הא דממעטינן מימים ולא כל ימים פרט לשבוי"ט אינו מפשטות הכתוב אלא מיתורא דמ"ם יתירא קדרים דהו"ל ליכתב ימים. וזה ג"כ אינה הוכחה דאפשר לומר דלריה"ג דמוקי לה בחוקות תפילין הוי פירושו כמו לר"ע דמוקי בחוקות הפסח דהוי פירושו ושמרת את החוקה הזאת מימים ימימה כלומר משנה לשנה ולא קדריש ליה למעט מקצת שנים. וה"נ לריה"ג הוי פירושו מיום ליום [כי הוראת המ"ם הבא בריש התיבה יתכן לפרשו על ב' הוראות „מן" „ולמן" שהראשון מפרט השיעור החלקיי מהכללי והשני ישער ההתחלה וההגבלה] ומש"ה אין המיעוט

---

*) ומאד אתמהה מה שלא הרגישו כל המפרשים שם כי דברי הירושלמי הלזה הובא בנימוק"י ריש פרק החובל. וכיון בדבריו כונה אחרת שקשה להולמה. וז"ל ופירשו המפרשים ז"ל דה"פ כל דבר שיודעין בו שכן הוא האמת אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב. הרשות ביד כל אדם לדונה ולהביאה וכו'. הרא"ה ז"ל. אבל לא זכיתי להבין דמאי שייאטיה דהך כונה לפי פירוש הרא"ה ז"ל לענין מה שהקשה בירושלמי למ"ל תרי קראי למעט לשבוי"ט וע"ז משני דכיון שאינו ברור מסמיך ליה ממקומות הרבה. ואולי כונתו דכיון דמירושלמי מבואר דלהסמיך בלחוד אין קפידא אם חדא מיותרת משום דהלימוד לא בא אלא דרך אסמכתא בלחוד. וא"כ ילפינן מזה דהאסמכתא לאו דינה כלימוד גמור ויכולין לחזקה ממקום שנראה עוד להסמיך לה. ה"נ מזה לכל מי שיש לו שמועה בדין והלכה מרבו יכול לחזקה ע"י שימצא להסמך מן הכתוב בדרך אסמכתא ואפ"ה צ"ע. (וביותר על הגאון מהר"ש נאטינזאהן ז"ל בהגהותיו ליון וירושלים שלא זכרו כלל. והוא ז"ל עיניו משוטטות בכל אפיקי הש"ס):

המיעוט מבורר כ"כ והיינו בדין מיעוט גמור להוציא המפורש מן הכלל כי אפשר לפרשו בפירוש השני הנ"ל (משא"כ בכ"מ דא"א לפרשו בע"א ודאי דהוי המיעוט גמור כמו מראשית. ולא כל ראשית וכדומה) וע"כ אילטריך לסומכו למיעוט השני דוהיה לאות כנלע"ד פירוש דברי הירושלמי [וכמש"ל דהירושלמי אתי אליביה דריה"ג אתי שפיר במה שר' יוחנן משני התם לדברי ר' אלעזר והיינו משום דתרווייהו ס"ל כריה"ג בתלמודא דידן במנחות דלילה לזת"ה וכמש"ל וז"ב]:

ח) **והנראה** לי שזהו ג"כ כונת התוס' בעירובין ריש ד' צ"ו על דברי ריה"ג וז"ל נראה דאדרשא דלאות על ידך דבסמוך קסמיך עכ"ל וקיצרו מאד בכונת דבריהם ואא"ז המהרש"א ביאר דבריהם בקושי דהכריחם לומר כן דמדרשא דמימים ולא כל ימים לא הוי שמעינן למעט שבוי"ט טפי מימות החול אי לאו דרשא דלאות על ידך קסמיך דיש סברא למעט שבוי"ט דא"צ אות. ולפי מש"כ מבואר דבריהם היטב שהן הן ממש דברי הירושלמי דלריה"ג סמיך ליה למעט שבוי"ט אתרתי מיעוטי. ועפי"מ שביארתי. ודברי התוס' והירושלמי אחדים הם:

ולפי"ז לא נצטרך לדחוקי למש"כ השאג"א בביאור כונת התוס' דאי מקרא דימים לחוד לא הוי ממעטינן רק שבתות ולא יו"ט משום דתמיר קדושתן. ומש"ה סמיך נמי אקרא דוהיה לאות וממעטינן נמי יו"ט. דסברא זו לחלק בין שבת ליו"ט לענין זה אין לה סמך ויסוד בגמרא ובכל הסוגיא מערב להו ותני שבוי"ט ולא אשתמיט שום אחד לחלק ביניהם דנהי דחמיר שבת מיו"ט אפ"ה אין זה הנותן להבדיל ביניהם דכמו דממעטינן לשבתות לא מצד הסברא כ"א מפאת המיעוטא דמימים ולא כל ימים וממעט ימים דאינם דומים לימות החול כמ"כ נמעט נמי ליו"ט. אלא ודאי ברור כמש"ל דיש סברא לחלק דהאי מיעוטא דמימים אינו מוכרח למעט לא שבת ולא יו"ט אם לא הך מיעוטא דוהיה לאות ומטעמא שכתבתי:

ולפי הנראה דהשאג"א פירש דברי ר' יוחנן בירושלמי כונה אחרת ומש"ה נדחק נמי בסו"ד והקשה על תירוצם כל מלתא וכו' דמ"מ תקשה תרי קראי למ"ל? עי"ש. ולא זכיתי להבין דהא זהו גופא עיקר תירוצם. דכיון דלא מוכח בהדיא מקרא אחד אזי בא זה ולימד על זה וצריכי תרווייהו לחוזק הענין. וכ"פ הק"ע ויתר המפרשים. (ועי' מש"כ שארי הגאון בס' שערי ירושלמי ד' ו' בארוכה):

ט] **עכ"פ** לפי מה שבררתי דגם לריה"ג ליכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט. מהשתא ניחא בפשיטות כל מה שהקשה השאג"א והבאתי לעיל באות ב' ג' ד' עי"ש. ויסוד קושיותיו דליתי איסור דוסמרת לריה"ג ולשוי כמשאוי ונדחק לאוקמי הסוגיות לר"ע דוקא וכמש"ש. ולפי מש"כ מבואר בפשיטות דאף לריה"ג ליכא איסורא בהנחתן מה"ת. והיא ראיה ברורה לשיטתי הנ"ל בס"ד. ומש"ה נמי פסק הרמב"ם בהל' שבת שמכניסן זוג זוג אף דס"ל דשבוי"ט לזת"ה אף כי ס"ל כסברת רש"י דאיסור משוי למשאוי אלא דליכא איסורא כלל אף דסלזת"ה כריה"ג. ודו"ק כי הוא נכון:

ואתי נמי שפיר השתא הא דפליגי ר"א ור' יוחנן אליבא דריה"ג באם הניחן אחר שקיעה"ח מה דינו. ולא כללו במחלוקתן לחקור באם הניחן בשבוי"ט מה דינו. ולשיטת השאג"א הוא דקדוק עצום דהול"ל במנחות שם המניח תפילין אחר שקיעה"ח ובשבוי"ט רא"א בעשה וכו' כיון דר"י ור"א ע"כ כריה"ג ס"ל דלילה לזת"ה. אלא ודאי ברור כמו שביארתי דלריה"ג נמי ליכא איסורא מה"ת כלל מוסמרת על הנחתן בשבוי"ט. וכן מבואר דברי הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילין שפסק דאם הניחן בלילה עובר בל"ת וכתב הכ"מ שדעתו כר' יוחנן ולא הזכיר שום איסור בהנחתן בשבוי"ט אלא כתב בהל' יו"ד שם וז"ל זמן הנחת תפילין ביום ולא בלילה שנא' מימים ימימה חוקה זו היא מצות תפילין וכן שבוי"ט אינן ז"ת וכו' וזהו כמש"כ:

י) **ובזה** שביארתי לעיל דברי הירושלמי מיושב נמי מה שנתלבטו המפרשים בדברי הרמב"ם הנ"ל דס"ל דלילה לזת"ה וזהו כריה"ג ואפ"ה מסיים בתר הכי וכן שבוי"ט אינן ז"ת משום והיה לאות וכו' והוא מיעוטא דר"ע וזהו מזכי שטרא לבי תרי. והכ"מ תירץ וז"ל ומייתי רבינו לשבוי"ט מוהיה לאות דהוא קרא דר"ע משום דאע"ג דפסקינן דלא כוותיה במאי דאמר לילה זת"ה. משום דכל הנך רבנן פליגי עליה אבל בשבוי"ט כ"ע מודי ליה לדינא אלא דריה"ג מייתי לה מחד קרא ור"ע מייתי לה מחד קרא והלכה כר"ע מחבירו עכ"ל והנה במה שכתב דלענין שבוי"ט ליכא נפקותא כלל לדינא מבואר בהדיא דס"ל כשיטתי הנ"ל דבין לריה"ג ובין לר"ע ליכא איסורא להניחן דאל"כ טובא איכא בינייהו. וא"כ אף שבספרו הב"י נסתפק מרן בזה אם איכא איסורא או לא וכמש"ל באות א'. מ"מ בחיבורו הכ"מ שחיבר אח"ז לעת זקנותו חזר בו ופשט דליכא איסורא כלל וכדברינו הנ"ל:

אלא דמ"מ ביאורו בדברי הרמב"ם דחוק ורחוק דכיון דליכא נפקותא לדינא לשבוי"ט אלא משמעות דורשין איכא בינייהו שוב לא שייך לומר בזה הלכה כר"ע מחבירו והדק"ל מ"ט נקטיה לדרשת ר"ע אחרי דריה"ג לא ס"ל הכי ולדינא פוסק כמותו דלילה לזת"ה. וסו"מ שהשאג"א השיג עליו בזה. אבל לפי משכ"ל בביאור דברי הירושלמי דסבר אליבא דריה"ג דסמיך נמי על מיעוטא דר"ע ג"כ. והבאתי לעיל אות ח' שכן פירשו התוס' דברי ריה"ג גם לתלמודא דידן. א"כ שפיר הביא הרמב"ם הך דרשא דר"ע כיון דגם לדידיה אנו צריכין:

ומה שבחר הרמב"ם להביא האי מיעוטא ולא הביא מיעוטא דריה"ג כיון דכל חד צריך לחבריה והא בלא הא לא סגי. נראה לי ליישב זה עפי"מ שכתבו התוס' במועד קטן (די"ט ד"ה ר' יוסי) דהך דינא אי חוה"מ זת"ה א"ל תליא בזה. דאם נילף מקרא דוהיה לאות אזי חוה"מ דמותר בעשיית מלאכה וליכא אות חייב בתפילין וכ"כ הרא"ש בהלק"ט. ושם מבואר דזה תלוי אם מלאכת חוה"מ אסור מה"ת א"ל. והנה הרמב"ם ס"ל בפ"ז מהל' יו"ט ה"א דמלאכת חוה"מ הוי מדברי סופרים. ובזה ג"כ ס"ל דחוה"מ זת"ה וכמש"כ הכ"מ בפ"ד מהל' תפילין. והוכיח כן מדברי הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ז הי"ג (ועי' בבאה"ט או"ה סי' ל"א מ"ש בסתירת דברי הרמב"ם אהדדי בזה וג"כ בשו"ת משכנות יעקב סי' ל"ז ומסיק לעיקר דהרמב"ם ס"ל דהוה"מ זת"ה עי"ש וזה דלא כהרמ"ע מפאנו בשו"ת סי' ק"ח שכתב דהרמב"ם ס"ל דחוה"מ פטור מתפילין וי"ל וא"כ"מ) וע"כ דיליף מקרא דוהיה לאות וכמ"ש התוס' וזהו שהביאו הרמב"ם להך מיעוטא משום דאיצטריך ליה לענין חוה"מ ג"כ וריה"ג נמי מודה בזה וכמש"ל. והוא נכון:

שוב ראיתי שיטה זו שחידשתי בס"ד כיונתי לדעת חד מקמאי בזה הוא ניהו בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תק"כ וז"ל בתוך דבריו. ואפשר לומר דאפי' לריה"ג המניח תפילין בשבוי"ט אין בהם עשה ולא לאו כיון דאתי ליה מימים מקצת ימים והוי דרשא כל דהוא ולא דמי לימים ולא לילות דהוי דרשא גמורה עכ"ל הרי מבואר שלידד ג"כ לומר כן לדינא כמש"ל ולחלק בין הני מיעוטי דריה"ג דלא דמי להדדי ולא כהשאג"א שדימה אותן להדדי והטעם הוא כמו שבררתי. אלא שקיצר מאד כנאות לראשון כמוהו. ובעניי הרביתי בסי' זה ובסי' הבאים להוכיח שכן מוכרח לומר מפאת כמה ראיות מוכרחות וכמו שיבואר עוד בס"ד:

סימן ב

בענין הנ"ל.

א] **ועדיין** אנו צריכין להבין לפי שיטתי האמורה בסי' הקודם. הא דהביא הרא"ש בהלק"ט הל' תפילין סי' (ט"ז) דברי הגאון [ומובא בשאג"א שם] שפסק והלכתא אסור להניח תפילין בשבוי"ט דכתיב ושמרת את החוקה כו' עי"ש הרי מבואר בהדיא דיש איסור בדבר זה להניחן בשבוי"ט. ולפי מש"כ א"כ הרי זה דלא כמאן דלכ"ע ליכא איסורא מה"ת כלל בזה. ואף כי כמו כן לכאורה יש להקשות במש"כ הרא"ש שם על דברי הגאון הנז' וז"ל וכ"ל דאין לסמוך על האי פסקא משום דקימ"ל הלכה כר"ע מחבירו ואיהו מוקי לה בחוקות הפסח ושבוי"ט כפ"ל מוהיה לאות עכ"ל משמע מדבריו אלו דבזה מודה להגאון דאיכא איסורא בהנחתן בשבוי"ט אלא שחולק במה שהביא ילפותא דריה"ג (דס"ל כדעת הרמב"ם שהבאתי בסי' הקודם) והרא"ש ס"ל דהלכה כר"ע (וכשיטת התוס' דמנחות ל"ו וכמו שיבואר) והנפקותא הוא לענין לילה אי הוי ז"ת. אבל עכ"פ לענין שבת מודה לדינא להגאון דאיסורא איכא וזה מבואר למעיין בפנים [ושו"מ שכן ביאר דעתו הט"ז באו"ח סי' כ"ט סק"ב בהדיא עי"ש] ולכאורה הוא תמוה למה שביארתי דליכא איסורא כלל לכ"ע:

אבל דעת הרא"ש יש ליישב דס"ל דאסור רק מדרבנן משום דמזלזל בכבוד שבוי"ט וכמ"ש באו"ח סי' ל"א ומשו"ז בלאוד אסור וכמש"כ. אמנם בזה לא יספיק ליישב כ"א דעת הרא"ש והתוס' דס"ל כר"ע דממעט להו מוהיה לאות ילאו שבוי"ט שא"ל אות. ומשו"ה אם מניח בהו שייך איסור דזלזול באות דידהו [ומזה יש להעיר בפירש"י בספ"ק דבילה שהבאתי (בסי' הקודם) דמבואר דס"ל דליכא איסורא כלל בהנחתן בשבוי"ט ואף איסור דרבנן ליכא דאל"כ מ"ש מסגדל המסימר. וא"כ ע"כ צ"ל דלית ליה הך סברא דזלזול. אבל מהתוס' שם דס"ל ג"כ דליכא איסור וכמש"ל שם. אין להוכיח כלל משום דדבריהם אינם אלא אליבא דאביי ולדידיה ס"ל כריה"ג וכמו שהוכחתי (שם). ולא שייך בזה איסור זלזול כיון דלא יליף מוהיה לאות. אבל מדבריהם בשבת ד"ס אפשר דס"ל דאסור משום האי טעמא וכמו שכתבתי שם ודו"ק ועי' מג"א סי' ש"ח ס"ק י"א] אמנם בדעת הגאון אי אפשר לומר כן דאיהו ס"ל ודאי כריה"ג וכמבואר ול"ש סברא דזלזול אות אליביה וכמ"ש. ואף כי ביארתי לעיל (שם) דריה"ג סמיך על ילפותא דר"ע. מ"מ כיון דהגאון נקטיה לקרא דריה"ג בלחוד משמע דעליו בלחוד קסמיך. ונראה לי דטעמו דהגאון דנקט בלשון איסור אינו מצד עצמו דושמרת דהוי לאו או עשה. כ"א מצד אחר והוא דכיון דפטור הוא מלהניחן בשבוי"ט ממילא קם ליה בבל תוסיף וה"פ אסור להניח תפילין בשבוי"ט פי' אם יכוין לשם מצוה [דב"ת שלא בזמנו בעי כונה וכדמסקינן בעירובין ד' צ"ו] וזהו שלא בזמנו מקרי משום דכתיב ושמרת וכו' וכיון דהקרא פטריה מחיובא ממילא קם ליה בב"ת אם יכוין לשם מצוה ועוד יבואר זה היטב בסי' ג' בארוכה:

וכן נראה ג"כ מדברי הרשב"א בשו"ת סי' ס"א וז"ל ולענין יו"ט ב' של גליות או אפי' ר"ה שאלת וכו' מהו בהנחת תפילין אי אמרינן אתי דאורייתא ומבטל דרבנן. תשובה. אסור בתפילין דקימ"ל כמ"ד תפילין מ"ע שהז"ג הוא. ואם נתכוין בהנחתן לשם מצוה עובר בבל תוסיף וכיון דביו"ט דאורייתא איכא ב"ת ביו"ט דרבנן נמי אסור דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון עכ"ל וא"כ יש לומר דהגאון נמי הכי ס"ל ומיושב כל מה שפקפק עליו השאג"א שם [ומדברי הרשב"א אלו מצאתי ראיה לשיטתי הנ"ל דלכ"ע ליכא איסורא בהנחתן מושמרת דאל"כ למ"ל משום ב"ת לינקט קרא דושמרת. ואולי ס"ל להרשב"א כשיטת התוס' דמנחות דס"ל דהלכה כר"ע מחבירו. ואף כי מ"מ איכא איסורא דזלזול אות לדידהו וכמש"ל. מ"מ אינו אלא מדרבנן וניחא ליה טפי לאשכוחי איסור דאורייתא]:

ב] **אבן** בדעת הרמב"ם יש עדיין להסתפק דאף דלא הזכיר כלל שום איסור בזה בהל' תפילין פ"ד וכמש"ל בסי' א' (אות ט') אפ"ה י"ל דמ"מ באיסור ב"ת אי מכוין מודה דאיכא בזה וכמ"ש הרשב"א. ולא הזכירו מפני שאין מקומו בהל' תפילין כ"א בהל' ממרים דהתם מיירי מאלו הענינים. או אולי ס"ל דאסור משום זלזול ואף דס"ל להלכה כריה"ג וכמ"ש הכ"מ. מ"מ כיון דנקט לקרא דר"ע למעוטי שבוי"ט מטעמא שביארתי בסוס"י א'. וא"כ לפי"ז שייך איסורא דזלזול. אלא דא"כ קשה דהו"ל להזכירו בהל' תפילין כיון דהוי איסוריה מצד איסור תפילין עצמן:

האומנם כי בפירושו למשניות ברפ"י דעירובין הזכיר בהדיא דאיכא איסור בהנחתן וז"ל זוג זוג וכו' לפי שהוא סובר דשבת זת"ה ור"ג אומר שבת לזת"ה ואסור להניח בשבת אבל התירו לו ללובשן כדי להצילן שלא יאבדו ומפני זה מצילן ב' ב' עכ"ל (ובמה דמוקי פלוגתייהו בשז"ת ולזת"ה יש בזה עיון גדול וכמו שנדבר מזה בסי' ט'). אבל עכ"פ מבואר שלמ"ד לזת"ה אסור להניחן. ולא כרש"י ותוס' בספ"ק דבילה. אלא כהגאון ורא"ש ותוס' דשבת דס"ל דאיכא איסורא וכמש"ל. אלא דלא פירש בהדיא איזה איסור יש בזה. ואי משום ושמרת כבר ביארתי שליכא איסורא מה"ת. ומדבריו אלו נ"כ יש להוכיח כשיטתינו (בסי' א') דאל"כ אלא שאסור מה"ת לריה"ג וכמ"ש השאג"א. א"כ במה ייפה הרמב"ם בפירושו במה שכתב דמשו"ה התירו לו להניח משום להצילן מבזיון. והא איהו גופיה ס"ל דאין להתיר לאיסור דאורייתא משום בזיון. דהא מפרש טעמיה דת"ק דס"ל דזוג א' ותו לא הוא משום דס"ל שז"ת ומשו"ה בב' זוגות יעבור בב"ת ולא שרינן ליה משום בזיון. א"ו דליכא איסורא מה"ת ואתמהה מה שלא הזכיר השאג"א דברי הרמב"ם בפירושו למשניות שם:

עוד יש לה"ר דס"ל להרמב"ם דאין להתיר איסור דאורייתא משום הצלתן מבזיון. מהא דמפרש דברי ר"א דאמר במנחות שם ואם לשומרן מותר (אחר שקיעה"ח) דמיירי דוקא באם מונחין מכבר עליו דאז א"ל לחולצן אבל ללובשן מתחילה לא וכמ"ש בהל' תפילין פ"ד הי"ב בזה"ל אם לא חלץ תפילין משקעה חמה מפני שלא היה לו מקום לשומרן וגמלאו עליו כדי לשומרן מותר (ומורין כן). וכתב הכ"מ שהר"מ מפרש ג"כ בהא דאיתא התם בתר האי מימרא דר"א. ואמר רבינא הוי יתיבנא קמיה דר' אשי ותשך והניח תפילין ואמרי ליה לשומרן קא בעי להו מר ואמר לי אין וחזיתיה לדעתיה דלאו לשומרן הוא בעי קסבר הלכה ואין מורין כן. דהך ותשך והניח תפילין הכונה שהניח עליו כמו שהיו עליו מקודם ולא חלצן. והטעם בזה שהכריחו להרמב"ם לפרש כן ולא פירש בפשיטות שמותר נמי להניחן מתחילה עליו. הוא משום דס"ל כריה"ג וכר"י ור"א דפליגי אליביה ואיכא בזה לאו או עשה ואינו מסתבר להתיר לעבור על איסור תורה משום לשומרן ועי"כ מוקי לה במונחין כבר עליו ובכה"ג ליכא רק חיובא דרבנן לחולצן משום שמא יישן בהם ומשו"ה התירוהו בשביל לשומרן (ובס"ד יבואר זה באריכות בסי' ד'). הרי דס"ל בהדיא דלא שרינן לאיסור תורה משום בזיון וא"כ ע"כ הך איסורא שהזכיר הרמב"ם אינו אלא מדרבנן משום זלזול באות דידהו:

ג] **אלא** דאכתי יש לדון ולומר דאיסורו בשבת הוא

מטעם

מטעם אחר והוא משום גזירה דר' ספרא בשבת ד' ס"ב דאמר התם דבין למ"ד שז"ת או לז"ת אסור לצאת בהם משום שמא אתו לאתויי ד"א ברה"ר ומשו"ה במקום בזיון לא גזרו. וראיה לזה מדלא הזכיר שום איסור בזה בהל' תפילין ודאי אינו כ"א מצד איסור זה דאינו אלא בשבת לחוד. והזכיר להך גזירה דר' ספרא בפי"ד מהל' שבת כי שם מקומו ועי' רדב"ז סי' תק"ב ורמ"ע מפאנו סי' ק"ח. ולפי"ז ביו"ט דל"ש הך גזירה שרי אף לכתחילה ללובשן. ובזה דברי הרמב"ם מדוייקים בפירושו שם שכ' ואסור להניחן בשבת ולא כלל יו"ט עמו כשיטפא דלישנא בכל הסוגיא שם. אלא ודאי דמה"ט הנ"ל הוא כן י"ל לכאורה:

אבל לא כן אנכי עמדי בראותי דברי הרמב"ם בפירושו למשניות דפ"ק דביצה על הך מתני' דמשלחין כלים. שכתב בזה"ל וזה הכלל שזכר אמיתי ושיעור דבריו כן. וזה הכלל כל שנאותין בו אפי' בחול כמו שהוא. ביו"ט משלחין אותו. ולפיכך מותר לשלוח תפילין ביו"ט אע"פ שאסור ללובשן בשבת ויו"ט כמש"כ בסוף עירובין עכ"ל. הרי שנדחה מה שביארתי מתרי טעמא. אי משום גזירה דר' ספרא א"כ ביו"ט אין לאסור. ועוד דאי משום גזירה הוא א"כ הו"ל ככל הנך דאסרינן שם במתני' לצאת בהם ברה"ר. ובשבת (ד' ס"ד) איתא אמר רב כל שאסרו חכמים לצאת בהם לרה"ר אסור לצאת בהם בחצר. ר' ענני אמר הכל ככבול תנן דדוקא ברה"ר אסור. ונחלקו בזה הפוסקים בפירוש דבריהם ובפסק ההלכה. דהרי"ף והרמב"ם בפי"ט משבת והטור והתוס' שם (בד"ה ור"ע) מפרשי דפלוגתייהו מיירי בחצר שאינה מעורבת ועפי"ז הרי"ף ורמב"ם ס"ל כרב דאסור אף בחצר ודוקא שאינה מעורבת. ותוס' וטור פסקו כר' ענני דמותר בכה"ג. והרשב"א והה"מ והמרדכי מפרשי דמיירי בחצר המעורבת ואפ"ה אסר רב והלכתא כותיה. ומשו"ז אסור אף בבית וחצר עי' שו"ע סי' ש"ג סעי' י"ח הובא בקצר כל הדיעות הנ"ל. עכ"פ חזינן דהרמב"ם גופיה לא אסר משום הך גזירה אלא בחצר שאינה מעורבת אבל מעורבת לא. וא"כ ה"ה בתפילין דאינו אסור בבית ובחצר המעורבת. וא"כ למ"ל להרמב"ם לדחוקי לפרש בהא דמותר לשולחן בשבוי"ט אע"פ שאסור ללובשן שהוא כיון דבעי להו בחול וכו' וכמ"ש בפירושו הנ"ל. (ולא כפירש"י ותוס' שם) הא בפשיטות ניחא כיון דראויים הם לו אף ביו"ט גופא כשיניחם בבית ובחצר המעורבת. וע"כ דהך איסורא שהזכיר הרמב"ם בפירושו אינו משום הך גזירה דר' ספרא. אלא כמו שכתבתי לעיל משום זלזול ומשום זה אף בבית וחצר אסור. ומש"ה הוצרך לדחוק ולפרש דאפ"ה מותר לשדורי תפילין ביו"ט מפני שראויים בחול. והוא ברור בסייעתא דשמיא. ומה שתקשה לפי"ז מסוגיא דספ"ק דביצה יבואר באות ח':

ד] **וליישב** מה שלא הזכירו הרמב"ם בחיבורו כמו שהזכירו בפירושו. נראה לענ"ד משום דמקורו של הך איסור דזלזול באות דידהו הוא ממדרש הנעלם שהביאו הב"י בסי' ל"א דמזלזל בחותם המלך וחייב מיתה. וידוע כי בדורו של הרמב"ם לא נתגלה עדיין אור בהיר הזה [וכמ"ש בשה"ג אות ז'. וכיהודא ועוד לקרא אביא ראיה מזה הענין דאיירינן ביה במסכ"ל בסי' א' אות י' דהרמב"ם ס"ל דחוה"מ חייב בתפילין. אף כי דבזוהר הובא איסור בזה וכמש"כ הכ"מ בפ"ד מה תפילין. והוא בזה"ח שה"ש ד' ס"ז ע"א ועי' מגדול עוז בהל' יסוה"ת] ואמנם כיון דגם מצד הסברא יחוייב. זה דכיון דממעט מוהיה לאות יצא שבוי"ט שא"ל אות וכשמניחן גלי דעתו שאין אות דידהו חשיב עליה ומש"ה כתבו הרמב"ם בפירושו מצד המסתבר. אבל בחיבורו אין דרכו להביא רק דבר המפורש בשום מקום. או שמוכח מש"ס הכי וכידוע:

וסעד יש לי לסברתי זו מדברי הלבוש בסי' ל"א שהרגיש שם בקושיא על השו"ע שפסק בסי' כ"ט שאין לברך שום ברכה כשחולץ תפיליו אפי' בע"ש בהש"מ. והטעם הוא משום דאין איסור מה"ת בהנחתן בשבוי"ט וכמו שכתב הב"י בסי' הנ"ל [וכמו שבררתי בסי' א'] וזה סותר למש"כ בסי' ל"א דיש בזה איסור דזלזול ועי' מג"א שם. והלבוש במתק לשונו ייشב זה בטוב טעם ודעת וז"ל לפיכך אסור להניח תפילין בהם וכל המניח בהם לשם מצות אות. הוא מזלזל באות שלהם ועבירה גדולה היא שאינו רוצה לקבל האות שנתן לו השי"ת ביום הזה ובוחר לו אות אחר והוא מורד בהשי"ת. אע"פ שמשמעות דוהיה לך לאות אינו במשמע שיש איסור בדבר אלא שאין צריך מ"מ הוא מן המושכלות שהשכל נותן שאם יניחם הוי כמבזה אות של שבת והוא כמורד באדונו ית' שאינו רוצה האות שנתן לו וכו' עי"ש. הרי שגם הוא ס"ל דהוא דבר שמתחייב מצד הסברא השכלית וא"כ אין מהתימה אם גם הרמב"ם ס"ל הכי. והיוצא מזה דהרמב"ם ס"ל ג"כ דאין האיסור מצד עצמן בהנחתן בשבוי"ט זולת מדרבנן אסור משום זלזול אות דידהו:

ה] **אמנם** לכאורה יקשה לזה מהא דמנחות ל"ו דאמרינן ר"ח ורבר"ה הוי מגלי בהו באורתא. ופריך ומי אמר רבר"ה הכי והאמר ספק חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ. ומשני התם בערב שבת איתמר. ופריך תו מאי קסבר אי קסבר לילה זת"ה שבת נמי זת"ה ואי לילה לזת"ה שבת נמי לזת"ה. דמהיכי דממעטי לילה ממעטי נמי לילות וכריה"ג וכו' עי"ש. א"כ מתבאר מזה דלפי מאי דהוי סד"א דליכא מ"ד דשבת לזת"ה אלא ריה"ג ואפ"ה ודאי חשיכה חולץ משום דלזת"ה משמע דיש איסור בהנחתן דומיא דלילות. וקשה למה שבררתי בסי' א' דאינו דומה הך מיעוט דשבוי"ט למיעוט דלילות אף לריה"ג. ויש ליישב זה ע"פ דברי השאג"א במסקנת הש"ס שם. דס"ל מהיכי דנפ"ל לר"ע מוהיה לאות וכו'. ומש"ה ס"ל לרבר"ה שצריך לחולצן בשבת. ובחול כשתחשך לא. וקשה ע"ז דמ"ט חולצן בע"ש והא לר"ע ליכא איסורא בהנחתן. ותירץ דאין כונת רבר"ה שצריך לחולצן משום איסור מצד עצמן אלא משום גזירה דר' ספרא ואסור נמי בחצר דלמא מישתלי ואתי לאתויי ברה"ר. ומ"מ פריך שפיר אי לילה זת"ה שבת נמי זת"ה ואמאי חולץ. משום דהא כתבו התוס' ליישב מה שהקשו דמאי פריך והא בשבת אסור משום הך גזירה אפי' בחצר וכרב דאמר כל היכי דאסרו חכמים אף בחצר אסור. ותירצו דבתפילין רב נמי מודה דבחצר מותר משום דכיון דממשמש בהו מידכר דכיר להו ומה"ט אר"י בשבת (ד' י"ב) דמותר לצאת בתפילין בהש"מ. ומש"ה פריך אי שזת"ה א"כ מחויב למשמש בהו וליכא למיחש שמא אתי לאתויי ומ"ט חולצן בחצר. אבל כי משני דר"ע היא א"כ אינו זמן תפילין וליכא חיובא עליו למשמש ואיכא גזירה דר' ספרא. זהו תכ"ד השאג"א שם. וא"כ מיושב נמי מה שהקשינו למאי דס"ד דאתי כריה"ג ואפ"ה חייב לחולצן לא משום איסור ושמרת אלא משום גזירה דר' ספרא כיון דשוב אינו חייב למשמש בהו לא דכיר להו וכסברת השאג"א:

ו] **איברא** דגוף דברי השאג"א הנ"ל דס"ל לפשיטות דאם שבוי"ט לאו זמן תפילין הם וליכא חיובא בהנחתן אזי כשמניחן פטור מלמשמש בהו. לענ"ד יש לעיין בזה. דהא ניחא לשי' הפוסקים דהיסח הדעת הוי שלא יסיח דעתו מהם והיינו שלא ישכח מלותן עליו כלל א"כ יש ללדד שפיר דהיכא דליכא מצוה בהנחתן לא איכפת לן אם ישכחם ויסיח דעתו מהם ומש"ה פטור מלמשמש בהו.

אבל

אבל לאותם האומרים דהיסח הדעת הוא שחוק וקלות ראש (עי' שאג"א סי' ל"ט) וזהו שלא יזלזל בהו. א"כ מסתבר לומר דאף בעידן פטורייהו אסור בשחוק וקלות ראש דמ"מ קדושתן עליהן ולענ"ד היא סברא נכונה. ואין לומר דכיון דאין המשמוש אלא בשביל זה לחוד ואינו תדירי כ"כ אזי חיישינן שמא יצא בהם ברה"ר וכגזירה דר"ס. זה אינו דהא בהדיא ס"ל לר"י להתיר מה"ט לצאת בהם עם חשיכה ולא חשש שמא יצא בהם ברה"ר בשבת אף כי אין המשמוש תדירי כ"כ לשיטת אותם הפוסקים הנ"ל. ועוד דבהדיא כתב הד"מ בסי' רנ"ב והובא במג"א שם ס"ק כ"ה וז"ל וכ"ל לומר דה"ק הואיל ואסור להסיח דעתו מהם בקלות ראש לכן זוכרן תמיד ומסלקן בשבת עכ"ל. וה"נ לענין הך סברא דלא אתי לאתויינהו ברה"ר משום דממשמש בהו. וא"כ אף אם פטור מחיוב הנחתן אפ"ה ימשמש בהו שלא יבוא לקלות ראש. ועוד דאף להסוברים דהיסח הדעת הוא שלא יסיח כונתו מהם ג"כ אינו תדירי וכמ"ש השאג"א (שם) רק כשיעור הילוך ק' אמה ויותר והכרחו לזה הוא מחמת הקושיא שהבאתי לקמן סוס"י י"ז ע"ש:

וראיה ברורה למ"ש הוא מדברי הרמב"ם שכתב בסוף פי"ט מהל' שבת לא יצא החייט במחטו בידו וכו' ומותר לצאת בתפילין ע"ש עם חשיכה הואיל וחייב למשמש בהם וכו' וכתב הב"י בסי' רנ"ב דטעמו משום דפסק כרבא דלא גזרינן גזירה לגזירה ומוקי מתני' דהתם דלא יצא החייט במחטו וכו' שמא אתי לאתוייהו ד"א ברה"ר בידו דוקא ובכה"ג איכא חיוב חטאת. ובכה"ג מיירי נמי בהך דתפילין שלא יצא בהם כשהן מונחין בידו. וסיים הב"י וז"ל ואע"פ שכתב אבל בתפילין מותר לצאת וכו' שאסור להסיח דעתו בעודם בראשו י"ל דה"ק כיון דאפי' כשהן בראשו אסור להסיח דעתו מהם כש"כ כשהן בידו עכ"ל הרי בהדיא ס"ל להב"י בדעת הרמב"ם דאף כשהן מונחין בידו ג"כ לא גזרינן שמא יצא בהם ברה"ר משום דממשמש בהו ודכיר להו. ואף דכשאוחזן בידו ודאי דלא מקיים מצוה בהכי ואפ"ה חייב למשמש בהו והיינו שלא יבוא לזלזלם בשחוק וקלות ראש. וא"כ מכש"כ כשהן מונחין בראשו בעידן פטורייהו וכמש"ל. [ואף אם נסיח דעת הב"י דהמשמוש הוא מטעם אחר והוא שלא יפלו מידו וכה"ג איתא בסוכה [ד' כ"ו] גבי שינת עראי. מ"מ עכ"פ חזינן דאף בכה"ג דלא מקיים מצוה בהכי אפ"ה לא יבוא לידי שכחה לצאת בהם. ואם כי די"ל דכשהן מונחין בראשו לא שייך הך חששא דשמא יפלו ופטור ממשמושן. אבל מ"מ דחוק הוא לפרש כן בכונת הב"י דמהך טעמא הוא. ועוד דמדברי הד"מ שם בס"ק ט' מבואר דס"ל דהך משמוש הוי משום היסח הדעת ולא משום שמא יפלו כמש"ש על דברי הב"י הנ"ל. וז"ל ומ"מ צ"ע דהכא משמע דאסור להסיח דעתו מן התפילין כלל ולעיל סי' מ"ד משמע דלא מקרי היסח הדעת אלא קלות ראש ותירץ דגם במשמוש דשחוק וקלות ראש אתי לזוכרן וכמו שהבאתי לשונו למעלה. ואם נאמר דכונת הב"י הוא משום משמוש דשמא יפלו א"כ לא הקשה מידי דשא"ה דהן בידו איכא חששא אחרת. א"ו דלא חיישינן לזה כלל כשהוא ער ולא ישן. ולשנא דהב"י הכי מוכח שלמד המשמוש כשהן בידו מק"ו כשהן בראשו מבואר דמטעם אחד הוא וז"ב:

ואף כי שהט"ז בסק"ח (וכ"כ הב"ח שם) שדא ביה נרגא ותמה דכשהן בידו לא שייך חיובא דמשמוש בהו משום דהא ילפינן מציץ ואזהרתיה דוקא כשהוא מלובש בו. מ"מ לפימש"כ מיושב קצת דברי הב"י שהן מלתא בטעמא דזלזול שייך אף כשהן בידו לאותן הסוברים שהוא משום קלות ראש. ועוד דמ"מ יש מקום לומר דכשהן מונחין על ראשו בעידן פטורייהו גם הב"ח והט"ז יודו דיתחייב למשמש בהו מדלא תמהו רק על כשהן בידו דוקא.

ועוד דהו"ל להקשות בפשיטות דכיון דליכא מצוה בהכי שוב פטור מלמשמש בהו אלא ודאי דוקא כשהן בידו פטור מלמשמש לדעת הב"ח וט"ז. ולא כשהן בראשו אף שפטור ממצותן [ועוד יש לדון מהך דציץ גופיה דעיקריה לרצויי ואפ"ה גם שלא בשעת ריצוי ועבודה (עי' רש"י ותוס' בקדושין ד' ס"ו ויומא ד' ס"ט) כ"ז שהוא על מצחו אסור בהיסח הדעת וכדמוקי ביומא ד' ז' על מצחו מי לא בעי מינם וכו' אלא תמיד שלא יסיח דעתו ממנו וכו' והיינו שכ"ז שהם על מצחו חייב למשמש בהו אף בשעת פטור וי"ל]:

ז) **והנה** השאג"א בסי' מ"ב האריך לתמוה במה שהשמיטו הפוסקים להך דינא דרבר"ה שהבאתי לעיל. ומסיק ואזיל לדינא לפסוק כרבר"ה דאסור להניחן ומחוייב לחולצן בע"ש משום זה. ויצא לחלק בין שבת ליו"ט דבשבת דאיכא איסורא דהוצאה חייב לחולצן משא"כ ביו"ט דל"ש זה. והוכיח שכן דעת רש"י לאסור למ"ד שלז"ת משום גזירה דר' ספרא ממ"ש בסנהדרין ד' פ"ח גבי עובדא דר"א שחלה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ לו תפיליו וגער בו האיך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות ופירש"י לחלוץ תפילין של אביו דקסבר שלז"ת ואסור להניחן שמא יצא בהן ברה"ר עכ"ל הרי מבואר דמשום זה נמי הצריך רבר"ה במנחות לחולצן. והקשה על הרמב"ם דבהל' שבת כתב דהא דאסר רב דוקא בחצר שאינה מעורבת אבל במעורבת שרי וכש"כ בבית וא"כ למה הוצרך הורקנוס לחלוץ תפיליו דלפי"ז אף שבות ליכא בבית. (ול"ש הך גזירה כיון דחולה היה) ונדחק ליישב דהרמב"ם יפרש לא כרש"י אלא שחלץ תפיליו של עצמו ובו שייך גזירה דר"ס. ועי' בשעה"מ פ"ד מהל' תפילין שכתב ג"כ ע"ד זה. והנה במה שיצא לחלק בין שבת ליו"ט בחיובא דחליצתן. אף כי כבר קדמו גם הב"ח באו"ח סי' כ"ט עי"ש. אבל לענ"ד דבריהם תמוהים שהן נגד דברי הרמב"ם בפירושו למשניות בספ"ק דביצה שכלל שבת ויו"ט להדדי שאסור להניחן וכמו שבררתי לעיל באות ג'. וכ"כ בשו"ת הרדב"ז סי' תק"ג עי"ש. וגם מש"כ דהורקנוס חלץ תפילין של עצמו. אין זה במשמע דא"כ למה ביאר בגמ' דהורקנוס נכנס אצל אביו לחלוץ תפיליו. דלאיזה ענין נ כ נ ס אצל אביו. ואם רצה לדעת מה יאמר ע"ז אביו א"כ הו"ל לישאל ואח"ז לעשות מעשה וכי בתר דעבדין מתמלכין. ועוד דמאי הלכה למעשה שייך הכי והא ודאי מחויב לחלוץ תפיליו קודם השבת אלא שאביו גער בו מפני שנתעסק בחליצת תפיליו בשעה שכבר חשכה והו"ל לעסוק יותר באיסור סקילה. ועוד דאף לפי פירושו הנ"ל עדיין לא עלתה ארוכה לדברי הרמב"ם דהוא ס"ל דבבית וחצר מותר ללבוש כל התכשיטין שאסרו לצאת בהם ברה"ר וא"כ למה חלץ תפיליו של עצמו והא אף הוא היה בבית ולדעת הרמב"ם שפוסק כרב לפי פירושו שרי וכמו שהבאתי בקצרה באות ג'. ועוד דהא אסור לחלוץ תפילין בפני רבו (סנהדרין ק"א ע"ב:

והנה לפי"מ שהעליתי לעיל (אות א') בטעמו של הגאון שאסר הנחתן בשבוי"ט הוא משום איסור בל תוסיף וכמ"ש הרשב"א בתשובה שהבאתי שם. לכאורה תקשה למאי דאמר רבר"ה ספק חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ. והא ב"ת שלא בזמנו בעי כונה לעבור וכמ"ש בר"ה כ"ח. וא"כ לא ליכוין ולא יעבור ולא יצטרך לחלוץ. דהא שרי ליה להשהותן עליו בלא כונה:

והנראה לענ"ד בזה ע"פ שיטת רש"י בעירובין דצ"ו דס"ל דלמ"ד נשים אינן סומכות אזי אסורות משום דמחזי כמוסיפות והוא מדרבנן וכמו שיבואר בארוכה לקמן סי' ג' בס"ד. והעליתי שם דגם התוס' דחולקים שם על שיטת רש"י אינו רק בנשים. אבל באנשים הפטורים מאיזה מצוה פרטית בזמן ידוע ס"ל כפירש"י דאיכא בזה משום מחזי כמוסיפים. אף במקום ואופן דב"ת

מה"ת

מה"ת ליכא. ומעתה ודאי אסור אף כי יכוין שלא לשם מצוה דמ"מ איכא בזה משום מחזי כמוסיפים. דהרואה לא יראה ללבב כ"א לעינים וידון ממעשיו על כונתו ואיכא בזה משום גזירת הרואים וכמו שיבואר בס"ד באריכות (שם) ומש"ה ודאי חשיבה חולץ. וזה הטעם שייך שפיר בין בשבת ובין ביו"ט וכמו שפסק הרמב"ם בפירושו וכמש"ל. ולפי"ז דמשום גזירת הרואים בלבד הוא א"כ יש מקום לחלק בין צנעא לפרהסיא דבמקום שאין רואים שרי להשהותן עליו שלא לשם כונה. ואף כי דכל מקום שאסרו חכמים אף בחדרי חדרים אסור וכדאמר רב בשבת ד' ס"ד ע"ב. מ"מ הא איפלגי הפוסקים אי קימ"ל הכי. ועוד דהא כתבו התוס' שם לחלק מהא דתני בחולין מ"א אין שוחטין לתוך גומא ברה"ר שלא יחקה המינים ובחצר מותר דשא"ה דהרואה אומר דלנקר חצירו הוא צריך אבל בעלמא שאם יראה אדם יחשדנו אפי' בחדרי חדרים אסור. הרי דס"ל דהיכי דאין האיסור בודאי ואף כשיראוהו יש מקום לתלות דאינו עובר. בכה"ג לא גזרו בחדרי חדרים. א"כ ה"נ אף כשיראו תפילין על ראשו בשבוי"ט יש לתלות שאינו עובר על בל תוסיף דאולי אינו מכוין לשם מצוה כמו שבאמת כן הוא ומשו"ה בכה"ג י"ל דמותר בצנעא (ועי' תוס' כתובות ד' ס' בהאי דליגור שעלו בו קשקשין ממעכו ברגלו בצנעא בשבת דכיון דעיקר איסוריה אינו אלא מדרבנן לא גזרו בחדרי חדרים עי"ש. אבל לא יתורץ בזה במאי דתני במ"ק ד' ח' ע"ב מגהצין בצנעה והא הוי מלאכה דאורייתא אלא דהתוס' לשיטתייהו דס"ל מלאכת חוה"מ מדרבנן וא"ל בזה). שוב מצאתי לי רב בחידוש זה שכ"כ הב"ח באו"ח סי' ל"א וסי' ש"ח שתמה על הב"י במה שמפלפל שם אי יש בתפילין משום מוקצה. והא כיון דשרי ללובשן בצנעא ליכא בהו משום מוקצה עי"ש. אלא דלא זכיתי להבין דברי קדשו. והא הב"ח ס"ל בטעם האיסור בשבת הוא משום גזירה דר' ספרא ומשו"ז חילק בין שבת ליו"ט וכמש"ל לעיל משמו במ"ש בסי' כ"ט. ומטעם זה אין מקום לחלק בין צנעא לפרהסיא. אלא בין בית וחצר לרה"ר אליבא דר' ענני אם פוסק כותיה. וגם בזה אין השגה על הב"י דהא כמה רבוותא ס"ל דהלכתא כרב וכמש"ל באות ג'. ואליבייהו שפיר יש לדון אם יש בהן משום מוקצה. אבל לפי מה שביארתי בטעמא של איסור הנחתן בשבוי"ט שהוא משום גזירת הרואים. שפיר יש מקום לחלק בין צנעה לפרהסיא וכדינא דהב"ח ולא מטעמיה. ואפ"ה שפיר דן הב"י דאית בהו משום מוקצה משום דהא כל זה אנו דנין ע"פ שיטת סוגית הש"ס. אבל לפי מה שנגלה לנו אור בהיר ס' מדרש הנעלם דאסור משום דמזלזל בחותם המלך ופסק כן השו"ע בסי' ל"א א"כ לדידן יש שפיר לדון אי אית בהו משום מוקצה. עכ"פ היוצא מזה דע"פ שיטת הש"ס יש לומר דבצנעא מותר להשהותן עליו אף לרבר"ה דאמר ודאי חשיבה חולץ :

ח] **ולפי** הנ"ל יונח לנו קושיא עצומה על הרמב"ם במה שאסר בפי' המשניות בספ"ק דביצה להניחן בשבוי"ט. ואיככה יפרנס סוגית הש"ס דביצה דמתירין לשלוח תפילין ביו"ט כיון שנאותין ממנו בחול א"כ מ"ש מסנדל המסומר דה"נ שרי ללובשו בחול. בשלמא רש"י ותוס' שם יישבו שפיר דתפילין ליכא איסורא בהנחתן ביו"ט. אבל להרמב"ם ליתא. והתוי"ט בספ"ק דביצה נדחק ליישב שהרמב"ם יישב כמ"ש התוס' בשבת ד' ס'. אבל כבר העירותי לעיל סי' א' אות ו' שדברי התוס' גופא אינו מוכרח כ"כ למש"כ בספ"ק דביצה. ובאמת שגם הרדב"ז בסי' תק"כ נשאל על קושית התוי"ט הנ"ל. ונפלאתי במה שבכל תשובתו שם על יתר השאלות חיפשתי היטב ולא מצאתי תשובה על שאלה זו והוא פלא עי"ש. אבל לפי הנ"ל דבצנעא שרי כיון דעיקר טעמיה משום דנראה כמוסיף.

ומש"ה שרי לשדורי ליה ביו"ט כיון דאף אם מנח להו ביו"ט שלא לש"מ ליכא איסורא בצנעא משא"כ בסנדל המסומר דאסור ללובשו בכל גונא :

ומעתה יש מקום ליישב קושית השאג"א (באות הקודם) דמ"ט דהורקנוס שנכנס לחלוץ תפילין של אביו והא ל"ש גזירה דר"ס כיון דס"ל כרב דבבית וחצר המעורבת מותר. דיש שפיר לחלק ולומר דלא כל הבתים והחצרות שוים ואם הוא מקום צנעא דוקא שרי אבל לא אם שייך בהו גזירת הרואים. ומש"ה התם בר' אליעזר שהיו באים תלמידיו לבקרו ואיכא גזירת הרואים ואסור ולזה נכנס הורקנוס בנו לחלוץ לו תפיליו. וגער בו מניחין וכו' ועוסקים באיסור שבות. לא כפירש"י שהוא משום גזירה דר' ספרא. דלפי"ז אין מקום לאסור ביו"ט והרמב"ם ס"ל דביו"ט נמי אסור וכמש"ל אלא הוא משום איסור שבות דרבנן מגזירת הרואים דנראה כמוסיף וכמו שביארתי :

אבל רש"י שמפרש הך איסור שבות שהוא משום גזירה דר' ספרא שמא יעבירנו ד"א ברה"ר. משום דאזיל לשיטתיה דס"ל בספ"ק דביצה דליכא איסור בהנחתן בשבוי"ט וליכא איסור אחר זולת הך גזירה דר' ספרא. אבל בזה גופא תקשה לי קושיא עצומה דמה טעם פירש"י התם דאין איסור בהנחתן בשבוי"ט והא שיטת רש"י גופיה הוא בעירובין ד' צ"ו דאסור משום דנראה כמוסיף וא"כ אף כשלא יכוין לשם מצוה איכא איסורא. וכן קשה גם על התוס' שם לפי מה שהעליתי לקמן בסי' ג' דמודה לרש"י באנשים הפטורים מאיזה מצוה. א"כ מה טעם כתבו (שם) דאין איסור בהנחתן וכמו שהבאתי דבריהם לעיל בסי' א'. (איברא דהתוס' בשבת ד' ס' דאסרי וכמ"ש שם אפשר שהוא מה"ט) והיא קושיא עצומה לענ"ד ולא מצאתי מי שעמד בזה [ויש ליישב קצת דרש"י לא כתב שם אלא דבדיעבד אי עבר ומנח להו וזהו שדייק וכתב „אם מנח להו ליכא איסורא" אבל לכתחילה ודאי אסור דנראה כמוסיף אלא שאפ"ה קשה מ"ט הותר לשלוח כיון דאסור ללבישה לכתחילה] אבל לפי מש"ל ניחא דרש"י ותוס' והרמב"ם הושוו בשיטה אחת דאין בהנחת תפילין בשבוי"ט איסורא מצד עצמן משום ושמרת וכמש"ל בסי' א'. אלא משום חששת הרואים דנראה כמוסיף. ובצנעה שרי ומש"ה שרי לשדורי תפילין ביו"ט כיון דאפי' מנח להו בכה"ג ליכא איסורא וע"ד שפירשתי לעיל שיטת הרמב"ם. ומה שהזכיר הרמב"ם בפירושו איסור בהנחתן הוא בפרהסיא דוקא וכמש"ל. אלא דבסנהדרין פירש"י בטעמו של הורקנוס שחלץ תפילין של אביו הוא משום גזירה דר' ספרא ולא פירש כשיטתיה דאסור משום דנראה כמוסיף. משום דס"ל לרש"י דכיון דר' אליעזר היה בביתו מסתמא היה מקום צנעא ותלמידיו בדלין ממנו וכדקתני נכנס הורקנוס אצלו וכו'. וגם כי עד פטירתו לא הותר הנדר וכדאיתא שם. ומש"ה פירש דהוא משום גזירה דר' ספרא וס"ל כשיטת הרשב"א והה"מ והמרדכי דמשום הך גזירה אסור אף בבית וחצר וכמש"ל באות ג'. והרמב"ם דלא ס"ל הכי ע"כ יפרש כמו שביארתי לעיל שחלץ לו תפיליו משום דנראה מחוץ לד"א כמוסיף אבל לדינא שוים הם הרמב"ם והתוס' ורש"י וכמ"ש. (ומה שהניח תפילין אף שהיה מנודה עי' פ"ת סי' של"ד) :

ט] **ובזה** יונח לנו מה שיש לתמוה במאי דקאמר רבר"ה ספק חשיכה לא חולץ ולא מניח. והא לשיטת השאג"א אליבא דריה"ג שהבאתי (בסי' א') דאיכא בזה איסורא דאורייתא דושמרת א"כ מ"ט אינו חולץ והא קם ליה בספקא דאורייתא. והא ניחא לפי מסקנת הש"ס במנחות שם דרבר"ה ס"ל כר"ע דשלזת"ה ולילה זת"ה ולדידיה גם השאג"א ס"ל דליכא איסורא וכמש"ש. אבל לשיטת הגאון מלבי"ם ז"ל (עי"ש אות ה') קשה טובא ועוד

דמ"מ

דמ"מ האיך ס"ד שם בסוגיא דרבר"ה ס"ל כריה"ג אלא דפריך אי קסבר לילה זת"ה שבת נמי וכו' ופריך מתרתי מימרות דרבר"ה אהדדי. והא בלא"ה הך מימרא דרבר"ה כשהיא לעצמה נמי קשה טובא דהא הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא ומ"מ אינו חולץ. ואי משום דכמו כן איכא ספק מל"מ דשמא יום הוא ומחויב בתפילין דכל היום הוא מצותו בהכי. זה אינו וכמו שאברר לקמן בסי' ג' בס"ד דאין ספק מל"ע דוחה לספק ל"ת. (ועי' בש"א סי' מ"ב ואה"ח סי' ל"א):

אבל לפי הנ"ל מיושב בפשיטות. דכיון שבירורתי דמה"ת ליכא איסורא דושמרת אף לריה"ג. אלא דיש בזה איסור בל תוסיף אם יכוין לשם מצוה. ולקמן בסי' ג' אבאר דהיכא שעושה המצוה מספק ל"ש איסור ב"ת עי"ש. וא"כ הא דודאי חשיכה חולץ אמאי לא ליכוין ולא יעבור. וע"כ כמש"ל שהוא משום חששא דנראה כמוסיף להרואים. וזה לא שייך אלא שבאם יראוהו ודאי יחשדוהו משא"כ כשמניח בספק חשיכה דעושה המצוה מספק אזי אף כשיראוהו מניח ג"כ ליכא איסור ב"ת כיון דכ"ע יודעים דאותה שעה הוא עושה מספק. ומש"ה ספק חשיכה לא חולץ. והא דלא מניח הוא ג"כ משום דכיון דאין זה אלא ספק מצוה דשמא הוא לילה ואסור מדרבנן לכ"ע שמא יישן בהם וכמ"ש התוס' במנחות שם. והעמידו דבריהם בשוא"ת וכיבמות ד' צ':

ו) **ודע** דמשכ"ל באות ז' דאם הוא משום גזירה דר"ם אין לאסור ביו"ט ושכ"כ הב"ח וש"א. נלע"ד דע"פ שיטת התוס' ורא"ש בביצה (ד' י"ב) ובש"ד. דביו"ט לא הותרה הוצאה שלא לצורך אלא לצורך קצת אבל שלא לצורך כלל אסור מה"ת. א"כ כיון דיו"ט לזת"ה ודאי שייך גזירה דר"ם אף ביו"ט דשמא אתי לאתויינהו ד"א ברה"ר והוי שלא לצורך כלל. וכה"ג כתבו התוס' בחולין (ד' פ"ד) בהא דאמר תקיעת שופר תוכיח שאין ודאה דוחה שבת וספקה דוחה יו"ט. וא"ת והא טעמא דשופר בשבת הוא שמא יעבירנו ד"א ברה"ר. והא ל"ש ביו"ט. וי"ל דשייך נמי ביו"ט דאם אשה היא זה הטומטם אסור להוציא לצרכה דהא לא מיחייבה וכו' והכא ליכא צורך היום כלל עכ"ל. איברא דמתירוצם הב' שם משמע דלא ס"ל הכי עי"ש. ועוד דכ"ז הוא משום דלשיטתייהו אזלי דבעי צורך קצת. אבל לשי' רש"י (שם) ורמב"ם דס"ל דהותרה אף שלא לצורך כלל. ואפ"ה אסר הרמב"ם בפירושו בספ"ק דביצה להניחן אף ביו"ט ע"כ שהוא מטעם מחזי כמוסיף וכמש"ל לפרש דעת רש"י ורמב"ם הכי בהך עובדא דר"א:

שו"מ שכ"כ בהדיא הר"ר יהונתן ברפ"י דעירובין בפירושו לרי"ף שם שהביא הך מימרא דאביי דספ"ק דביצה הנ"ל וז"ל. היה הולך בדרך ושקעה עליו חמה וכו' דס"ל להאי תנא דלילה לזת"ה לפיכך מכסן כדי שלא יחשדוהו שעובר על בל תוסיף וכן קידש עליו היום דס"ל שבת לזת"ה לפיכך מכסן בידו וכו' עכ"ל. הרי מפורש יוצא מפי כהן גדול כמש"ל ביסוד שיטתנו בכל הנ"ל. ואתמהה מה שלא הביאו השאג"א בזה ומשו"ה נדחק בכל הענין. ובס"ד מתבאר שיטה זו בדברי רש"י ותוס' ורמב"ם וכמ"ש. ועוד יבואר בסי' שאח"ז בס"ד:

סימן ג

בענין בל תוסיף אם עובר במכוין שלא לשם מצוה. ובמי שפטור מן המצוה ועושהו אם עובר בב"ת:

א) **הנה** בסי' הקודם הבאתי שיטת רש"י בעירובין (ד' צ"ו ע"א) בד"ה ולא מיחו וכו' דהוי כתוספות על דברי תורה שפטרה נשים ממ"ע שהז"ג. וכ"פ (בע"ב שם) בד"ה הא נשים מעכבות וכו' אע"ג דלא חילול יו"ט הוא וכו' מיהו נראות כמוסיפות עכ"ל. מזה מבואר דהאשה המוספת מצוה שפטורה ממנה למ"ד נשים אינן סומכות רשות איכא איסורא משום ב"ת. וזה ודאי ברור דכונת רש"י דעוברות בב"ת מדרבנן בלבד הוא ולשנא דנראות כמוסיפות הכי דייקא דהוא משום גזירת הרואים שיסברו שהן עוברות בב"ת. דאם נאמר דס"ל לרש"י דעוברות בב"ת מה"ת. א"כ תקשה עליו מה שהקשו התוס' שם בהא דא"ר יהודה דהילני המלכה היתה יושבת בסוכה היא וז' בניה. אף כי איהו ס"ל דנשים אינם סומכות. ותירצו וז"ל דמשום בניה היתה יושבת ולא מיחזי כבל תוסיף. ועוד י"ל דגבי נשים דלא מיחייבא הוי כמו שלא בזמנו וכיון דלא מיכוונה לא עברה עי"ש. ומעתה אם נאמר דשיטת רש"י הוא דעברי בב"ת גמור א"כ מה יישבו שיטתו במה שישבה בשביל בניה. ואטו משו"ז עברה באיסור דאורייתא ואי משום דישבה בשביל בניה והיא עצמה לא כיונה לשם מצוה. הא ליתא דהא כיון אי חשיב לגבייהו כמו שלא בזמנו לא עברה בלא כונה. אבל בתירוץ זה הא ס"ל דהוי כמו בזמנו כיון דלגבי אנשים זמנו הוא. וא"כ אף בלא כונה עוברת בב"ת. אלא ודאי דשיטת רש"י אינו אלא שעוברות בב"ת מדרבנן בלחוד. והטעם באמת שאין בהם בל תוסיף מה"ת במצות שפטורות ממנה ל"ש בזמנו ול"ש לא בזמנו. הוא ע"פ מה שחידש לן הר"א מזרחי בתוספותיו לסמ"ג מצוה מ"ב דבל תוסיף נאמר על המצות ולא על הגופות עי"ש. והוא לענין איסור זר לדוכן אי עובר בב"ת. ומזה נאמר כן לגבי נשים האי סברא דכיון דמצוה זו אנשים מחוייבים בה אף הנשים הפטורות ממנה אינן בב"ת. ומדרבנן בלחוד אסירי למ"ד נשים אינם סומכות רשות דמחזי כמוסיפות. ומש"ה שפיר ישבה הילני המלכה בסוכה דכיון דבשביל בניה ישבה שוב גם מיחזי כמוסיפות ליתא. דהרואה יאמר דאינה יושבת לשם מצות סוכה רק בשביל בניה לחוד:

אבל מתירוצם הב' שכתבו דמשו"ה מותר משום דלגבי אשה חשיב כמו שלא בזמנו ואי לא מכוונה לא עברה. משמע דס"ל בדעת רש"י דעוברות בב"ת מה"ת. ומשו"ה תירצו דב"ת שלא בזמנו בעי כונה ולדידהו הוי שלא בזמנו ולא עברה בב"ת מה"ת. ויש לפרש דהכי קאמרי כיון דב"ת מה"ת ליתא משום האי טעמא של הרא"מ הנ"ל ממילא גם מדרבנן לא אסרו כיון דהרואה יודע שהיא פטורה ממצוה זו ולא שייך בה ב"ת מה"ת. וגם דבכה"ג שלא מכוונה לא עבר בב"ת אף באנשים ומשו"ה כיון שאינו אלא חששא רחוקה לא גזרו רבנן כי דאין כאן בל תוסיף דאורייתא. ועפ"ד שביארתי לעיל (בסי' ב' אות ט') דהיכי שב"ת מה"ת ליכא כגון שעושה מספק גם לרבנן לא גזרו עי"ש:

אלא שגוף דבריהם צריכים הבנה דהא ודאי הילני המלכה שישבה בסוכה היתה יושבת לשם מצוה דאל"כ למה ישבה [וא"ל דישבה בשביל בניה בלחוד. דזהו תי' הא'. ולפי המבואר ב' תירוצי התוס' אינם צריכים זה לזה] וי"ל דכיון דמה שמכונה לש"מ היינו משום שחושבת שהיא מחויבת ואילו ידעה שפטורה לא היתה מכונת כמלא שכל כונתה בטעות ובכה"ג הוי כלא מיכוין. ובכה"ג אבאר לקמן (אות ו') דהיכי דכונתו על תנאי לא עבר בב"ת מה"ט עי"ש ומכש"כ בכונה בטעות דאינה כונה. וכעין דאמרינן בתורת קנינים דמחילה בטעות לא הוי מחילה מטעם דכונתו שמחל בטלה היכי דאיגלאי מלתא שטעה ולא ידע והוי כלא חשב למחול כלל. וה"נ דכותה דכונתה בטלה ולא שייך כלל כאן איסור ב"ת אף באנשים בכה"ג ומשו"ה ליתא אף איסור דרבנן בנשים כיון שאינו באנשים דבכה"ג לא גזרו חכמים:

אבל

ב] **אבל** בר"ה (ד' ל"ג) כתב רש"י בד"ה נשים מעכבות בזה"ל דפטורות לגמרי וכו' וכי תקעי איכא בל תוסיף עכ"ל. ולשון זה מבואר קצת דכונתו דמה"ת עוברות בב"ת (ולא ס"ל כסברת הרא"מ הנ"ל) ואי משום דא"כ תקשה לפי"ז מהך דהילכי המלכה. י"ל כתירוץ הב' בפשוטו דהוי לדידה כשלא בזמנו ובעי כונה ובלא כונה לא עברה מטעם הנ"ל. וגם תירוצם הא' היה לכאורה אפשר לומר דמשו"ה לא עברה דכיון שישבה בשביל בניה אזי אף כי דבתירוץ זה ס"ל דחשיב לגבייהו כזמנו וכמש"ל. ועברי בב"ת אף בלא כונה. מ"מ זהו רק בסתם אבל במכוין בהדיא שלא לשם מצוה אף בזמנו לא עבר. ומשו"ה היא שישבה בשביל בניה הוי כמכונה שלא לשם מצוה כ"א בשביל בניה ובכה"ג ל"ש ב"ת מה"ת. וכה"ג ס"ל להר"ש הובא בתר"י בספ"ק דברכות גבי פתח בדחמרא וכו' דאף למ"ד מצות אצ"כ מ"מ אי מיכוין בהדיא שלא לשם מצוה לכ"ע לא יצא:

ג] **אבל** הדרנא בי מזה דאין לדמות הני ענינים להדדי. משום דיש לחלק דדוקא לענין מצא"כ אם מכוין בהדיא שלא לשם מצוה הוי כמו שאינו עושה המצוה כלל. דאין ביכלתינו לזכותו בעל כורחו ולחושבו לעושה מצוה כיון שאינו רוצה ואין מזכין לאדם בע"כ. אבל לענין איסורא דב"ת בזמנו כיון שא"צ כונה והקפידה תורה על מעשה ההוספה בלתי כונה הרי זה כשאר לאוין שאם עבר עליהם אף במכוין להיפך ממעשיו ודאי חייב כמו שיאכל חלב ויודע שהוא חלב ומכוין לשם שומן דפשיטא דחייב. וכעין זה כתב הרמ"ע מפאנו בשו"ת סי' ק"ח וז"ל וכ"ת הא אסיק רבא לעבור שלא בזמנו בעי כונה הא לא כיון ליכא ב"ת. שא"ה דאמר ושמרת לעבור מ"מ עכ"ל. והיינו משום דבשאר לאוין ליכא נפקותא בכונה. וא"כ כמו כן ה"נ בב"ת בזמנו דלא בעי כונה ה"ה דגם להר"ש אם יכוין שלא לשם מצוה יעבור באיסור ב"ת דנאמר כאן בלא כונה והוי כשאר לאוין ועוד יבואר חילוק זה בטוב טעם לקמן בס"ד. [וע"כ דכונת רש"י דעברי בב"ת מדרבנן הוא וע"ד שכ' בעירובין דהוי מחזי כמוסיף וכמו שהבאר]. ונלפע"ד דמוכרח לומר כן כדי לסלק קושיות עצומות שהניח רבינו הטורי אבן בר"ה (ד' כ"ח) בד"ה מצות אצ"כ לרגלי שיטת הר"ש ועי"ש שדחה בהם לדבריו לגמרי. והוא מסוגיא דעירובין ד' צ"ה. א) במאי דמוקי פלוגתייהו דת"ק ור"ג דפליגי במצא"כ דת"ק ס"ל מצות אצ"כ לא לצאת ולא לעבור בב"ת ומשו"ה אי מכניסן ב' זוגות יעבור בב"ת אף שלא בכונה. ור"ג ס"ל מצ"כ בין לצאת ובין לעבור בב"ת מש"ה מכניסן שתים שתים דכיון דאינו מתכוין לשם מצוה אינו עובר. ואם כסברת הר"ש דהיכי דמתכוין בהדיא שלא לצאת אינו יוצא א"כ לת"ק נמי יכוין בהדיא שלא לצאת וה"כ לא יעבור בב"ת. א"ו דלצאת ולעבור למ"ד מצות אצ"כ ה"ה אם יכוין שלא לש"מ. ב) בהאוקימתא הב' שם דמוקי דלצאת לכ"ע לא בעי כונה ובלעבור פליגי לת"ק אצ"כ ולר"ג צ"כ. והשתא לפי"ז כיון דלעבור קיל טפי מלצאת דלצאת לכ"ע אצ"כ ובלעבור פליגי ולר"ג צ"כ. ואי כדברי הר"ש א"כ מכש"כ אי מתכוין בהדיא שלא לש"מ דלאו כלום הוא. א"כ לת"ק אמאי ב' ב' לא יכוין בהדיא שלא לש"מ. ג) בלשנא בתרא אמרינן דפליגי בלעבור שלא בזמנו דלת"ק עובר. והשתא יכוין שלא לש"מ ויכניס ב' ב'. ד) הביא ראיה מהא דמסיק בר"ה כ"ח גבי מתן דמים דלר"י דעובר בלא מכוין בב"ת ואמאי מ"מ קשה יזה ד' ולא יעבור בב"ת ע"י שיכוין בהגוסף על מתן א' שלא לשם בכור. א"ו שלא מהני כלל היפך הכונה היכי דאין הכונה מעכבת. ועפי"ז דחה לסברת הר"ש לגמרי עי"ש:

ד] **ויען** כי לא הר"ש בלבד ס"ל הכי כ"א גם התוס' ור"י מקינון ותה"ד ומהרש"ל ועוד וכמש"א (במערכת „משפטי הכוונות" אשר אתי בכתובים) משו"ה חל חובת ביאור למשכוני נפשין ליישב דבריהם בכל מה דאפשר. וא"ו שלא נעלם מהם סוגיות ערוכות דעירובין ור"ה הנ"ל. וע"כ מזה ראיה ברורה למשכ"ל דאין הנידון דמל"כ ובל תוסיף בזמנו שוים כלל להך סברת הר"ש. דדוקא לענין קיום מל"ע למ"ד מלא"כ אפ"ה במכוין שלא לשם מצוה לא יצא ומטעם שאין לזכותו בע"כ וכעין שכ' התוס' בסוכה ד' ל"ט וז"ל ואע"ג דמצות אצ"כ בע"כ לא נפיק עכ"ל. אבל באיסור ב"ת בזמנו. (דלאותן האוקימתות ס"ל דשז"ה). כיון דקימ"ל א"צ כונה אזי עובר גם בהיפוך הכונה. ורק ראיה אחת הביא הטו"א דלעבור קיל טפי מלצאת (עי' קושיא ב') והיא לענ"ד אינה ראיה כ"כ. דזהו דוקא לר"ג דס"ל דלעבור צריך כונה אף בזמנו (לאותה האוקימתא. ולא קאי הכי) אבל לרבנן דס"ל דלעבור ג"כ א"צ כונה אזי ממילא נשתנה דינו דעובר אף במכוין שלא לש"מ וחמיר יותר מענין מצות אצ"כ. ומלבד זה נמי לא קשה כ"כ דהא אותן האוקימתות לא קאי הכי לבסוף דמסיק אלא מחורתא כדשנינא מעיקרא. ופירש"י שחוזר לאוקימתא קמייתא דפליגי אי שז"ת ולז"ת. ורבים תמהו אפירש"י דמהיכן למד זה דחוזר בו אף מכל האוקימתות האמצעיות (שהביאם הטו"א בקושיותיו) והלא אינו דוחה רק לאוקימתא בתרייתא דמוקי דבלעבור בב"ת שלא בזמנו פליגי דת"ק ס"ל דלא בעי כונה ור"ג ס"ל בעי כונה. וע"ז פריך אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה אבל אוקימתות האמצעיות לא נדחו בזה. ובאמת שבחי' הריטב"א ראיתי שמפרש דלא כרש"י וז"ל אלא מחורתא הוא על אחד מאוקימתות דלעיל מיניה עכ"ל. וא"כ דברי רש"י צ"ע. אבל לפי מש"כ לעיל ניחא דמשו"ז גופא הכריחו לרש"י לפרש כן משום דמסתבר טפי דיותר קיל לעבור בב"ת מענין מאצ"כ. וע"כ מוקי כאוקימתא דפליגי בשז"ת ולז"ת וא"ל כלל לענינא דב"ת וכפירש"י שם בלשנא קמא דממילא הוי משאוי לת"ק יתר על מצותו ומש"ה תרי תרי לא. (ועיין כי הטו"א לא הביא בקושיותיו לאוקימתא העיקרית הלזו). ומשו"ה אין להביא ראיות מאוקימתות דלא קיימי הכי במסקנא לדחות דברי הראשונים ז"ל:

ה] **ולבאר** יותר הך סברא דב"ת בזמנו דמי לשאר לאוין דעובר אף בהיפך הכונה ולהוציא ממה שיש להתעקש ולומר דלא דמי לשאר לאוין כיון דמיהו ניתן לאו זה לכונה דוקא כשהוא שלא בזמנו. ומש"ה בזמנו נמי דלא בעי כונה מ"מ מעכב ביה היפך הכונה שלא לש"מ. משא"כ בכל לאוין שבתורה שלא נאמרה בהם כונה כלל. אבל זה אינו ע"פ מה שנבאר דב"ת בזמנו וב"ת שלא בזמנו כל או"א אית ביה אזהרה מיוחדת. ומש"ה האי לאו דב"ת בזמנו לא ניתן לכונה כלל ועובר אף במכוין שלא לש"מ. דמ"מ מעשיו מוכיח על תוספתו. וזה מבואר למעיין ישר:

כי ידוע שיש ב' סוגים בבל תוסיף. הא'] הוא בל תוסיף ובל תגרע „כללי" והוא שלא להוסיף על מצות התורה ציווים חדשים ואזהרות בדויות. וכן שלא לגרוע אחת ממצות ד' שלא לעשותה לגמרי. והב'] הוא ב"ת „פרטי" שלא להוסיף איזה פרט לפרטי המצוה וחלקיה וכן שלא לגרוע מפרטיה. כמו ה' מינין בלולב וה' טוטפת בתפילין ה' ציציות וד' ברכות בכהן כמבואר בר"ה (כ"ח). וזה הב"ת הכללי זכרוהו הרמב"ם בהל' ממרים (פ"ב ה"ב) וז"ל מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו שלא להוסיף על ד"ת ולגרוע מהן ולקבוע הלכה לדורות. עוד כתב שם וז"ל כגון חכם המורה שבשר עוף בחלב אסור מה"ת וזה מוסיף על דברי קבלה שכך קבלנו בפירוש לא תבשל גדי שבשר בהמה וחיה נאסרו וכו' ולא בשר עוף. וכן אם הורה שבשר חיה מותר בחלב עובר בבל תגרע וכו' ועי' בהשגת הראב"ד. ועכ"פ בזה מודה דבמוסיף מצות עשה חדשה לכ"ע עובר בב"ת. וכ"כ בהל' מעה"ק ספ"ב ועי' פ"ט מהל' יסוה"ת. וכן הרמב"ן בפירושו לתורה פ' ואתחנן ע"פ לא תוסיפו שפירש"י

דהך

דהך קרא מיירי במוסיף ה' טוטפת בתפילין. וכתב ע"ז וז"ל ולפי דעתי בדא לעשות מצוה בפ"ע כגון שעשה חג בחודש שבדא מלבו כירבעם עובר בלאו. וכך אומר לענין מקרא מגילה מאי דרוש וכו' ובירושלמי אמרו ע"ז פ"ה נביאים ומהם כמה נביאות היו מצטערים על הדבר אמרו כתוב אלה המצות אשר צוה ד' את משה אלו המצות שנצטוו מפי ד' כך אמר לנו משה ואין נביא עתיד לחדש דבר לכם ומרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו דבר. לא זזו משם נושאים ונותנים בדבר עד שהאיר הקב"ה עיניהם וכו' הרי שהי' המצוה זו אסורה להם א"כ היא בכלל לא תוסיף עליו. אלא שלא למדנו למוסיף ע"פ נביא אלא מן הכתוב אלה המצות וכו'. ומה שתקנו חז"ל משום גדר כגון שניות לעריות וכו' היא מצוה מה"ת ובלבד שידע שהן משום גדר והיכן מפי הקב"ה עכ"ל שם. וכ"כ החינוך מצוה תנ"ד תנ"ה. ועי' עקרים ח"ג פי"ד. והגר"א בפי' לתורה פ' ראה כתב כי לב' עניני ב"ת אלו יש לכל או"א אזהרה מיוחדת דבפ' ראה כתיב את כל הדבר וגו' תשמרו לעשות לא תוסיף פי' שלא יוסיף על גוף הדבר ושלא יגרע ממנה. ובפ' ואתחנן אמר לא תוסיפו על הדבר ולא תגרעו ממנו וקאי עמ"ש שמע אל החוקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות וע"ז לא תוסיפו ובלשון רבים שקאי על הב"ד שלא יקבעו מצוה חדשה וכן שלא לגרוע איזה מצוה ואזהרה מתרי"ג מצות עי"ש. *):

ו) **וזהו** ג"כ דעת הרשב"א בחידושיו לר"ה (ד' ט"ז) גבי תוקעין ומריעין כשהן יושבים וחוזרים ותוקעין. כשהן עומדים והקשו ע"ז בתוס' שם דהא קעבר על בל תוסיף עי"ש מה שתירצו. והרשב"א תירץ וז"ל דתקנות חכמים לצורך ליכא משום ב"ת דכתיב ע"פ התורה אשר יורוך ומה"ט יתבינן בסוכה בשמ"ע. אע"ג דאנן בקיאין בקביעא דירחא. וה"ה בל תגרע לצורך כגון יו"ט ב' של ר"ה שחל בשבת אע"ג דאמר רחמנא תקעו גזרו שלא לתקוע. וכ"ז לצורך וה"נ לצורך ראוי לתקוע ולחזור לתקוע ומצוה לשמוע דברי חכמים מלא תסור וכו' עכ"ל. ודבריו מבוארים ופשוטים ע"פ כל דברי הראשונים הנ"ל וע"פ מ"ש הרמב"ם והרמב"ן שם דיש כח ביד חכמים להוסיף אזהרה או מצוה לצורך סייג ובלבד שידעו שהן מד"ס וע"ז מוזהרין אנו מלא תסור. וכ"כ הריטב"א בחי' שם. וכן ראיתי בפני יהושע בר"ה שם שתמה על התוס' שנדחקו ליישב בע"א אחרי כי דברי הרשב"א חזקים כראי מוצק עי"ש:

ומאד אתפלא במה שראיתי בטו"א בר"ה שם שדחה לדברי הרשב"א לגמרי. ובעניותי לא מצאתי בדבריו שום טענה חזקה נגד דברי הרשב"א הנכונים וכמ"ש הפנ"י וכאמור. וז"ל וקשה לי מדפריך אביי לקמן (ד' כ"ח שם) הישן בשמיני בסוכה ילקה. ומדקשה ליה מהישן בשמיני יותר מכל מ"ע שהז"ג היינו משום דאנן יתבינן בח' ספק ז' כפירש"י בפ"י דעירובין (ד' ל"ו) אלמא אע"ג דתקנת חכמים היא וכדמסיק בפ"ד דסוכה ד' מ"ו מיתב יתבינן. ואפ"ה שייך בל תוסיף וכו' עכ"ל. קושיא זו איני יודע מה טיבה. דאף כי אמרינן בסוכה שם אנן מיתב יתבינן מ"מ אתמהה דהא התם אין כונת הגמ' לומר דיתבינן משום תקנתא דרבנן אלא דכיון דבזמנם קידשו ע"פ הראיה עי' רש"י פסחים (ד' נ"ח ע"ב) ורמב"ם הל' קה"ח פ"ה. ובאותו זמן הוכרחו הרחוקים לישב בספק ז' ספק ח' משום ספיקא דאורייתא שלא ידעו בקביעא דירחא. ולא היה ע"ז תקנת חכמים כלל כיון דבלא"ה מוזהרין ועומדים משום ספיקא דאורייתא. דהוי מה"ת לשיטת הרשב"א גופיה. ואף להרמב"ם והראב"ד דסוברים דהוי רק מדרבנן מ"מ ה"ז גזרו כבר בכלל על כל הספיקות וגם ספק ז' בכלל היתה. וא"כ לפי"ז שפיר פריך הגמ' אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה פי' כיון דס"ל דגם בשלא בזמנו נמי לא בעי כונה א"כ היכי מצו אז להחמיר בישיבתה מספק והא חומרא דאתי לידי קולא בלאו דב"ת מה"ת אם שמיני הוא. וכיון שממ"נ עובר שוא"ת עדיף [והא דאמר ילקה אף דלא הוי כ"א ספק מ"מ בלא"ה כתבו המפרשים דלאו דוקא הוא וכמש"א בס"ד]:

וכי תימא כיון דקימ"ל בכ"מ דעשה דוחה ל"ת בודאות. ה"נ בספיקות הכי הוא דספק מ"ע ידחה לספק ל"ת דב"ת. הא ליתא דלא שייך בכה"ג ענין דיחוי כלל. דהא בהם איכא איסורא דב"ת משום דלאו שביעי הוא א"כ ליכא עליה שום מ"ע וה"ז העשה והל"ת כמו שלא בעידנא דלא דחי. משא"כ בכ"מ שבאים העשה והל"ת שייך דיחוי דכה"ג התירה התורה. [ויש להמתיק זה ע"פ דברי הרמב"ן בפ' יתרו דהא דעשה דחי ל"ת הוא משום דעשה בא מפאת קיום מצוה מאהבה משא"כ קיום ל"ת הוא מצד היראה וגדול העושה מאהבה מעושה מיראה וכמ"ש. וא"כ הא ניחא במקום שמקיים המצוה בודאי אזי גדול קיום בפועל של העשה מהל"ת. אבל במקום שאינו בודאי אלא מספק ויש לחוש שיעבור על הל"ת שלא במקום מצוה כלל אזי בהיפך הוא שגדול יותר עבירתו על הל"ת שכמה עונשים יש בה כמיתה ומלקות משא"כ בעבירתו על מ"ע והטעם הוא ג"כ מה"ט שכ' הרמב"ן. דודאי מי שעובר בל"ת הרי אין בו מדת היראה וגדול עונשו יותר מכשאין בו מדת האהבה דלאו כל אדם זוכה לזה. ובזה יונח קצת מה שהקשו על הרמב"ן מיבמות (ד' ז') ועי' לקמן ריש סי' ה' מש"כ בהגהה.] וראיה ברורה לזה מהא דחגיגה (ד' ד') אלא טמטום ספיקא הוא ולמ"ל קרא למעטיה ממצות ראיה ופירשו בתוס' דה"פ דשמא אשה הוי ממילא הוינן פטרינן ליה כי היכי שלא ליתי חולין לעזרה. הרי דגם אם לא פטרה התורה בפירוש לטמטום הוי פטרינן ליה מסברא משום דהוי ספק ל"ת דחולין לעזרה אף כי הוא ספק מ"ע שמא איש הוא ומחויב בראיה. אלא ודאי דבכה"ג ל"א דדחי עשה לל"ת מטעמא שכתבתי לעיל:

*) ועי' מנחות (ד' מ"ה) שבקשו לגנוז ספר יחזקאל. מפני שמוסיף על דברי תורה בקרבנות כמו וכן תעשה בשבעה בחודש מאיש שוגה וגו ומתרץ לה אר"י אלו ז' שבטים וכן עוד כמה דרשי עי"ש. ומשו"ז קשה לי כמאי דאיתא בשבועות [ד' י"ד] אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואו"ת וסנהדרין של ע"א ובשתי תודות וכו' הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת וקמפרש בגמ' (ד' ט"ז) אר"י ע"פ נביא נאכלת וע"פ נביא נשרפת ופירש"י ע"פ נביא חגי זכריה ומלאכי היו שם ועל פיהם ברוח הקודש עבו אין טעם בדבר עכ"ל. ותימה האיך יכלו לחדש קרבן אשר לא כתוב בתורה וכמו בפקפקו על קרבנות דיחזקאל. והא מצות וכן תעשו ל ד ו ר ו ת הוא וה"ז קבעי מצוה בקרב הדש ל ד ו ר ו ת (וגם דהוי עוקר דברי תורה להתיר איסור יוצא וכמבואר שם בסוגיא). ואולי מפני שאינה מצוה הקבוע ב ז מ ן כמו שקבע יחזקאל בשבעה לחודש וכיו"ב. אלא הוי קבוע לדורות במקרה בזמן מן הזמנים שיצטרכו להוסיף על העזרות. בכה"ג חשיב כמצוה לשעה שאינו בכ"ת. בו"מ בהגהת רצ"ה שהרגיש בזה ונשאר בצ"ע. ומצאתי לי קצת ישוב ע"פ מה שחידש החת"ס בתשובתו בחיו"ד סי' רל"ו וז"ל בת"ד יש לתמוה על כמה שינויים בכלים ובנין ביהמ"ק ומזבח משל משה רבינו ע"ה וכו' ואע"ג דכתיב הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל. מ"מ אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה אלא לשעה ולא לדורות ולתרץ שינויים הללו נ"ל היינו דכתיב ככל אשר אני מראה אותך תבנית המשכן ותבנית כל כליו וכן תעשו לדורות דקאי על תחלת הקרא ככל אשר אני מראה אותך בכל בנין ובנין איך יעשה זה מבונה מזה כן תעשו לדורות. וא"כ הרי העיד הקב"ה מתחלה שישתנה הבנין בכל פעם ואין כאן דבר שחידשו הנביאים נגד התורה עכ"ל. ומיושב נמי קושיא הנ"ל דהך **דב'** תודות נמי הוי מהשינויים שנשתנו ע"פ רוה"ק בבנין בית שני ודו"ק:

עוד יש לה"ר לזה ממ"ש הר"ן בר"ה (ד' ל"ג) שהוכיח דברכה שאינה לריכה הוי רק מדרבנן. דאי מה"ת אמאי אמרינן ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר הא הו"ל ספיקא דאורייתא עכ"ל. וקשה דהא כמו כן איכא ספק מל"ע דזכירת יל"מ ודחי ליה. אלא ודאי ברור בכונתו שאין ספק מל"ע דוחה לספק ל"ת ושוא"ת עדיף (ועי' תוס' ברכות ד' כ"א ד"ה ספק):

וראיתי בפרמ"ג בא"ח סי' ס"ז במשב"ז סק"א בד"ה עוד רגע אדבר וכו' וז"ל ומש"ה אתי שפיר טעם הר"ר מנוח שכ' דספק ברכה להקל שלא יעמוד בספק ל"ת משא"כ בספק קרא ק"ש וכו' וניחא לי בספק בהמ"ז דחוזר ומברך כדקימ"ל משום דספק תורה לחומרא ולא חיישינן לספק לא תשא די"ל עשה דוחה ל"ת וכו' עי"ש (וכ"כ בסי' שד"מ שם). ולא זכר דברי הר"ן הנ"ל שמבואר היפך דהכריח מסו"ז גופא דלא תשא הוי דרבנן בברכה שא"ל. דאל"כ לא הוי דחי ספק מ"ע לספק לא תשא וכמש"ל:

וכן מבואר כדברינו בדברי האחרונים באם ספק מילה בזמנה דוחה ליו"ט שני עי' חת"ס חיו"ד סי' ר"נ שכתב דמלין אותו משום דאתי ספק מ"ע מה"ת ודחי ספק קל דדבריהם. ועי' נוב"י תא"ח סי' ג' דהתיר מטעם אחר דהוי ספק ספיקא עי"ש. ועד"ז כתב הרל"ה ברלין וכמ"ש הרעק"א בחידושיו ליו"ד סי' רס"ו סעי' ח'. הרי דאם הוי יו"ט ב' ספקא דאורייתא כגון בזמן קידוש ע"פ ראיה לרחוקים לא הוי דחי ליה ספק מילה בזמנה דאין ספק מ"ע דוחה לספק ל"ת. אף דודאה דחי מ"מ ספקה אינו דוחה ומטעם הנ"ל. וכן מסתבר נמי דכיון דכל עיקר מאי דעדל"ת הוא חידוש וכמ"ש ביבמות (ד' ז') לאו ל"ת חמיר מיניה ודחי ליה. אלא דילפינן מכלאים בציצית ואין לך אלא בחידושו שהוא ודאי ולא מספק:

ובזה מיושב קושית התוס' בעירובין (ד' ק' ע"א) גבי הניתנין מתן ד' שנתערבו בניתנין מתן א' ר' יהושע אומר ינתנו במתנה אחת וכו' א"ל ר"י לר"א לדבריך הרי עובר בבל תוסיף והקשו בתוס' דליתי עשה דהזאה ולדחי לל"ת דבל תוסיף. ותירלו דלא דמי לכלאים בציצית דהכא ע"י פסיעה הוא בא והיה יכול להתקיים בלא דחיית הלאו. ותירולם תמוה וכמו שהקשה הטו"א בר"ה ד' כ"ח והשעה"מ בהל' נדרים פ"ג ה"ו מהא דאיתא בזבחים ד' ל"ז יקדש להיות כמוה הא כילד אם פסולה היא תיפסל ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה. ופריך ואמאי ניתי עשה דואכלו אותם ולדחי לל"ת דקדשים פסולים עי"ש הרי אף דהל"ת באה כאן בפסיעה במה שלא ניזהר ונגע בה עי"ש. וכן הרעק"א בדו"ח כתובות (ד' מ') הביא מה שהקשו לתירולם מסוגיא דהתם דאונס האסורה לו דפריך וניתי עשה ולדחי לל"ת והא ה"ל ע"י פסיעה במה שאנס אותה. והוא ז"ל תירץ דהתם העשה דהזאה היה יכול לקיים בלא פסיעתו והוא גרם שיעבור על הל"ת אבל הכא העשה הוא ג"כ ע"י פסיעתו שאנס אותה ואילו לא פשע לא היה כאן העשה כלל בזה שפיר העדל"ת דבלא פסיעתו גם העשה לא היה יכול לקיים עכ"ד. אבל באמת יש קצת לדון ולהסביר בהיפך דמה אם דהל"ת לבד באה בפסיעה והעשה אליס דבאה גם בלא פסיעה ואפ"ה לא דחי ליה מכש"כ היכי שגם העשה באה בפסיעה דכש"כ שאינה דוחה לל"ת אף שבאה בפסיעה. ועוד דעיקר מה שחידשו התוס' כלל הנ"ל הוא משום דילפינן מכלאים בציצית ובעינן שיהא דמי כל עשה ול"ת להאי עשה ול"ת דכלאים. ומטעם דאין לך אלא חידושו וכמו שכתבתי למעלה. וא"כ ה"נ יש למעט דהיכי ששניהם באו ע"י פסיעה ג"כ לא דחי דלא הוי דומיא דכלאים. ועי' כפות תמרים יומא (ד' פ"ו) שכתב דבר נחמד במש"ס גדולה תשובה שדוחה לל"ת שבתורה שנא'

הן יגרש וגו'. וקשה דמאי רבותיה והא בכ"ד עדל"ת. והביא בסו"ד פירוש גיסו הגאון המג"ן דלדברי התוס' הנ"ל דע"י פסיעה לא אמרינן עדל"ת עי"ש. והרי דעשה דתשובה וגם הל"ת באו בפסיעה דאילו לא חטא לא היה לריך למ"ע זו כלל. ואפ"ה ס"ל בדעת התוס' דלא דחי ומטעם שכתבתי, וכן הקשו רבים בהא דפליגי אמוראי בטעמא דאין שורפין נותר ביו"ט (שבת כ"ד) והא בלא"ה ניחא דהוי עשה דפסיעה. ועוד י"ל בתירולם הנ"ל וא"כ"מ. אבל לפי מה שהעליתי דאין ספק ישיבת סוכה דוחה לספק ל"ת דבל תוסיף ה"נ ניחא דלא באה מ"ע דהזאה ודוחה לל"ת דב"ת. ושפיר קאמר ליה ר"י לר"א לדבריך הרי הוא עובר בבל תוסיף. ויש לכוין בדוחק דזהו ג"כ סברת התוס' דבכ"מ הוי העשה דוחה לל"ת בודאי ואי אפשר להא בלא הא. אבל הכא אי לאו דפשע היה אפשר לו לקיים בלא דחיה אלא דע"י פסיעתו בא לידי ספק ובכה"ג מספק לא דחי עשה לל"ת דשמא לא מקיים מלוה בהכי:

וא"ב מעתה שפיר פריך אביי אלא מעתה הישן בשמיני ילקה והיינו משום דיתבינן בספק ח' ועובר בספק ב"ת כיון דשלא בזמנו לא בעי כונה. אבל כי משני ליה רבא אלא וכו' שלא בזמנו בעי כונה. שוב ניחא מאי דמיתב יתבינן מספק דלא שייך ב"ת כיון דיושב שמא שביעי הוא ומש"ה מכוין לש"מ. אבל אם הוא שמיני לא הוה מכוין כלל לשם מלוה וממילא בטלה כונתו דהוה בטעות ולא עברי בב"ת אם ח' הוא דבהבטל הכונה שוב לא עבר על ב"ת כיון דבעי כונה לעבור שלא בזמנו. וכ"כ המג"א בסי' ל"א סק"ב בשם סמ"ק דהמניח תפילין בחוה"מ מספק פלוגתא דקמאי אינו עובר בב"ת (למ"ד דפטור) כיון שאינו מתכוין להוסיף עי"ש והיינו מטעמא דאמרן:

וזהו שכתב רש"י בעירובין (ד' ל"ו) בד"ה אלא מעתה וכו' ואנן יתבינן בשמיני בספק ז' לכתחילה אלא שלא בזמנו בלא כונה לא תוספת הוא ולהכי שרינן דאי שמיני הוא לא מכוין למלות סוכה עכ"ל וזהו כסברא הנ"ל. ולכאורה משמע שרלה בזה ליישב מנהגינו עתה לישב בח' בסוכה. אבל זה אינו דלא משום ספק שביעי אנן יתבינן. ועוד דלא הוי לריך לזה די"ל כמ"ש הרשב"א וכמו שיבואר. אלא קאי על מאי דאמרינן בסוכה (ד' מ"ו) ואנן מיתב יתבינן והוא כמש"ל מפני הספק וביאר הטעם דלא עבר בב"ת מפני דהוי כונתו בתנאי וע"ד שביארתי [ובזה נדחה נמי למה שפירש השאג"א בסי' ק"ד למאי דפריך בחגיגה (ד' ד') על הא דתניא זכורך להוליא את הטומטם. וכי אלטריך קרא למעוטי ספיקא וקשה והא מספיקא הוי סד"א לחיוביה מספיקא דאורייתא (עי' לקמן סי' י' שיישבתי זה) ופירש. הוא ז"ל דהכי פריך אליבא דר' יהודה דלית ליה נשים סומכות רשות וטעמיה דידיה משום בל תוסיף וקימ"ל דספיקא דאורייתא לחומרא וא"כ בלאו הכי הוי ממעטינן ליה. ובזה העלה דמאי דשני שם אביי כשבליו מבחוץ אינו אלא לר"י אבל הרמב"ם י"ל דס"ל הלכה כרבנן דנשים ס"ר ומש"ה כ' בפ"ב מהל' חגיגה דטומטם פטור מפני שהוא ספק. ולא הביא מה שתירץ אביי דאף טומטם שהוא זכר ודאי פטור וכמו שתמהו עליו המפרשים. והוא נחמד. אבל אין זה אלא לפלפולא אבל לדינא הא כבר בררתי מדברי רש"י דהיכי שעושה מספק ל"ש בל תוסיף. ועוד דהא לפירש"י דלר"י דל"ל נשים סומכות רשות עברי בב"ת אינו אלא דמחזי כמוסיפות מדרבנן (עי"ש סי' ק"ה) וכמו שאבאר לקמן. ועוד דלפירש"י בלא"ה לק"מ דס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לקולא וכמ"ש בס"ד בסי' י'. ובספרו הטו"א לחגיגה שם פירש בע"א דברי הש"ס דפריך על אנדרוגנוס בלחוד עי"ש וא"כמ"ל]:

אבל הרשב"א בחידושיו רולה ליישב מנהגינו עתה שאנו בקיאין בקביעא דירחא ואפ"ה אנו יושבין בח' בסוכה

בסוכה אף דליכא שום ספק וגם אנו מכוונים לשם מצוה ואיכא ודאי ב"ת. וזהו שמדייק הרשב"א בלשנא וכתב בזה"ל ומה"ט יתבינן השתא בסוכה בזה"ז וכו' משום דעיקר קושיתו לדידן בזה"ז דליכא שום ספק. וע"ז משני דכיון דתקנת חכמים הוא וכבילה (ד' ד') שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם. תו ליכא ב"ת. וזהו כמ"ש הרמב"ן דבכה"ג מותר ומחויבין אנו ע"ז מלא תסור וכו'. אבל ודאי בזמן שקדשו ע"פ ראיה ודאי דליכא ב"ת כיון דהוי כונה בטעות ומיושבים דברי הרשב"א בטוב טעם. וכ"כ הריטב"א בחי' בהדיא וז"ל בתו"ד. אבל במה שעמדו חכמים ותקנו לצורך ליכא משום ב"ת שהרי ישנים בסוכה בשמיני מדבריהם אע"ג דידעינן בקביעא דירחא וכו'. כללו של דבר בכל מה שתיקנו לצורך משום גדר וסייג ליכא ב"ת עי"ש:

ודע דכמה שכתבתי לעיל להוכיח דאין ספק מ"ע דוחה לספק ל"ת דחולין בעזרה לפי' התוס' בחגיגה וכמ"ש. הוא ע"פ שיטת התוס' גופייהו דס"ל דלמ"ד חולין שנשחטו בעזרה איכא ל"ת עלה וכדמוכח ממ"ש בפסחים (ד' כ"ד ע"ב) בד"ה הכל מודים דס"ל דלקי נמי ע"ז עי"ש. והיינו משום דס"ל כר"מ דיליף בקדושין (ד' נ"ז) מה שלי בשלך וכו' וכמ"ש המל"מ הל' יסוה"ד בסו"ד עי"ש. אבל להרמב"ם דס"ל בהל' שחיטה פ"ב ה"ג דאין לוקין ע"ז אלא מכות מרדות וכמ"ש הכ"מ שם דליכא לאו בהו עי"ש. והיינו משום דיליף לה מכי ירחק וגו' וזבחת בריחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקירוב מקום וכו' והו"ל לאו הבא מכלל עשה. וא"כ לפי"ז נדחה ראייתי הנ"ל דהא אף בודאות אין מל"ע דוחה לעשה. אמנם לפי מ"ש המל"מ בהל' נערה פ"א בשם הרשב"א וז"ל אבל בחייבי עשה ל"ש שיבוא עשה וידחה עשה. ואף להרשב"א בחי' דגבי עשה דאיסורי ביאה כמצרי ואדומי כיון דלאו הבא מכ"ע הם קילי ואתי עשה ודחי וכו' עי"ש. וסברא זו מובא בשיטה מקובצת לכתובות ד' מ' בשם הריטב"א. א"כ קמה ראייתי גם נצבה דמ"מ מאי פריך למ"ל קרא למעוטי טומטם. והא אי לאו קרא הוי מחייבינן ליה מספק בראיה ואי משום חולין בעזרה וכמ"ש בתוס'. הא הוי סד"א דליתי עשה החמור דמצות ראיה וידחה לל"ת דחולין בעזרה. א"ו ש"מ כמש"ל דגבי ספיקות ל"ש ענין דחיה כלל. ומטעם דהוי כמו שלא בעידניה וכמש"ל. איברא דאכתי יש לדון ע"פ שיטת הר"י בפסחים (ד' נ"ט) דהיכי דעשה החמור דוחה לעשה הקל לא בעינן בעידניה עי"ש. אמנם לענ"ד נראה דבכה"ג דנידן דידן גם להר"י י"ל דל"ש דחיה. דהא אם אשה הוי זה הטומטם ממילא ליכא עליה מצוה כלל ולא יבוא מעולם לכלל מצוה והו"ל כעובר על עשה הקל דחולין בעזרה שלא במקום מצוה כלל. משא"כ בשלא בעידניה דמ"מ יבוא לכלל חיוב וקיום המצוה אח"ז. והיא סברא נכונה. ומלבד זה נמי לק"מ. דאפשר דהרמב"ם יפרש כפירש"י דחגיגה שם ולמ"ל קרא פי' דמהיכי תיתי לחיובינהו. והיינו משום דס"ל ספקא דאורייתא לקולא מן התורה אף במ"ע. וכמ"ש לקמן סי' י'. וא"כ הרמב"ם דס"ל בכ"ד דספקות מה"ת לקולא אזיל לשיטתיה בפירוש דברי הש"ס דחגיגה הנ"ל. ודו"ק:

וזה כבר יישבתי בדברי הרשב"א הנ"ל דעשה גמור דוחה לעשה שהיא לאו הבא מכלל עשה. מה שהרבו לתמוה המהרש"ל ביש"ש בפ"ב דיבמות מובא בנוב"י בסוף ספרו מהד"ק עי"ש והשאג"א סי' ל"ג עמ"ש הרמב"ם בפ"ו מהל' יבום דאם עבר וייבם איסורי עשה קנה כיון דמה"ת ראויות לייבם ואינו אלא משום גזירה ביאה ראשונה אטו שניה וכיבמות (ד' כ'). אבל אלמנה מן הנשואין לכה"ג אף בדיעבד כשייבמה לא קנה דמה"ת לא דחי עשה דיבום ללאו ועשה דאלמנה ובעולה. ותמהו דהא גם בחייבי עשה לא מצי עשה דיבום לדחות דאין עשה דוחה לעשה עי"ש. אבל לדברי הרשב"א ניחא בפשיטות

דאלים עשה דיבום מעשה דמצרי ואדומי דהוי לאו הבא מכלל עשה. אבל אלמנה מן הנשואין אף דהעשה דבתולה ולא בעולה הוי נמי לאו הבמ"כ עשה וכמ"ש בפ"א מהל' אישות. מ"מ בצירוף הל"ת דאלמנה מועלת שלא לידחות וכפירש"י בב"מ (ד' ל'). ושו"מ בקו"א לשאג"א שם שהביא זה בשם הפנ"י וההפלאה דחהו ע"ש שלא הביא באיזה מקום דברו מזה. ואני בעניי לא מצאתי רק מה שכתב הפנ"י על דברי התוס' בכתובות (ד' מ') במאי דפריך וליתי עשה וידחה ל"ת והקשו בתוס' והא דריש לה מקרא דבעינן אשה הראויה לו. והקשה הפנ"י דלמא קרא אתי לחייבי עשה דל"ש אתי עשה ודחי עשה ותירץ ונראה לי מזה דכיון דחייבי עשה דמצרי ואדומי לאו עשה גמור נינהו אלא לאו הבא מכלל עשה ולא עדיף האי עשה מלאו גמור וכו' עכ"ל. וכיון דעתו הרמה לדברי הרשב"א וריטב"א הנ"ל. וההפלאה דחה דבריו וז"ל ותירוצו דעשה דמצרי דהוי בשב ואל תעשה לא עדיף מל"ת אינו מובן דהא אמרינן בפסחים (ד' נ"ט) גבי עשה דהשלמה מאי אולמי האי עשה מהאי עשה אע"ג דעשה דהשלמה הוא בשוא"ת דנפקא מעליה השלם עכ"ל. ונפלאתי על השגתו בזה. ואטו הפנ"י חילק בין עשה דקו"ע לעשה דשוא"ת הבא בלשון אזהרה עשה גמור כמו שבת שבתון וכיו"ב (והשאג"א שם כ' האריך לחלק בזה והביא באמת הך סוגיא דפסחים) אבל הפנ"י לא בא לחלק בזה אלא בין עשה גמור לעשה שהיא לאו הבא מכלל עשה. דודאי סברתו נעלה מאד דאטו עדיף ל"ת זו מל"ת גמור דאפ"ה נדחית מעשה. וע"ז אין להשיב מהך דעשה דהשלמה דהוי נמי לאו הבאה מכלל עשה וכמ"ש בקו"א שם. וכ"מ דהכי ס"ל לפשיטות הגאון בעל דברי אמת קונ' ו' שהביא ראיה לדברי התוס' דשבועות כ"ג דבלאו הבא מכלל עשה מקרי מושבע ועומד ואין שבועה חלה עליה ממ"ש בפסחים (שם) מאי אולמי האי עשה מהאי עשה אף דעשה דהשלמה הוי לאו הבמ"כ עשה עי"ש (וכ"כ הרמב"ן בהדיא בממנין המצות סי' י"א עי"ש). מ"מ נלענ"ד דאין מכאן השגה על הרשב"א וריטב"א ופנ"י. די"ל דהם ז"ל ס"ל דהוי עשה גמורה משום די"ל דזה תליא בפלוגתא דאביי ורבא בפסחים (שם ד' נ"ז) דפליגי בהאי ילפותא דעשה דהשלמה. דאביי דיליף לה התם מעליה שלמים ולא על חברתה שלמים וא"כ הו"ל לאו הבא מכ"ע. אבל רבא דמסיק השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולן ופירש"י דמפרש השלמים לשון השלמה הוא. וא"כ לפי"ז י"ל דס"ל דהאי קרא מיירי ע"כ בתמיד של בה"ע ומש"ה הזהיר דעליה ישלימו כל הקרבנות וא"כ הו"ל עשה גמורה. ואם כי עיקריה דהאי קרא קאי בתמיד של שחר. מ"מ דריש ליה רבא על תמיד של בה"ע. ועוד דאף אי קאי קרא על תמיד של שחר ועליה הזהיר שישלים עליה כל הקרבנות ולא יקריב עוד ה"ז עשה הבא בציווי גמור להשלמה ולא נצטרך לדייק עליה ולא על חברתה כדדריש אביי. ומצאתי לי סעד לזה בדברי הקרבן אהרן בת"כ פ' צו פרק ב'. (ועי' תוה"מ להמלבי"ם ז"ל שמפרש כע"א. ואולי הרמב"ן ודעימי' יפרשו כפירושו) אבל ליישב דברי הרשב"א וריטב"א ופנ"י י"ל דהכי ס"ל. ועוד נ"ל לומר דע"כ לא כתבו הרשב"א ודעימיה דלאו הבא מכלל עשה דינה כל"ת לענין דחיה היינו דוקא במקום דעל אזהרה דגופיה אצטריך וע"כ מאי דדריש לה נמי לדיוקא לל"ת קיל טפי. כמו בהך דחולין שנשחטו בעזרה דיליף מוזבחת דאצטריך לגופיה לפי' התוס' בשבועות (ד' כ"ד) דמ"ע גמורה היא ולא כהריצב"א. ודרשי לה מוזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל ולא שאינו זבוחה עי"ש. ועוד דאף להריצב"א אצטריך לאסור בשר נחירה לר"ע או להתיר בשר תאוה לר' ישמעאל בחולין (ד' מ"ז) וא"כ מה דילפינן מזה לל"ת לחולין

לחולין שנשחטו בעזרה ע"כ דלא עדיפי משאר ל"ת דנדחית מעשה. וכן נמי הך עשה דמצרי ואדומי דאיצטריך ליה לגופיה להתיר דור שלישי יבוא להם (ועי' מל"מ הל' איסות פ"א ה"י ודו"ק) ומש"ה מאי דדרשינן להו כמי ללאו הבא מכ"ע לאסור חולין בעזרה ולאסור דורות א' וב' לא עדיף מל"ת דנדחי מעשה וכמ"ש הפנ"י והראשונים ז"ל. אבל בהך עשה דהשלמה דלא איצטריך כלל לגופיה להתיר הקרבתן בין תמיד של שחר לשל בין הערבים והא כבר הוזהרנו בכמה מל"ע על הקרבת קרבנות ביום וע"כ איצטריך ליה לאסור שלא להקריבן אחרי תמיד של בין הערבים. ולמה זה הזהיר עליו בלשון עשה ולא בלשון ל"ת וע"כ דלאורויי אתי דעשה גמורה הוא לענין שלא לידחות מעשה כלל. ודו"ק:

ובזה אתי שפיר שלא תקשה לדברי הרשב"א הנ"ל מהא דחשיב לאלמנה מן הנשואין לכה"ג עשה ול"ת ואינה נדחית מעשה דיבום ביבמות (ד' כ') והא עשה דבעולה נמי לאו הבמכ"ע הוא. ולא נצטרך למה שנדחקנו לעיל לומר דמטעם צירוף הוא. ולהנ"ל בפשיטות ניחא דהתם נמי לא איצטריך כלל להתיר בתולה לכה"ג דמהיכי תיתי לאסור (וחיובא ודאי ליכא בשאר ימות השנה עי' מל"מ שם) וע"כ דבא להוציא הא בעולה לא. והו"ל עשה גמורה דאל"כ הול"ל בלשון ל"ת וע"ד הנ"ל. והוא נכון. ונחזור להנ"ל:

עוד יש להביא ראיה דבספקות לא נאמר ענין הדחיה ממ"ש התוס' במנחות (ד' מ"ט) במה שהוכיחו דאין מ"ע דהשלמה לעיכובא לפסול. מהא דפסחים (ד' פ"ח) ה' שנתערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת בא' מהן דפטורין מלעשות פסח ב' משום דלא אפשר וכו' ופריך וליתי פסח וליתני בשלמים. ומאי קושיא והא לא מצי לאתנויי בשלמים משום עשה דהשלמה (דגבי פסח שהותרה וכפסחים ד' כ"ז. ולא בשלמים) ואין לומר משום דאתי עשה דפסח ודחי עשה דהשלמה דהא לא הוי אלא ספיקא בעלמא עכ"ל הרי דגבי ספק ל"ש ענין דחיה. ויש לדחות זה דכונתם הוא למה שביארו יותר ביומא (ד' כ"ט) וז"ל דהא ליכא הכא כרת דבכל חדא וחדא מינייהו איכא למימר שמא הוא מן הרוב שכבר יצאו. ועי' מל"מ הל' תמידין פ"א. וא"כ לפי"ז ליכא ראיה דשא"ה דיש לתלות יותר שהוא מן הרוב וליכא עליה מל"ע דפסח כלל אבל בספק מל"ע דפסח י"ל דדחי לספק עשה דהשלמה. אבל עכ"פ כבר בררנו לעיל דגבי ספיקות ל"א ענין הדחיה. ודוק. ונחזור לדברי הרשב"א והטו"א דר"ה ד' ט"ז שאנו עסוקין בו:

ז] **עוד** הקשה הטו"א על הרשב"א ומ"מ קשה לי מדאמר התם מתן ד' במתן א' רא"א יתן במתן ד' רי"א במתן א' א"ל ר"י הרי הוא עובר על ב"ת. ומאי קושיא הא לר"א ראוי ליתן מתן ד' כדי לקיים מצות זריקה למתן ד' כתיקונה ואין לך צורך גדול מזה וראוי לחכמים לתקן ליתן במתן ד' יעו"ש. ולפי מש"ל לק"מ דהא גם בספק ז' ספק ח' בזמן קידוש ע"פ ראיה לא כתב הרשב"א שחכמים תקנו שישבו הרחוקים מספק בסוכה. משום דבלא"ה הו"ל ספיקא דאורייתא. והרשב"א כיון רק לזה"ז שמה"ת ליכא חיובא כלל אלא משום מנהג אבותינו אנן יתבינן. וזה פשוט וברור:

תו הקשה שם וז"ל מ"מ הדבר תמוה בעצמו לומר משום תקנת חכמים פקע איסור ב"ת מאי שנא מכל איסורי תורה דקימ"ל אין ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת בקו"ע ול"א משום תקנת חכמים פקע איסוריה אע"פ שיש לחלק קצת אין נראה עכ"ל. ולא זכיתי להבין תמיהתו. דהא בהדיא כתב הרמב"ם ורמב"ן דעיקר קפידת התורה בבל תוסיף הוא רק כשסבור על מצוה דרבנן כמו בשר עוף בחלב שהוא מה"ת. אבל זולת זה ויודע שרק מדרבנן בלחוד הוא בכה"ג לא הוזהרנו כלל ואדרבה מצווין אנו ע"ז מלא תסור. וא"כ אין זה מקרי עקירה לדברי תורה דבכה"ג לא אסרה תורה מעולם:

ואחרי קושיותיו הנ"ל עקר לדברי הרשב"א מעיקרן וז"ל ועיקר דברי הרשב"א תמוה לי טובא דמשמע מדבריו דהמבטל איזה מל"ע פעם אחת עובר בבל תגרע. והא דאינו עובר בר"ה שחל בשבת ואינו תוקע הואיל ותקנת חכמים הוא. נמצא לדבריו המבטל מל"ע מלבד שעובר בעשה עובר נמי בב"ת א"כ למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו א"כ המבטל מל"ע שבתורה ילקה משום בל תגרע שעמה והא לא מצינו לאיזה תנא ואמורא דנימא הכי עכ"ל. [וגם ע"ז י"ל דלהרשב"א אין הכי נמי דעובר בבל תגרע וכ"מ להרר"י בשע"ת שער ג' אות י"א שכתב בזה"ל ויש על כל מל"ע אזהרת לאו כוללת שנא' ולא תגרע ממנו עכ"ל]. ועי' עוד שם בקונטרס אבני מילואים ר"ה כ"ח שהחזיק בפשיטות בסתירת דברי הרשב"א. ובער אני ולא אבין קושיתו מעיקרה. דהא לפי סברתו למה הקשה מלאו דבל תגרע דהוי לאו שאב"מ. ויותר הול"ל מל"ת דבל תוסיף דהוי לאו שיש בו מעשה. וזה אינו דהא הרמב"ם בפי"ט מהל' סנהדרין שמנה כל הלאוין הלוקים עליהם וסימנם ילקו ז"ר י"ס. ולא חשב ל"ת דב"ת בהדייהו. ואף אותו סוג בל תוסיף ה„פרטי" שהוא שלא להוסיף ה' טוטפת בתפילין שמודה בו גם הטו"א שעובר בו. וכמפורש בר"ה ובשא"ד. והוי נמי ל"ת שיש בו מעשה אפ"ה לא חשבו הרמב"ם. וע"כ צ"ל דהא דאמרו אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה היינו מכת מרדות וכ"כ הפרמ"ג בהקדמתו הכוללת לאו"ח סי' ל"ז ובס' כפות תמרים ר"ה כ"ח. והטעם לזה נראה לי דבכל חד מהני סוגי ב"ת הנ"ל יש בו טעם לשבח מה שאין לוקין עליו. והוא דעל ב"ת הכללי אי אפשר ללקות עליו כיון דב"ת הזה נחשב לעולם כב"ת שלא בזמנו דהא כשמוסיף מצוה חדשה הרי זה ודאי שלא בזמנו ואינו עובר עליו כי אם בכונה וא"כ אין לוקין על דבר התלוי בלב דהו"ל כהתראת ספק. (ועי' סנהדרין ד' ס"ה שאני מגדף הואיל וישנו בלב. אבל ל"ת אחרת אין עונשין בכה"ג). ובב"ת הפרטי שמוסיף בגוף המצוה אי אפשר ללקות משום דהא אמרינן בסנהדרין (ד' פ"ח) במוסיף ה' ציצית למ"ד קשר עליון דאורייתא גרוע ועומד הוא וא"כ מיפסל ולא מקיים המצוה וא"כ ביטל עי"ז העשה לגמרי וה"ז כמ"ש אביי בתמורה (ד' ד') דמש"ה כל דא"ר לא תיעבד אי עביד מהני דאי לא מהני אי אפשר ללקות דהא לא אהני מעשיו וה"נ הכי הוא. ואף לרבא דס"ל דאפ"ה לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וכדאמר התם. מ"מ זהו רק במקום דלקי על עשייתו העלמית שהאיסור על גוף העשייה. אבל ל"ת דב"ת דאיסור תוספתו אינו ניכר כ"א מפאת גוף המצוה ובהבטל המצוה העיקרית ממילא גם תוספתו נעקר מעיקרה והוי כלא עבר מעולם ומש"ה אי אפשר ללקות ע"ז. ועוד י"ל משום דהו"ל אזהרה כללית לכל המצות כולן ובכה"ג הו"ל זירוז בלחוד ואין לוקין על לאו כזה וה"ז כמ"ש רש"י בפ' משפטים ע"פ בכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שהוא ליתן ל"ת על כל מל"ע שבתורה. דבודאי לא יקשה כקושית הטו"א דא"כ ילקו על כל מל"ע שבתורה למ"ד לשאב"מ לוקין. אלא ודאי משום דהוא כמ"ש הרמב"ם בס' המצות שורש ז' דהו"ל אזהרה כללית וה"נ דכוותה לאו דב"ת. (ועי' מש"כ לקמן סי' ה' בארוכה) ועוד י"ל עפימ"ש הרדב"ז דעל ל"ת שמכוין לשם מצוה אי אפשר ללקות עליו אבל לקמן (שם) פקפקתי בזה עי"ש: אבל טעמים הנ"ל ודאי נותנין טעם לשבח שאין לוקין על בל תוסיף לדעת הרמב"ם ז"ל:

ובס' הכתב והקבלה (דברים ד') ראיתי שתירץ דהא אביי פריך לה אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה ואיהו לשיטתיה דס"ל בפסחים (ד' מ"א) דלוקין על לאו שבכללות. ובזה יישב לקושית הטו"א הנ"ל עי"ש. ולא

ראה

ראה כ"א בסוגית הש"ס בר"ה (ד' כ"ח) אבל בעירובין (ד' צ"ו) סתמא דהסוגיא פריך לה להך אוקימתא דמוקי פלוגתייהו דת"ק ור"ג דפליגי בלעבור בב"ת שלא בזמנו אי בעי כונה עי"ש. וכן בר"ה שם תקשה למה חזר ביה רבא (ועי' תוס' סוכה ד' מ"ב ע"א דאביי קבלה מיניה דרבא) משום קושיתו כיון דאיהו ס"ל דלאו שבכללות אין לוקין עליו. וי"ל דמ"מ תקשה דאיסורא מיהו איכא. אבל יותר נראה כמש"ל בשם הכפ"ת ופרמ"ג דפירושו מכת מרדות. וגם אליבא דאביי דס"ל לאו שבכללות לוקין מ"מ כבר ביארתי שיש טעמים אחרים מוכרחים שאי אפשר ללקות ע"ז כדאמרן:

איברא דאין זה מוסכם ודעת החינוך במצוה תנ"ד דלוקין על ב"ת. ועי' במש"א לקמן (סי' ה' אות ה') מ"מ אין מהתימה על הרשב"א אי ס"ל כדעת הרמב"ם דאין לוקין עליו כיון דדעת החינוך צ"ע מטעמים הנ"ל. ומלבד זה אתפלא על הטו"א במה שירה חילי השגותיו על דברי הרשב"א דוקא אחרי כי דבריו הן הן מ"ש הרמב"ם וראב"ד ורמב"ן וחינוך וכל הראשונים דמי שמגרע א' ממצות ד' עובר בבל תגרע:

וחשבתי ליישב דעת רבינו הטו"א במה שמצא חידוש בדברי הרשב"א יותר מכל דברי הראשונים הנ"ל. הוא מפני כי הם לא דברו אלא במי שגורע א' ממצות ד' לעולם (אלא דא"כ לענ"ד צ"ע ל"ת דבל תגרע דהו"ל כמי מומר לדבר אחד) וכן במוסיף מצוה א' לדורות וכמו שפירש הרמב"ם בדבריו הנ"ל בזה"ל שלא להוסיף וכו' ולא לגרוע ולקבוע הלכה לדורות עכ"ל. אבל מהרשב"א למד דאף מי שמוסיף וגורע מצוה רק פעם אחת בזדון לבבו ה"ז עובר בב"ת ובל תגרע וע"ז הקשה הטו"א דא"כ מי שעובר פעם אחת על מצות ד' ילקה נמי משום בל תגרע וזהו שסותר עיקר זה החידוש שמצא בדברי הרשב"א וכמו שדייק הטו"א בלשונו הנ"ל שכ' פעם אחת וכו' עי"ש. אבל אין זה כדאי לדחות דברי הרשב"א. דהא מדברי הרשב"א לא משמע כלל דבפעם אחת נמי עובר בבל תוסיף וב"ת. והא הרשב"א לא בא כ"א ליישב הא דתוקעין וחוזרין ותוקעין וכן הא דמבטלין תקיעה בשבת של ר"ה וכל זה הוי הלכות קבועות לדורות מפני זה נתקשה דעובר בבל תוסיף ובל תגרע ותי' כמו שביארנוהו למעלה. וכן לאידך גיסא דמדברי הרמב"ם לא משמע דבפ"א לא עבר. דהא דכתב ולקבוע הלכה לדורות היינו להוציא בכעין הוראת שעה כאליהו בהר הכרמל וכיבמות (ד' ...). אבל בלא הוראת שעה אף פ"א עובר בב"ת ועי' השגת הראב"ד שם. סו"ד דברי הטו"א נפלאו מאד ודברי הרשב"א ברורים וכמו שהעיד בלדק הפנ"י דהם כראי מולק וכמש"ל:

וא"כ כיון שנתבאר דב' עניני בל תוסיף הם הכללי והפרטי. א"כ נהי דב"ת הפרטי גופיה אם הוא בזמנו אזי הוא נקשר ושייך עם גוף המצוה והרי הוא כאחד מחלקיה. אבל ב"ת שלא בזמנו שאינו נאגד ונקשר בגוף מצוה א"כ ה"ז בכלל ב"ת הכללי דהא בזה היום הרי ...ות כעושה מצוה חדשה ובדויה כיון שפטור ממנה באותו ...יום ומש"ה לא עבר כ"א בכונה. וא"כ שפיר יש מקום ...מר כמש"ל באות (ג' ה') דאף במכוין שלא לשם מצוה ...רי הוא עובר אחרי שמוסיף בזמנו והרי הוא באזהרה ...יוחדה (וכמ"ש הגר"א שהבאתי לעיל אות ה') שעניינה ...ף בלא כונה מפני שאגד המצוה וקישורה היא המחשיבתו ...תוספת והו"ל ל"ת זו ככל הלאוין שבתורה שאינם תלויים ...כונה. ולא דמי לב"ת שלא בזמנו דהוי עליה אזהרה מיוחדת שעניינה תלוי בכונה דוקא:

...עפי"ז יש לבאר במה דאמרינן בר"ה (ד' כ"ח) א"ל שאני אומר מצות אינו עובר עליהם אלא בזמנן

דקשה היכי הוי ס"ד לחלק בזה אחרי כי התורה סתמה לא תוסיף בכ"מ. אבל לפי הנ"ל ניחא דכיון דב"ת שלא בזמנו הוא ה"ז שייך לענין אחר ואינו בסוג ב"ת „הפרטי" וכמ"ש רש"י שם וז"ל דתוספת יום על ימים או שעה על שעה אין זה מוסיף עכ"ל. ופירושו מפני שאינו נקשר ביחד עם עיקר גוף המצוה להתחשב לב"ת „פרטי" ומש"ה ס"ד דלא עבר כלל בכה"ג. וע"כ חידש במסקנא לעבור שלא בזמנו בעי כונה פי' שצריך שיכוין שמוסיף מצוה א' על מצות ד' שלא ציוה אותנו. והו"ל בסוג ב"ת „הכללי" התלוי עיקרו בכונה דאל"כ כשעושה מצוה חדשה מהיכן מוכח דלמצוה הוא ואולי מתעסק במלאכתו בעלמא הוא אם לא ע"י כונתו. משא"כ ב"ת הפרטי הרי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כמבואר. והוא נכון. ומעתה מיושב היטב דברי הר"ש והתוס' ודעימייהו ממה שהקשה עליהם הטו"א וכמש"ל באות ג':

ויתבאר נמי היטב מחלוקתן של ר"א ור"י במתן דמים שנתערב מתן ד' במתן א' רא"א ינתנו מתן ד' רי"א מתן א'. א"ל ר"א לדבריך הרי הוא עובר בבל תגרע. א"ל ר"י הרי הוא עובר בבל תוסיף. וצריך להבין טעם פלוגתייהו דמ"ט לא חשש ר"א לבל תוסיף כמו שחשש לבל תגרע. דבשלמא טעמיה דר"י מבואר בזבחים (ד' פ') כשנתת עברת בבל תוסיף ועשית מעשה וכו' ומ"ט דר"א. הן האמנם שהתוס' שם (בד' ע"ט בד"ה א"ל) כתבו דמש"ה לא קשה לר"א משום בל תוסיף משום דרואה אני כאילו הוא מים. והכי ס"ל לר"א שם גבי הניתנין למטה שנתערבו בניתנין למעלה רא"א יתן למעלה ורואה אני את התחתונים כאילו הן מים. וכן ס"ל לר"א (שם בד' ע"ו) גבי כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו דאם מעלה לשם עצים מותר. אלא דא"כ מ"ט דר' יהושע. אבל לפי הנ"ל ניחא דבזה גופא פליגי דר"א ס"ל דאף בבל תוסיף בזמנו מהני מה שמכוין בהדיא שלא לשם מצוה כ"א לשם מים או עצים שלא יעבור תו משום בל תוסיף וכסברת הטו"א בקושיתו להר"ש הנ"ל. אבל ר' יהושע ס"ל דזה לא מהני לענין בל תוסיף בזמנו (וכדחשיב לה הכי בר"ה שם) דעובר אף כשמכוין שלא לשם מצוה ומחשב לשם מים ועצים דאפ"ה עבר ומש"ה מוטב שיעבור בבל תגרע בשוא"ת. וז"ב:

אלא דלכאורה עומד נגד דברינו מה שכתב הרא"ש בסוכה פ"ג סי' כ"ד וז"ל ומינה נשמע לרבנן דאם הוסיף מין אחד לנוי אפילו בדרך גדולתו אין בו משום ב"ת כיון דלא נתכוין אלא לנוי. ואע"ג דבזמנו לא בעי כונה לב"ת היינו בסתם אבל אם כיון לנוי אפי' דרך גדולתו הוי כאגד יתירה וכו'. הרי דבמכוין שלא לשם מצוה לא עבר בב"ת אף בזמנו. ויש לומר ולחלק דשאני כשמכוין לשם נוי דעדיף טפי מאם יכוין שלא לשם מצוה בסתמא. משום דבכה"ג הרי הוא כמתעסק לצרכיו ואינו לענין תוספת על ד"ת דלהנאתו מתכוין. תדע לסברא זו מסנהדרין (ד' פ"ח) דאמרינן דבמוסיף הוא גורע ופוסל לעיקר מצותו ולא יצא. וכשמכוין לשם נוי הרי יצא יד"ח ולא מיפסל בהכי העיקר המצוה עבור התוספת מטעם דאין לו שייכות כלל עם המצוה כיון דנוי בעלמא הוא לו וכדמסיק הרא"ש בסו"ד הנ"ל דהו"ל כאגד יתירה. ועי' בקרבן נתנאל שם ודו"ק:

עוד ראיה למש"כ ממ"ש הרא"ש בפ"ג דסוכה סי' י"א בשם הבה"ג וז"ל בה"ג כתב דהדס שוטה אפי' בהדי הסא אחרינא פסול. וצריך להבין דמאי טעמיה בזה. והא מ"מ יש לו הדסים כשרים ג"כ. ומאי איכפת במה שמוסיף עוד. וע"כ צ"ל כמ"ש בק"נ שם דהוה משום דעבר בב"ת וגורע ופוסל. והא מ"מ קשה דיכוין בהדיא שלא לשם מצוה ושוב לא יעבור אב"ת. אלא ודאי כמ"ש דבב"ת בזמנו עובר אף

אף אם יכוין שלא לשם מלוה ומש"ה צ"ל להבה"ג דפסול. אלא דא"כ תקשה דהא הרא"ש בעצמו ס"ל בסי' כ"ד דכשמכוין לשם נוי אינו עובר בב"ת. וע"כ צ"ל כמו שהסברתי לעיל דשאני היכי שמכוין לשם נוי מהיכי דמכוין שלא לשם מלוה. והכא כשנוטל הדס שוטה עם הדס כשר ליכא נוי בהכי ומש"ה עובר בב"ת:

ט] **ולבאורה** יש להקשות להאי כללא שבררתי דב"ת בזמנו עובר אף במכוין שלא לשם מלוה. מהא דאיתא במנחות (ד' מ') אמר ר"ה הטיל לבעלת שלש והשלימה לארבע פסולה משום תעשה ולא מן העשוי כו' ומי אמרינן תולמ"ה והאמר ר' זירא הטיל למוטלת כשרה. אמר רבא השתא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי (ופירש"י לעולם שלא לצורך מן העשוי קרינן ביה והכא להכי מכשרת בבתרא׳ דקאי בב"ת כי עבדינן להו ולא הוי מעשה דכיון דעובר על דברי תורה לא מקרי מעשה. הלכך כי פסק לקמאי היא הויא עשייתן דבתראי עשייה וכו') מתקיף לה ר' פפא ממאי דגברא לאוסופי קמכוין דלמא לבטולי קמכוין ובל תוסיף ליכא ומעשה איכא. וכתבו בתוס' ע"ז ממאי דגברא לאוסופי קמכוין דלמא לבטולי קמכוין וב"ת ליכא. אפי׳ למ"ד בפ"ב דעירובין דלעבור על ב"ת לא בעי כונה ומשמע נמי בההיא דלר' יהושע לא בעי כונה (זהו בר"ה כ"ח) מ"מ הכא מודה דליכא ב"ת כיון דלבטולי קמכוין עכ"ל. הרי דכשמכוין שלא לשם מלוה גרע טפי מסתמא ועבר בב"ת. ויש לחלק דהיכי דמכוין לבטל גרע טפי ממכוין שלא לשם מלוה. דהא עוקר המלוה העיקרית לגמרי ורוצה לפסול חוטי קמאי ומש"ה לא מקרי תוספת דכיון דבטל העיקר ממילא תוספת אין כאן ודו"ק:

ויותר נראה לומר דמה"ט מיושב נמי מה שהרבו לתמוה הב"י והדרישה וט"ז בא"ח סי' יו"ד ומעיו"ט בהל' תפילין על הרא"ש שפסק כהך דר' זירא דאם הטיל למוטלת כשרה והא דלא חשיב מן העשוי בפסול משום דקאי בב"ת מעשה לא הוי והוי כלא עשה כלל עד פסיקתן של ציצית הראשונים או אחרונים לפי הנך תרתי לשנא שברא"ש שם. ותמהו ע"ז למה תפס להלכה לדברי רבא ולא חש לאתקפתא דר"פ דאוקמיה בהכי ממאי דגברא לאוספי קמכוין ופירש"י דהדרא קושיא לדוכתא מימרא דר"ה להך דר' זירא דהוי תולמה"ע. אחרי כי רבא לא מלא מענה ע"ז. עי"ש שנדחקו בזה. והנלענ"ד דלדקו דברי הב"ח בסי' יו"ד שכתב ליישב זה וז"ל ואפ"ה הלכתא כרבא דכיון דלא אשכחן דר"פ פליג עליה בהדיא אלא אתקיף ליה בלחוד. ורבא נמי לא חש להשיבו משום דפשיטא ליה דאפי' את"ל דלבטולי קמכוין אפ"ה בבל תוסיף קאי דהכי אמרינן (בר"ה כ"ח) דרבא גופיה ס"ל דב"ת בזמנו לא בעי כונה וכו' ומשמע בכל גונא איכא בל תוסיף בין דאיכוין לאוסופי בין במכוין לבטולי או סתם. וכיון דאיכא ב"ת א"כ מעשה לא הוי וכו' עכ"ד. וכונתו דמ"ש התוס' במנחות דלבטולי שאני היינו דר"פ הכי ס"ל אבל רבא ודאי לא ס"ל הכי ולא חש להשיבו. וא"כ הרי מלינו עוד ראיה ברורה להאי כללין דמכוין שלא לשם מלוה נמי עבר בב"ת בזמנו דהא אף במכוין לבטולי קעבר לדעת רבא וכמ"ש הב"ח:

והמחצית השקל שם סק"ח תמה על הב"ח וז"ל גם בלא"ה לא הבינותי דבריו דנהי דלא בעינן כונה לעבור היינו בסתם אבל במכוין בפירוש שלא להוסיף שגם בכה"ג עובר זה לא שמענו עכ"ל. ותמיהני עליו דלדעתו הו"ל לסיוע מדברי התוס' דמנחות שכתבו כן דלא עבר בב"ת בכה"ג. אבל כבר הוכחתי לעיל בסוף אות ח' דהרא"ש גופיה ס"ל דעובר אף במכוין שלא לשם מלוה בב"ת בזמנו וא"כ לדקו דברי הב"ח בדעת הרא"ש. וכבר הרביתי להוכיח שכן מבואר בראיות ברורות ונכוחות בס"ד:

ויש לי להאריך בזה דאמר רבא אי בב"ת קאי מעשה לא הוי דאזיל לשיטתיה דאמר בריש תמורה דכל דא"ר ל"ת א"ע לא מהני ומש"ה בטל תוספתו והמלוה כשרה ועי' בלח"מ בפ"ג מהל' מלוה וס' שושה"ע להפרמ"ג כלל י"ט ובשו"ת רעק"א סי' קכ"ט אי הלכתא כרבא. ומש"ה פסק הרא"ש כותיה. והרמב"ם שכ' בפ"א מהל' ציצית הט"ו דאם נתכוין להוסיף אע"פ שחתך א' משתיהן פסול הובא בטוש"ע סי' יו"ד. היינו משום דפוסק כאביי דאי עביד מהני וא"כ התוספת קיים וב"ת מבטל להמלוה כסנהדרין (ד' פ"ח) ולא כהראב"ד בהשגתו שם וא"כ לנאת ממרכז הענין שאנו עסוקים בו:

ועי' מג"א סי' תרנ"א ס"ק כ"ז בשם הרי"ו דגם ב"ת בזמנו צריך כונה היינו למ"ד מצ"כ. ולפי משכ"ל אי אפשר לומר דתלי בהכי דהא בזמנו עובר בב"ת אף במכוין בהדיא שלא לשם מלוה אף דלענין מלות צ"כ לכ"ע לא ילא בכה"ג וכמ"ש הר"ש בספ"ק דברכות וכמש"ל. ומה שרמז המג"א לסוגיא דפ"ב דעירובין. כונתו ברמיזה לכל מה שכתב הטו"א דמאותה סוגיא מבואר דתלי הענינים זה בזה עי' לעיל אות ג'. אבל כבר בררתי באות ד' דלמסקנא לא קאי הכי לפירש"י. ואולי יפרש הרי"ו כשיטת הריטב"א שהבאתי שם דחוזר במסקנא גם להאוקימתות האמלעיות. ודו"ק בזה [וכן דעת הפמ"א סי' ט' דלא כהמג"א. והשבו"י בח"ב סי' כ"ח ס"ל הכי עיש"ה]:

י] **ובינותי** בספרים וראיתי למש"כ הרא"מ מזרחי בפ' ואתחנן ע"פ לא תוסיפו וז"ל בתו"ד. ומההיא דפ' לולב הגזול (כל"ל) דתנן אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר"י. מפרש הגמ' (ד' ל"ו) דטעמיה משום דקסבר לולב צריך אגד. דמשמע דלרבנן דפליגי עליה וקאמרי שאין אוגדין אותו אלא משום זה אלי ואנוהו. אזי אוגדין אותו אפי' שלא במינו דבזמניה הוא לא קשיא דכיון שאינו מכוין בו אלא לאגד בעלמא ולא משום מלוה לית לן בה. והא דא"ר בר"ה (ד' כ"ח) דללאת בעי כונה ולעבור בזמנו לא בעי כונה. והכא זמניה הוא ה"מ סתמא שלא היתה בו כונה כלל אבל הכא דמכוין לאגד בעלמא ולא לשם מלוה לא עי"ש. הרי דלא ס"ל האי כללא שבררתי. וא"כ ל"ע דתקשה לדידיה כל הקושיות של הטורי אבן שהבאתי לעיל באות ג'. אשר בהם הכריע שלא כהר"ש שאין שום סברא לחלק בין מכוין סתמא למכוין שלא לשם מלוה ושלא כהר"ש. ובעניי הוכחתי שגם הר"ש מודה בענין ב"ת שאין לחלק בזה וזהו דלא כהרא"ם. איברא דלפי משכ"ל בסוף אות ח' בדעת הרא"ש דכשמכוין לנוי שאני עי"ש א"כ י"ל דלזה נתכוין הרא"ם ודבריו הן ממש כמ"ש הרא"ש פ"ג סי' כ"ד ואתמהה מה שלא הזכירו:

ושו"מ בפרמ"ג בהק' הכוללת אות ל"ט שהקשה על הרא"מ כקושיא הד' של הטו"א דמ"ט דר"י שאם יתן מתן ד' יעבור בב"ת ויכוין שלא לשם מלוה ולא יעבור. ודחה בזה לדברי הרא"ם לגמרי. (ות"ל ייסבתי כי דבריו נכונים ולק"מ וכמ"ש) ולקושית הרא"מ דמ"ט לרבנן דר"י אוגדין שלא במינו והא קעבר על ב"ת תירץ הפרמ"ג בתי' א' דרבנן דס"ל דלולב א"ל אגד ה"נ ל"ש משו"ז בל תוסיף ושאני מתנות דאגידי במזבח כה' ציצית וה' טוטפת וד' ברכות בכהן דמאי דפרים ידיה הוי כאגידי וכו':

ואחרי המחי"ר בכדי חשד להרא"מ שלא ידע מסברא זו אחרי שסוגיא ערוכה היא בסנהדרין (פ"ח ע"ב) דאמרינן למ"ד א"ל אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי וליכא תוספת בהכי עי"ש. אבל הנני רואה שאין זה מוסכם דאף לענין בל תוסיף הוא. ואף שכ"ה דעת הר"ן בפ"ג דסוכה ד' רמ"ו ע"ב וז"ל ולי לא תליא מלתא בין מינו ומין אחר דהא מכשירין גימוניות של זהב אע"ג דמין אחר הוא אלא בלנאותו תלי דכיון דלרבנן לולב א"ל אגד ליכא למיחש משום בל תוסיף אלא מדרבנן וכו' עכ"ל מבואר

מבואר שטעמו מהך סוגיא דסנהדרין דאמרינן האי לחודיה קאי ואינו מוסיף וגורע. וליכא ב"ת מה"ת בהכי. וכן ס"ל לרש"י במ"ש בסנהדרין (שם) בד"ה אין לנו אלא תפילין וכו' ואם הוסיף גורע דקא עבר בבל תוסיף וכו' הרי דס"ל דכל הסוגיא דהתם מיירי נמי לענין ב"ת דלא עבר היכא די"ל האי לחודיה קאי וכו'. אבל הא ישנם חולקין ע"ז דלא נאמרה האי סברא אלא לענין זקן ממרא דאינו חייב מיתה היכא דלא הוי מוסיף וגורע אבל בב"ת עבר. וכמו שכ' הרא"ש גופיה בסוה"ד שם ומההיא דהנחנקין וכו' האי לחודיה קאי וכו' אלמא אע"ג דבזמניה ושלא במינו הוא לית ביה ב"ת כיון דלא אגידי. לא קשה דהתם לענין חיוב מיתה קמיירי ואין הזקן ממרא חייב מיתה בלא אגידי אע"פ שהוא בזמנו ובשלא במינו ומכוין לש"מ. אבל בל תוסיף אית ביה עי"ש. וא"כ הרי הרא"ש בעצמו הרגיש בישובו של הפרמ"ג ודחאו. ותמה מה שהביא הפרמ"ג לראש דבריו ולא שפיל לסופם.

ומה גם כי דברי הרא"ש הן הן שיטת התוס' בסוכה ד' ל"א ע"ב בד"ה הואיל וז"ל והא דסנהדרין וכו' היינו לענין דאין זה מוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא (ופטור הז"מ דתנאו שיהא פוסל וגורע) אבל עובר בבל תוסיף וכו' עי"ש. וכן מצאתי שכ"כ הרשב"א בתשובותיו סי' תס"ח וז"ל בתשובתו להרא"ש שם. ואפי' למ"ד לולב א"צ אגד ואם הוסיף שני לולבין וכו' יש בו משום ב"ת. ואל תטעה באותה שאמרו בסנהדרין אינו נעשה ז"מ וכו' האי באנפי נפשיה קאי וכו' דמשמע לך לכאורה דאין בו משום ב"ת (כן הוא באמת דעת רש"י והר"ן שהבאתי לעיל) ליתא דב"ת ודאי איכא כדאיתא בסוכה ד' ל"א והאי דסנהדרין לא אמרו אלא שאם נטלו יצא בו וכו' עכ"ל וכ"כ בס' יראים סי' ל"ב וז"ל לולא פירש"י בסנהדרין אין לנו אלא תפילין ועובר בב"ת הייתי מפרש ההיא דסנהדרין לענין זקן ממרא ולא לאיסור ב"ת וכו'. וכן ס"ל להראב"ד בפ"ד מהל' ממרים ה"ג. עי' לקמן מער' ב' סי' ג'. וא"כ הרי כיון הרא"ס לשיטת הראשונים הנ"ל. ועי' בט"ז או"ח סי' ל"ד סק"ב שהקשה על המעיו"ט במש"כ ליישב דבעירובין מבואר דעובר בב"ת במניח ב' זוגות ובסנהדרין אמרינן האי לחודיה קאי וכו' ותירץ דהך לענין ז"מ איתמר ולא לענין ב"ת והט"ז כתב ע"ז דאינו מרגיש טעם בחילוק זה עי"ש. ולא זכר לפי שעה שדברי המעיו"ט הן הן דברי התוס' וראב"ד ורשב"א וס' יראים ור"א מזרחי וכמש"ל :

עוד תירץ הפרמ"ג בתירוץ ב' דמשו"ה ליכא ב"ת לרבנן דר"י דס"ל דא"ל אגד ואוגדים אף שלא במינו משום דלריך לזה דכל המצוה יהיה דרך גדילתו ולר"י דס"ל דלריך אגד א"כ זהו מצותו בכך. ומשו"ה במינא אחרינא הוי ב"ת עכ"ל. ובאמת שכבר הקשו התוס' קושית הרא"ס ותירצו כדבריו בסוכה שם (בד"ה הנ"ל) וז"ל וא"ת א"כ לא יחשב תוספת האי מינא אחרינא כמו לרבנן. ותירצו דלא דמי דכשיאגדו שלא במינו אין לו ליחשב כמוסיף משום דאין זה דרך גדילתן ומינין שבלולב בעינן דרך גדילתן. אבל לר"י דבעי אגד יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו וכו' :

יא) **והנה** בשו"ע או"ח סי' ל"ד פסק בענין המחלוקת דרש"י ור"ת בתפילין. דירא שמים יצא ידי שניהם ויניחם ויכוין באותם שהם כהלכה יצא יד"ח והשאר הם רלועות בעלמא. והיינו מטעם שכתב בטור שם כדי שלא יעבור בב"ת. וא"כ אף דהוי בזמנו מ"מ מהני מה שמכוין שלא לשם מצוה כ"א לרלועות בעלמא וסותר לכאורה למה שביארנו. אבל אחרי העיון קלת עוד יש ראיה מזה למש"כ. והוא דהט"ז בסק"ב כתב דהאי ב"ת אינו אלא מדרבנן דמה"ת האי לחודיה קאי (וכמו שהבאתיו באות הקודם)

וראיה לזה דאל"כ יש לתמוה דכיון דלא בא אלא להתיר להניח ב' זוגות דרש"י ור"ת דלא יהא ב"ת א"כ למה חילק הרא"ש בין ב' זוגות ובין ה' בתים לא היה לו לחלק אלא בזה דכאן נתכוין שהשאר יהיו רלועות בעלמא (פי' וא"כ הוי מכוין שלא לש"מ ולא עבר) ולפי מש"כ ניחא דלא היה יכול לתרץ כן דמסקינן לעבור אב"ת חייב אף בלא מתכוין (וא"כ אף במכוין שלא לש"מ עובר) ע"כ כתב דאין משום ב"ת אלא בה' בתים מה"ת דבמניח עוד זוג א' מותר מה"ת דהאי לחודיה קאי אלא דמדרבנן אסור ובזה לא גזרו אלא כשמכוין למצוה ולא כשהב' לרלועות בעלמא זהו תכ"ד. וא"כ לפי"ז הרא"ש והטור והשו"ע אזלי בשיטת הסוברים דאינו עובר בב"ת מה"ת היכי דהאי לחודיה קאי. ולא כהתוס' ורשב"א (עי' בתשובתו להרא"ש שהבאתי לעיל שכתב לו אל תטעה שאינו עובר משו"ז בב"ת וכו' ולדעת הט"ז ה"כ באמת ס"ל להרא"ש כן בפסקיו) וכמש"ל. ומש"ה מהני מה שמכוין שלא לש"מ בב"ת דרבנן. אבל לשי' התוס' ורשב"א דס"ל דמה"ת איכא ב"ת א"כ לדברי הט"ז אה"נ דלא מהני מה שמכוין בהזוג הפסול לרלועות בעלמא. [וא"כ יצא לן מזה שמש"כ השו"ע דאותן שבקיאין להניח ב' זוגות יניחו שניהם בב"א. אין זה מוסכם דלדעת הראשונים שהבאתי באות הקודם איתא בזה איסור בל תוסיף אף כשיכוין לרלועות ואולי משו"ז אנו נוהגין שלא להניח בב"א שניהם ולא מחלקינן בין בקי לשאינו בקי ולא כמ"ש בשו"ע. אבל בין אחינו הספרדים פרטגיזים בפעה"ק יש שמניחים גם היום שניהם ביחד בב"א וכבקיאים בדבר וכמ"ש בשו"ע. אולם כיון שע"פ קבלה שניהם אמיתיים וכמ"ש בעט"ז שם י"ל בלא"ה לא שייך ב"ת וא"ל בזה]:

והפרמ"ג שם תמה על הט"ז וז"ל אמנם מ"ש בפשיטות דבשל תורה אפי' שלא בכונה הוי ב"ת ל"ע דנהי שלא בכונה עובר בזמנו היינו בסתם אבל אי מפרש שעושה מספק ליכא ב"ת וכדמוכח במתן ד' שנתערבו במתן א' דנותן במתן ד' דהשאר לשם מים ליכא ב"ת וכו' עכ"ל. ודבריו אינם מובנים לי. דהא ודאי בב"ת בזמנו דלא בעי כונה לא מהני מה שחושב לשם ספק כיון דלשתי הזוגות שמניח הוי זמנו. וע"כ לא כתב רש"י בעירובין ד' ל"ו דמספק לא עבר בב"ת זהו רק בספק ז' דאם ח' הוא בעי כונה והו"ל בלא כונה. דע"י טעות לא הוי כונה. וכמו שהסברתי לעיל (אות ו'). אבל הכא גבי ב' זוגות תפילין ל"ש זה ועובר בב"ת. וראייתו אינו מובן דהא ר"א הוא דס"ל הכי אבל ר' יהושע דהל' כותיה ס"ל דיעבור בב"ת אם יתן במתן ד' ולא מהני מה שיחשב לשם מים וכמו שהסברתי טעמו לעיל (אות ח') דכיון דבזמנו הוא כדחשיב לה בסוגיא דר"ה שם עובר אף בתנאי ומספק משום דדל כונתו מהכי אפ"ה עובר ולא גרע מלא כיון כלל. וא"כ לדקו דברי הט"ז דאי הוי ב"ת מה"ת בהך דינא דשו"ע הנ"ל לא הוי מהני מה שיחשוב לשם רלועות. וע"כ דאינו בלא"ה רק בב"ת מדרבנן ומש"ה מהני ביה מה שיכוין שלא לשם מצוה. וכמ"ש הט"ז וז"ב :

וראיתי בס' כפות תמרים ר"ה כ"ח בתוס' ד"ה ומנא תימרא בסוה"ד וז"ל וגם אני תמה עמש"כ הטור בסי' ל"ד דבמניח ב' זוגות של רש"י ור"ת אין כאן ב"ת. והרי בסוגיא דעירובין מבואר דעובר וכו' (נעלם ממנו שכבר תירץ זה הט"ז דאינו אלא מדרבנן) ומיהו יש ליתן טעם למניחין תפילין של רש"י ור"ת דא"ע בב"ת כיון דאינם מתכונים להוסיף אלא מניחין מחמת הספק אין זה ב"ת והרי הוא כאילו מתנה דהוא יולא בכשר והשאר לרלועות עכ"ל ואתמהה שהרי כן פסק השו"ע ומה חידש לן. ומש"כ דא"ע כיון דאינם מתכונים להוסיף וכו' זה מגומגם דהרי ב"ת בזמנו לא בעי כונה. אלא דאפ"ה מהני מה שמכוין לרלועות מטעם שביארנו לעיל :

היוצא מזה שב"ת בזמנו עובר אף במכוין בהדיא שלא לש"מ ול"ש כאן סברת הר"ש ותוס' דגבי מצות נ"כ וכמו שביארתי בס"ד. ובא לידי שו"ת ס' עולת יצחק לגאב"ד דק"ק רעזילא. וראיתי בסי' ב' שמפלפל בענין ב"ת וס"ל לפשיטות דלדעת הר"ש ה"ה דמהני זה בב"ת בזמנו. ונעלם ממנו כל דברי הראשונים והאחרונים שהבאתים בכל הדיבור בסי' זה:

יב] **ונחזור** למה שהתחלנו בריש סי' זה לבאר שיטת רש"י בעירובין (ד' צ"ו) דכונתו דנשים המוסיפות במצוה שפטורות ממנה עברי בב"ת אינו אלא מדרבנן דנראה כמוסיפות ושכן ע"כ כונתו גם במש"כ בר"ה ד' ל"ג וכמש"ש. והיינו דב"ת מה"ת לא שייך בהם וכמ"ש הרא"ש דב"ת לא נאמרה על הגופות עי"ש. ורואה אני שזהו הכונה במ"ש הב"י בסי' תקפ"ט שהביא דברי האגור בשם הר"ר ישעי'. וז"ל דוקא בלא ברכה שרי להו לנשים לתקוע לעצמן אבל אם ברכו גילו בדעתן שלשם חובה הן עושות ואסורות חדא דהן עוברות על בל תוסיף ועוד דהוי ברכה לבטלה. וכ' ע"ז הב"י ומ"ש שעוברות בב"ת א י נ ו נ כ ו ן כ ל ל אלא שאין לי להאריך עכ"ל וזהו כמו שביארתי מטעמא של הרא"ש וכן ס"ל לרש"י בזה. וכ"ה דעת השלה"ג בר"ה פ"ד וז"ל ומז"ה אמר שאין מעכבין אותן אלא כשהן מברכות על התקיעות הואיל ומתכוונות לש"מ הן עוברות בב"ת (זהו כדעת האגור הנ"ל) וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שאין הנשים עוברות בב"ת. כמו שאין ישראל עובר בב"ת אם יברך ברכת כהנים. וכבר ביארתי לעיל שכך מוכרח מהך דהילני המלכה שישבה בסוכה לר' יהודה דס"ל נשים אינן סומכות וכקושית התוס' בעירובין שם ופירשתי לעיל (שם) כונתם ג"כ בפירש"י דאינו אלא דרבנן בלחוד דמחזי כמוסיפות אבל מה"ת ס"ל נמי להתוס' דל"ש ב"ת כלל. ובזה ניחא נמי מה שכ' התוס' בשבת (ד' קי"ז) לא ידע ר"י מאי איסור יש בדבר בענין זר לדוכן. ולמה לא חשיב ליה לאו דב"ת וע"כ מטעם הרא"ש דב"ת לא נאמר על הגופות. ועוד יבואר זה (בסי' י'):

ונ"ל שלדברי הרא"ש אלו כיון אא"ז המהרש"א בר"ה (ד' ל"ג) על דברי רש"י שכ' שנשים עוברות בבל תוסיף למאן דל"ל נשים סומכות רשות. וכתב ע"ז דלא ידע מאי בל תוסיף שייך הכא. ולא שייך רק בעושה מצוה ומוסיף עליה וכו' והיינו דס"ל כהרא"ש דמה"ת ליכא ב"ת על הגופות הפטורים מאיזה מצוה וכמש"ל. והפנ"י שם הרעיש על המהרש"א וז"ל ועמדתי משתומם על דברי המהרש"א האיך נעלם ממנו סוגיא ערוכה דר"פ המולא תמילין דכולה פשטא דסוגיא משמע דאיירי לענין ב"ת גבי נשים וכפירש"י שם להדיא ואף שהתוס' שם מסקי בדבריהם וכו' ויותר מזה יש לתמוה עליו שהוא בעצמו האריך בענין זה על פירש"י ותוס' שם והאיך שכח מה שמשמשו ידיו עכ"ל. ולפי משכ"ל דברי המהרש"א ברורין וח"ו לא נעלמו ממנו דברי הסוגיא ודברי עצמו. אלא שבעירובין פירש רש"י בהדיא דאינן אלא כ ר א ו ת כ מ ו ס י פ ו ת וגם בזה שקו"ט התוס' ומהרש"א שם. ומשו"ה אין כאן תמיהה כלל. אבל בר"ה שפירש"י בלשונו דעברי בבל תוסיף ומשמע שעברי מה"ת וע"ז תמה המהרש"א שלא מלינו ב"ת כה"ג ומה"ט שכתבתי לעיל שכן ס"ל להשלה"ג והב"י ורא"מ ונעלמו דבריהם להפנ"י ז"ל. (וכ"ה הפ"מ בהק' כוללת אות מ'). וכן מצאתי להשאג"א בסי' ק"ה שהרבה להקשות אפירש"י דר"ה דס"ל דעברי בב"ת מה"ת והוכיח בראיות שזה אינו. וכתב בסו"ד דרש"י גופיה חזר ביה בפירושו בעירובין וס"ל דאינן כ"א בב"ת מדרבנן עי"ש. אלא דתמה אני במה שהגאון בעצמו בספרו הטו"א בר"ה ד' ל"ג על פירש"י הנ"ל וז"ל פירש"י וכו' תקעי איכא ב"ת וק"ל דשלא בזמנו עובר במכוין לש"מ וא"כ לתקעי ולא ליכוני ועוד הא הילני המלכה היתה יושבת וכו' שו"מ שכ"ה בתוס' בעירובין ותי' דמשום בניה היתה יושבת וקשה לי אטו משום בניה עוברה בבל תוסיף עי"ש שנשאר בקושיא. וזה מבואר דמפני שכיון בדעת רש"י דעברה בב"ת מה"ת משו"ה קשה ליה אבל לפי מה שפירש בעצמו בשאג"א דרש"י ס"ל דאינם אלא מדרבנן דמחזי כמוסיפות א"כ שפיר כתבו התוס' דמשום בניה היתה יושבת ולא מיתחזי תו כמוסיפות וכמ"ש לעיל (אות א') לבאר דבריהם היטב. ואולי כונתו נמי להקשות רק אליבא דרש"י דר"ה הנ"ל דישאר לפי"ז קושית התוס' הנ"ל וע"כ שרש"י חזר בו. וכמ"ש בשאג"א וסמך עמ"ש שם:

עוד הקשה הטו"א שם דלפירש"י דס"ל דעברי בב"ת מהא דחולין (ד' פ"ד) יליף ר' יוסי דכוי אין מכסין את דמו ביו"ט מק"ו מה מילה שודאו דוחה שבת אין ספיקו דוחה יו"ט כיסוי שאין ודאו דוחה שבת אינו דין שאין ספיקו דוחה יו"ט א"ל תקיעת שופר בגבולין תוכיח שאין ודאו דוחה שבת וספיקו דוחה יו"ט. והך ספיקו מפרש שהוא ספק איש ספק אשה כטומטם. ואמר ור' יוסי לטעמיה דס"ל דאשה ודאית נמי תקעה דס"ל נשים סומכות רשות. והשתא אי למ"ד נשים אינן סומכות היינו משום בל תוסיף. א"כ מה ענין דחיית יו"ט לכאן. ותיתי לי שבדרך לימודי שם הוקשה לי נמי הכי. ונתיישב לי ע"פ שיטת רש"י גופיה בעירובין (ד' צ"ה ע"ב) דאתי איסור ב"ת ומשוי לזוג הב' דתפילין למשאוי. הרי אף שמלד עצמן אינם משאוי וכדא"ר ספרא בשבת (ד' ס"א) בין למ"ד שלז"ת וכו' דרך מלבוש עבידא ואפ"ה מחשיב ליה האיסור דב"ת כמשאוי. עי' לעיל סי' א' אות ב'. ה"נ בתקיעת שופר דאף דאמרינן דאין בו משום מלאכה אלא שבות בלחוד דחכמה היא ואין בו מלאכה (ר"ה כ"ט ע"ב) אפ"ה גבי נשים למ"ד נשים אינן ס"ר אתי איסור זה דב"ת ומשוי לה למלאכה. ואף שרש"י בעירובין (ד' צ"ו ע"ב) בד"ה הא נשים מעכבין כ' בזה"ל אע"ג דלא חילול יו"ט הוא וכו' שהיא חכמה ואינה מלאכה מיהו נראות כמוסיפות עכ"ל. זהו משום דס"ל התם דאינו אלא משום מחזי כמוסיף. אבל אנן קיימין הכא ליישב פשטות פירש"י דר"ה דס"ל דעברי בב"ת מה"ת דמשו"ה הקשה עליו הטו"א ושפיר י"ל כמש"כ:

ויונח עפי"ז מה שנדחקו התוס' שם ליישב מה דקאמר תקיעת שופר שאין ודאו דוחה שבת וספיקו דוחה יו"ט. איזה איסור שייך ביה ביו"ט? (ותירוצם הא' כבר כתבתי לעיל בסי' ב' אות י' דבמחלוקת שנוי ולסי' רש"י ורמב"ם אי אפשר לומר כן ע"ש) א"כ ה"ק שאין ודאה דוחה שבת משום גזירה שמא יעבירנו וספיקה דוחה י"ט אע"ג דאיכא נמי איסורא דרבנן בתקיעה שהיא חכמה ואינה מלאכה ונדחה איסור זה מספק עכ"ל והנה הא ניחא לשי' התוס' גופייהו בר"ה (ד' כ"ט) ושבת (ד' ג' ע"ב) דס"ל דבתקיעת שופר אית ביה איסור שבות דרבנן. אבל לשי' הרי"ף ורמב"ן המובא בר"ן בריש שבת שם דאין בו איסור דרבנן גמור רק דדמי לעובדין דחול וקיל טפי דשרינן ליה במקום מצוה או בקלת שינוי עי"ש. וא"כ הדק"ל דשאני ודאה דאינה דוחה שבת דהו"ל שבות גמור. משא"כ לספיקה שדחי יו"ט משום דליכא איסור שבות גמור רק איסור כל דהוא דקיל טפי והיא קושיא עצומה. אבל לפי הנ"ל ניחא שפיר. דמ"מ גם ביו"ט איכא איסור גמור אי הוי אשה דאתי איסור ב"ת ומשוי לה למלאכה. איברא דלפי מש"א בס"ד בסי' ח' ולחלק בין דבר שמלד עצמותו הוי מלבוש אי אפשר לאיסור להשותו למשאוי ושאני תפילין דאינם מלבוש רק מלד מלותם עי"ש. וא"כ ה"נ כיון דתקיעת שופר מלד עצמותה לא הוי מלאכה אי אפשר לאיסור דב"ת להחשיבו למלאכה וי"ל. ודו"ק:

עכ"פ

יג] **עכ"פ** לפי"ז מתבאר יפה דעת רש"י בספ"ק דביצה דשרי לשדורי תפילין ביו"ט דאף אי מנח להו בצנעא ליכא איסורא כיון דאין בהם איסור מצד עצמן כ"א משום מיחזי כמוסיפות ובכה"ג לא גזרו וכמו שביארתי לעיל בסוס"י ב' עי"ש. דהא ודאי כמו דשיטת רש"י דלמ"ד דאין נשים סומכות רשות אזי יש בהן משום מחזי כמוסיפות. כמו כן באנשים דלכ"ע אינם רשות להחמיר במצות שפטורים מהם באיזה זמן דהא בכונה עברי בב"ת מה"ת. מש"ה אף במצוה שפטורים ממנה לגמרי איזה איש פרטי. אפ"ה יש בזה משום מחזי כמוסיף אף בלא כונה כתפילין בשבוי"ט וכמש"ש שכן דעת הר"ר יהונתן בפירושו לפ"ב דעירובין עי"ש:

והנראה לי עוד דגם התוס' שחולקים על שיטת רש"י בעירובין שם ומסקי דלכ"ע הרשות בידן להחמיר בכל המצות שהן פטורות זולת בד' מצות פרטיות שבהן נחלקו אם נשים ס"ר או לא. והן סמיכה משום דמחזי כעבודה בקדשים. ותפילין שצריכות גוף נקי. ושופר. ועלייה לרגל עי"ש אבל בשאר מצות דלית בהו גררא דאיסורא לכ"ע מותרות להחמיר. אפ"ה נראה לענ"ד דזהו דוקא בנשים. אבל באנשים הפטורים מאיזה מצוה באיזה זמן. או איזה איש במצוה פרטית. דמודי לשיטת רש"י דהוי כמוסיף ואסורים משום הרואים. והטעם הוא מפני שדוקא בנשים שהן פטורות מכל מצ"ע שהז"ג וע"כ הקילו רבנן לגבן ולא אסרו עליהן וקל הוא שהקילו כדי לזכותן במצות (וע"ד רצה הקב"ה לזכות וכו') וסברא כזו מוזכרת בתוס' סוכה (ד' ל"ג) במה שפלפלו אם נשים רשאות לברך על המצות שפטורות מהן. למ"ד נשים סומכות רשות ורצו להביא ראיה מסומא שפטור ואפ"ה מברך. ודחו דשאני סומא דחייב מדרבנן אבל בנשים לא דהחמירו רבנן גבי סומא כדי שלא יראה כעכו"ם וכו' אבל אשה מיחייבה בשאר מצות עי"ש. וא"כ כסברא זו אף אנן נאמר למ"ד נשים אינן סומכות רשות דאפ"ה בשאר מצות מותרות לשי' התוס' זהו מפני שהקילו בהן מחמת שהן פטורות מהרבה מצות. משא"כ באנשים דרק בזמן פרטי או איש פרטי פטור מאיזה מצוה פרטית אזי אסרו כשעושה בפרהסיא משום שנראה כמוסיף:

ומצאתי לי סייג לדברי מדברי הריטב"א בחידושיו לעירובין שם שס"ל נמי כשי' התוס' דבשאר מצות נשים מותרות אף למ"ד דס"ל דאין נשים ס"ר וז"ל אבל בשאר מצות מותרות להחמיר שקל הוא שהקילו רבנן בנשים כמו בסומא עכ"ל הרי זה מבואר סברתי הנ"ל לחלק בין נשים לאנשים. ונראה כי מקור לזה הוא מ"ש בחגיגה (ד' ט"ז ע"ב) בדברי ר"י דאמר שח לי אבא אלעזר פ"א היה לנו עגל של זבחי שלמים והביאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו נשים לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים. הרי דלמ"ד נשים ס"ר הוא משום נחת רוח לזכותן בהכי. א"כ מכש"כ למ"ד נשים אינן ס"ר מפני שיש בזה גררא דאיסורא אבל בשאר מצות מותרות נמי מפני זה הטעם שרצו לזכותן וא"כ באנשים מודי לפירש"י בזה דאסורים להחמיר משום דמחזי כמוסיף:

וראיה ברורה לזה הוא ממ"ש בסוכה (ד' מ"ח) סוכה ז' כיצד גמר מלאכול וכו' אין לו מקום להוריד כליו. מאי פירש"י מה יעשה להוכיח שאינו מוסיף על המצוה לעשות סוכה ז' ימים עכ"ל. וכונתו דבב"ת מה"ת בלא"ה ל"ש דאם לא יכוין לש"מ לא יעבור אבל מ"מ הרואה לא ידע מזה וע"כ צריך הוכחה וכ"כ המג"א סי' תרס"ו סק"ב ועי' ט"ז סי' תרנ"א סוס"ק י"ז. ועי"ז משני רב אמר פוחת בה ארבעה וכו'. וע"כ דהתוס' ג"כ יפרשו הכי. ומטעם שביארתי דבזה לכ"ע איכא גזירת הרואים דלא הקילו חכמים בהו. ועי' לקמן סי' י'. ובזה יבואר היטב דברי התפארת ירושלים ברכות פ"ב אות י"ט עי"ש שלכאורה הם תמוהים וקיצר מאד כדרכו כידוע. ומש"כ שם דר"מ ס"ל נשים ס"ר כסוגיא דעירובין. עי' לקמן סי' ט'. ובלא"ה ניחא כיון שבאנשים לכ"ע אינם רשאים להחמיר במצוה שפטורים משום דנראים כמוסיפים וכמו שביארתי ודו"ק:

סימן ד

ביאור שיטת רש"י והרמב"ם בסוגיא דמנחות ד' ל"ו

א] **הנה** בסי' א' הבאתי דריה"ג ס"ל דלילה לז"ת ואליביה פליגי במנחות אמוראי דר"א סבר דעובר בעשה ור' יוחנן ס"ל דעובר בלאו והרמב"ם פסק כר"י בפ"ד מהל' תפילין עי"ש. ויש לעיין אי לוקין על לאו זה לר' יוחנן דס"ל ושמרת הוי השמר דעשה לאו הוא ונפ"מ לענין עדות וכמ"ש בחו"מ סי' ל"ד. והנה השאג"א סי' מ"ג כתב וז"ל מ"מ קשה לי כו' אמאי לא חשיב הרמב"ם להאי לאו במנין הלאוין שמנה בס' המצות שלו. גם בפי"ט מהל' סנהדרין שמנה כל לאוין הלוקין עליהם אמאי לא מנה להאי לאו בהדייהו ללקות עליו כשהניחן בלילה. והרי בפ"ג דמכות ד' כ"ב גבי יש חורש תלם א' וחייב ח' פריך ולחשיב הקוצץ בהרתו ואזהרתו מהשמר מנגע הצרעת וכו' והרי לאו דהשמר גמור הוא שלוקין עליו עי"ש שנשאר בתמיה:

וראיתי בשו"ת הרדב"ז סי' תק"כ שישב על מדוכה זו ושאלוהו ע"ז והשיב וז"ל כבר כתב הרב בס' המצות שורש ט' שכל דבר שבא דרך אסמכתא אין ראוי למנותן והכא אסמכתא בעלמא הוא דפשטיה דקרא בפסח מישתעי כר"ע ועלה כתיב מימים ימימה כלומר משנה לשנה אלא שריה"ג דריש לה נמי למאי דסליק מיניה והיה לך לאות וגו' משום דס"ל לילה לז"ת ואסמכיה אהאי קרא ומדפליגי ר"א ור"י משמע דהלכתא הוא וקימ"ל כר"י דלאו הוא ולא דמי להשמר דנגע הצרעת (וכראיתו של השאג"א הנ"ל) וכו' התם פשטיה דקרא הכי מישתעי וס"ל לר"י דאפי' השמר דעשה לאו הוא ולוקין ע"ז אבל היכי דהוי אסמכתא כי הכא אע"ג דהוי לאו אין לוקין ע"ז. ומזה הטעם מנה אותו הרב במנין הלאוין עכ"ל מה שנוגע לזה. והנה דבריו אלו צריכין בירור וליבון ופירוש לפירושו במה שקיצר מאד בדברים המכילים ענין גדול וכמש"כ:

ומריש אמינא דמש"כ דגם לריה"ג קאי האי מימים ימימה על חוקות הפסח בעיקר משמעותו. אלא שבדרך אסמכתא בלחוד מוקי לה בתפילין. אין כונתו דהוי איסורו בלילה רק מדרבנן דזה אינו כמבואר בהדיא בדברי הרמב"ם שכ' וכל המניח תפילין אחר שקיה"ח עובר בלאו. וכן הרדב"ז בעצמו בסוף תשובתו הנ"ל מסיים וז"ל אע"ג דהוי לאו וכו'. וה"ז מודה דהוי לאו מה"ת אלא דקאי נמי בפסח דמשמעותו יותר משמע בהכי דבתפילין לא משמע כ"כ אם לא שריה"ג קיבל כן. ומש"ה הו"ל כעין אסמכתא אבל ודאי מה"ת הוא וכמש"א:

ב] **אבל** בשו"ת רמ"ע מפאנו סי' ק"ח ראיתי דס"ל דהוי רק לאו מדרבנן אף לר' יוחנן וכמ"ש בזה"ל ולפום ריהטא משמע דכולהו תנאי (במנחות ל"ו ת"ק ור' יעקב וחכמים עי"ש) בשיטת ר"ע אמרוהו. דאי ס"ד לילה לז"ת מה"ת וכריה"ג היכי הוי שרי ליה רבנן ליוצא בדרך והאיכא עשה לר"א ולאו לר"י וכו' אלא מאי אית לך למימר בעשה ול"ת מדבריהם פליגי הכא ודכוותה מתני' בריש פ"ב דנדרים קונם שאיני ישן וכו' עובר בלא יחל אף דהוי מדרבנן כדמוקי התם. וזה לכאורה שלא כהרמב"ם שכ' זמן הנחתן ביום ולא בלילה וכו' מי שהניח תפילין קודם שתשקע החמה וחשכה עליו אפי' הן עליו כל הלילה מותר ואין מורין כן לרבים אלא מלמדין הכל שלא יניחו עליהן

תפילין

תפילין בלילה אלא יחלצו אותן משתשקע החמה כו' ואם לא חלץ משתשקע חמה מפני שלא היה לו מקום לשומרן ונמלאו עליו כדי לשומרן מותר עכ"ל ופי' הכ"מ דאיתיה כריה"ג ופשיטא להרמב"ם דהני תנאי דהתם (במנחות שם וכנ"ל) כותיה ס"ל ואליביה פליגי דעד כאן לא אסרה תורה בלילה אלא להניחן בתחילה אבל היו עליו מבעוד יום לא הזקיקתהו תורה לחולצן משתחשך. ודברים תמוהים הם דימים ולא לילות אמר רחמנא כלל כלל לא דומיא דשבוי"ט. אבל בקרית ספר (להמבי"ט ז"ל) פירש דעת הרמב"ם דאיתיה אפי' לר"ע ומדרבנן כפי שיטתינו. ואע"ג דמייתי קרא דריה"ג ולדידיה לאוסרן בלילה מה"ת הוא דאתי מ"מ מודי ר"ע דאיכא מיניה אסמכתא לאיסורא דרבנן להניחן בלילה ואשכחן נמי סייעתא לדבריו מן הירושלמי דאר"י כל מילה דלא מיחוורא מסמכין לה מאתרין סגין. ואע"ג דהתם לענין שבוי"ט אתי וכו' אף אנן נגמר מינה דאיסור הנחתן בלילה מדבריהם הוי ומסמכין ליה אקרא וכו' עכ"ל:

ג] **ומקודם** אביא סוגית הש"ס במנחות שם וזהו. ת"ר תפילין מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן כילד היה משכים לצאת לדרך ומתיירא שמא יאבדו מניחן וכשהגיע זמנן ממשמש בהו ומברך עליהן. ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה. ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק. וחכ"א עד זמן שינה. ומודים חכמים שאם חלצן לצאת לביה"כ או למרחץ ושקעה עליו חמה שוב אינו חוזר ומניחן. א"ר נחמן הלכה כר' יעקב. ר"ח ורבר"ה מצלי בהו באורתא. א"ד אין הלכה כר"י (אלא כת"ק וכמש"ש התוס' עי"ש) והא ר"ח ורבר"ה מצלי בהו באורתא ההיא פליגא. ומי אמר רבר"ה הכי והאמר ספק חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ ההיא בע"ש איתמר. מאי קסבר וכו' (עי' לעיל סי' ב' אות ה' מ"ש בזה) אר"א כל המניח תפילין אחר שקיעה"ח עובר בעשה ור"י אמר בלאו וכו' ואמר ר"א ואם לשומרן מותר. ואמר רבינא הוי יתיבנא קמיה דר' אשי וחשך והניח תפילין ואמרי ליה לשומרן קבעי להו מר ואמר לי אין. וחזיתיה לדעתיה דלאו לשומרן קבעי וקסבר הלכה ואין מורין כן. ע"כ תוכן הסוגיא הנלרך לענינינו:

ועתה אבאר שיטות הגאונים הנ"ל. דעת הרמ"ע מפאנו ז"ל לפרש פלוגתייהו דתנאי דברייתא הנ"ל דס"ל לכולהו כר"ע. אלא דר"ע נמי ס"ל דאסור מדרבנן בלילה מאסמכתא דימים ולא לילות. ובזה נמי פליגי ר"א ור"י איזה איסור דרבנן הוא אי בגדר לאו דרבנן או עשה. ועפי"ז פסק הרמב"ם כר"י דהוי איסור דרבנן בלאו ולא כהכ"מ. ומש"ה הביא ילפותא דר"ע אהא דשבוי"ט לזת"ה מוהיה לאות (עי' משכ"ל סוף סי' א') ומש"ה התירו בשביל לשומרן. דאיסורא דרבנן משום ביזיון התירו. זהו תכ"ד וביאורס. ועפי"ז מיושב היטב מה שתמהו הרדב"ז והשאג"א מה שהשמיט הרמב"ם להאי לאו דתפילין בלילה ממנין הלאוין וגם אין לוקין ע"ז משום דהא הרמב"ם לשיטתיה דס"ל ע"פ שיטה זו דאינו אלא איסור לאו דרבנן:

ד] **אבל** המעיין ישר יבין כמה דחוק שיטה זו אע"פ שממקום קדוש כהרמ"ע תהלך. לאוקמי פלוגתא דר"י ור"א באיסור דרבנן בלחוד אי הוי עשה או ל"ת ואין הנפ"מ אלא הפרש קלוש ודק כמובן. ולא דמי למה שהביאו ראי' מהך דנדרים דתנן עובר בבל יחל ואינו אלא מדרבנן. דשא"ה דאורחיה בהכי למנקט לאיסוריה דרבנן בעיקריה למאי דשייך מה"ת. כיון דהש"ס לא נחית לדייק בהכי כמו במנחות דפליגי אמוראי באיכות האיסור וע"כ דדייקי ודוקא קאמרי. וכמ"כ נדחה בזה ראיתו שם מהך דהמקבל (ב"מ קי"א) דנפ"ל התם בל תשהה דשכר שכיר מבקר ראשון ואילך מאל תאמר לרעך לך ושוב וגו' אף דהוי רק מדרבנן. ועפ"י הנ"ל אין ראיה מטעמא שביארתי. ועוד תמה אני מה דפשיט ליה כ"כ דאינו אלא מדרבנן והא כבר פלוגתא דקמאי היא אי ל"ת מדברי קבלה הוי דאורייתא או מדרבנן עי' ס' המצות להרמב"ם שורש א' ורמב"ן שם ואכמ"ל בזה:

ומה שהכריח הרמ"ע לשיטתו הנ"ל דאל"כ אלא מה"ת אסור לא הוי שרי רבנן בשביל לשומרן לעבור אאיסור תורה. לק"מ לפי מה שביארו הרדב"ז והכ"מ דהרי"ף גרס וחשך וש ב ק תפילין דהיינו שהיו מונחין עליו מכבר ובשביל לשומרן לא הצריכוהו לחולצן דמה"ת לא מיתסר כ"א שלא להניחן. אלא שהרמ"ע הרגיש בדבריו. ודחה במ"ש ימים ולא לילות כלל כלל לא דומיא דשבוי"ט עכ"ל. ואין זה הוכחה דערביה ערבא לריך ומאי פשיטא ליה דשבוי"ט אף להשהותן עליו במונחין מקודם אסור מה"ת. והא גמ' ערוכה בספ"ק דבילה שהבאתי לעיל (סי' א') היה יושב בביהמ"ד וקידש עליו היום מנית ידו עליהן וכו'. והיינו ע"כ דמיירי בשבת וכמ"ש רש"י ותוס' שם. הרי מפורש דגם לאיסור הנחתן בשבוי"ת מתירין בכה"ג שהן כבר עליו. ואם כי י"ל דשא"ה דהוי הצלה מביזיון וחמיר מהך דמנחות דאינו אלא לשומרן שלא יאבדו ויפסד דבשביל הפסד לחוד לא הותר כזה. מ"מ ראיה מיהו ליכא בהיפך דחמיר האי מהאי. וגם בעיקר תמיהתו לק"מ דשא"ה דלענין חיוב הלילתן לא אמרה תורה כלל וכ"כ הכ"מ בהדיא וא"כ שוב לא נלטרך לומר דהותר האיסור משום הפסדן. כיון דליכא איסור כלל בהכי:

ומה שה"ר מהירושלמי מהא דאר"י כל מלתא דלא מיחוורא מסמכין לה וכו' כבר הרגיש בעצמו דאינו ענין לדבריו דהתם קאי לענין שבוי"ט בתפילין ולא בלילה. אלא שדמק באמרו. אף אנן נגמר מינה דאסור להניחן בלילה מדבריהם וכו'. לא ידענא מאי ראיה מזה לענין לילות אליבא דר"ע. והא ר"י לא אמר זה התם רק לריה"ג דיליף לשבוי"ט מקרא דימים ימימה ולא כל ימים פרט לשבוי"ט ואית ליה נמי מיעוטא דוהיה לך לאות וקפריך למ"ל תרי מיעוטי ע"ז וע"ז השיב כל מלתא דלא מיחוורא מסמכין לה מאתרין סגין כיון דלמעט שבוי"ט אינו בנשמע כ"כ מטעם שביארתי (בסי' א' אות ז') משא"כ לר"ע דמוקי ליה בחוקת הפסח ליכא אף אסמכתא לתפילין בלילה לדידיה:

ומש"כ שכ"כ המבי"ט בקרית ספר. בעניותי כשעיינתי בפנים דבריו שם לא מלאתי ש ה ס כ י ם לזה. ואדרבה בסו"ד מסיק לשיטת הרדב"ז ודעימיה וז"ל בהל' תפילין זמן הנחת תפילין ביום ולא בלילה שנא' מימים ימימה חוקה זו היא מלות תפילין ואמר ימים ולא לילות (לשון הרמב"ם) ונראה דהוי אסמכתא בעלמא (מזה הוכיח הרמ"ע מדבריו לשיטתו) ואפשר דהוא ז"ל מפרש לילה ז"ת כשהיו מונחין עליו כבר מבעוד יום אבל להניחם אחר שקיה"ח הא אסור מה"ת וכך נראה מלשון הרב עכ"ל הרי שמסכים עם פירושו האחרון. והרי מזה סיוע למשכ"ל דלענין חלילתן לא אסרה תורה ונאדה קו' הרמ"ע ז"ל:

ה] **ושיטת** הרדב"ז הוא ממש בהיפך ממ"ש הרמ"ע ז"ל. וס"ל דלר"ע ליכא איסורא כלל להניחן בלילה ולא דריש ליה כלל לקרא דמימים על תפילין ואף אסמכתא לא הוי דעיקריה בפסח משתעי (זולת איסור דרבנן מטעם אחר שמא יישן בהם וכמ"ש התום' שם) ולריה"ג דוקא הוא דס"ל דהוי הך קרא דימים ולא לילות אסמכתא. אלא שאין הוראת אסמכתא שכתב הרדב"ז ככל הש"ס דזה אי אפשר וכמש"ל (באות א') והרי סיים בסו"ד שם ולא דמי לדרשא דימים ולא לילות דהוי דרשה גמורה אע"ג דהוי אסמכתא עכ"ל מזה מבואר כונתו שאינו מפשטותא דקרא דמשמע טפי בפסח אלא שדרשא הוא לדורשו מה"ת בתפילין בלילה. וכיון דהוי אסור מה"ת. שפיר פליגי ביה ר"י ור"א אי הוי איסור לאו או עשה מה"ת ואף שאין לוקין משום זה וכמ"ש הרדב"ז. מ"מ נפ"מ באיסור דאורייתא אי הוי איסור לאו או עשה כמ"ש השושנת העמקים כלל י"ח

חלק רביעי יעו"ש. עוד כפ"מ כ"ל לפמ"ש הנתיבות בחו"מ סי' ל"ד דבעובר על עשה לא מיפסל לעדות ואפי' מדרבנן לא. וכ"כ בשו"ת חוט השני סי' י"ח ומובא בפ"ת שם סק"ה. אבל בלאו אף שאין לוקין עליו מיפסל מדרבנן וגמ"ש בשו"ע שם סעיף ב' בהגה. ועי' כפ"ת ליומא ד' פ"ג [ועי' מה שהקשה הפנ"י בר"ה ד' ד' ע"ב בגמ' בד"ה לרגלים נפ"מ וכו' למיקם בבל תאחר והא מ"מ ליכא נפקותא דבעשה עובר ברגל ראשון לבד ואי למלקות בלא"ה אין לוקין בלאו זה שאין בו מעשה יעו"ש. ולפי מש"כ איכא נפקותא בזה והוא מוכרח מסוגיא הנ"ל דפליגי ר"א ור"י באיסור תורה שאין לוקין עליו לדעת הרמב"ם. אי הוי ל"ת או עשה וע"כ כמ"ש]:

והא דשרי ר"א לשומרן הוא כמש"ל שכ"כ המבי"ט דבכה"ג לא אסרה תורה לחוללן לגירסת הרי"ף דגרס ואסך ושבק תפילין. וכ"ה שיטת הכ"מ שם. ומש"ש ואם לא חלץ תפילין משתשקע חמה מפני שלא הי' לו מקום לשומרן וגמלאו עליו כדי לשומרן מותר דהיינו מעובדא דר' אשי וכגרסת הרי"ף כ"כ המפרשים הנ"ל. והקשה ע"ז השאג"א דמ"מ מאי ראיה מעובדא דר' אשי ושא"ה דמעשה שהיה כך היה יעו"ש שמפני זה הסיח לדעת הרמב"ם לסברא אחרת:

ואפשר לומר כי מקור לדברי הרמב"ם אינו מהך עובדא דר"א מטעם שהקשה השאג"א שהוא תמוה מאד. אלא שמקורו מדברי הגמ' בספ"ק דבילה שהבאתי (בסי' א') בהא דקאמר אביי היה בא בדרך ושקעה עליו חמה (וכפירוש התוס' דמיירי בחול וכמש"ל שם) מאי אריא על ראשו אפי' מחתן בארעא נמי דהא תנן המוצא תפילין מכניסן זוג זוג. ומשני לא קשיא הא דלא מנטרי מחמת כלבי ומחמת גנבי (ומש"ה מותר אף להניחן לכתחילה עליו) הא דלא מנטרי מחמת כלבי ולא מחמת גנבי (וכיון דאין בזיון כ"כ רק משום הפסד לא התירוהו רק איסורא דחלילתן שהוא מדרבנן בלחוד וכמש"ל שמא ייכן בהם). והנה בהא דאר"א במנחות ואם לשומרן מותר. ע"כ משמע שהכונה לשומרן שלא יאבדו. וכ"מ מהברייתא שם היה משכים לדרך ומתיירא שמא יאבדו כו' הרי מפורש כן בהדיא. ובכה"ג נמי מיירי הך עובדא דר' אשי דשאל ליה רבינא אם לשומרן קבעי להו משמע דמיירי בכה"ג. דאל"כ אלא לשומרן מכלבי מיירי הרי מקומו מוכיח עליו והו"ל להבין מעצמו. אם היה מקום המשתמר מכלבי או לא. וא"כ ה"נ דהך לשומרן דקאמר ר' אלעזר דמותר מיירי נמי בכה"ג דמשתמרי מכלבי וכמ"ש. וא"כ ע"כ דללובשן לא התיר משו"ז. וס"ל כאביי בספ"ק דבילה דבכה"ג אסור ללובשן לכתחילה וכמש"כ. ואין מי שיחלוק עליו בזה שם. וא"כ שפיר הוליא הרמב"ם דינו דהא דלשומרן מותר דוקא במונחין עליו מדברי ר"א במנחות (שם) ומדברי אביי בספ"ק דבילה ומזה ומזה מסתייעא שמעתתא להלכתא הנ"ל:

ויונח נמי לפי"ז מה שהקשה עוד השאג"א. וזהו תכ"ד וגם אי אפשר לומר לדעת הרמב"ם הא דאמר ר"א ואם לשומרן קבעי מותר אחלילה לחוד ולא אהנחה דא"כ מאי אריא לשומרן אפי' שלא לשומרן נמי א"ל לחוללן אפי' למ"ד לילה לזת"ה. אלא שאין מורין כן וכעובדא דר"א דמייתי בתר הכי הא אכתי לא איירי הגמ' אי מורין כן או לא וא"כ מאי לשומרן דקאמר ר"א ואהייא קאי יעו"ש. ולדברינו ניחא דאף כי אכתי לא אסיק הש"ס הא דאין מורין כן אפ"ה ודאי כונת ר"א דוקא בשביל לשומרן בלחוד אבל שלא לשומרן לא. והוא ממסקנת הש"ס דבילה הנ"ל. היה בא בדרך כו' מניח ידו עליהן וכו' מבואר הא בביתו מוכרח לחוללן. וזה נכון:

ו) **ונראה** מזה ראיה ברורה למש"כ המג"א בסי' ל' סק"ד על דברי הרמב"ם הנ"ל וז"ל וצריך שיאמר שעושה כדי לשומרן. כן משמע בגמ' עכ"ל. וקילר מאד כדרכו ולא ציין המקום שלמד זה. והמחה"ש גילה מקורו מדאמר רבינא במנחות שם הוי יתיבנא קמיה דר' אשי וכו' ואמרי ליה לשומרן קבעי להו מר ואמר לי אין וחזיתיה לדעתיה דלאו לשומרן הוא בעי. ומהיכן הבין כן רבינא. אלא ודאי כמ"ש המג"א דאי הוי בעי לשומרן הוי צריך למימר בפירוש מעצמו לרבינא שלא יטעה בהכי להתיר. ומכיון דר"א התיר לעצמו ולא א"ל ולא מידי מזה הבין רבינא דלאו לשומרן הוי. ולענ"ד אי משום הא לא אריא. דהא מ"מ באמת קשה על ר' אשי שטעמיה דס"ל הלכה ואין מורין כן. דהו"ל לחוש שמא יטעה רבינא לדינא שמורין כן לכתחילה. וע"כ דידע בחיליה דרבינא שלא יטעה בהכי. וגם דאולי היה אומר ליה ר"א אם לא שקדמו רבינא לשאול ע"ז. וגם כי מלשנא דחזיתיה לדעתיה לא משמע הכי. אלא ודאי דרבינא הבין מעצמו שלא היה מקום לשומרן דהוי מקום המשתמר מכלבי וגנבי. וא"כ שוב ליכא הוכחה כלל. ולפי מש"ל מתבאר היטב כדברי המג"א מהאי מקור שכתב הרמב"ם לדבריו. והוא ממ"ש אביי שם היה יושב וכו' מניח ידו עליהן משמע שצריך לחשוש פן יבואו הרואים לידי טעות. ומשו"ז ס"ל להמג"א דצריך שיעשה איזה ענין שמוכיח שבשביל לשומרן הן עליו. או שיניח ידו עליהן או שיגלה בפיו שכן הוא דעתו. [שו"מ שכ"ה קצת בא"ח סי' ל"א]:

ז) **ובדברי** אביי גופיה במאי דקאמר לחלק בין מחתן אארעא למחתן בראשו ושאני בין חלילה להנחה. יש לעיין דמנ"ל לאביי גופיה הא. ואי משום דקמדייק בלשנא דברייתא דקתני היה בא בדרך ותפילין בראשו. ולא קאמר כלשנא דמתני' דרפ"י דעירובין מניחן זוג זוג וכו' משמע דלכתחילה אסור. מזה אין ראיה כ"כ דשא"ה דכיון דמיירי בשבת ומסתמא אינס עליו כ"א מלאן בדרך קתני מניחן. אבל ברייתא דהיה בא בדרך דמיירי בע"ש עם חשיכה ואז עודן עליו ואורחא דמלתא קתני. אבל אה"נ דלמא שרי להניחן לכתחלה בשביל הצלתן בלחוד. ונלע"ד כי מוצא לזה כפ"ל לאביי מברייתא דמנחות הנ"ל דקתני ועד מתי מניחן עד שתשקע החמה. ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק. וחכ"א עד זמן שינה. ומודים חכמים לר"י שאם חלצם לצאת לביהכ"נ ושקעה עליו חמה דשוב אינו חוזר (ורש"י כתב ע"ז דהני תנאי ס"ל כריה"ג דלילה לזת"ה). ומבואר דפליגי לענין חלילתן דת"ק ס"ל עד שתשקע החמה ומכאן ואילך מחויב ג"כ לחוללן (מדרבנן וכמ"ש התוס') ור"י ס"ל כיון דל"ה כ"א מדרבנן מסו"ה יש להקל עד שתכלה רגל מן השוק. וחכ"א דלגמרי מותר דלא אסרו כ"א בשעת שינה שמא יפיח בהן. אבל לחוש שמא יישן בהם ב' חששות לא חיישינן. הרי מתבאר דחלילתן קיל ואינו אלא מדרבנן ומש"ה שרי אם לא משתמרי מגנבי לחוד אף דמשתמרי מכלבי. אבל אי משתמרי אף מגנבי אסור וכת"ק דס"ל דאסור להשהותן עליו בכדי. או אפשר לומר עוד דאביי ס"ל דגם לחכמים לא שרו להניחן עליו בכדי דהא מסיק בסוף דהלכה ואין מורין כן ופי' הכ"מ שלהשהותן קאמר דאין מורין כן לכתחילה להשהותן עליו. ואביי ס"ל כר' אשי ועפ"י גרסת הרי"ף ורמב"ם דלענין להשהותן קאמר ומש"ה שפיר מחלק בין מחתן אארעא או מנחן ברישא. ודו"ק:

ח) **אמנם** כ"ז הוא לשיטת הרמב"ם. דמפרש דר' אשי להשהותן קאמר. ולא התירוהו גם זה רק במקום דשכיחי גנבי. ול"ל בהא דאיתא בברייתא שם תפילין מאימתי מברך וכו' כיצד היה משכים לדרך ומתיירא שמא יאבדו מניחן וכו' וזה משמע דאף לכתחלה מניחן עליו בשביל לשומרן. ואי דמיירי דלא מישתמרי אף מכלבי והא לשנא דשמא יאבדו משמע. רק שחושש פן יפלו מידו בהליכתו

בהליכתו (וכ"כ רש"י שם) ומשום הפסד ממונו שרי ליה. וע"כ צ"ל כמ"ש השאג"א שם דהרמב"ם מפרש דהא דקאמר היה משכים לדרך מיירי לאחר עלות השחר אלא דאין זמנן לכתחילה רק בשיראה חבירו ד"א ויכירנו (וכברכות ד' ט') אלא משום הפסד תפיליו התירוהו אף לכתחי' דבדעבד הוי זמן תפילין בהכי. כ"ז הוא לשי' הרמב"ם:

אבל דעת רש"י ליכא למימר הכי דהא הוא מפרש שם בהדיא דמיירי שמשכים לדרך קודם עלות השחר עי"ש. וגם אינו מפרש לדברי ר"א ואם לשומרן מותר. דהיינו להשהותן בלחוד. דהא מהך ברייתא דמיירי רק משום הפסדו ואפ"ה מניחן לכתחילה משמעו כנ"ל. וכן פירש בהדיא (ע"ב שם) בדברי ר"א ואם לשומרן להניחן אחר שקיה"ח עכ"ל. וכ"מ בשאג"א שמפרש כן בפירש"י. וכן הוא בביאור הגר"א באו"ח סי' ל' סעי' ו' בד"ה דליכא למיחש וכו' שכתב וז"ל ומכאן ראיה לפירש"י דלשומרן מותר אף לכתחילה וכו' עי"ש ועוד דגרסת הספרים הוא בעובדא דר' אשי וחשך והניח תפילין. אלא שהרי"ף מגיהה ורש"י לא כתב בזה ה"ג לשנות גרסת הספרים ומשמע שמסכים עמה. הרי דלרש"י שרי אף להניח בתחילה עליו. וא"כ מ"ט שרינן והא כולהו תנאי דברייתא ס"ל כריה"ג דאיכא איסור מה"ת בלילה. ואי אפשר להתיר בשביל הפסד ממונו (התפילין) בלחוד וכמש"ל בסברת הרמב"ם. וע"כ צ"ל דרש"י ז"ל יפרש הך לשומרן דקאמר ר"א דמיירי אף במקום דלא משתמרי מכלבי ובכה"ג שרי אף להניחן בתחילה וכדקאמר אביי בספ"ק דבילה. וצריך לדחוק כן במ"ש בברייתא ומתיירא שמא יאבדו. דה"נ פירושו שיאבדם בדרך ויבואו לידי בזיון ע"י כלבי. ובכה"ג שרי לגמרי וכדאיתא התם:

ט] **ובזה** יתיישב היטב דברי רש"י בעירובין ד' צ"ה ע"ב דאתי איסור ב"ת ומשוי כמשאוי ותמה הרש"ש (ויתר המפרשים) דלמ"ל לרש"י לפרש דב"ת משוי כמשאוי ומש"ה אסור להכניסם שתים שתים לת"ק. ותפ"ל דבלא"ה אסור משום לאו דב"ת גופיה. ולפמש"כ ניחא דכיון דהך מתני' דהמוצא תפילין מוקי בספ"ק דבילה דמיירי בלא משתמר מכלבי. (וכ"כ התוס' שם בד' צ"ה ע"א ד"ה מכניסן) ובכה"ג הא שרינן לאיסור דאורייתא הנ"ל ומכש"כ לאיסור בל תוסיף (ומכש"כ לדעת הראשונים דהך ב"ת בב' זוגות תפילין הוי רק מדרבנן וכמש"ל בסי' ג' אות י"א) ומשו"ה דקדק רש"י דאתי איסור ב"ת ומשוי כמשאוי דכיון שאין דרכו ללובשם בחול לא הוי תכשיט והו"ל איסור סקילה דחמיר (ולפמ"ש התוס' בשבת ד' ס"ב ד"ה כל מל"ע שהז"ג עי"ש. ע"כ צ"ל דכיון דמצי למיתי לידי איסור סקילה חמיר טפי ועי' לקמן סוסי' י"ב) ולא התירוהו משום בזיון. והוא ברור ונכון:

ומעתה הונחו כל קושיות השאג"א שהבאתים לעיל בסי' א' (אות ב'. ג'. ד'). אף לשיטתו דס"ל דאסור מה"ת לריה"ג להניחם בשבוי"ט וכמש"ש. אפ"ה אין להקשות דליתי איסור דושמרת ולשוי כמשאוי ואף זוג אחד ליתסר כמו דאיסור ב"ת משוי כמשאוי. דאינו דכיון דאיסור ושמרת ליתיה בחול כ"א בשבת ויו"ט ובמקום בזיון שרינן לגוף האיסור א"כ ליכא שוב איסור דלשוי כמשאוי דהא הו"ל תכשיט ומלבוש משום דבחול ראוי הוא לכך. משא"כ באיסור ב"ת דאף בחול אסור לו ללבוש ב' זוגות ושוב לא הוי מלבוש בהכי. אבל זוג א' הוי מלבוש וכדאמר ר' ספרא בשבת (ס"א מ"ט) תפילין דרך מלבוש עבידא. אלא שכבר ביארתי (שם) שאין איסור מה"ת כלל לריה"ג משום ושמרת. וא"כ מעיקרא לא קשה כ"כ. אלא דכיון דמ"מ מדרבנן מיתסר וכמש"ל סי' ב'. וא"כ לדעת הט"ז דס"ל דהך ב"ת דעירובין הנ"ל הוי רק מדרבנן וכמש"ל (סי' ג' אות י"א) ואפ"ה משוי למשאוי כיון דאינו ראוי מדרבנן. א"כ הדק"ל דה"נ זוג א' אסור בשבוי"ט מדרבנן ולשוי כמשאוי. וע"כ צ"ל כמו שביארתי דאין האיסורים אלו דומים להדדי:

איברא דבזה ניחא רק מה שהתירו ביום השבת להמוצא תפילין דכיון דליכא איסור ושמרת מש"ה זוג א' מותר לת"ק. אבל הא סתמא קתני המוצא תפילין וכו' ומשמע אף בליל שבת וכ"כ בשו"ת הרמ"ע סי' ק"ח וז"ל ושבת שאמרו אחד ביום ואחד בלילה ואפי' לילה לזת"ה וכו' עכ"ל. וא"כ בזה הדר"ק השאג"א לדוכתה דליתי איסור דושמרת ולשוי כמשאוי בליל השבת. וי"ל דמ"מ שאני איסור ב"ת דהוי תמידיי בכל עת וזמן לאיסור דושמרת דהוי ל"ת דהזמן גרמא בלחוד. ועוד יבואר בסי' ח' בס"ד:

סימן ה.

בירור איכות הל"ת דהנחת תפילין בלילה לדעת הרמב"ם

א] **והנה** בראש סי' הקודם הבאתי מה שהקשו הרדב"ז והשאג"א בטעמו של הרמב"ם מה שלא מנה לאו דושמרת על הנחת תפילין בלילה במנין הלאוין. ועוד מ"ט אין לוקין עליו. וזה מבואר דב' השאלות אלו אינן נוגעות זו בזו ואינן תלויות בהדדי. דאף שאין לוקין עליו מ"מ יש למנותו במנין הלאוין דהא קחשבינן כמה לאוין שהן קנ"ה במספר שאין לוקין עליהן עי' בפי"ט מהל' סנהדרין. ואפ"ה נחשבין במנין שס"ה לאוין. ועי' במ"ש הרמב"ן בשורש ט' מס' המצות וז"ל וא"א שהסכמתו של הרב למנות המצות ע"פ המלקיות. אינה במדה שהרי אנו מונים שס"ה לאוין והרבה מהן שאין בהם מלקות כלל עכ"ל. וכבר כתב ע"ז במגלת אסתר דבאמת גם הרמב"ם מודה לדבר פשוט כזה וביאר כונתו לע"א עי"ש. וכן להיפך ישנם לאוין שלוקין עליהן ולא חשבינן להו במנין כגון היכי שכפל לאוין עי' בס' דרך מצותיך להגאון פרשת דרכים בחלק ג' ותמלא שם:

ותוב"ד הרדב"ז בתשובתו סי' תק"נ על שאלות הנ"ל הבאתי לעיל (שם) דאף לריה"ג דס"ל דאסור מה"ת להניחן בלילה. ואפ"ה לא חשבינן ליה משום דפשטיה דקרא בחוקת הפסח משתעי דעיקריה ביה קאי אלא דמדסמיך ליה לקרא דוהיה לאות וכו' משמע דקאי נמי בתפילין וא"כ הכתוב כולל ב' ענינים פסח ותפילין גם לריה"ג וא"כ הו"ל לאו שבכללות והשרים הרמב"ם בשורש ט' דלא חשבינן ליה למנין הלאוין למספר הענינים הנכללים בו. ומש"ה נמי אין לוקין עליו דהו"ל לאו שבכללות זה תכ"ד שם:

ונראה לי כי ע"ד זה כתב הרמב"ן בפירושו לפ' משפטים ע"פ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ופירש"י לעשות כל מל"ע באזהרה שכל שמירה האמורה בתורה אזהרה במקום לאו *) וכתב ע"ז הרמב"ן וז"ל לפי דבריו

*) כאן מקום אתי להעיר במ"ש בשפתי חכמים שם ע"ד רש"י אלו וז"ל לכך אמרינן בכ"מ דעשה דוחה ל"ת לפי שכל עשה יש בו ג"כ ל"ת וא"כ הו"ל תרתי עשה ול"ת מש"ה דחי את ל"ת גרידא עכ"ל והוא נגד דברי רש"י גופיה בב"מ (ד' ל') בד"ה האי עשה וז"ל וא"ג דל"ת נמי איכא. אין ל"ת מועיל לדחות ל"ת אלא עשה הוא דקדחי לה וכו' הרי שס"ל דאין ל"ת מועיל לדחות רק שלא לידחות. אמנם כבר הקשו כמו כן מדברי רש"י אלו למש"כ המהרש"א בעירובין (ד' ק') על מה שהקשו בתוס' לר' יהושע ליתי עשה דהזאה ולדחי ל"ת דכל תוסיף (עי' לעיל סי' ג' אות ו') וכ' המהרש"א עדיפא מינה הו"ל להקשות דליתי עשה ול"ת דכל תגרע וידחה לל"ת דכל תוסיף עכ"ל. וקשה מפירש"י הנ"ל. ותירץ הפרמ"ג בשוש"ע כלל ג' דאף דאין ל"ת מועיל לעשה לדחות עשה ול"ת מ"מ נותן טעם לשבת לצרף ל"ת לעשה לדחות ל"ת בלחודיה עי"ש.

וא"כ

דבריו ילטרך הרב לומר שיהיה לאו זה שבכללות שאל"כ היו לוקין על כל עשה ועשה שבתורה. אבל בזה הלאו שכולל דברים רבים ולא יזכיר שם העבירה כלל הכל מודים שאין לוקין בו עכ"ל. וביאור כונתו הוא לפי מה שהאריך בעצמו בהשגותיו לס' המצות שורש ט' והעלה דיש כמה מיני לאוין שבכללות. הא'] הוא הפורט דברים רבים הנכללים בו כמו כל שאור וכל דבש לא תקטירו. הב'] הוא מה שיש בו כלל ופרטים כמו אל תאכלו ממנו נא ומבושל כ"א צלי אש. הג'] מה שכולל דברים רבים ואין מזכיר שום פרט בהדיא. זהו לכ"ע הוי לאו שבכללות כגון לאו דלא תאכלו על הדם. עיש"ה. ולזה כיון הרמב"ן בפירושו לתורה דכיון דלדברי רש"י הוי לאו זה דוכל אשר אמרתי אליכם תשמרו כולל לכל מל"ע וכיון דלא פרט שום מצוה ה"ז לכ"ע לאו שבכללות ואין לוקין עליו. זהו כונתו לענ"ד. ועפי"ז מבואר נמי דברי הרדב"ז בזה. דכיון דסבר דהך ושמרת כולל חוקת הפסח ותפילין ה"ז חשיב לאו שבכללות ואין לוקין עליו כלל לא על פסח ולא על תפילין בלילה כיון דסתם ולא פרט כלל א' מהם בפרטות ובכה"ג הו"ל לכ"ע לאו שבכללות ואין זה נכנס בקשרי המחלוקות של הרמב"ם ותוס' ורמב"ן בשורש ט' עי"ש:

ב] **אמנם** עדיין אין זה מספיק ליישב שאלתו הראשונה במה דלא מנהו הרמב"ם במנין המצות דאף שאין לוקין עליו מ"מ יש למנותו וכמש"ל (אות א') דהא גם המין לאו שבכללות שבסוג השלישי הנ"ל ג"כ הובא במנין המצות כמו לאו דלא תאכלו על הדם דמנה לה הרמב"ם לכה"פ בלאו אחד עי' בסמ"ק שלו סי' (קפ"ב) וכ"כ בסה"מ שורש ט' וז"ל בתוה"ד (ד' ס"ז ד' ווילנא) אמנם כשהיה לאו אחד כולל ענינים רבים הנה אז ימנה הלאו ההוא לבדו. לא כל הענינים שיכלול אותם הלאו ההוא וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו וכמש"כ וכו' (עי' ד' ס"ח שם) וביארו ג"כ לאו שבכללות הוא דאתי תרי או תלתא איסורי מחד לאו ואין ראוי שימנו כל איסור ואיסור. שכלל עליהם זה הלאו מצוה בפ"ע אבל ימנה הלאו לבדו וכו' עכ"ל. וא"כ פליאה נשגבה בעיני מה שהרדב"ז הספיק בישובו ליישב ב' שאלותיו הנ"ל ואין עולה בידו כ"א לשאלתו השניה. והראשונה במקומה עומדת:

ואין להקשות כמו כן לפירש"י דלאו דוכל אשר אמרתי אליכם תשמרו קאי לכל מל"ע שבתורה והו"ל לאו שבכללות ומה טעם לא מנו אותו במנין המצות (אם כי אין לנו סדר מנין מצות לרש"י. אבל הרמב"ן שביאר לדעת רש"י כמש"ל ואפ"ה בס' המצות שלו לא קחשיב לה ואף דס"ל דהוי מל"ע וכמש"א בסי' ז' אות ג' עי"ש מ"מ מ"ע לא מנהו במנין העשין) וי"ל משום דס"ל כמ"ש הרמב"ם בשורש ד' שאין למנות הציוויים הכוללים התורה כולה וז"ל הנה יבואו בתורה ציוויים ואזהרות שאינם בדבר אחד אלא יכללו אותם כולם וכו' ואין פנים למנות הציווי הזה מצוה בפ"ע כו' וזהו כאמרו ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו עכ"ל. והרמב"ן מדשתק ליה בשורש זה ש"מ אודויי אודי ליה. וזה ברור:

ג] **גם** עיקר דברי הרדב"ז דס"ל דלאו זה דושמרת ימים ולא לילות. גם אליביה דריה"ג עיקר פשטיה דקרא קאי בחוקת הפסח. קשה לי בזה תמיהא עצומה דא"כ איככה יפרנס סוגית הגמ' דעירובין (ד' צ"ו) דפריך ואלא הא דתנן הפסח והמילה מצות עשה לימא דלא כר"ע דאי כר"ע לאו נמי איכא וכו'. ואי כדברי הרדב"ז א"כ הא גם דלא כריה"ג אתיא כיון דלדידיה נמי קאי האי לאו דושמרת אפסח. ועדיפא מזה הול"ל דהא הך מתני' דכריתות דלא כמאן. ודוחק לומר דהא"כ דלפי הס"ד כריה"ג נמי לא אתיא אלא דפריך מר"ע משום דאיהו מפרש האי חוקה בפסח בלחוד ולדידיה קשה טפי. וכיון דלמסקנא בלא"ה לא קאי הכי לא דק בזה לפרש היטב כיון דכר"ע נמי אתי ומכש"כ כריה"ג. זה אינו דמ"מ בסד"א הול"ל להקשות טפי דאתיא דלא כמאן. ועוד דלפי מש"כ התוס' בר"ה (ד' ו') בד"ה תשמור וז"ל ולר"י דאמר במנחות השמר דעשה לאו. ההוא דהפו"מ מל"ע ע"כ דלא כר"ע עי"ש. וא"כ כיון דלפי דבריהם אלו נדחה אליבא דר' יוחנן תירוץ הש"ס בעירובין שם דהשמר דעשה עשה ילדידיה לאו הוא. וע"כ דלא כר"ע אתיא אף לפי המסקנא [והתוס' בעירובין לא ס"ל הכי ולקמן נאריך בזה]. וא"כ לדברי הרדב"ז אף לפי המסקנא כריה"ג נמי לא אתי:

ואין לומר דכיון דאין לוקין על לאו זה דהו"ל לאו שבכללות (לדעתו) וא"כ שפיר קתני הפו"מ מל"ע ואין חייבים עליהם חטאת. משום דלא חשיבא ליה כ"כ ולא חמיר מעשה. הא ליתא דמ"מ חמיר איסור לאו אף שאין לוקין עליו ממל"ע וכמש"ל (בסי' ד' אות ה' עי"ש) ומוכרח הוא דהא חזינן דפליגי ר"י ור"א אי הוי לאו או עשה אליבא דריה"ג אף דלסברתו אין לוקין עליו:

ועוד והוא העיקר. דהא חיוב חטאת במלקות דוקא תליא? והא רש"י שם בעירובין כתב וז"ל הפו"מ אע"פ

ואו"כ ה"נ י"ל הכי ליישב דברי הספ"ח בזה. אמנם הנלענ"ד שלא כדבריו דהא דאין עשה ול"ת דוחה ל"ת ועשה היינו דוקא במקום שתרוייהו איתנהו בגוף המצוה הדוחה והנדחית משא"כ היכי דהל"ת אינה בהמצוה בעצמה אלא בא לזרז קיומה ה"ז תוספת אזהרה להמל"ע ויבואר כעין זה לקמן (סי' ו' אות ד') עיש"ה. וא"כ ה"נ דהל"ת דוכל אשר אמרתי וכו' הוא לזירוז ואינו מועיל לדחות. אמנם גם בזה י"ל דמ"מ נותן טעם לשבת במה דדחי עשה לל"ת. דהטעם הוא כמש"ל (בסי' ג' אות ו') דגדול שכר העושה מאהבה בפועל מהעדר הקיום בשוא"ת דהוא מצד היראה וכמ"ש הרמב"ן. ואף דמ"מ יש עונש שהוא גדול בעבירת ל"ת מעבירת מל"ע וכמש"ש. אפ"ה דוחה דהא כמ"כ איכא עונש זה בביטול המל"ע כיון דאיכא נמי ל"ת על זירוז קיומה. ודו"ק. אמנם א"כ חמיר עשה מל"ת בכל מילי וסותר למ"ש ביבמות (ד' ז') לאו ל"ת חמיר מיניה ואפ"ה דחי לה. וא"כ הו"ל גזיה"כ. וע' לעיל (שם) שמיושב שפיר דהקיום גדול במל"ע מקיום ל"ת אבל בעבירה גדול הל"ת מהעשה ודחי מטעם גזיה"כ דקיום בפועל גדול עי"ש והא ליתא לדברי הספ"ה.

וכס' הליכות עולם ראיתי שנתן טעם אחר משום דהל"ת על תנאי נאמרה וכאילו אמר לא תעשה כן אלא בדבר פלוני וז"ל ורבים תמהו איך יבוא עשה הקל וידחה ל"ת החמור. ועתה דע לך והבן טעמו של דבר. וזה כי העשה תנאי הוא מל"ת. כאילו תאמר דלא תעשה כך אלא בדבר פלוני והוא אמרם ז"ל מחלליה מות יומת. וביום השבת שני כבשים בדיבור אחד נאמרו והוא ענין התנאי שכתבתי הלכך אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת עכ"ל. ובער אני ולא זכיתי להבין מה שדימה ענין עדל"ת למה שתמיד דוחה שבת. דהתם כיון דהתורה ציותה כן בהדיא שכן הוא מצות שבת שיקרב כהן קרבנותיה א"כ ה"ז תנאי א' מתנאי השבת וזה מצותה בהכי כמצות שביתתה. משא"כ בכ"מ דעדל"ת דהעשה נאמרה במקומה והל"ת לבדה אלא שע"י הזדמנות יאתיו יחדיו ידוכקו א"כ אין זה דומה כלל להך דהנ"ל. ושוב מצאתי שסברא זו כתב הגאון מלייפניק ז"ל בס' עטרת חכמים חאו"ח סי' ד' שב' ליישב במה דקימ"ל שבת הותרה וטומאה דחויה כמבואר בסוגיא דיומא (ד' מ"ו) דהטעם הוא דהיכן שהתורה התירה הדיהוי ע"י שמצותו בהכי ואין מציאות להעשה בלי הל"ת אזי הותרה משא"כ כשבאה במקרה העשה והל"ת כטומאה בציבור מש"ה דחויה היא ושכ"כ הרמב"ן בתורת האדם ליישב קושית התוס' בברכות ד' כ' ע"א בד"ה שוא"ת עי"ש. וכ"מ בשו"ת עמק יהושע סי' א' שכתב ליישב בסברא זו דברי הראב"ד הסותרים להדדי במ"ש לענין בגדי כהונה וכלאים בציצית עי"ש. וי"ל לפלפל בזה ואכ"מ. וא"כ לפי"ז דברי הגאון בעל הליכות עולם תמוהים וצ"ע בזה.

אע"פ שיש בהן כרת הואיל ואין בהם לאו אלא מל"ע הן אין מביאין על שגגתן חטאת. שאינה באה אלא על לאו דכרת כדכתיב אשר לא תעשינה וכו'. הרי דאין הקפידה רק שיהיה דומיא דלא תעשינה דהוא ל"ת ל"ש אית ביה מלקות או לא. עי' בכריתות (ד' ב') ובמכות (ד' י"ג). ועוד דמוכרח הוא מסוגיא דעירובין הנ"ל בהא דפריך על מתני' הנ"ל דאתיא דלא כר"ע דאי ר"ע לאו נמי איכא. אף דגם לר"ע לא לקי אם לא עשה פסח דהא הו"ל לאו שאב"מ [ואם נאמר דכמו כן אם עשה פסח בשאר ימות השנה לשם פסח עובר נמי בלאו זה דושמרת. היה מקום ליישב זה עפי"ד הה"מ בפי"ג מהל' שכירות ה"ב גבי חסימה בקול עי"ש דס"ל דבלאו הכולל ענין שיש בו מעשה לוקין עליו אף במקום דלית ביה מעשה ולפי"ז לוקין אף בלא עשה פסח וביטל למצותה. אמנם אין דבריו מוסכמים דהחינוך לא ס"ל הכי. ויותר מזה ס"ל דאם כולל ענין שאב"מ אף במקום שיש בו מעשה אין לוקין עליו עי' מצוה קי"ד שמ"ה שמ"ו ושא"ד שם והכמ"ל] ואף כי יש לדחוק ולפרש דברי הש"ס דלא בעי למימר דלר"ע יתחייב חטאת אלא דפריך אלשנא דמתני' דתני הפו"מ מל"ע והוא ל"ת נמי איכא וכ"פ הריטב"א בחדושיו לעירובין שם. אבל הא רש"י לא פירש כן וכ"פ בשעה"מ בכוונת פירש"י עי"ש פ"ד מהל' תפילין. (ועי' שו"ת רעק"א סי' קס"ט שהביא להתוס' בזבחים (ד' ק"ו) דס"ל דאלישנא קפריך עי"ש וכבר הבאתי שכ"פ הריטב"א). וכ"כ התוס' במכות (שם). עכ"פ בין לרש"י ותוס' וריטב"א תקשה לשיטת הרדב"ז דלריה"ג נמי קאי אחוקת הפסח דא"כ הך מתניתין דלא כמאן. והיא קושיא עצומה על דבריו ז"ל:

ד] **ומה** שכתב שם דפשטיה דקרא בפסח מישתעי ולא משמע אחוקות תפילין אף לריה"ג. לפענ"ד נ"ל דאף כי דמסמיכות הכתוב משמע טפי דקאי בחוקות הפסח דבעניגא דפסח קמשתעי טפי. מ"מ יותר נראה לפרשו דקאי ג"כ אמאי דסליק מיניה מקודם זה והיה לך לאות וכו' משום דמשמעותו מבואר הכי במאי דכתיב ושמרת את החוקה וגו' מימים ימימה והוראתו קאי טפי על ימים ממש ולא שנים. אם לא שאי אפשר לפרשו בע"א. עי' כתובות (ד' כ"ז) אמר קרא תשב אתנו הנערה ימים או עשור מאי ימים אילימא תרי יומי משתעי אינש הכי וכו' אלא מאי ימים שנה. הרי דעדיף טפי לפרשו כפשוטו אם לא ע"פ איזה הכרח. ועי' נזיר (ד' ה') ואימא ימים ימימה וכו':

ואל תשיבני מפירש"י בחומש בפ' בא וז"ל ימים ימימה משנה לשנה עכ"ל. י"ל דרש"י מפרש כן משום דס"ל כר"ע וכשיטתיה דנפשיה במנחות (ד' ל"ו) במאי דקאמר רבינא הלכה ואין מורין כן ופירש"י דס"ל לילה זת"ה. וזהו כפי' התוס' שם בד"ה ושמרת שכ' בתוה"ד וז"ל והאידנא לא מברכי לשמור חוקיו אפי' לאחר תפילין דבסמוך פסקינן לילה זת"ה. והתוס' מפרשי בע"א פלוגתא דתנאי דברייתא הנ"ל (עי' לעיל סי' ד') דס"ל לכולהו כמ"ד לילה זת"ה ורש"י מפרש דס"ל לילה לזת"ה וכפי' הרמב"ם בזה. אלא שהוא ז"ל ס"ל דהלכה ג"כ כמ"ד ללז"ת ומש"ה הוכרח לפרש דברי רבינא דאמר דאין מורין כן קאי ג"כ לענין חלילה וכגרסת הרי"ף וכמש"ל בסי' ד'. ורש"י ס"ל דהלכה דלילה זת"ה. ומש"ה פירש דהלכה ואין מורין כן ס"ל כמ"ד לילה ז"ת אלא דאפ"ה אין מורין כן וכפי' התוס' ולדידיה לא ס"ל לרבינא ור' אסי כתנאי דברייתא הנ"ל דס"ל לפי פירושו דלילה לזת"ה. אלא סברי כר"ע דלילה זת"ה. ודו"ק בזה. והוא הערה נכונה בשיטת רש"י. ומשו"ה פירש הכי לדברי רבינא משום דהא ודאי הלכתא כותיה דבתרא הוא הרי דס"ל לרש"י דלילה לזת"ה ומש"ה מפרש הכי בפירושו לתורה דימים ימימה היינו בחוקות הפסח ופירושו משנה לשנה אבל משמעותיה יש לפרשו שפיר לריה"ג דקאי בחוקות תפילין לבד ופירושו מיום ליום. ודו"ק:

ה] **ובעיוני** בשו"ת הרדב"ז מצאתי פליאה שהוא בעצמו חזר וכתב בזה באופן אחר. והוא בלשונותיו לרמב"ם סי' ל"ה. ואולי זהו מפני שהרגיש בקלישת דבריו שבתשובה הנ"ל וע"כ ביאר בע"א וז"ל שאלת ממני אודיעך דעתי במ"ש הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילין שעובר בלאו (על הנחתן בלילה) שנא' ושמרת את החוקה וגו' וקשיא לך אם הוא לאו הבא מכלל עשה כמשמעות פשטיה הו"ל עובר בעשה. ואם עובר בלאו ממש כדמשמע פשט לשונו אמאי לא לקי וכ"ת ה"נ דלקי עלייהו הו"ל לפרושי כדמפרש בכל דוכתא [א"ה. יותר הו"ל להוכיח מדלא חשבו בפי"ט מסנהדרין במנין הלוקין וכהשואל שבסי' תק"נ הנ"ל] ותו דלא מנה ליה בכלל המצות. תשובה. דע לך דל"א לאו הבא מכלל עשה עשה אלא היכא שהוציא הכתוב בלשון עשה ממש ולא הוזכר בכתוב הלאו כלל. אבל הכא הוציאו הכתוב בלשון לאו כדקימ"ל השמר פן ואל ה"ז ל"ת. והכא הוי כאילו כתב לא תלבש תפילין אלא מימים ימימה. וה"פ דקרא ושמרת את החוקה. שלא תהיה החוקה הזאת אלא מימים ימימה ולא בלילה. ולפיכך כתב הרב ז"ל עובר בלאו. והא דלא כתב דלוקה עלה כשאר לאוין משום דקימ"ל שכל המכוין לעשות מצוה אע"פ שעבר על לאו אינו לוקה לפי שהוא סבור שעושה בטוב לקיים מצות תפילין. וטעמא דמסתבר הוא דהיכי מלקינן ליה והוא אמר דלעשות מצוה נתכוונתי. ואע"פ שהתרו בו הרי הוא אומר לעשות מצוה אני מכוין. ותו דאינו כשאר לאוין כיון דאם היו עליו מבעוד יום מותר להניחם בלילה. והיינו שלא מנוהו הרב במנין המצות עכ"ל והוא ישוב לשאלות הנ"ל בענין אחר ממ"ש בתשובותיו וכמש"ל:

ו] **אלא** דבעניותי איני רואה גם בזה ישוב מספיק. דמש"כ בתירוצו הא' דמש"ה אינו לוקה משום דקסבר מצוה הוא עושה ואפילו אם התרו בו ואומרים אל תעשה כך וכך ועבירה היא והוא משיב אעפ"כ מצוה היא בכה"ג לא לקי. בעניותי איני מוצא יסוד לחידוש גדול כזה דהא א"כ ביטלת כל חייבי מלקיות ומיתות ב"ד למ"ד התראת ספק ל"ש התראה. דשמא קסבר מצוה הוא. וידעתי כי יש לדחות דשא"ה דאין לנו לחשוב שמא מחשבתו בהיפך עשייתו כ"א במגלה בהדיא שדעתו כך למצוה. וכסברא זו כתב הגאון מקור חיים בסי' תל"ד על מה שכתב השאג"א בסי' ע"ז דלא מהני ביטול בחמץ של אחרים שקיבל אחריות עליו. וראייתו מהשוחט על החמץ עובר בל"ת (פסחים ס"ג) ואמאי לקי ודלמא ביטל חמצו. אלא ודאי דמיירי בכה"ג דלא מהני ביטול באופן הנ"ל. והמקו"ח דחה זה דכיון שצריך התראה ושיקבל עליו ויאמר אעפ"כ תלי במה שאמר ולא אמרינן בלבו היתה להיפך. והראיה שהרי זרק ד"א ברה"ר חייב ושמא כיון לזרוק שמונה אלא ודאי דל"א בלבו היתה בהיפך עי"ש:

ואפ"ה קשה לאמת סברא הנ"ל שכתב הרדב"ז דאף אם יתיר עצמו למיתה אעפ"כ אם יאמר לא כי אלא מצוה היא שלא ילקה ע"ז. ומאי שנא מהיכי דאינו יודע שעבירה הוא ודעתו שאינו אסור לעשות כן ואפ"ה כשהתרו בו ועבר ועשה לוקה דהא לעס הארץ לכ"ע בעי התראה ומהני ביה. וה"נ כשאינו יודע ומחשב שמצוה הוא ג"כ לוקה דהו"ל לשמוע לעדים ולא לסמוך על עצמו:

ז] **ואף** כי כעין זה איתא בשבת (ד' קל"ז) גבי שתי תינוקות דאם היה טרוד בדבר מצוה דהיה לו אחד למול בשבת ומל של ע"ש בשבת פטור לר"י משום דקסבר מצוה הוא עושה. וכן בהבא על יבמתו והיא נדה דאמרינן בפסחים (ד' ע"ב) דפטור משום דקעביד ברשות

דקסבר

דקסבר מצוה הוא עושה. אין מכ"ז ענין להנ"ל דשא"ה דמיירי לענין שוגג משו"ה אם טעה וקסבר מצוה קעביד אין זה שוגג אלא אונס וה"ז פטור מחטאת. משא"כ בניד"ד לענין מזיד דבעי התראה וכשמתרין בו ה"ז עליו לפרוש ולשמוע לעדים ואם עבר ואומר אעפ"כ ומצוה הוא לדעתי י"ל דלא מיפטר בהכי ממלקות. דבכה"ג ליכא למיחשביה לאונס כיון דאתרי ביה:

ושם בהלכה ט' כתב הרמב"ם וז"ל אומן שבא למול לפנות היום ביום השבת ואמרו לו לא נשאר פנאי ביום כדי שתמול ואם תתחיל למול לא תשלים עד יציאת השבת ונמצאת חובל בשבת ולא עושה מצוה. ואמר רגיל אני וזריז ובמהרה אמול אם לא השלים אלא עד יציאת השבת ה"ז חייב חטאת שהרי התרו בו עכ"ל. ועי"ש בכ"מ שתמה במה שנתן טעם שהרי התרו בו כיון דמיירי בענין חיוב חטאת. ותירץ דשא"ה דאינו מתכוין לעבור במזיד ולפי שהיה עולה על הדעת לפוטרו מחטאת מפני שהוא אנוס לכך כתב שמאחר שהתרו בו אינו אנוס וגם אינו מזיד כיון שלא נתכוין לעבור ולא חשיב אלא שוגג ולפיכך חייב חטאת עכ"ל. ובס' נר מצוה סי' י"א אות קכ"ו ראיתי שהביא מזה ראיה לדברי הרדב"ז. והנה אמינא דאין מזה ראיה כלל. דדוקא הכא שסובר שעוד יספיק לו שהות לגומרה ואף כי העדים מתרין בו מ"מ סבור שזהו מחמת שאינם יודעים כחו ורב חיליה בזריזות מלאכתו. וכיון דבאמת העדים אינם יכולים לומר בודאי שבקיאים הם בזריזותו ושלא יספיק לגומרה כיון שהוא דבר התלוי דוקא בו בלבד. גמש"ה י"ל דלא הו"ל לסמוך על התראתם והו"ל שוגג ולא מזיד ופטור ממלקות. משא"כ היכי שהדבר תלוי בדין התורה והוא טועה מחמת מיעוט ידיעתו בזה הו"ל לשמוע לעדים ולא לסמוך על עצמו. והוא ברור:

עוד הביא ראיה בס' הנ"ל מסנהדרין (ד' כ"ו) גבי הנהו קבוראי דקבור ביו"ט א' של עצרת ושמתינהו ר"פ ופסלינהו לעדות ואכשרינהו ר"ה בריה דר"י א"ל ר"פ והא רשעים נינהו. סברי מצוה קעבדי. והא קא משמתינהו. סברי כפרה קעבידי לן רבנן. הרי דאם טועה לא ענשינן להו. ואחרי המחי"ר ה"ז דומה כעוכלא לדני. דאטו משום סברא זו לא קשמתינהו רב הונא אדרבה בזה מודה דמשמתינן להו אף שטועין בהכי וקסברי דעבדי מצוה בהכי (דאל"כ לא היו עוסקים בקבורה באיסור) אלא שהכשירם לעדות מכאן ואילך דלא הוי בזה רשע דחמס כיון שמחמת טעות חוזרים ועושים. ועוד דגם התם אי הוי מודעינן להו ולא פרשי הוי רשיעי ופסילי לעדות אף דקסברי מצוה הן עושין וכפרה עבדי להו רבנן. אלא דבמה שנידו אותם לא הבינו דאסור אלא דמותר לחלל יו"ט בשביל המצוה ונידו אותם בשביל כפרה למקלת החילול וכמ"ש רש"י שם:

ח] **ונלע"ד** ראיה בהיפך. ממ"ש בר"ה (ד' כ"ח) א"מ הישן בשמיני בסוכה ילקה ודעת החינוך דלוקין מה"ת על לאו זה וא"כ בעובר על בל תוסיף שלא בזמנו שאינו אלא כשמכוין לשם מצוה וכדמסיק התם. ואף שהעדים מתרין בו ואומרים שאסור לעשות כן אעפ"כ לקי דהו"ל לשמוע לעדים. אולם כבר הבאתי לעיל (בסי' ג' אות ז') דדעת הרמב"ם אינו כן וס"ל דאין לוקין על לאו דב"ת עי"ש. וכיון דדברי הרדב"ז הם ליישב דברי הרמב"ם. א"כ לשיטתו אין ראיה מזה כלל. אבל לדעת החינוך דס"ל דלוקין ודאי דליתא לסברת הרדב"ז וכמ"ש. וכן דעת התוס' כמו שיבואר בסי' שא"ז דס"ל דלוקין באמת אם הניח תפילין בלילה. והרי בעיקר סברת הרדב"ז לדינא דהנחת תפילין חולקים ע"ז התוס' אף שמחשב לשם מצוה. וא"כ ודאי דהתוס' והחינוך לא ס"ל כהרדב"ז ולוקה אף היכי דקסבר מצוה הוא עושה. ודו"ק:

ט] **ובסנהדרין** (ד' מ"א) דיליף דצריך שיתיר עצמו למיתה מדכתיב יומת המת ופירש"י וז"ל משמע כבר הוא כמת קודם שבא לב"ד שחייב עצמו מיתה בפיו עכ"ל. משמע דס"ל דצריך שיגיד בפיו שיודע שחייב מיתה בהכי ואפ"ה עושה אבל אם מחשב לשם מצוה פטור. אבל מהא דאיתא (שם ע"ב) אם אמר יודע אני שהוא כן פטור על מנת כן אני עושה חייב. וכ"כ הרמב"ם בפ"ב מהל' סנהדרין דאם אמר „א ע פ"כ" ה"ז קיבל עליו התראה. ולפי"ז יש מקום לומר כמש"ל דדי בזה אף כי מסיים אחרי קבלתו הנ"ל להעדים שבדעתו לא כדבריכם כן הוא אלא מצוה בהכי וטועים אתם אפ"ה לוקה ע"ז כיון שקיבל עליו התראתם ואמר אעפ"כ. ובירושלמי שם כ' תני רשב"י אומר ע"פ שנים עדים יומת המת המת מת? אלא להודיעו באיזה מיתה מת. תני ר"י ב"ר אילעי אומר וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה שיערימוהו באיזה מיתה מת וכו' היו מתרין בו וכו' עד שיאמר ע"מ כן אני עושה. מכל זה נראה בעליל שדי בזה בלחוד ולא בעינן שיאמר כמי שיודע שיתחייב מיתה בהכי אלא שיאמר לדברת העדים אעפ"כ הוא עושה מפני שהוא יודע שליכא עבירה בזה ואפ"ה לוקה:

ויש לה"ר עוד מעובדא דמקושש שכתב בתרגום יב"ע שכיון לשם שמים וז"ל קם גברא מדבית יוסף אמר במימריה איזל ואתלוש קיסין ביומא דשבתא ויחמון יתי סהדיא ויתנון למשה ומשה יתבע אולפן מן קדם ד' וידון יתי בכן אשתמודע קנסא לבית ישראל וכו' עכ"ל. הרי דחשב בטעותו שמצוה בהכי ואילו שאל לן לא הוינן מתירין לו לחלל שבת בשביל הך כונתו הנ"ל. אלא דאפ"ה לא הו"ל לסמוך על עצמו בדבר זה וע"כ דנוהו למיתה. ועי' בסנהדרין (שם) דיליף התראה ממקושש המולאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין היה מקושש (ולא ס"ל כמ"ד מקושש הוראת שעה היתה שם ד' פ' ע"ב) הרי דלוקה אף דמכוין לשם מצוה. עכ"פ היוצא מזה שתירוצו הראשון שכ' הרדב"ז בדעת הרמב"ם ל"ע ואינו מוסכם כמש"ל. וגם בזה לא יופתר שאלת השואל במה שלא מנהו הרמב"ם במנין המצות דאף שאין לוקין עליו מ"מ הו"ל למנותו. וכמו שביארתי לעיל (אות א'):

ומש"כ בתירוצו הב' דכיון דאם היו מונחין התפילין מבעוד יום עליו אינו חייב לחולצן מש"ה אינו כשאר לאוין. וכונתו דמשו"ז איקלש חילא דלאו זה ואין לוקין עליו אף כשהניחן בלילה. אין בזה כדאי להתיר לשאלותיו הנ"ל. דשא"ה דחליצתן לא אסרה תורה כ"א הנחתן וענין זה לא הותר מעולם וכמש"ל בסי' ד' אות ד' עי"ש. וא"כ במאי דאסרה תורה לא איקלש כלל. ואם משום דלא אסרה תורה לאו זה אלא לענין לכתחילה ולא לדיעבד וכה"ג לא דמי לשאר לאוין ע"ז י"ל דאף בכה"ג הו"ל למנות במנין הלאוין דאטו כל הני אזהרות דלא נאמרו לעכב בקדשים וכיו"ב לא נמנו במנין הלאוין. אתמהה!

י] **וע"ב** אמרתי אדרבה וירוח לי בהיתר השאלות הנ"ל שנתלבטו הרדב"ז והשאג"א וכמש"ל. דנ"ל דאף דריה"ג מוקי לה בחוקת תפילין בלחוד וכמו שבררתי באות ג' וד'. (ולא כהרדב"ז בתשובותיו) ואפ"ה הו"ל לאו שבכללות דהא בדרשת ריה"ג דדריש ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה ימים ולא לילות ימימה פרט לשבוי"ט. (עי' סי' א' שביארתי דלמעט שבוי"ט אינו אלא אסמכתא) וא"כ ב' ענינים הזהר רחמנא. הא'] לזרז על קיום עשייתן ביום וה"ז לתוספת ציווי על מה שכבר נצטוינו ע"ז במצוה מיוחדת וקשרתם לאות וגו'. ועיין במנחות (ד' מ"ד) כל שאינו מניח תפילין עובר בשמונה לאוין ופירש"י בל"א דקחשיב ללאו זה במנינא דח' לאוין וכן דעת התוס' בעירובין ד' צ"ו וכמש"א בסי' שא"ז. ומלבד זה פשטות דוש מרת? הכי מבואר.

והב'] על בלתי הנחתן בלילה. וכיון שכולל הנך תרתי מש"ה לא קחשיב הרמב"ם להנחתן בלילה ללאו בפ"ע. כי עקריה ודאי קאי בחובת דיממא ורק ממיעוטא ילפינן על ענין הב' להנחתן בלילה. ובכה"ג לא חשיב כ"א המפורש בהדיא ולא מריבוי ומיעוט וי"ג מדות וכמו שהשרים בס' המלות שורש ב' עי"ש. וביארו כל המפרשים דעתו דהוי מה"ת ממש אלא שאין לחושבו במנין הלאוין עי"ש. ועל הנחתן ביום לא קחשיב ליה כמו דלא מנה יתר השמונה לאוין דאיתא בגמ' (שם) וע"כ מטעמא שכתב הרמב"ם שם שורש ט' שאין לחשוב לפי מנין הליוויים ואזהרות הבאים על מלוה אחת והבאתיו לעיל אות ב'. ומיושב שאלה הא' במה שלא מנהו הרמב"ם במנין הלאוין. אלא דאפ"ה היה לוקה על הנחתן בלילה אף דיליף ממיעוט דהוי כד"א ממש וכמ"ש הכ"מ בריש הל' איסות. אלא דמשו"ה אין לוקין עליו לדעת הרמב"ם דכיון שכולל תרתי עניני הנ"ל הו"ל כלאו שבכללות כיון שלא באה אזהרה מיוחדת על בלתי הנחתן בלילה. ככלפענ"ד. וכ"ז הוא לדעת הרמב"ם אבל התוס' לא ס"ל הכי וכמו שיבואר בסי' שאח"ז:

סימן ו

בירור ענין הנ"ל לשיטת התוס':

א] **וכל** מה שנתבאר בסי' הקודם דפשיטא להשאג"א והרדב"ז דאין לוקין על לאו זה איננו רק לדעת הרמב"ם. וחילם לזה מדלא מנהו במנין הלוקין בפי"ט מהל' סנהדרין. אבל הנני רואה שהתוס' לא ס"ל הכי ופשיטא להו דלוקין על הנחתן בלילה לריה"ג. והוא במה שכתבו בעירובין (ד' ל"ו) דמאי דפריך הגמ' לר"ע דמוקי לאזהרת ושמרת בחוקות תפילין ממתני' דהפסח ומילה מלות עשה. ואי ר"ע לאו נמי איכא. ומשני אפילו תימא ר"ע השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה. ומש"ה לא הוי כ"א עשה בפסח. והקשו ע"ז בתוס' דהא ניחא לר"א דס"ל הכי במנחות (ד' ל"ו) דלריה"ג עובר בעשה דהשמר הוי עשה. אבל לר' יוחנן דס"ל דהשמר לאו הוא א"כ הדרא קושיתם לדוכתה. ותירלו וז"ל ואפי' ר' יוחנן דאמר השמר דעשה נמי לאו הוא וכו' מודה הוא שאם לא הניח ביום שאינו לוקה וכו'. הרי דס"ל דבמה דפליגי במנחות (שם) והוא באם הניחן בלילה בהא לוקה אליבא דר' יוחנן:

ב] **וכן** מלאתי שגם הר"א מזרחי ס"ל בפשיטות דלוקין ע"ז. במ"ש בפ' תלא ע"פ מולא שפתיך תשמור וז"ל אבל רש"י כתב בפ' ראה בפ' תשמרו לעשות ליתן ל"ת על כל עשה האמורה בפרשה. שכל השמר לשון ל"ת הוא אלא שאין לוקין על השמר דעשה. (בסי' שאח"ז יבואר זה היטב) וא"כ פירוש השמר דעשה עשה שאינו לוקה כמו בעשה. אבל לעולם ל"ת הוא עכ"ל. וא"כ לפי פירושו הכי בדברי ר"א דס"ל השמר דעשה עשה היינו שאין לוקין עליו אבל איסור לאו הוא. מכלל דלר' יוחנן דפליג עליה ס"ל דלוקין עליו. והרי ס"ל בפשיטות כסברת התוס' ולא זכר כי הרמב"ם לא ס"ל הכי וכן לא הביא דעת התוס' דס"ל הכי. וגם כי עיקר פירושו הוא תמוה כמו שאבאר בס"ד בסי' שאח"ז ואוכיח שדעת רש"י הוא לכוונה אחרת. מ"מ עכ"פ לדינא חזינן דהמזרחי ס"ל דלוקין על הנחתן בלילה לר' יוחנן דקי"ל כותיה. (וכ"ה הפר"ח בס' מים חיים):

ג] **וכן** השעה"מ בפ"ד מהל' תפילין ס"ל הכי בפשיטות במה שהניח שם דרש"י ורמב"ם ס"ל דהשמר בקו"ע נמי לאו הוא לר' יוחנן א"כ משמע דלר"י אם לא הניחן ביום ה"ג דעובר בל"ת וקשה מה טעם לא פליגי גם בזה במנחות שם. ותירץ דגבי הא שהניח בלילה הוי רבותא טפי דלקי עלייהו לר' יוחנן וא"כ איכא נפקותא טפי לענין מלקות משא"כ בלא הניחן ביום דאין לוקין אף לר' יוחנן דהוי בשוא"ת ואין בו מעשה. ע"כ ת"ד מה שנוגע לזה. הרי דס"ל לפשיטות דלקי לר' יוחנן אם הניחן בלילה. וכ"כ הרעק"א בשו"ת (סי' קס"ט). אבל דברי השעה"מ תמוהים מה שרלה ליישב כן גם לדעת הרמב"ם עי"ש. והא הרמב"ם ודאי ס"ל דאין לוקין על זה וכמו שמבואר באריכות בסימנים הקודמים בשם השאג"א ורדב"ז וכן ברור. וא"כ הדרא קושיתו לדוכתא דהו"ל לפלוגי אף בלא הניחן ביום כיון דבלא"ה אין לוקין ע"ז לר' יוחנן לדעת הרמב"ם. וגם בסי' שאח"ז יבואר שגם רש"י הכי ס"ל וא"כ הדק"ל. אבל י"ל בפשיטות דלק"מ. דמש"ה פליגי בהנחתן בלילה דרולה לאשמעינן דאף כי עבר בקום ועשה ועשה מעשה בפועל והניחן בלילה אפ"ה לר"א לא עבר כ"א בעשה. אבל ה"ה דביום נמי עובר בל"ת אם לא הניחן ביום. ואי דמשו"ז א"כ גם נשים יחוייבו. עי' תשובת רעק"א (שם) דבנו הגאון מהר"ש לידד באמת לומר דמיחייבי. והך מתני' דברכות (ד' כ"א) דנשים פטורות מתפילין ע"כ אתיא דלא כריה"ג לדעת ר' יוחנן. ואביו הגאון רע"א השיב לו די"ל דהך אזהרת ושמרת לר"י איננה רק במי שמוזהר בעיקר העשה או הלאו כיון דאיננה על גוף המלוה אלא לקיום המל"ע ונשים שפטורות מעיקר המל"ע אף הך אזהרה ליתא בהו עי"ש:

ד] **ובמזה** שהגאון מהר"ש לידד דסתמא דברכות הנ"ל לא אתיא כריה"ג וא"כ הקשה הא ר' יוחנן ס"ל בכ"מ הלכה כסתם משנה ומ"מ ס"ל במנחות ד' ל"ו כריה"ג. (י"ל כה"ג בחולין ד' מ"ג ובש"ד מתרץ אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן) ותירץ דס"ל כסתמא דכריתות דהפו"מ מל"ע ולא אתיא כר"ע אליבא דר' יוחנן וכקושית התוס' דעירובין (שהבאתי לעיל אות א') עי"ש. ותמה אני לסברתו א"כ תקשה לי יותר קושיא נפלאה לר' עקיבא דס"ל דהך ושמרת מיירי בחוקת הפסח וא"כ לר' יוחנן דס"ל דהשמר דעשה לאו הוא ולאו נמי איכא בפסח וכדס"ל להתוס' בקושיתם בעירובין הנ"ל. וא"כ הא דפליגי ר"י ור"ש ור' יוסי אי נשים בראשון חובה בפסחים (ד' ל"א ע"ב) ומפרש בגמ' פלוגתייהו דר' יהודא דס"ל בראשון חובה דריש במכסת נפשות ואפי' נשים וכו' עי"ש. ולוקי ר' יוחנן פלוגתייהו דר"י ור"ש בפלוגתא דתנאי דר"ע וריה"ג והני תנאי כהני תנאי וכדרך הש"ס בכ"ד. ולר"ע דס"ל דושמרת מיירי בחוקת הפסח ולאו נמי איכא אף נשים מיחייבי ור"ש ס"ל כריה"ג דס"ל כמתני' דכריתות דשפו"מ מל"ע ומש"ה נשים פטורות. והיא קושיא עלומה. (ומכש"כ לפי המבואר בסוגיא דעירובין (ד' ל"ו ע"פ) משמע דר' יהודא ור"ש ס"ל כר"ע בענין תפילין אי מל"ע שלהז"ג עי"ש) אבל לפי סברת רעק"א ניחא דכיון דלמ"ד נשים בראשון רשות לית בהו הך מל"ע דאיש איש פרט לאשה וכדס"ל לר"ש שם ממילא דגם הך אזהרה דושמרת לית בהו דאינו אלא אזהרה על קיום המל"ע. (אבל לפי מה שאחדש בביאור דברי ר' יוחנן בסי' שאח"ז אות ו' יתורץ כל זה בפשיטות):

ושו"מ שכבר הקדימו להרעק"א בסברא זו. בחידושי הריטב"א בקדושין (ד' ל"ד) במש"כ שם על קושית התוס' במאי דקאמר ואיזהו מ"ע שלהז"ג מעקה אבידה ושילוח הקן. והא בלא"ה נשים מיחייבי בהו משום הל"ת דאית בהו ותירלו דמשכח"ל להעשה בלא הל"ת עי"ש. וכתב אח"ז וז"ל ורבינו הגדול (הוא הרמב"ן או הרא"ה רבו) תירץ דבהני אע"ג דאיתנהו ל"ת אין העיקר אלא בעשה שבהם ולא אתי הל"ת אלא לקיומיה לעשה דבמעקה כתיב ועשית מעקה לגגך ובו הרלון והכונה ואח"כ ולא תשים דמים בביתך כלומר לא תעכב מלעשות מלוה זו וכן בשילוח הקן לא תקח האם לעלמך רק שלח תשלח וכיון דעשה הוא העיקר אלו היו נשים פטורות מן העשה היו פטורות מלאו שבו שאין הלאו אלא קיום עשה שבו עכ"ל

עכ"ל. וצ"ל עוד דאף דלפי הנראה מיאנו התוס' בתירוצו הנ"ל ומש"ה נדחקו ליישב בע"א. אפ"ה בכ"ד באזהרה דהשמר אף דהוי ל"ת מ"מ מודי בזה לסברת הראשונים הנ"ל. דדוקא התם דהוי הל"ת אזהרה פרטית כמו המל"ע וב' אזהרות ביחד בעשה ול"ת הזהירה תורה על עשייה זו וא"כ מאן מפיס איזהו העיקר והשני טפל לה אם העשה או הל"ת. וכמובן דזהו הטעם מה שמיאנו התוס' בישוב הנ"ל. אבל באזהרה דהשמר או תשמרו במלוה פלוני. הרי הלשון מגד עלמה מעיד שהוא בא לזירוז אלא דאיכא מ"ד דזירוז זה הוי ל"ת גמור אבל מ"מ עיקריה לזירוז על קיום העשה להשמר בקיומה. וכיון דנשים פטורות מעיקר עשייתן ממילא לא עליהן יהיה הזירוז וכסברת רעק"א:

וראיה ברורה לזה לשיטת רש"י דס"ל דאזהרת ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו הוי ל"ת לכל מל"ע שבתורה וכמש"ל בסי' הקודם. א"כ יתחייבו נשים בכל המל"ע שהז"ג לשי' התוס' הנ"ל. ש"מ דבלאו כזה דתשמרו דמשמעותיה לזרוזי לכ"ע מתלי תלי בהעשה ונשים שפטירי מהעשה אף הל"ת ליכא גבייהו:

ובהכי ניחא שלא תקשה לשי' התוס' מהא דס"ל לאביי בר"ה (ד' ו') דאשה פטורה מבל תאחר ואמאי לא חשיב לה בקדושין (ד' כ"ט) בין הל"ת דנשים פטורות עלייהו כבל תקיף וכו'. וע"כ צ"ל כמ"ש השאג"א בסי' ס"ה דהואיל שהיא פטורה מהעשה דובאת שמה והבאת שמה ומש"ה פטורה. נמי מהל"ת ונכלל במה דתנן דנשים פטורות שהז"ג עי"ש והיא כסברת הריטב"א. אבל לדברי התוס' מא"ל. א"ו דבכה"ג דהוי נמי הכי דאזהרה דבל תאחר משמעותיה הוא לזירוז בכה"ג לכ"ע ס"ל דבכה"ג מתלי תלי הל"ת בהעשה. וז"ב:

היוצא מזה לדינא דהרמב"ם ס"ל דאין לוקין על הנותן בלילה. והתוס' ס"ל דלוקין. ובין האחרונים נמי איכא מחלוקת בזה דהרדב"ז ושאג"א ס"ל דאין לוקין. והרא"ם וסמ"ע ורעק"א ס"ל דלוקין. ודעת רש"י בזה יבואר בעזה"י בסי' שא"ז:

סימן ז

בירור בענין השמר דעשה עשה:

א] **הנה** לעיל (סי' ה' אות א') הבאתי דברי רש"י ע"פ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו שהוא ל"ת כללית על כל מל"ע שבתורה עי"ש. וכ"כ בפ' ראה (דברים י"ג א') ע"פ את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרו לעשות פירש"י שזהו ליתן ל"ת על כל עשה האמורות בפרשה שכל השמר לשון ל"ת הוא אלא שאין לוקין על השמר דעשה. מבואר מזה דרש"י ס"ל דהשמר דעשה לאו הוא וכר' יוחנן במנחות (ל"ו) אלא דס"ל דגם לר' יוחנן נמי אין לוקין עליו. ועיקר פלוגתייהו דר"א ור"י הוא דלר"א אינו אלא באיסור עשה. ולר"י הוי באיסור ל"ת. והנפקותא עי' לעיל סי' ד' אות ז' מש"ש. וא"כ המבואר מזה דרש"י ס"ל דאין לוקין וכסברת הרמב"ם שהבאתי בסי' הקודם ולא כהתוס' שהבאתי שם:

אמנם הר"א מזרחי בדבריו שהבאתי לעיל (סי' ו') מפרש כוונה אחרת בפירש"י ז"ל. דס"ל דלר"י ודאי דלוקין ג"כ על השמר דעשה דלאו גמור הוא (וכסברת התוס' שהבאתי שם) אלא שרש"י פוסק כר"א דהשמר דעשה עשה. והא דקאמר רש"י ליתן ל"ת וכו' היינו משום דגם לר"א איכא ביה איסור לאו והא דקאמר עובר בעשה אינו אלא שאין לוקין עליו. ול"פ אלא לענין מלקות אבל באיסור לאו הוא לכ"ע. וכמובן שביאור זה רחוק ודחוק מאד מכונה האמיתית בפירש"י. במש"כ ליתן ל"ת שאינו אלא כר"א. ואליביה באמת פשטות דבריו משמע שעובר בעשה ממש הוא שאין כאן איסור ל"ת. ועוד דא"כ במאי דמפרש במנחות שם טעם פלוגתייהו דפליגי אי השמר דעשה עשה או לאו. הו"ל לפלוגי בביאור יותר אי לוקין על לאו זה לריה"ג או לא כיון דלאו לתרווייהו איכא לדעת הרא"מ ז"ל. ועוד דמ"ט פסק רש"י כר"א והא הלכתא כר"י לגבי ר"א בכל דוכתא. ועי' לקמן אות ו'. והשעה"מ בפ"ד מהל' תפילין דחה ג"כ לדבריו מסוגית הש"ס דעירובין (ד' צ"ו ע"א) דפריך במאי דמתני' דהפסח ומילה מלות עשה ואי ר"ע לאו נמי איכא ומשני השמר דעשה עשה. והא לדעת הרא"מ גם לאותו מ"ד איסור לאו מיהו איכא וא"כ הדק"ל דלר"ע לאו בפסח נמי איכא:

ב] **והשעה"מ** שם יצא לבאר בע"א דשיטת רש"י ודאי כר' יוחנן ולדידיה מלקות נמי איכא ולר"א ס"ל דהוי עשה גמורה ואף איסור לאו ליכא עי"ש. ולפי"ז פליגי בפלוגתא רחוקה. אלא דתמה אני עליו במה דרצה ליישב בזה דברי רש"י בפ' משפטים שהבאתי (בסי' ה'). ויעויין בשעה"מ שלא הביא כ"א דברי רש"י אלו. ואיככה לא זכר דברי רש"י בפ' ראה דסיים בהדיא בסו"ד אלא שאין לוקין על השמר דעשה וכמו שהבאתי לעיל (אות א') ובזה מבואר היטב סתירת שיטת השעה"מ בפלוגתייהו הנ"ל:

אלא ודאי ברור כמו שביארתי לעיל דעיקר פלוגתייהו דר"י ור"א הוא אם איכא בזה איסור לאו או עשה. אבל מלקות לכ"ע ליכא. ודעת רש"י כר' יוחנן להלכה. ומש"ה כ' דתשמרו לעשות הוי ל"ת על כל מל"ע אלא שאין לוקין עליו וזה כשיטת הרמב"ם שהובא לעיל בסי' ה'. וזה ברור ונכון בס"ד:

אבל לשיטת התוס' דס"ל דלוקין לר' יוחנן וכמש"ל (בסי' ו'). א"כ ע"כ יתפרש פלוגתייהו דר"י ור"א ע"ד שביאר השעה"מ דלר"א ליתא כ"א איסור עשה. ומשו"ה מוקי בעירובין הך מתני' דהפו"מ מל"ע כר"ע ואליבא דר' אלעזר. ולר' יוחנן הקשו שם בתוס' ותירצו וכמו שיבואר. אבל מה שרצה ליישב כן בדברי רש"י דבריו אינם וכדפרישית:

ג] **ולעיל** סי' ה' (אות א') הבאתי תחלת דברי הרמב"ן במ"ש על דברי רש"י בפ' משפטים וביארתים עי"ש. ועתה לעניננו נביא סוף דבריו שם שכתב בזה"ל אלא שכבר אמרו ביומא השמר דעשה עשה עכ"ל. וכונתו להשיג אפירש"י במש"כ דל"ת הוא הך אזהרה דתשמרו לעשות. וכן ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. וזה אינו דלא הוי כ"א עשה. ותמהו עליו רבים השעה"מ והמזרחי ויתר מפרשים. וכי אמוראי שקלית מעלמא והרי בסוגית הש"ס דמנחות ל"ו איתא פלוגתא בזה וא"כ דעת רש"י כר' יוחנן וסוגית הש"ס דיומא אזלא כר"א ועי"ש בתוס' שכ"כ:

והשעה"מ כתב ליישב זאת והזכיר תוכ"ד. דהרמב"ן ס"ל כמ"ש התוס' בעירובין במה שהקשו במאי דמשני הש"ס השמר דעשה עשה דמ"מ לר' יוחנן מא"ל. דא"כ הך מתני' דהפו"מ מל"ע אתיא דלא כר"ע. ותירצו דעד כאן לא קאמר ר"י דהוי לאו כ"א היכי דהשמר דעשה הוא בשוא"ת כמו שלא להניחם בלילה דמיירי שם במנחות. אבל באם לא הניחם ביום נמי מודי דלא לקי דס"ל נמי דהוי עשה גרידא כיון דהוי השמר דעשה בקו"ע. וא"כ ס"ל להרמב"ן הכי. ומש"ה השיג ע"ד רש"י כיון דאזהרת דהשמר מבכל אשר אמרתי אליכם תשמרו הוי אזהרה למל"ע דקו"ע א"כ בכה"ג לכ"ע השמר דעשה עשה [וצ"ל דאף דאיכא כמה מל"ע שהן בשוא"ת. מ"מ במש"כ אותו תשמרו לעשות בפ' ראה קאי טפי על מל"ע שהן בקום ועשה. אבל עדיין ל"ע דבהך אזהרה דפ' משפטים דוכל אשר אמרתי אליכם תשמרו דכולל כל מל"ע בין דקו"ע ובין דשוא"ת. וא"כ מנ"ל דהוי בזה השמר דעשה

עשה

עשה. ועי"כ נ"ל לסברתו דקאי אכל אחד לפי מאי דהוא. ועל מל"ע דקו"ע הוי עשה. ועל מל"ע דשוא"ת הוא ל"ת לר"י. והשגתו אפירש"י במה שכלל דעל כל מל"ע הוי ל"ת וזה אינו לפי שיטתו]:

ועפי"ז חידש דרש"י ורמב"ם לא ס"ל כסברת התוס' הנ"ל. אלא דגם השמר דמל"ע בקו"ע נמי הוי לאו לר"י. וסוגיא דיומא אתיא כר"א. ואי משום קושית התוס' הנ"ל. יש לומר דלדידיה מעיקרא לק"מ דכל הסוגיא דעירובין ממתני' דהפו"מ מל"ע דאתיא דלא כר"ע. אינו אלא לדברי רבינא במכות (י"ג ע"ב) דבעי אזהרה לקרבן. ולדידיה קשה דלר"ע לאו נמי איכא לר"י ומה טעם ליכא קרבן בלא עשה פסח. ומש"ה משני דהשמר דעשה עשה וזהו כר"א.· ורבינא ע"כ דס"ל כר"א. אבל ר' יוחנן ס"ל כרבא במכות שם דל"ב אזהרה לקרבן. והא דליכא קרבן בפסח הוא מטעם אחר דילפינן חיובא דחטאת מחיובא דע"ז דהוי בשוא"ת כדכתיב אשר לא תעשינה. ומש"ה אף דלר"י איכא לאו בפסח. אפ"ה ניחא הך מתני' דכריתות דתנן הפו"מ מל"ע ואין בהם חטאת משום דמ"מ האי לאו בפסח הוא לקום ועשה פסח ובכה"ג ליכא קרבן. (ומאי דקתני הפו"מ מ ל"ע היינו לדידיה דהוי בקו"ע ומש"ה ליכא קרבן בלא עשה פסח) עכת"ד. ובאמת שכן פירשו התוס' בהדיא בזבחים (ד' ק"ו) דרבא פליג על רבינא בזה ואליביה יתפרש הך מתני' דהפו"מ מל"ע דהוי בשוא"ת ולא הוי דומיא דע"ז עי"ש ובשו"ת רעק"א סי' קס"ט. ועי' בארלות החיים סי' ל"א שהביא שדעת הריטב"א במכות שם לפרש דברי רבא דאתיא כרבינא ולא פליגי כלל ותרווייהו ס"ל דבעי אזהרה לקרבן ובזה סותר לבנינו של השעה"מ. עי"ש. אבל אין זה תימא דמ"מ שיטת רש"י ורמב"ם אפשר דס"ל כשיטת התוס' בזבחים הנ"ל ולא כהריטב"א. ודעת התוס' בעירובין שנתקשו במה דלא אתיא כר"ע לר' יוחנן ע"כ דס"ל כשיטת הריטב"א ומש"ה לא מלאו מזור בתירוץ השעה"מ ע"פ השיטה הנ"ל. ועי"כ הוצרכו לחלק דר' יוחנן גופיה ל"ק כ"א בהשמר דעשה דשוא"ת ולא בקו"ע. זהו ביאור שיטת השעה"מ בהרחבת הענין. אבל תמה אני עליו במה שרצה ליישב כן לסברת הרמב"ם עי"ש. דהא לפי"ז כיון דהרמב"ם פוסק בפ"ד מהל' תפילין כר' יוחנן גבי הנחתן בלילה דהוי לאו. א"כ ע"כ שיסבור כרבא דלא בעי אזהרה לקרבן. ואני בעניותי רואה שאין כן דעת הרמב"ם. במ"ש בפירושו למשניות פ"ב דהוריות ובפ"א מכריתות דקרבן בעי אזהרה דז"ל שם בתוך דבריו. לפי שהפסח ומילה אע"פ שהן בכרת כי קרבן ד' לא הקריב במועדו חטאו ישא. אבל אינו חייב על שגגתו חטאת לפי שהם מצות עשה וכו' הרי דס"ל בטעמא דלא מיחייב חטאת בפסח כרבינא דבעי אזהרה לקרבן. וכן בחיבורו ריש הל' שגגות כתב כל העובר על אחת ממצות ל"ת שיש בה מעשה חייב חטאת וכו' חוץ מהפו"מ מפני שהן מל"ע וחטאת אין מביאין אלא על שגגת לא תעשה וכו' והו"ל לבאר דאף במל"ע חייב קרבן אם הוא בשוא"ת ועיקר טעמא דהפו"מ הוא משום דהוי בקו"ע אזהרתו ומש"ה לית ביה חטאת. א"ו משום דפוסק כרבינא וזה מבואר:

ד) **והנראה** לענ"ד ליישב שיטת רש"י ורמב"ם ורמב"ן כל אחד לפי שיטתו. הוא ע"פ מה שביארתי לעיל סי' ה' (אות י') דלריה"ג דמוקי להך אזהרה דושמרת דקאי בחוקות תפילין אזי לדידיה כולל לאו זה·ענינים שונים על הנחתן ביום. ובלתי הנחתן בלילה. ולא בשבתות ויו"ט. (וזה אינו איסור אלא מיעט ממצותו וכמ"ש בסי' א') וס"ל להרמב"ן דמשו"ה בזה פליגי. דר"א סבר דאי אפשר לחלק אזהרה אחת לשתי הוראות שונות לעשה ול"ת וע"כ דבין לזה ולזה הוי הוראתו עשה. משום דכיון דעיקריה משמע על חיוב הנחתן ביום וכפירש"י במנחות וכמש"ל (בסי' ה' אות י') וממילא דהשמר דעליו הוי הוראת עשה. ה"נ הוראתו על מיעוטו דהיינו ולא לילות נמי הוה בהוראת עשה ומש"ה ס"ל דהוי אף בכה"ג השמר דעשה עשה. אבל לר"י ס"ל דשאני אזהרה דהשמר דהכא מכל השמר דעלמא. כיון דאי אפשר לפרשו למל"ע כיון שכולל נמי ענין איסור ל"ת ביה. ולחושבו למצות ל"ת אי אפשר שהרי פשטיה במל"ע דהנחתן ביום מישתעי. ועי"כ דנחלק הך אזהרה לתרתי ועל הנחתן ביום הוי מל"ע ועל בלתי הנחתן בלילה הוי ל"ת. זהו סברת פלוגתייהו ולדינא הוא ע"ד התוס' בעירובין הנ"ל. ומעתה לפי הסברה זו אם אזהרת ושמרת אינו כולל כ"א מל"ע בלחוד אזי אף ר"י יודה דאזהרת השמר דעשה עשה הוא. ומשו"ה גבי הנחתן ביום דביה איירי פשטיה דקרא ע"כ דהוי עשה אף לר"י ומשו"ה לא נחלקו ר"י ור"א בהנחתן ביום והשעה"מ ורעק"א שם נתקשו בזה [עי' לעיל סי' ו' אות ג'] ולפי"ז בפשיטות ניחא. דעיקר פלוגתתן על ההוראה השנייה שהוא בלתי הנחתן בלילה דבזה ס"ל לר"י דהוי ל"ת:

ובזש"ה נמי מיושב קושית התוס' דלר"י תקשי הך מתני' דהפו"מ מל"ע דאתיא דלא כר"ע דשא"ה שאין המצוה כוללת כ"א הוראה אחת דמל"ע של עשיית הפסח ומש"ה אינו אלא עשה לכ"ע ולא נצטרך לחלק במ"ש התוס' בין קו"ע לשוא"ת. אלא בעשה בין דקו"ע ובין דשוא"ת הוי עשה לכ"ע היכי שאינו כולל גם הוראת ל"ת עמה:

וכמו כן בהך דיומא (ד' פ"א) במאי דאיתא שם מתקיף ר' בבי ב"א נכתוב רחמנא השמר במצות עינוי ומשני א"כ השמר דלאו לאו השמר דעשה עשה. והתוס' הוקשה להם שם דמ"מ לר' יוחנן מא"ל? וכתבו וז"ל אע"ג דר' יוחנן אית ליה דהשמר דעשה לאו הוא הכי אליבא דר"ל דהוא מרא דשמעתא משני עכ"ל. ודבריהם תמוהים דהיכן מצינו דר"ל פליג על ר' יוחנן בהא. ואטו משום דהוא בר פלוגתיה בשא"ד נכריח מזה דבכ"מ לא ס"ל כר' יוחנן. ואדרבה נימא מדפליג ר"א ור"י במנחות ולא ר"ל ע"כ דכר' יוחנן רביה ס"ל. והוא פלא. אבל באמת קושיתם הוא רק לפי שיטתם בעירובין שם דבמל"ע דשוא"ת פליג ר' יוחנן וכמש"ל. וא"כ ה"נ הך השמר בעינוי הוא בשוא"ת וע"כ דלאו הוא לר"י ושפיר הקשו. אבל לפי מה שביארתי דעיקר טעמיה דר' יוחנן הוא משום דהך אזהרה דושמרת כולל איסור לאו דהנחתן בלילה דהוי כאילו כתיב השמר שלא תניחם בלילה וכמ"ש הרדב"ז שהבאתי לעיל סי' ה' (אות ה') משא"כ אי הוי כתיב השמר במצות עינוי דהיינו מל"ע גמורה וכלשנא דקרא ועניתם את נפשותיכם (אף דהוי בשוא"ת) דהכונה שנהיה מעונים מאכילה ושתייה (ולא משא"ד כדתניא יכול ישב בחמה וכו') וה"ז לשנא דעשה דבכה"ג אף ר' יוחנן מודה דהיכי דאין השמר כולל כ"א מל"ע אף דשוא"ת הוי ענינו עשה וכמש"ל. ומש"ה משני בפשיטות ביומא דא"כ הו"ל השמר דעשה עשה. ומש"ה נמי מיושב דברי הרמב"ן במה שהשיג אפירש"י דס"ל דהוי ל"ת על כל מל"ע שבתורה. וזה אי אפשר דכיון שדעתו כר"י אלא שאין לוקין עליו ועי"ד שביארתי לעיל בריש הסימן. וא"כ לדידיה ע"כ שנחלק הוראת אזהרת ושמרת לב' הוראות ועל מה שכולל מל"ע דהיינו הנחתן ביום הוי מל"ע. ועל בלתי הנחתן בלילה הוי ל"ת. וא"כ ה"נ בהך אזהרה דוכל אשר אמרתי אליכם תשמרו הרי הוא למ"ע ודאי באזהרת עשה לחוד. אף דהוי בשוא"ת. מ"מ כיון שענינם הוי מל"ע הרי אזהרה דתשמרו באה להוראת עשה לכ"ע ועי"ד הנ"ל. והכרחו של הרמב"ן לסברא זו הוא מהך דיומא. דהא בהשמר דעשה דשוא"ת הוי בעשה אף לר' יוחנן ולא כסברת התוס' דעירובין הנ"ל לחלק בהכי. והכרחם הוא ע"פ התמיהה הגדולה בסוגיא דעירובין. ותירוצם שם דחוק כמש"ל. ועי"כ חידש ליה הרמב"ן הך שיטתו

שיטתו הנ"ל. ושפיר השיג על פירש"י. לפי שיטתו דאף בהשמר דשוא"ת הוי עשה אף לר' יוחנן. זולת בהנחתן בלילה דע"כ הוראה זו שאני מהוראת הנחתן ביום ואי אפשר שיכלול הל"ת בע"א ע"כ כל חד לפי ענינו והשמר דעשה עשה (דהנחתן ביום) והשמר דלאו שהוא נכלל בעשה נמי לאו הוא. ומיושב מה שתמהו עליו דאשתמיטתיה סוגיא דמנחות. וכמש"ל. אבל לפי"ז ח"ו מלומר הכי על הרמב"ן. אבל הביא סוגיא דיומא בלחוד. מפני שע"פ יחודם ע"כ שיטתו הנ"ל ועפ"ז השיג על פירש"י ודו"ק. (ועי' מהרש"א שבועות ד' כ' ע"ב):

ה) **ונראה** כי הכי נמי הוא שיטת הרמב"ם בפירוש דברי ר' יוחנן. ויתיישב בזה מה שהקשה השעה"מ במה שלא כתב הרמב"ם בהל' תפילין דה"ה בלא הניחן ביום עובר בל"ת כמו שכתב בהניחן בלילה ושיים אחרי דבריו והדבר צריך ישוב לעת הפנאי. וכן הביא שבעל מרכבת המשנה הוקשה לו בזה ורצה להסיח משו"ז דעת הרמב"ם לגמרי לשיטה אחרת דס"ל כר"ע (ופלוגתייהו דר"י ור"ל אינם כ"א לריה"ג) דמוקי לה דפסח. ומש"ש בהל' י"א דאם הניחן בלילה עובר בל"ת זהו רק אסמכתא בלחוד אף לר"ע. וכ' ע"ז השעה"מ דלא משמע כן עי"ש. (ובאמת שלא ראו הגאונים אלו ז"ל דסברא זו אינו מן החדש וכבר המבי"ט בקרית ספר רמז לשיטה זו והרמ"ע מפאנו הסכים על ידה. אבל כבר לעיל בסי' ד' הבאתי דבריהם והוכחתי כשיטת הכ"מ ורדב"ז ושאג"א דלר"ע אף אסמכתא ליתא לתפילין והרמב"ם פוסק כריה"ג עי"ש. וא"כ הדק"ל). אבל לפי הנ"ל ניחא בפשיטות דמש"ה לא פליג ר' יוחנן על הנחתן ביום משום דס"ל נמי דהשמר דעשה עשה. וה"ז לדינא כמ"ש התוס' בעירובין שם אלא בהסברת הענין קלת בדרך אחרת. ודו"ק. סו"ד דהתוס' ורמב"ם ורמב"ן ס"ל לדינא דגם ר"י מודה דהשמר דעשה עשה הוא:

ומצאתי לי רב בשיטה זו להרמב"ם ז"ל להגאון משכיל לאיתן ז"ל בספרו נחל איתן הל' תו"מ פ"ד ה"י במ"ש ליישב קושית השעה"מ בשם המרכבת המשנה במה שפסק הרמב"ם בהל' בית הבחירה שמירת המקדש מל"ע ואם ביטלו עברו בל"ת שנא' ושמרו את משמרת הקודש ולשון שמירה אזהרה היא הא למדת ששמירתו מל"ע וביטולו מלות ל"ת. הרי דס"ל להרמב"ם דהשמר דעשה ל"ת הוא. ובעל נחל איתן הביא ראיות דהרמב"ם ס"ל דהשמר דעשה עשה. ממ"ש בהל' קידוש החודש פ"א מ"ע מה"ת שיחשבו ב"ד וידעו אם יראה הירח אם לאו וכו' שנא' ושמרת את החוקה הזאת למועדה עכ"ל. ולא כתב דעוברים בביטולה בל"ת. וכ"כ בפי"א מהל"ר כל מכשול שיש בו סכנה מל"ע להסירו וכו' שנא' השמר לך ושמור נפשך ואם לא הסיר וכו' ביטל מ"ע. ולא כתב שעובר בל"ת דהשמר. מכל זה מבואר דס"ל השמר דעשה עשה. ומש"ה כתב שם לחלק דשאני בההיא דשמירת המקדש דהוי ל"ת. אע"פ שהזהיר על קיום העשה מ"מ אין בו אזהרה בשוא"ת כ"א בקו"ע אבל היכא דבא האזהרה דשמורה ג"כ אמניעה בשוא"ת עם ליווי בקום ועשה לא חשבינן ליה לאו בכוליה רק במניעה דשוא"ת ולא בקו"ע. ומש"ה בהסרת המכשולות לא כתב דהוי ל"ת בלא הסירן. משום דהא לא אתו כ"א בליווי דקו"ע. אלא גם לשוא"ת שלא יקלל עלמו וכמ"ש בסוף הל' סנהדרין. ומשו"ה על הביטול דשוא"ת עובר בל"ת ועל ביטול דקו"ע הוי במ"ע. דהשמר כה"ג עשה הוא. וגם מ"ע דקידוש החדש דקרא קאי נמי לתפילין בקו"ע ביום. ומש"ה לא חשיב הרמב"ם ל"ת על ביטול הנחתן ביום עכת"ד. וזהו כעין ס' התוס' הנ"ל בפלוגתייהו דר"י ור"א. אלא דלא הי' לריך להביא לדרשא דקיה"ח כיון דבתפילין גופא איכא ב' הוראות הנ"ל. ומש"ה ס"ל לר"י דעל הנחתן בלילה הוי ל"ת. ועל הנחתן ביום עובר במ"ע. וזהו שיטת הרמב"ן נוכח סוגית הש"ס ביומא וע"פ ראיות שהבאתים לעיל:

ו) **אבל** שיטת רש"י אינו כן דס"ל דלר' יוחנן הוי השמר דעשה בכל דוכתא לאו הוא ומש"ה ס"ל דהך ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו אף שכולל למל"ע מ"מ הוי ל"ת וא"כ לדידיה ס"ל דלר"י הוי בל"ת אף כשלא הניחם ביום. והא דלא פליגי בזה. ע"כ צ"ל כמש"ל בסי' ו' דרולה לאשמעינן חידוש טפי דאף בשעבר בקו"ע והניחן בלילה אפ"ה אינו לר"א כ"א בעשה עי"ש:

ובן מבואר שכ"ה דעת רש"י במנחות (ד' מ"ד) בהא דא"ר ששת כל שאינו מניח תפילין עובר בח' לאוין ופירש"י בל"א דחשיב בינייהו האי לאו דושמרת עי"ש. והיינו אליבא דר' יוחנן לפי שיטתו בזה. (ומזה ראיה ברורה למשכ"ל אות א' דרש"י פוסק כר' יוחנן ולא כהמזרחי עי"ש) והיינו דעובר בל"ת אף בביטול הנחתן ביום. וכן ס"ל להתוס' בד"ה ד' ו' עי"ש. [ובסוף דבריהם שם כיונו למ"ש בעירובין לחלק בהכי וכמש"ל באות א'. ועי' שו"ת רעק"א ס' קס"ע. אבל באמת לפמ"ש לפי מסקנתם דבריהם שוים להדדי דבקו"ע מודי ר"י דהוי בעשה ודו"ק היטב] עכ"פ ס"ל דאף היכא דאינו כולל רק השמר דעשה הוי עשה לשי' רש"י:

ומצאתי עוד קדוש אחד מדבר כשיטת רש"י והוא בעל ס' יראים סי' י"א שכתב דבר חדש דלמ"ד ק"ש דאורייתא איכא נמי לאו בביטולו ולא קרא ק"ש מדכתיב השמר לך פן תשכח את ד' אלקיך עי"ש. הרי דס"ל דאף היכא שאין אזהרה דהשמר כולל כ"א מל"ע דקו"ע ואפ"ה חשיב ליה ל"ת: ואף כי דאזהרה זו כוללת למלות ל"ת מלבד מ"ע דק"ש. והוא כמשמעותו ממש שלא לשכוח ולזכור תמיד בכל עת ורגע את הבורא ית' ושלא להסיח דעתו מזה אפילו שעה אחת וכמ"ש הרמב"ם. והחרדים בפ"א ממלות ל"ת התלויים בלב עי"ש מש"כ בשם הר"ר יונה זל"ל. וגם בעל ס' יראים מודה בודאי לזה. מ"מ במה שכולל למל"ע אי אפשר לכוללו להוראת ל"ת וכמו שביארתי לעיל לשיטת הרמב"ם ורמב"ן ושכ"כ הנחל איתן. וע"כ דס"ל כשיטת רש"י דאזהרת השמר דעשה ממש אף דקו"ע הוי ל"ת:

איברא דלפי סברתו יש לתמוה פליאה נשגבה. דהא משנה שלימה תנן בברכות פ"ג דנשים פטורין מק"ש. משום דהוי מלות עשה שהז"ג. ואם הוי ממלות ל"ת לפי דעת בעל ספר יראים ואמאי נשים פטורות. וע"כ צ"ל דכיון דפטורות מעיקר המלות מיפטרי נמי מהאי ל"ת כיון דאינה על גוף המלוה אלא על קיום העשה. וכבר הכרחתי לזה לעיל (סי' ו' אות ד') מהא דפליגי תנאי אי נשים בראשון חובה עי"ש. אבל לשיטת הרמב"ם ורמב"ן שבררתי דס"ל דהשמר דעשה הוי עשה לכ"ע. א"כ בפשיטות ניחא (אף בלא סברת הרעק"א) דהשמר דפסח וק"ש דהוי עשה. לכ"ע עשה נינהו. ומש"ה י"ל דנשים פטורות מינייהו. (ועי' מזה בהגהות שבסוף ספרי זה):

ז) **ודע** דסברת בעל ס' יראים נעלם מעיני המהרי"ט אלגזי בפ"א מהל' בכורות ד' ע' ע"ב במה שחקר אם גם בספק מל"ע הוי פלוגתא דקמאי אי מה"ת לחומרא או לא. והביא ראיה מספק קרא ק"ש דחוזר וקורא עי"ש. ולפי הנ"ל אין ראיה דספק ל"ת נמי הוא בק"ש. ועי' עוד שם בפ"ג אות מ' דהחליט דבמל"ע לכ"ע מה"ת. ובענין זה ראיתי מבוכה בין האחרונים. דהשאג"א בסי' ק"ד ובטורי אבן חגיגה ד"ד ושעה"מ הל' חגיגה פ"א ופר"ח יו"ד סי' ק"י כתבו בפשיטות דגם בזה הוי פלוגתא דקמאי ולא כמהרי"ט הנ"ל. (וגם מש"ש דטעמיה משום דעשה חמיר דעדל"ת. לפי מש"ל בסי' ג' אות ו' לא מן השם הוא זה יעו"ש) ולהגאון פרמ"ג ראיתי שסותר עלמו דבהקדמתו הכוללת לאו"ח סי' ג' כתב ג"כ דתלי בפלוגתא דקמאי הנ"ל. ובספרו תיבת גמא פ' וירא כתב דבמל"ע הוי לכ"ע לקולא מה"ת. הביאו רעק"א בחידושיו ליו"ד סי' כ"ז. ועכ"פ הוא בהיפך ממה שהחליט המהריט"א שם. ועי' לקמן סי' י' מ"ש בס"ד:

סימן ח

בירור בדין היוצא בתפילין וציצית שלא כהלכתן בשבת

א) **הנה** ביוצא בתפילין בשבת ברה"ר מסקנה שלימה היא בשבת (ד' ס') ולא יצא בתפילין ואם יצא אינו חייב חטאת. ומפרש ר' ספרא (בד' ס"א) דזהו בין למ"ד שז"ת ובין למ"ד שלז"ת אפ"ה לכתחילה אסור שמא אתי לאתויי ד"א ברה"ר (עיי' פי' רש"י). או שמא מיפסקי (לפי' התוס' שם). ואם יצא פטור משום דהוי דרך מלבוש. אמנם זהו בזוג אחד דאף דשלז"ת וה"ז שלא כהלכתה מ"מ דרכו בחול בהכי והוי דרך מלבוש. אבל בב' זוגות צריך לברר מה דינו למ"ד שלז"ת. וענין זה מבואר בסוגיא דעירובין (ד' צ"ה) במתני' דר"פ המוצא תפילין מכניסן זוג זוג ור"ג סבר שנים שנים. ומוקי בגמ' באוקימתא קמייתא (בסוף עמוד ב') דפליגי בשז"ת דת"ק סבר שז"ת ור"ג ס"ל שלז"ת. ופירש"י דלת"ק דהוי זמניה ומש"ה טפי מן המצוה איכא ב"ת ומשוי כמשאוי. ור"ג ס"ל דלז"ת וא"כ ליכא ב"ת ובלא כונה לא עבר. ואוקימתא זו קאי במסקנא עי' לעיל סי' ג' אות ד' מזה. ולעיל בסי' ד' אות ט' הבאתי מה שהקשו דלמ"ל לרש"י לפרש משום ב"ת משוי כמשאוי ותפ"ל משום ב"ת גופיה. ותירלתי שם בסברא נכונה:

והשאג"א בסוף סי' מ"א סתר לדברי רש"י ממה דאיתא במנחות (ד' ל"ז) איכא בינייהו (בין ר' ישמעאל דס"ל דד' ציצית ד' מצות הן ורבנן ס"ל דמצוה אחת היא) דר"ה דאמר היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת חייב חטאת. ומש"ה ביוצא בטלית בת ג' ציצית לר"י הו"ל מצויצת כהלכתה ופטור. ולרבנן מיחייב. ולפירש"י א"כ ניתי בל תגרע אף לר' ישמעאל ולשוי כמשאוי ודחה משו"ז לסברת רש"י בזה. ונלענ"ד דאין לדמות איסור בל תוסיף לאיסור בל תגרע. והוא עפי"מ שאמרו בסנהדרין (ד' פ"ח) דאי אמרינן האי לחודיה קאי וכו' לא אמרינן בזה כל המוסיף גורע ופוסל בעיקר המצוה עי"ש אלא דהאגד מקשר התוספת עם העיקר ופוסלו. אבל לענין בל תגרע לא שייך זה דהא לא תלי הגרעון בהעיקר כלל אלא שמחוסר עוד חלק להמצוה. וא"כ כיון דלר' ישמעאל בג' ציצית איכא מצוה בהכי. אף כי חיובא רמיא עליה להוסיף עוד אחת מ"מ חסרון מצוה זו אינו תלוי כלל בעיקר המצוה אלא הרי הוא חיובא בפני עצמה וה"ז כמו האי לחודיה קאי והאי (כלומר בל תגרע) לחודיה קאי ובכה"ג אינו פוסל כלל לעיקר המצוה וא"כ אין בל תגרע משוי ליה כמשאוי. אבל בב' זוגות תפילין שפיר עבר בב"ת וכמש"ל (סי' ג' אות י'). וכיון דעובר בבל תוסיף ממילא הרי הוא תלוי בעיקר המצוה ופוסלו וממילא הוי משאוי בעלמא וחייב לענין שבת. ועוד מבואר הדבר ביותר ע"פ דברי הרמב"ם בפי"ט מהל' שבת וז"ל מותר להתעטף בטלית שיש בשפתותיה מלל אע"פ שהן חוטין ארוכין ואע"פ שאינן נויי הטלית. מפני שהן בטלים לגבי הטלית וכו' לפיכך היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב מפני שאותן החוטין חשובין הן אללו ודעתו עליהן עד שיטלים חסרונן ויעשו ציצית. אבל טלית המצויצת כהלכתה מותר לצאת בהן ברה"ר בין ביום ובין בלילה שאין הציצית הגמורה משאוי אלא הוי מנוי הבגד ומתכסיסיו כמו האימרא וכו' עכ"ל. וכ"כ רש"י ותוס' בשבת (ד' קל"ט ע"ב). וא"כ חזינן מזה דטעמא דאינו חייב ביוצא בטלית מצויצת בשעה שפטור ממנה כמו בלילה משום דחשיבי לעלם נוי הטלית ותכסיסו. וא"כ הוי הציצית מלד עלמם כמלבוש גמור. ומש"ה כמ"כ בג' ציצית לר' ישמעאל דס"ל דמ"מ מקיים מצוה בהכי א"כ הרי אלו בעלם כמלבוש ע"י מצותן וא"כ אי אפשר לאיסורא דבל תגרע להשוותו למשאוי. ועפ"ד שביארתי בסי' ד' (שם) דבזוג א' תפילין אי אפשר לאיסורא דומשמרת (כגון בליל השבת עי"ש) לאשויה למשאוי מטעם זה. משא"כ באיסור בל תוסיף דס"ל לרש"י דמשוי כמשאוי משום דהא האי זוג הנוסף לא הוי עליה מעולם תורת מלבוש וכן בציצית אם הוסיף ה' ציצית הרי הנוסף אינו בכלל נויי הבגד ותכסיסיו ומש"ה לכ"ע דהוי משאוי וחייב חטאת. והוא נכון בס"ד:

ב) **ומיושב** בזה גמי דברי המג"א סי' ש"א ס"ק כ"ד שכתב דאם יצאה אשה בטלית מצויצת חייבת חטאת. ולמד זה מהך דשבת (ד' ס"ב) דנשים עם בפני עצמן הן. ולא הוי מלבוש לדידהו (בסי' שאח"ז יבואר הך סוגיא) וס"ל להמג"א לדמות ציצית לתפילין לענין זה. והשעה"מ בהל' שבת פי"ט תמה עליו דהא הרא"בד לא כתבן כ"א בתפילין דלריכות גוף נקי ואסורה להניחן בחול ומשו"ה אם יצאה בשבת חייבת חטאת משא"כ בציצית דליכא איסורא כלל בזה מש"ה בילאתה בשבת פטורה עי"ש וכן מרן מהרי"ץ אלחנן ז"ל בספרו באר יצחק או"ח סי' ט"ז הקשה כן והניח בצ"ע. ול"ר שקדמו בזה השעה"מ. ולפי הנ"ל יש לקיים דינו של המג"א כיון דכל עיקר מה שפטור אם יצא בטלית מצויצת כהלכתה בליל שבת הוא משום דהוי מנויי הבגד והיינו משום דאורחיה בהכי ביום וכמ"ש הרמב"ם. וזה ל"ש כ"א באנשים דלובשו ביום מחויבא דמצוה וה"ז משוי ליה לבגד ומשו"ה בלילה נמי הוי מלבוש בהכי. אבל בנשים שאין דרכן בחול בהכי כיון דפטירי. אף שמותרות מ"מ אין דרכן בהכי. ומעולם לא נחשב לבגד אצלן ומש"ה חייבת עליו חטאת:

איברא דלכאורה עומד נגד זה סוגיא ערוכה דעירובין (צ"ו ע"ב) אלא האי תנא הוא דתניא המוצא תפילין מכניסן וכו' אבל באשה ל"פ (דמכניסה) ש"מ מל"ע שלהז"ג הוא וכו' ודלמא סבר לה כר' יוסי דנשים סומכות רשות וכו' הרי דלאותו מ"ד דס"ל רשות מותרות נשים ללאת דתפילין וחשיבי מלבוש לדידהו אף שהן פטורות כיון שמותרות הן:

אבל אחרי העיון אין זה סותר למשכ"ל. דשאני ענין תפילין כיון שהן מלבוש לגבי אנשים שהם מחוייבים בהו ממילא לא נפקי מתורת מלבוש אף בנשים דכיון שהן מותרות א"כ הרי ליכא איסורא בהו בהנחתן. וכיון דאיסורא ליכא. והרי התפילין כמו שהן ראויים הם לאנשים הרי הן מלבוש גמור וה"ז כבגד המיוחד לאנשים ויכולה אשה להתכסות בה וילאתה בה דודאי פטורה דהרי מלבוש גמור הוא. וה"נ דכותה. זולת למ"ד נשים אינן סומכות רשות דאיכא איסורא בהנחתן לדידהו. וא"כ הך איסורא משוי כמשאוי ועפ"ד פירש"י הנ"ל דב"ת משוי כמשאוי. משא"כ המג"א מיירי ע"כ בציציות המוטלות בטלית של נשים וילאתה בה. וא"כ כמו שהן אינם ראויים לאנשים אי משום איסורא דלא ילבש גבר וכו' או משום דבעלם לא הוי מלבוש לאנשים. וכיון דלנשים ליכא חיובא בציצית אזי אף שהן מותרות מ"מ סופם להנטל משם ולהטילם בבגד אנשים וא"כ בכה"ג לא הוי עליהם תורת נויי הבגד דהרי סופו ליטלם וה"ז דמי לטלית שאינה מצויצת כהלכתה דחייב משום דאין הציצית השלמים בטלין לגבי הבגד דסופו ליטלם או להטלים עליהן וכמ"ש הרמב"ם והרי זה עומד לתקנם. ומכש"כ הכא דודאי עומדים להסירם ולהטילם בבגד אנשים. ומש"ה שפיר כ' המג"א דאם ילאה בהם חייבת חטאת. והיא סברא נכונה למעיין ישר:

ג) **עוד** י"ל ולייסב דברי המג"א. דהא במאי דפסיקא להשעה"מ דבציצית מותרות נשים להחמיר ושאני תפילין דאית בזה איסור משום גררא דעבירה דלריכות גוף נקי. הרי סברא זו אינה אלא למ"ד נשים אינן סומכות רשות

רשות. אבל למ"ד נשים סומכות רשות א"כ גם בתפילין ליכא איסורא. וא"כ אולי דעת המג"א לפסוק כן עי' מש"א בס"ד לקמן (בסי' י'). ועוד דאף למ"ד נשים אינן סומכות רשות ג"כ אין לחלק בסברתו הנ"ל אלא לדעת התוס' בעירובין דס"ל דאף לר' יהודא בכל המצות מותרות זולת בד' מצות שיש בהן גריעותא דעבירה כסמיכה ותפילין וכמ"ש לעיל סי' ג'. וא"כ י"ל דדעת הראב"ד הנ"ל הוא כהתוס'. אבל אין השגה כ"כ על המג"א אי ס"ל כשיטת רש"י דלמ"ד נשים אינן סומכות רשות אזי אסורות משום מיחזי כמוסיף. וא"כ דמי ציצית לתפילין דבתרווייהו אסורות הן להחמיר ומש"ה הך אסורא משוי ליה כמשאוי וכשיטת רש"י גופיה שהבאתי לעיל בריש דברינו בסי' זה. ושפיר נדחק פסקו של המג"א מקושית השעה"מ והבאר יצחק הנ"ל בס"ד:

ד] **עכ"פ** המבואר לעיל (אות א') דאם הוא בעצם מלבוש כגון שמצותו בהכי תמיד אזי אין לאיסור הבא עליו להפקיעו מתורת בגד כמו תפילין בליל שבת ושלש ציציות לר' ישמעאל דהוי מצוה בהכי אף דעובר בבל תגרע. אבל ב' זוגות תפילין או ה' ציצית דמעולם לא הוי להנוסף חשיבות בגד מש"ה הוי כמשאוי:

וראיתי להפרמ"ג בא"א אשל אברהם סי' י"ג סק"ד שנסתפק בזה אם יצא בטלית של כלאים בשבת אם מיחייב חטאת ונשאר שם בצ"ע. ובהל' שבת סי' ש"א סקנ"ד פשט לחיובא מדברי המג"א דאשה היוצאה בציצית חייבת ה"נ בטלית של כלאים עי"ש. ולפי מה שהסברתי לעיל אין כ"כ דומה הנידון להראיה. דהציצית לגבי נשים לא חשיבי מעולם לעצם בגד. משא"כ מלבוש מצד עצמותו אזי אין האיסור של כלאים מפקיעו מתורת בגד שיחשב משאוי בהכי:

ואם כי האיסור כאן הוא תמידיי וא"כ הרי יש לדמות לכאורה ולפשוט ספיקו הנ"ל מדברי רש"י בעירובין הנ"ל דב"ת משוי כמשאוי. משום דאיסור זה תמידיי הוא וכמש"ל בסוס"י ד' וה"נ דכותיה. אבל גם זה אינו. דעד כאן לא מפקיע איסור תמידיי ומשוי ליה למשאוי. הוא רק במלבוש כתפילין שמצד עצמותו אינו מלבוש גמור. והא דא"ר ספרא בשבת (ס"א) תפילין דרך מלבוש עבידא הוא מפני שדרך מלבושו בחול בהכי. אבל ב' זוגות דלא הוי דרכו בחול. א"כ ממילא לא הוי דרך מלבוש כלל בהכי וכמבואר בעירובין (ד' צ"ה ע"ב) אמר רבה אפי' תימא ר"מ התם דרך מלבושו בחול שויוהו רבנן. וכו' לענין הלכה נמי זוג א' אין טפי לא עי"ש (ויבואר בסי' שא"ז). ומש"ה שפיר פירש"י דאיסור ב"ת (דהוי תמידיי) משוי כמשאוי. כיון שאינו מלבוש בעצמותו. משא"כ בגד של כלאים דהוי בגד ממש אזי לא אלים לאיסורא להפקיעו מתורת בגד:

ואם כי הסברא מצד עצמה מעיד על אמיתתה. אעפ"כ אביא כעין ראיה לזה. ממ"ש בשבועות (ד' כ"ב ע"ב) במתני' שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוים לאכילה פטור (והיינו כדמפרש בד' כ"ד. כדרבא דאמר שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור) אכל נבילות וטרפות וכו' חייב. ופירש"י דראוים הם לאכילה והאיסורא הוא דרביע עלייהו. וכן לענין יוה"כ תנן ביומא (ד' פ"א) אכל אוכלין שאינן ראויים לאכילה פטור והיינו שאינן ראויים מחמת עצמן אבל שאינן ראויים מחמת איסור חייב כדתנן בכריתות (ד' י"ג) יש אוכל אכילה אחת וחייב ד' וכו' ונותר מן המוקדשין ביוה"כ. וכה"ג טובא בש"ס דאין האיסור מפקיעו מתורת עצמותו:

ונראה ראיה ברורה למשכ"ל. מדברי הגמ' דמנחות הנ"ל דאמר א"ב דרב הונא היוצא בטלית שאינה מצויצת חייב חטאת. משמע מזה הא כשאינה מצויצת כלל אינו חייב משום הבגד. וכ"כ רש"י בהדיא בשבת (ד' קל"ט ע"ב) וז"ל ואילו לא הוי מצויצת כלל לא מיחייב דהא לבושיה הוא (ועי' בט"ז סי' י"ג סק"א שחידש דמשו"ז אם נפסקו כל הציציות מותר לצאת בהן ברה"ר) עי"ש. ואף דודאי איכא איסורא על לבישת בגד בעל ד' כנפות בלי ציציות אפ"ה אין איסורו מפקיעו מצד עצם מלבושו. ואם כי דלסברת הר"י שמרדכי שהובא ברמ"א (סי' י"ג) דס"ל דאין האיסור של ללבוש בגד בלי ציצית כיון שלא אמרה תורה בלשון ל"ת לא תלבש בגד בלא ציצית. אלא ועשו להם ציצית והרי חובה עליו להטיל. ואם הוא מעוכב מפני איסור שבת הרי ממילא ליכא חובה עליה ושרי לצאת ברה"ר. וא"כ לפי"ז אין ראיה. ועי' בפרמ"ג שם שרמז בקיצור כדרכו לזה. אבל מ"מ תקשה לשי' הר"ש מטריוש (המובא שם) דס"ל דאסור ולית ליה האי סברא וכמ"ש הב"י שם. א"כ הדק"ל. אם לא כסברתי הנ"ל דהאיסור אינו מפקיעו מתורת מלבוש שהוא בעצמותו עד שיחשב משאוי. והוא סברא ברורה בס"ד. ובעיקר סברת הר"י ור"ש הנ"ל עי' שאג"א סי' ל"ב ומש"כ בעניי לקמן במער' ב' מזה:

ה] **וראיתי** קושיא חדודה קודש לליבונה בשו"ת עונג יו"ט סי' א' שהקשה לשמואל דס"ל כלי קופסא חייב בציצית דחובת גברא הוא א"כ מ"ט אתי עשה דציצית ודחי לל"ת דכלאים והא יכול לקיים שניהן כשהוא מונח בקופסא וכלאים ליכא כ"א בלבישה ותירץ דשמואל ס"ל לשיטתיה דזקן שעשה לכבודו פטור כיון שאינו עשוי ללבישה. וא"כ אם נאסור ללבוש כלאים בציצית א"כ שוב אינו מיחשב כ"א כזקן שעשוהו לכבודו כיון שאין ראוי ללבישה וא"כ גם בקופסא אינו חייב בציצית ע"ש. ואירוצו זה נדחה קצת ע"פ מה שהסברתי למעלה. די"ל דשאני זקן שעשוהו לכבודו שאין בהבגד תורת בגד כלל בעצמותו כיון שלא עשהו ללבישה. משא"כ כשנאסור ללבוש כלאים בציצית אינו אלא מצד איסורו אבל בעצמותו ה"ז בגד גמור ומש"ה יתחייב לדידיה אף כשמונח כשאר בגדים המותרים דאין איסורו מפקיעו מתורת בגד לענין שבת וכמש"ל. וה"נ לענין ציצית. ואף דהאיסור הוא תמידיי מ"מ כבר כתבתי לעיל דאין איסור כזה מפקיע מחשיבות בגד עצמותו:

אבל קושיתו מעיקרא ליתא. דהא ודאי במה שיכול להניחו בקופסא בזה לא מיחשב אפשר לקיים שניהם כיון שרצונו ללבוש ולא להניח בקופסא. וכה"ג כתבו התוס' בכתובות (ד' מ') בד"ה מילה בצרעת וכו' וא"ת והא כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם שיעשה טלית של צמר ואור"י דבטלית של פשתן א"א לקיים שניהן דלא אפשר לקיים מצות תכלת אלא ע"י כלאים דתכלת עמרא הוא. וזה אין לנו לומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן משום דאפשר בשל צמר דאין זה חשיב אפשר עכ"ל. וא"כ מכש"כ דלא חשיב אפשר במה שלא ילבש אותו כלל ויניחם בקופסא:

ו] **ולכאורה** יש לה"ר למשכ"ל ממ"ש התוס' בפסחים (ד' מ"ז) ובכתובות (ד' ז') בהא דהמבשל גיד בחלב ביו"ט לוקה חמש דמוקי לה התם דב"ש היא דלית ליה מתוך. אבל לב"ה דאמרי מתוך שרי ואף דבעי צורך היום קצת ה"נ חשיב צורך היום אע"פ שאין ראוי לאוכלו אלא באיסור עכ"ל. הרי דאף לענין דינא דמתוך אי אפשר להאיסור להפקיע מתורת עצמותו דחשיב מצד עצמו אוכל נפש וכמש"ל לגבי איסור יוה"כ ושבועות דמחשב אוכל בכה"ג. אמנם יש לדחות דכונתם הוא דאף דהאיסור מבטלו מצד עצמותו. מ"מ מיקרי לגביה אוכל נפש כיון דאיהו אחשביה. ולא גרע מדבר שמצד עצמו אינו חשוב אוכל אפ"ה מהני מחשבתו למשוי לו אוכלא וה"נ הכא אף שעצמות חשיבותו נפקע ע"י האיסור דרמיא עליה אפ"ה זה המבשלו ואוכלו אחשביה שיחשב אוכל וכונה זו מפורש בדבריהם בביצה (ד' י"ב ע"ב) שכתבו בלשונם וכתבו בזה"ל י"ל כיון שהיה בדעתו של זה לאוכלו היינו צורך יו"ט עכ"ל הרי מבואר כמש"ל:

ובבה"ג ס"ל להתוס' בפסחים (ד' ה' ע"ב) בהא דדייקינן מדר"ע

מדר"ע תלת ס"מ דל"א מתוך. כתבו דאי אמרינן מתוך אע"ג דבעי לורך היום קלת הכא מה שמבער הוי לורך עכ"ל. [ועי' פנ"י מ"ש בזה ויונח מ"ש הכ"מ בפ"ג מהל' חמץ הל' ח' ועי' שאג"א סי' פ"ג ואכמ"ל]. הרי דאף שמלד עלמות ההבערה לא הוי בה לורך קלת מ"מ המלוה דהשבתה מסוי לה שיחשב ללורך קלת בהכי. וה"נ מחשבת האדם מחשיבתו שיחשב ללורך קלת ולשרי למאן דאית ליה מתוך וכמש"ל. וכמו דאמרינן הכי לענין הולאה בשבת (ד' ע"ה ע"ב) כל שאינו כשר להלניע והלניעו אינו חייב כ"א המלניע ומטעם דאיהו אחשביה. וכה"ג טובא בש"ס:

ז) **אמנם** זה כבר אמרתי כי בהך סברא דאחשבה פליגי אמוראי בזה ורבא הוא דלא ס"ל הך סברא. והוא במה דאיתא בר"ה (ד' כ"ח) א"ר יהודא בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא ובשל שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מ"ט עולה בת מעילה היא כיון דמעל נפ"ל לחולין כו' מתקיף לה רבא אימת מעל לבתר דתקע וכי תקע באיסורא קתקע. אלא אמר רבא וכו' אחד זה וזה יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו. והקשה הלחם משנה בהל' שופר פ"א ה"ג דהיכי ס"ל לר"י ורבא דמועל בתקיעתו והא אינו אלא קולורבא גופיה קאמר בפסחים (ד' כ"ו) דקול ומראה וריח אין בו משום מעילה. ובס' יד המלך תירץ דהך דפסחים קאמר לפי מאי דמסיק בר"ה שם דמללה"נ וא"כ מה שיולא ידי מלותו לא מיחשב להנאה. ומלד עלמות הקול אין בקול משום מעילה. ולמאי דהוי ס"ד דמלות ליהנות ניתנו ודאי דמעל בקול בכה"ג דודאי הנאה חשובה מקרי דמתהני במה שילא יד"ח והוא מושכל נכון. וכבר קדמוהו בזה הכפות תמרים שם והפר"ח באו"ח סי' תקפ"ו. אלא שהפר"ח דחה זה וז"ל ומיהו אין זה מספיק דהא דאמרינן שם בפסחים דאין בהם משום מעילה הוא מטעם שאין בו ממש. וכפי זה גם ההנאת קיום המלוה לית ביה מששא והיכי מעל עכ"ל. והיינו דכיון דמלד עלמותו אין בו הנאה בקול לא אלים הנאת המלוה אף לפי מאי דהוי ס"ד דמלה"כ לאחשביה להנאה. זהו כונתו (ויש לי ליישב בדרך אחר נכון אבל אכ"מ):

והנלע"ד דהנה יש לעיין במאי פליגי ר' יהודא ורבא אי מלות ליהנות ניתנו ומה הוא עיקר חילוק סברתייהו בזה. ורש"י פירש שם דמלה"כ דגזירת מלך על עבדיו הם. וא"כ לריך להבין דאטו ר' יהודא דסבר מלות ליהנות ניתנו לא ס"ל הכי. וכי המלות ליהנות בהן נתנו והלוא אינן אלא ללרף את הבריות וכמ"ש. וכן לאידך גיסא וכי מי הוא שיחלוק על הנאת נפש איש הישראלי בקיום מלות ד' אשר שמחתה אין לשער וכמ"ש פקודי ד' ישרים משמחי לב וכבר ידוע גודל השגת האריז"ל מה שהשיג עבור גודל שמחתו בקיום המלות וכמ"ש בהק' ס' חרדים. ואין מי שיחלוק ע"ז. אבל הענין הוא דפליגי בזה. אם בחוקי התורה על הפעולות האדם הגשמיות כמו שלא יהנה מאיסוה"נ והקדש וכיו"ב. אם גם הנאה רוחנית הלזה נחשבת להנאה שאסרה תורה מלד חשיבותה ע"י מלותה או לא. ומשו"ה ר' יהודא ס"ל דהוי בכלל הנאה דהמלוה מחשיבתו שיחשב הנאה ליאסור בכלל ההנאות שאסרה תורה. ורבא ס"ל דאין המלוה מחשיבתו לאותה ההנאה עד שיחשב כהנאות הגשמיות שאסרה תורה. והנאה רוחנית הלזו לא מיחשב בכלל הנאה מלד עולם זכותה ואין להאריך בזה. והעולה מזה דר"י ס"ל בהך סברא דאחשבה ורבא לא ס"ל הכי. ומעתה מיושב קו' הלח"מ בטוב טעם. דודאי בהנאה רוחנית הקלה וזכה מאד כמו קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה אבל כשתלטרף לזה חשיבות המלוה לסברת ר' יהודא דס"ל מלה"נ וכן הוי ס"ל לרבא שם מעיקרא עי"ש וא"כ הוא משום דאית ליה בהך סברא דאחשבה כשאר הנאות דעלמא ומש"ה פריך ליה שפיר אימת מעל לכי תקע וכו' דהמלוה מחשיבתו לאותה ההנאה עד שימעל בה. משא"כ למסקנת רבא דמללה"נ והיינו דלא ס"ל בהך דאחשבה. שוב אין בחשיבות ההנאה בעלמה לחייב מעילה עליה ודו"ק:

ובזה מיושב דברי רש"י בפסחים (ד' ה' ע"ב) ד"ה ש"מ אין ביעור חמץ ופירש דאי השבתתו בכל דבר יאכילנו לכלבים ביו"ט. והרי דאין ביעור קל כזה חשיב מלאכה. ורש"י גופיה שם (ד' מ"ו ע"א) במתני' דכילד מפרישין חלה בטומאה פירש דלהאכיל לכלבים אי אפשר שאין שורפין קדשים ביו"ט ועד"ז כ' בבילה (ד' כ"ז ע"ב) עי"ש. וכמ"ש הפנ"י בזה. ולפי הנ"ל ניחא דרש"י ס"ל נמי בהך סברא דאחשביה המלוה דשריפת קדשים ביו"ט למלאכה אף מלאכה גרועה כזו דהאכלת כלבים. וכמ"ש בהדיא בבילה שם. אבל ברים פסחים שם דאליבא דרבא קאמר לה ורבא גופיה לא ס"ל בהך סברא דאחשבה ומש"ה לא מחשיב מלות השבתת חמץ למלאכה ומש"ה שרי להאכיל לכלבים אם השבתתו בכל דבר. ושו"מ בנוב"ק סי' ע"ו שלידד לומר דל"ש להחשיב מלות שריפת חמץ למלאכה כיון שאין המלוה אלא לבעליו לא מסתבר ליחשב למלאכה לזה ולא לזה עי"ש. ולא זכיתי להבין דהא בכה"ג מלינו בכמה דוכתי דמחשבתו של זה מחשיבתו לגבי הך ולא לאינך וכמש"ל מהך דכל המלניע דבר שאין מלניעין אינו חייב אלא המלניע ושאר כל אדם פטורין. הרי דלגבי בעליו מקרי הולאה בהכי ע"י מחשבתו ולא לגבי שאר ב"א. ומכש"כ דבמלות התורה י"ל דמחשיבתו לזה שהמלוה עליו. ויעוי' בחולין (ד' ק"ב ע"ב) א"ר את"ל מחשבת אוכלין שמה מחשבה חישב לאכלה אבר אבר ואכלה כולה חייב א"ל אביי ומי איכא מידי דאי אכל ליה אחר לא מיחייב ואכיל ליה האי ומיחייב א"ל זה לפי מחשבתו וזה לפי מחשבתו וכה"ג טובא בש"ס:

ה) **ובזה** אמרתי ע"ד פלפול דבהכי יתפרש מאי דאיתא במנחות (ד' מ"ה ע"ב) נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים א"ר יוחנן פרשה זו אלי' עתיד לדורשה. רבינא אמר סד"א הואיל ואישתרי מליקה גבייהו לישתרי נמי בנבילה קמ"ל. ונראה לי לפרש פלוגתייהו עפ"מ שמבואר לי דר' יוחנן ס"ל בהך סברא דאחשבה וכרב יהודא וכמש"ל. והוא מהך דבילה (שם) ואף ר' יוחנן סבר מתוך שהותרה וכו' דתני תנא קמיה דר' יוחנן המבשל גיד הנשה ביו"ט וכו' לוקה חמש וכו' א"ל ר' יוחנן פוק תני לברא הבערה ובשול אינה משנה ואת"ל משנה ב"ש היא דלא ס"ל מתוך וכו' דאי ב"ה ה"נ מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא ללורך וע"ז כ' בתוס' דמחשב לורך קלת במה דמחשיבו בדעתו לאכלו. הרי דס"ל לר"י בהך סברא דאחשבה:

ובשבת (ד' ק"ו ע"א) תני ר' אבוהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר. א"ל ר' יוחנן פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואת"ל משנה חובל בלריך לכלבו וכו' והאנן תנן כל המקלקלין פטורין וכו' מתני' ר' יהודא ברייתא ר"ש. ומ"ט דר"ש יליף מהבערת בת כהן וכו' ור' יהודא מתקן הוא אלל פתילה. והנה עפ"י שיטת רש"י שם דהך פלוגתא דמקלקל בחבורה תלי במלאכה שאל"ל עי"ש, כתבו התוס' דלפירושו ל"ל דר' יוחנן ס"ל כר' יהודא ור' אבוהו כר"ש. ואין נראה כדפרישית לעיל וכו'. והיינו ממה שהקשו על פי' הר"ש שכתב כן בהדיא דר"י ס"ל כרי"ה א"כ מ"ט א"ל פוק תני לברא ואטו משום דס"ל כרי"ה מאן דסבר כר"ש משתיק ליה עי"ש ולענ"ד י"ל דאין הכרח דרש"י יסבור כסברת הר"ש ואדרבה י"ל דגם לשי' רש"י ס"ל לר' יוחנן כר"ש וכשי' התוס' בזה. מפני שע"פ גרסת הרי"ף בשבת פ"ב (ד' ל') דמוקי לה הך מתני' דר' יוסי פוטר בכולן כר"ש דר' יוחנן הכי מתרץ לה. ועי' בכ"מ פ"א מהל' שבת דהביא ראי'

מזה

מזה דהלכה כר"ש מדר' יוחנן ס"ל הכי. (וכן מצאתי בירושלמי בשבת שם דאיתא בהדיא כגרסת הרי"ף עי"ש) ע"כ י"ל דרש"י נמי הכי ס"ל. ואפ"ה א"ל פוק תני לברא משום דס"ל דלר"ש נמי מקלקל בחבורה פטור (והא דקאמר את"ל משנה בחובל וצריך לאפרו זהו כונתו דהך ברייתא ע"כ אתיא כר' יהודא ובחובל וצריך לאפרו אבל לדידיה ס"ל כר"ש) ואי תקשה דא"כ קרא לאסור בבת כהן למ"ל. ואין לומר דמתרץ לה לר"ש וכמש"ש דמתקן הוא אצל הפתילה. דזה אינו דמ"מ במה יפרנס הך מתני' דכלל גדול (ד' ע"ג) דקחשיב להבערה לאב מלאכה והא לא אתיא כר"ש דכיון דכל הבערה מקלקל הוא בגוף העצים וכמ"ש רש"י בסוגיא שם. ואי לאסור הבערת בת כהן אין זה כ"א מתולדה דבישול כיון דעיקריה משום בישול פתילה והרי תני ליה מבשל דהוי בכלל האופה דחדא היא וכדאיתא שם. ולכן י"ל דר' יוחנן ס"ל הך סברא דאחשבה המצוה כחשיבות לעצמותה. ואזיל לשיטתו בהך דבילה הנ"ל. ומש"ה לדידיה אליבא דר"ש בפשיטות ניחא דאף דהבערה פטור משום דמקלקל הוא אפ"ה אילטריך קרא בהבערת בת כהן לאסור משום דחשיב מלאכה מפאת מצות שריפתה וה"ז אחשביה למלאכה (ועי' נוב"י שם) ומשו"ז בכל מיני הבערות של מצוה כביעור חמץ ושריפת קדשים יחויב משום הבערה (אף דל"ש טעמא דבישול פתילה) ומש"ה אתי שפיר מתני' דכלל גדול אף לר' יוחנן ואליבא דר"ש דמשכח"ל בכל הבערות של מצוה. ודו"ק כי קצרתי:

ומעתה כיון דר' יוחנן ס"ל דאחשבה. משו"ה אמר במנחות שם פרשה זו אליהו עתיד לדורשה.

דהנה התוס' במנחות שם הקשו במאי דמשני רבינא סד"א הואיל ואישתרי מליקה גבייהו וכו' והא שא"ה דמצותו בכך וכדמשני בכה"ג לעיל שם (ד' מ"ג) סד"א הואיל ואישתרי כלאים גבייהו קמ"ל כי אישתרי בשעת עבודה וכו' וא"כ הו"ל מצותו בהכי. והחת"ס בחיו"ד סי' ס"ט תירץ קושיתם ע"פ דברי הר"ן בפ' גיד הנשה דדבר שאינו מתכוין באיסוה"נ שרי אף בפסיק רישא ורא"תו מכלאים דמוכרי כסות מוכרין כדרכן אף דהוי פ"ר (ובס"ד במער' ב' נפלפל בזה) ומש"ה הך דכלאים בשעת עבודה לא חשיב אישתרי לגבייהו כיון דהו"ל דשא"מ בפ"ר וליכא איסור כלל משא"כ במליקה זהו תכ"ד (והטעם דבמליקה דהוי מידי דאכילה חייב לכ"ע וכדקימ"ל המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה. ועוד דהרי מתכוני לאכל הקדשים. ואין לומר מצלה"כ דבהנאת הגוף ל"א מצלה"כ וכמ"ש הר"ן בנדרים (ד' ט"ו) גבי קונם תשמישך ואכמ"ל) אמנם אם נימא בסברא דאחשבה אזי המצוה מחשיבתה להך לבישה דליחשב הנאה. דהרי הם מתכוני בלבישתן לשם מצות לבישת בגדי כהונה ולחשבה להנאה. ורבינא דקאמר סד"א הואיל ואישתרי מליקה ס"ל כרבא דל"א סברא דאחשביה ומש"ה שאני מליקה דהוי הנאה חשובה ואסור אף בדשא"מ וכנ"ל משא"כ לבישת כלאים לא מיחשב הותרה דבשעת עבודה לא הותרה כלל דליכא שום איסור באותה שעה דנימא דהותר. אבל ר' יוחנן לשיטתיה ס"ל כר' יהודה דאמרינן אחשביה וא"כ לא יוכל לתרץ כרבינא דא"כ הדרא לדידיה קו' התוס'. ודו"ק:

ועפ"ד הפשטות י"ל דמשו"ה לא חשיב ר' יוחנן להך דאישתרי מליקה לכהנים להותרה. משום דמבואר בסוגיא דחולין (ד' ק"כ ע"א) דאי לא הוי כתיב נפש גבי חלב לרבות את השוחט לא הוי ילפינן מנבילה וחמץ ופריך וליתי חלב במה הצד ואי משום דהותר מכללו בחיה נבילה נמי אישתרי מליקה דחטאת העוף לכהנים. ודחי כהנים משלחן גבוה קזכי. הרי דמשו"ה אין למילף מזה קולא לשא"ד. וה"נ בהך דמנחות דאין למילף מדאשתרי מליקה גבייהו לשתרי נמי כל נבילה ולא אילטריך קרא להתיר. ומש"ה קאמר ר"י פרשה זו אלי' עתיד לדורשה:

ט] **ועכ"פ** היוצא מהנ"ל דרבא ודאי לא ס"ל בסברא דאחשביה מחשבתו. ואפ"ה כ' התוס' בפסחים בדברי רבא גופיה דאי הוי ס"ל מתוך הוי שרי משום דמחשב צורך קצת ע"י מצות שריפתו. ע"כ משום דאף דחשיבות גמורה ליכא ע"י המצוה מ"מ צורך קצת מקרי. וא"כ ה"נ אין ראיה מדבריהם בפסחים (ד' מ"ז) שהבאתי לעיל דאף דאיסור גיד רבילא עליה אפ"ה מקרי צורך קצת ושרי למאן דס"ל מתוך. לא משום דאין האיסור מפקיעו מעצמותו. אלא משום דצורך ק ל ת מיהו מקרי ודו"ק:

והטורי אבן בסוף מגילה באבני מילואים כתב על תירוץ התוס' הנ"ל שהן דחוקין דודאי כיון שאסור אי אפשר לחושבו לצורך קצת. ופירש הוא ז"ל דהוי צורך קצת ע"י שיכול ליהנות ממנו בשלכה"נ ואף דבפסחים (ד' כ"ד) מבואר דבב"ח אסור אף שלכה"נ זהו לאיסי בן יהודה דנפ"ל מק"ו. אבל ר' יוחנן אזיל לשיטתיה דס"ל דילפינן אזהרה בב"ח מלא תאכלנו בבב"ח הכתוב מדבר (חולין ד' קט"ו) א"כ שרי בשלכה"נ מה"ת כשאר איסורים שבתורה ומיחשב צורך בהכי דשרי מה"ת אף דמדרבנן מתסר וליכא צורך בהכי אפ"ה בכה"ג נמי אמרינן מתוך יעוש"ה. (ובעזה"י במער' ב' יבואר מזה אי בב"ח אסור שלכה"נ):

ולא זכיתי להבין והא אם בכה"ג מיחשב צורך יו"ט. א"כ מ"ט אין נדרים ונדבות קריבין ביו"ט (בבילה ד' י"ט) וטעמיה משום דלכם ולא לגבוה. ואף למ"ד קריבין הוא משום דס"ל דעיקר הקרבתן ושחיטתן הוא לצורך אכילת אדם וכמ"ש התוס' בשבת (ד' כ"ד). ועולות לכ"ע אסור כמבואר שם. והא בלא"ה ניחא דהו"ל צורך היום ע"י שיהנה מהם בשלכה"נ והא שיטת רש"י ותוס' בפסחים (ד' כ"ו) דבמעילה נמי מותר מה"ת בשלכה"נ. איברא די"ל דהטו"א אזיל לשיטתיה בזה דהעלה בשאג"א סי' ע"ו דהקדש אסור בשלכה"נ ולא כהתוס'. ולקמן במער' ב' נאריך בזה:

אבל מ"מ קשה דיחשב ע"י הנאה כזו צורך היום והא הנאה זו היה אפשר לו ליהנות אף בזולת הבשול. דמה לי אכילת גיד מבושל ע"י עירוב דבר מר וכמ"ש הרמב"ם בפ"ה מיסוה"ת. או שאכלו חי וכה"ג וכמפורש בסוגיא דפסחים (ד' כ"ד) ועוד דא"כ הו"ל לאביי בפסחי' (ד' מ"ח) לתמוה נמי אמאי חייב משום מבשל גיד למאן דאית ליה הואיל והא ראוי לו בשלכה"נ כמו שהקשה על הבערה כיון דהטו"א חשיב לו הואיל ומתוך בכה"ג. וכן קשה עוד אמאי אין שורפין קדשים ביו"ט. והא נמי ראוי להנות אח"ז ע"י אפרו ביו"ט ובאופן דלא הוי מוקצה כשראוי לצלות בו ביצה וכדאיתא בבילה (ד' ח') ובכה"ג שרי דכל הנשרפין אפרן מותר. והנאה זו באה נמי ע"י השריפה דאל"כ לא היה נהנה מאפרו. אמנם בזה י"ל לכאורה דשא"ה דרחמנא אחשביה לשריפה זו למלאכה וכפירש"י בבילה (ד' כ"ז ע"ב) וכמש"ל באות ז'. ודברי רש"י מוכרחין לשיטתיה דנפשיה בבילה (ד' י"ב) דל"ב צורך כלל לב"ה דס"ל מתוך והקשה הרא"ש שם דא"כ אמאי אין שורפין קדשים ביו"ט עי"ש ותירץ זקיני הגאון מהר"א מסלאנים ז"ל בספרו משנת דרא"ב"י לפסחים ד' ה' דרש"י לשיטתו דרחמנא אחשביה למלאכה. וי"ל ואכ"מ:

סימן ט

בענין נשים סומכות רשות

א] **התוי"ט** ברפ"י דעירובין והביא מגדולי האחרונים הקשו במ"ש הרמב"ם בפ"ד מהל' תפילין כמ"ד שבת לז"ת הוא. ובפי"ט מהל' שבת פסק דהמוצא תפילין

תפילין מכניסן זוג זוג וטפי לא. וזה אינו ע"פ הסוגיא דעירובין דמבואר שם דמאן תנא דלית ליה שלזת"ה הוא ר"ג דמשנתינו ואליביה מותר אף שנים שנים [וזהו ע"פ אוקימתא הראשונה דמוקי דפליגי בשז"ת ולזת"ה ולפירש"י קאי הכי במסקנא] והנה לפי מה שהבאתי לעיל בסי' ג' אות ד' דהריטב"א בחידושיו אינו מפרש כפירש"י דמפרש דהא דמסיק אלא מחורתא כדשנינא מעיקרא קאי לאוקימתא קמייתא. אלא שהוא ז"ל מפרש דחוזר לחד מהאוקימתות דלעיל. והיינו אף האמצעיות בכלל. לבד האחרונה שהודחה מכח הקושיא דא"כ הישן בשמיני בסוכה ילקה עי"ש. ולפי הנך אוקימתות ס"ל בין לת"ק ור"ג דשלזת"ה עי"ש וא"כ אין מהתימה אם הרמב"ם יפרש כשיטת הריטב"א. אלא דלפי"מ שהוכחתי שם אמיתת שיטת רש"י והכרח לזה ע"כ יותר נראה כי גם הרמב"ם יפרש כפירש"י. וא"כ הדק"ל:

והט"ז בסי' ל"ד כתב ליישב דהרמב"ם מוקי לפלוגתייהו דכ"ע ס"ל שלזת"ה ופליגי אי מקום יש בראש להניח ב' תפילין וכדבעי הש"ס למימר הכי בסוגיא. דפליגי בדרשב"י דאמר מקום יש בראש וכו'. וכן בס' מראה הפנים על הירושלמי רפ"י דעירובין תירץ כן (וכ"כ בשו"ת דברי יוסף סי' ס"ה) ואתמהה עליהם במה שלא הביאו שהתוי"ט בעצמו לידד לומר כן. אלא שכ' דדחוק ורחוק לומר כן לפסוק כאיקימתא דלא נאמרה בסוגיא אלא בדרך סד"א וכדקאמר לימא בדרשב"י קמפלגי וכו' ומה טעם שבק לאוקימתות שקמו הכי במסקנא ונדחק לפסוק כס"ד וכדרך תמיהה בעלמא:

ונראה לי הטעם שדחיק להש"ס לאוקמי בהכי וקאמר לימא וכו' בדרך תמיהה בלחוד. הוא משום דבגמ' שם מבואר דחיליה דרשב"י דס"ל מקום יש בראש להניח ב' תפילין הוא מדתנא דבי מנשה בין עיניך זה קדקוד ואמרי דבי ר' ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס. ומשו"ז שיער רשב"י דאותו המקום שרופס מחזיק ב' תפילין (וכמ"ש התוס' שיעורן ע"פ המדרש ב' אצבעות) והרי דרשב"י אמר זה ע"פ המכילתות. וא"כ איככה ניקום פלוגתייהו דת"ק ור"ג בדרשב"י ות"ק לא יסבור הכי והא דבר שהחוש מעיד ע"ז שמחזיק ב' תפילין. ואין לומר דלאותה אוקימתא לא הוי סבר דפליגי בדרשב"י אלא במקורו של רשב"י. והוא במאי דקאמר ר' ינאי מקום שמוחו של תינוק רופס וס"ל דאין כל המקום הזה מקום תפילין אלא חציו מלגאו או מלבר. דא"כ הו"ל להש"ס לומר דפליגי בדר' ינאי ולא בדרשב"י. ועוד דא"כ תקשה עוד יותר דהרי הרמב"ם מביא בפ"ד מתפילין שם הך מימרא דר' ינאי ור' מנשה. והרי דס"ל הכי. וא"כ בודאי דהא דקאמר לימא בדרשב"י קמפלגי הוא משום דדוחק גדול לאוקמי בהכי מטעם שביארתי:

ומזה שהבית ראיה הט"ז לתירוץ הנ"ל ממש"כ התוס' בעירובין (ד' ל"ו ע"ב) סוד"ה לא ס"ד. שכתבו בזה"ל אם לא נאמר דלית ליה דרשב"י וכו'. אין מזה ראיה לפענ"ד. ואדרבה ס"ל להתוס' דדוחק לאוקמי בהכי וכמ"ש התוי"ט. דהרי רצו לחזק בזה מ"ש מקודם ליסוד מוסד דלר"מ ע"כ ס"ל דשלזת"ה וסיימו דאל"כ אין לנו דרך אחרת לפרש במאי דשרי להלילן כ"א בשנאמר דלא ס"ל כרשב"י וזה דחוק לומר כן וע"כ צ"ל כמ"ש מקודם זהו המבואר בבירור בכונת דבריהם למעיין שם:

והמג"א בסי' ש"א ס"ק כ"ד כתב ליישב קושית התוי"ט ע"פ מ"ש בשו"ע סי' ל"ד דאין אנחנו בקיאים לכוין המקום. וא"כ אם יניחם שלא במקומן הוי משאוי. וכונתו למה שנפסק שם דאין להניח ב' זוגות דרש"י ור"ת כאחד מפני שאין אנו בקיאין בהכי. ולא זכיתי להבין איככה כ' ליישב בהכי לדברי הרמב"ם והשו"ע בסברא כזו שאין אנו בקיאין בדבר. והא מ"מ בגמ' מבואר בהדיא דמקום יש בראש להניח ב' תפילין. וכן בשו"ע סי' ל"ד פסק דיש להניחן בב"א. ועוד היום ישנם נוהגין כן (עי' לעיל סי' ג' אות י"א). ואם כי הובא בשו"ע שם דיש שאינם בקיאין בזה. אבל אטו משו"ז יש ליישב קושיא כזו בדברי הרמב"ם וטור ושו"ע שמקורן בסוגית הש"ס:

ב] **והנלע"ד** ליישב באופן נכון מאד. דהתם בעירובין בריש הסוגיא (ד' צ"ה ריש ע"ב) אמר רבא אפי' תימא ר"מ התם דרך מלבושו כחול שוינהו רבנן ופירש"י דס"ל לת"ק דשזת"ה. ובטעמיה דר"ג מסיק ג"כ רבא את"ז (דכל הענין שאח"ז מדברי רבא הוא עי"ש) דס"ל שלזת"ה ושרי שתים נמי משום דהוי תכשיט כיון דהוי מקום הנתתן בהכי וכדרשב"י. והנה שיטת רש"י בזה קשה מאד דא"כ ה"ז ממש כאוקימתא דמסיק בסוף העמוד הנ"ל. דכ"ע אית להו דרשב"י והכא בשזת"ה קמפלגי וא"כ לא הוי להש"ס לחזור עוד הפעם על דברי רבא (וכה"ג הקשה רש"י גופיה באוקימתא השנייה עי"ש בד"ה ור"ג סבר וכו' ועוד היינו פלוגתייהו דזמן ולאו זמן וכו' וא"כ תקשה כמ"כ לשיטתו הנ"ל). ועוד דא"כ ס"ל לרבא דת"ק דהתיר זוג א' הוא משום דס"ל שזת"ה ומש"ה דוקא זוג א' דמלותו בהכי וכמ"ש רש"י שם. וא"כ לית ליה לרבא הא דא"ר ספרא בשבת (ד' ס"א) דאף למ"ד שלז"ת אפ"ה ליכא חיובא ביליאתן משום דהוי דרך מלבוש עבידא. הרי דליכא איסור מה"ת אף למ"ד שלז"ת. ועוד דמ"מ פסק הרמב"ם בפי"ט משבת כר' ספרא כיון דס"ל להלכה דשלזת"ה. והו"ל לפסוק טפי כרבא כיון דלפי"ז קאי הכי במסקנא דקאמר א"מ כדשנינא מעיקרא ופירש"י דחוזר למאי דמוקי דפליגי בשזת"ה ולזת"ה. וע"כ דהרמב"ם לא יפרש כן:

וע"כ נ"ל דיותר מבואר בזה שיטת הריטב"א בחידושיו שם שפירש לדברי רבא הנ"ל לא כפירש"י. אלא דהא דאמר אפי' תימא ר"מ הכא דרך מלבושו כחול שוינהו רבנן. דהוא ס"ל נמי דשלזת"ה. והא דב' זוגות אסור לת"ק אף דאינו עובר בב"ת שלא בכונה. מ"מ לא שרי ליה כ"א בדרך מלבושו בחול וכו' ובמאי דקאמר בתר הכי בטעמיה דר"ג דסבר שלזת"ה וכי שרו רבנן לענין הללה דרך מלבושו במקום תפילין. כתב בזה"ל ואפי' יותר ממה שדרכו בחול. ופרקינן דלעולם שלזת"ה. ומיהו לא שרו ליה דרך מלבוש כ"א במאי דמלי לבים עכ"ל הריטב"א. (וכונתו ע"ד שכ' התוס' (ד' צ"ה ע"ב) בד"ה וכי שרו. ובד' (צ"ו ע"ב) ד"ה אבל באשה עי"ש) וא"כ לפי"ז ס"ל לרבא בפלוגתא דת"ק ור"ג. דכ"ע ס"ל שלזת"ה אלא דפליגי בסברות הנ"ל. וא"כ אפשר לומר דה"נ הוא שיטת הרמב"ם לפרש כן כמ"ש הריטב"א. וא"כ זהו מתאים לדברי ר' ספרא בשבת (ס"א) דלכ"ע לא הוי חיוב חטאת בזוג א'. כיון דלפי"ז גם רבא ס"ל הכי דלכ"ע אף אי שלז"ת זוג א' מותר להליל דחשיב ליה דרך מלבוש לכ"ע ול"פ כ"א לאיסור יליאה בזוג הב'. משא"כ לכל האוקימתות דמוקי בתר הכי מבואר דעיקר טעמיה דשרי לת"ק זוג א' הוא משום דמלותו בכך וזה א"ל לדעת ר' ספרא. וא"כ לפי המסקנא דקאמר אלא מחורתא כדשנינא מעיקרא חוזר לאוקימתא דרבא הלזו (ובזה קלא לא כהריטב"א דמפרש דקאי אאוקימתות האמצעיות וכמש"ל אות א') ומש"ה פסק הרמב"ם דשלזת"ה ואפ"ה פסק כת"ק דר"ג דזוג א' ותו לא ודו"ק. (שו"מ בשו"ת דברי יוסף סי' ס"ה והמלבי"ם בס' אה"ת סי' ל"א והרש"ש בהגהותיו שכ' ג"כ לפרש ע"ד זה. אבל לא ראו שכבר קדמום הריטב"א בזה. וא"כ אין מהתימה דהרמב"ם ג"כ יפרש הכי):

וכן הסמ"ג בפי"ט מהל' שבת הביא דהרשב"א והראב"ד נחלקו בהכי. וז"ל הרשב"א כ' הראב"ד ז"ל דאע"ג

דאע"ג דקימ"ל שלז"ת כר"ג לענין הלכה קימ"ל דזוג א' וטפי לא הואיל וסתם לן תנא הכי. דדלמא טעמיה הוי משום דלא שרי אלא כדרך מלבושו בחול אין וטפי לא. ואשה כלל כלל לא דהא לאו דרך מלבוש בחול הוא. ומתני' נמי דייקא דאם איתא ליתני א' האיש ואחד האשה כדקתני בברייתא. ואע"ג דסתים לן תנא כר"מ לענין אשה לא סתם לן עכ"ל הראב"ד (וזהו כשיטה הנ"ל. אלא שכ' בדרך אפשרות ומסברא דנפשיה ולא פירש שכ"ה ממש דברי רבא וכמ"ש הריטב"א) וסיים ע"ז הרשב"א ז"ל ודברי רש"י נכונים בעיני דאם איתא אמאי לא קאמר בש"ס ואב"א דכ"ע ס"ל שלז"ה מ"מ כדרך מלבושו בחול דוקא ומ"ש כדרך מקום הנחתן שרוהו רבנן. אלא ודאי משמע דלא אשכח פירוקא אחרינא אלא לומר דשזת"ה ש"מ דטעמא דמתני' ע"כ מש"ה הוא עכ"ל. אבל לדברי הריטב"א שהבאתי מיושב קושית הרשב"א מעל הראב"ד ז"ל. דבאמת איתא הכי אוקימתא בש"ס וזהו דברי רבא וקאי הכי במסקנא. (איברא דהרמב"ם בפירושו למשניות רפ"י דעירובין ביאר פלוגתייהו דת"ק ור"ג דפליגי באם שז"ת ולז"ת והבאתי לשונו לעיל סי' ב' אות ב' עי"ש. וצ"ל דפירש התם לא להלכה רק לבאר מחלוקתן בפשיטות ובקיצור טפי. ועדיין צ"ע) :

ג] **ואמנם** מה שהכריח לרש"י ורשב"א לפרש דברי רבא בביאור הפלוגתא דפליגי בשז"ת ולזת"ה אף כי הוא דחוק מטעם שכתבתי לעיל באות ב'. מ"מ נראה לי דזהו משום דמוקי התם (ד' צ"ו ע"ב) דמ"ת שז"ת ולילה זת"ה ר"מ הוא וכדמוכח ממאי דאיתא בברייתא שם א' האיש וא' האשה שרו להכניסן. וליכא למימר דהוא משום דס"ל נשים סומכות רשות דהא ר"מ לא ס"ל הכי מדקאמר ר"מ מעכבין את הנשים מלתקוע. וע"כ הא דשרי להו להציל הוא משום דהו"ל מ"ע שלהז"ג ומחוייבות נמי בהנחתן ומש"ה נמי מצילות. וא"כ ס"ל לר"מ דשבת ולילה זת"ה. ובריש הסוגיא פריך לימא מתני' דלא כר"מ וכו' ומשני אפי' תימא ר"מ וכו' הרי דדחיק הש"ס לאוקמי דת"ק דמתני' ר"מ היא וא"כ ע"כ דס"ל לת"ק דשבת זת"ה (ור"ג פליג עליה בזה או דס"ל מטעמים אחרים כאוקימתות דשם). ומש"ה ס"ל לרש"י ורשב"א דגם לדברי רבא ע"כ יתפרש הכי דת"ק ס"ל שז"ת. והבן :

והתוס' שם בד"ה לא ס"ד הקשו על מסקנת הגמ' הנ"ל בשם הרי"ט מווין דהיכי מדייק הש"ס דר"מ ס"ל נשים אינן סומכות מסתמא דר"ה דמעכבין את הנשים מלתקוע. ומתוך כך מוכרח דר"מ ס"ל דתפילין הוי מ"ע שלהז"ג ולפי"ז סתמא דברכות פ"ג דנשים פטורות מתפילין דלא כר"מ. ונימא איפכא דתפילין הוי מ"ע שהז"ג לר"מ והא דשרי ר"מ להציל אף לאשה הוא משום דס"ל כר' יוסי דנשים סומכות רשות. והויא סתמא דמעכבין דלא כר"מ ומאי אולמא האי סתמא דר"ה מסתמא דברכות. והתוס' תירצו דע"כ בלא"ה ס"ל לר"מ דשזת"ה דאל"כ לא מיתרצא מילתא דר"מ דלא שרי אלא זוג א' וטפי לא. אע"כ דס"ל שבת זת"ה וכדכתיבנא לעיל וכו' עי"ש :

ותירוצם תמוה דמ"מ אף כי דר"מ ס"ל שזת"ה מ"מ אין ראיה מזה דהו"ל מ"ע שלהז"ג דאולי ס"ל דמ"מ לילה לזת"ה. וא"כ הדר הו"ל מ"ע שהז"ג. (עי' לעיל סי' א' סוף אות ז') וא"כ הדק"ל כמו שהקשה הרי"ט מווין ז"ל. דאולי סתמא דברכות אתיא כר"מ דהוי מ"ע שהז"ג. דהא לא מצינו מי שיאמר דתלי זה בזה דאם שבת זת"ה לילה נמי זת"ה. דהא מצינו דר"ע ס"ל דשלז"ת ולילה זת"ה. כמו כן י"ל בהיפך דשבת זת"ה לר"מ ולילה לזת"ה ואף כי ילפותא דמפיק לילה דימים ולא לילות. ה"נ ממעט לשבו"ט מימים ולא כל ימים פרט לשבו"ט. זה אינו. דהא כבר ביארתי לעיל (סי' א') ע"פ הירושלמי ותלמודא דידן דגם ריה"ג לא יליף למעט שבו"ט מהך קרא דמימים בלחוד אלא דסמיך אקרא דוהיה לאות ובאות ח' שם ביארתי שכ"ה דעת התוס'. וא"כ אפשר לומר דר"מ לא ס"ל כלל להך דרשא דוהיה לאות וכו' וא"כ שכשל עוזר ונפל עזור וליכא קרא למעט שבו"ט. אבל לילות אפשר למעט מימים ולא לילות. וא"כ יש מקום לומר דר"מ ס"ל שז"ת ולילה לזת"ה. וא"כ הדרא קושית הרי"ט לדוכתא :

ואא"ז המהרש"א פקפק ג"כ על תירוצם הנ"ל דמנ"ל להוכיח מדלא שרי רק זוג א' דס"ל שזת"ה. דלמא ס"ל דשלז"ת ואפ"ה שרי זוג א' משום דדרך מלבושו בהכי וכר' ספרא (ועי' מג"א סי' ש"א ס"ק כ"ד שהביא דבריו בזה) ואח"ז תמה במה שלא מוקי באמת בש"ס הכי. ובאמת שקושיא זו הקשה הרשב"א על הראב"ד דס"ל באמת לפרש הכי. וכבר תרצתי שהריטב"א מפרש הכי שכ"ה אוקימתא דרבא וכמש"ל אות ב', ולא היה לפני אא"ז המהרש"א דברי הריטב"א ורשב"א וראב"ד הנ"ל:

ולשיטת הריטב"א א"כ באמת כן הוא כקושית הרי"ט מווין דס"ל לרבא דת"ק דהוא ר"מ כדמוקי שם ס"ל דשבו"ט לזת"ה וא"כ הו"ל מ"ע שהז"ג ונשים פטורות וכסתמא דברכות פ"ג ואתיא כר"מ. וע"כ ברייתא דעירובין שם דשרי להציל לנשים בתפילין הוא דס"ל דנשים סומכות רשות. וע"כ הך סתמא דר"ה דמעכבין אתיא דלא כר"מ וממש כסברת הרי"ט בקושיתו כן ס"ל לרבא וכ"פ הרמב"ם להלכה. וה"נ ס"ל לר' ספרא וכמש"ל :

ומעתה אתי נמי שפיר ליישב מה שהקשו התוס' בעירובין שם בהא דפריך הגמ' דברכות שם על הא דתנן נשים פטורות מתפילין ופריך פשיטא. והקשו דמאי פשיטא כיון דר"מ ס"ל דנשים חייבות בתפילין לפי המבואר בסוגיא דעירובין ותירוצם דחוק עי"ש ולפמש"כ ניחא דהך סוגיא דברכות אתיא כרבא ור' ספרא ולדידהו ר"מ נמי ס"ל דהוי מ"ע שהז"ג דשבו"ט לזת"ה ומש"ה פריך פשיטא :

ד] **אבל** סוגית הש"ס דעירובין (צ"ו ע"ב) דמוכיח דר"מ ס"ל דתפילין הו"ל מ"ע שלהז"ג וסתמא דר"ה אתיא כותיה ע"כ דלא אתיא כרבא וכר' ספרא דלדידהו ביארתי לעיל דזה אינו לפי"ד הריטב"א. אלא דמצינו עוד סוגיא בענין זה והוא בשבת (ד' ס"ב) א"ר יוסף נשים עם בפני עצמן הן ומש"ה אם יצאו בטבעת שיש עליה חותם חייבות דכל מידי דחזי לאיש לא חזי לאשה. איתיביה אביי המוצא תפילין מכניסן וכו' אחד האיש ואחד האשה ואי אמרת נשים עם בפני עצמן הן והא מ"ע שהז"ג הוא ופטורות ומשני רב יוסף קסבר רבי מאיר לילה ושבת זת"ה. הרי חזינן מזה דר' יוסף פירש בהדיא דר"מ ס"ל דשזת"ה וכן לילה זת"ה וא"כ הסוגיא דעירובין הנ"ל אתיא אליביה אבל אביי דאותביה ס"ל דר"מ סבר דשלזת"ה וכרבא ור' ספרא וע"כ הא דנשים מצילות הוא משום דהוי מלבוש לגבי אנשים ול"א עם בפני עצמן הן. ודו"ק בכ"ז כי הוא נכון:

ה] **ומהשתא** אתי שפיר קושיא עצומה שהק' המהרש"א בקדושין (ד' ל"ה ע"ב) דמאי דפריך בגמ' הניחא למ"ד שלזת"ה אבל למ"ד שזת"ה והו"ל מ"ע שלהז"ג מא"ל. ופירש"י דא"כ לילף מתפילין לכל התורה כולה דמ"ע שלהז"ג נשים פטורות. ותמה ע"ז אא"ז המהרש"א דמאן שמעת ליה שז"ת ר"מ היא בעירובין שם ואיהו ס"ל דבאמת חייבות בתפילין מדס"ל אחד האיש ואחד האשה וכדמדייק בסוגי' שם. וכן הריטב"א בחידושיו לקדושין כ' בהדיא דלר"מ נשים פטורות מתפילין והקשה עליו הפנ"י דנעלם ממנו סוגיא ערוכה הנ"ל. ואני מצאתי שכן השיג ע"ז המהרי"ט בחידושיו לקדושין. וכן תמהו בהקדמת שו"ת רעק"א. ושארי הגאון בעל שערי ירושלמי ד"ו ועוד אחרונים. אבל לפי הנ"ל ניחא וח"ו לא נעלם מרש"י וריטב"א סוגיא ערוכה הנ"ל

אלא

אלא דסוגיא הסיא אזלא אליבא דר' יוסף דוקא ולדידיה ס"ל לר"מ דמ"ע שהז"ג הוא ומשו"ה מתיר אשה להכניס דנשים חייבות בתפילין. אבל אביי ורבא ור' ספרא ס"ל דהך דר"מ דאחד האשה וכו' לא משום דחייבות בתפילין אלא משום דנשים סומכות רשות. או משום דל"א נשים עם בפ"ע הן. ואי"כ דלר"מ פטורות מתפילין וכסתמא דפ"ג דברכות. וא"כ לפי"ז אין הכרח עוד מסוגיא דהתם דלמ"ד דתפילין הוי מ"ע שלהז"ג נשים חייבות. וספיר פריך דא"כ נלמד דאף בכל המ"ע שלהז"ג נשים פטורות משום דבקדושין שם אליבא דרבא אתיא וכדקאמר אמר רבא פפונאי ידעי וכו' הוקשה כל התורה לתפילין וכו' הניחא למ"ד וכו' וא"כ לשיטת רבא אתי ספיר (ועי' שו"ת משכנות יעקב סי' ל"ז):

ומעתה כיון דסוגיא דקדושין הנ"ל אתיא אליבא דרבא וכמש"ל ולדידיה ביארתי לעיל די"ל דס"ל לר"מ נשים סומכות רשות והך סתמא דר"ה דמעכבין את הנשים מלתקוע אתיא דלא כר"מ. מיושב בפשיטות מה שהרבה לתמוה הגאון בעל בית יצחק בסי' י"א (אות ב') דמאי פריך (שם) וניתי מת"ת פירוש שיהיו נשים פטורות ממ"ע שלהז"ג והקשו התוס' דמ"מ לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן. והקשה בס' הנ"ל דלשיטת רש"י דס"ל דנשים אסורות משום דמחזי כמוסיפות א"כ אדרבה כשנפטרם הרי זה חומרא במה שהן אסורות. אבל לפי דרכי מיושב שפיר. דכבר הבאתי לעיל בסי' ג' דעיקר דברי רש"י אינם. אלא למ"ד נשים אינם סומכות רשות כמבואר בעירובין ד' צ"ו ע"א. וא"כ כיון דסוגית הש"ס דקדושין אתיא למ"ד נשים סומכות רשות ממילא אף אם פטורות אפ"ה מותרות וליכא חומרא. ועי' לקמן סי' י"ב ייסבתי קושיתו בע"א. וכן מיושב עפי"ז מה שקשה לי בהא דברכות (ד' כ' ע"ב) אר"א נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. ופריך והא מ"ע שהז"ג היא וכו' אמר אביי מדרבנן א"ל רבא וכו' ועוד דכל מ"ע שהז"ג נחייבינהו מדרבנן. ולשיטת רש"י הנ"ל א"כ עדיפא הו"ל לפריך דהאי אדרבה אסורות להחמיר ולמה הקילו בקידוש היום להתיר להן שיתמרו מש"כ בכל המצות שפטורות אסורות נמי לפירש"י. אבל לפי הנ"ל ניחא דרבא ס"ל כר' יוסי דנשים ס"ר. דמשו"ה מוקי לסתמא דברכות אליביה ולא סתמא דר"ה דמעכבין ותקשה מאי אולמא האי סתמא מהאי סתמא וכעין קושית הרי"ט מווין הנ"ל וע"כ משום דרבא ס"ל דנס"ר ולפי"ז מותרות בודאי אף לפירש"י:

ועפי"ז ניחא קו' הפנ"י בקדושין (ד' ל"ה) דהאיך אפשר דלר"מ דס"ל שז"ת נשים חייבות בתפילין כמבואר בעירובין. והא הגמ' בקדושין שם מקיש תפילין לת"ת. אבל לפי הנ"ל ניחא. דהא הך דברי הש"ס דעירובין אינו לכ"ע כ"א לר' יוסף בלחוד ולדידיה י"ל דהא"נ דלא ס"ל הך היקשא וסוגיא דקדושין אזלא לאביי ורבא ור' ספרא וכמש"ל. ויעו"ש דשקלי וטרי ברים הסוגיא ואח"ז נמי אמר רבא פפונאי ידעי וכו' וכו"ז אליבא דאביי ורבא דאינהו ודאי ס"ל הך היקשא. ואתי נמי שפיר מאי דמסני בקדושין במסקנת הסוגיא. משום דהו"ל מצה ושמחה והקהל ג' כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין. והקשה רעק"א בסי' קס"ט דאמאי לא חשיב נמי לקידוש היום [ולכאורה י"ל דמאי נפ"מ אי ד' כתובין הוי אי ג' כתובין מ"מ בלא"ה לכ"ע אין מלמדין. אבל יש להאליס קושיתו עפי"מ דקשה קצת במאי דחשיב למצה בין ג' כתובים הבאים כאחד. דהא עיקר הטעם במאי דפליגי ר"מ ור"י אי ב' כתובים הבכ"א מלמדין א"ל. לא איתפרים לי כ"כ בשום דוכתא במאי פליגי (והמקור לזה הוא בסנהדרין (ד' ס"ז) וכפירש"י שם ועי' תוס' יומא (ד' ס"ע"א) וס' הכריתות בלשון למודים שע"א. וכ"ל דפליגי בסברת פלוגתא דר"י ור"ל בגיטין (ד' מ"ז ע"ב) דר"י ס"ל קנין פירות כקנין הגוף דמי ור"ל ס"ל דלאו כקנין הגוף. ואיתיביה ר"י לר"ל ולביתך מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו וקורא (פי' וא"כ ילפינן מזה לשא"ד דק"פ כקנין הגוף דמי) א"ל שא"ה דכתיב ולביתך (פי' והתם הוא דגלי קרא ולא בשא"ד) והרי דהיכי דכתיב כתוב אחד י"ל דהוי ילפותא לשא"ד או די"ל היכי דגלי גלי. וכה"ג איכא טובא בש"ס. אבל אי כתיב ב' כתובין בזה י"ל דר"מ ס"ל כר"י וא"כ יש למילף חד מחבריה א"ו משום דלא ילפינן כאן לשא"ד. ור' יהודה ס"ל כר"ל דבחד י"ל דגלי קרא לגופיה ולא לשא"ד ואיצטריך כתוב הב' ג"כ לגופיה כיון דלא ילפינן חד מחבריה. אבל לא אתי לאורויי דלא נילף מינייהו לשא"ד אלא כי כתיבי ג' כתובים ובא הכתוב השלישי דלא איצטריך דילפינן ליה מתרוייהו וע"כ דאתי לאורויי דלא ילפינן מינייהו לשא"ד. כנלע"ד. ומעתה היכי חשיב למצה בג' כתובים. והא איצטריך ליה לגופיה ולא הוי ילפינן ליה מהקהל ושמחה דנשים חייבות. משום דהתוס' במגילה (ד' ד') כ' דאי לא כתיב האי היקשא לחייב נשים במצה הו"א למילף ט"ו ט"ו מחג הסוכות וא"כ ליכא מיניה. גילוי דלא ילפינן מיניה לשא"ד. אלא די"ל דיליף בחד גז דהו"ל מצה וחד מהנך והוי שמעינן לאידך מינייהו וכה"ג כתבו התוס' בקדושין (ד' ג"ח) עי"ש. וא"כ לפי"ז קו' הרעק"א חזקה דיותר הו"ל למינקט לקידוש היום דהוי בזה ככל ג' כתובים הבכ"א מכל לד. והבן]. אבל לפמש"ל דהך סוגיא אליבא דאביי אתיא ולשיטתיה אתי דס"ל בברכות (שם) דנשים בקידוש היום אינן אלא מדרבנן. והרעק"א שם נדחק קצת משום דקאי ע"פ שיטת התוס' ישנים בביאור דברי הש"ס דהתם וכמ"ש בניו הגאונים בהקדמה יעוש"ה ועי"ז סובב הולך כל קוטב דבריו. אבל לפי שיטת רש"י אתי בפשיטות טפי. ודו"ק היטב:

י) **ומעתה** מיושב נמי קושית אא"ז המהרש"א בהך דקדושין (ד' ל"ו) גבי הא דתני איסי אף בל יקרחו נשים פטורות. מ"ט וכו' אביי אמר היינו טעמא דאיסי דיליף קרחה קרחה מבני אהרן וכו' רבא אמר היינו טעמא דאיסי דיליף בין עיניכם מתפילין מה להלן נשים פטורות אף כאן נשים פטורות ופריך ואביי מ"ט לא אמר כרבא וכו' והקשה המהרש"א דמאי קושיא וכיון דאביי ס"ל כר"מ דמחייב נשים בתפילין כמבואר בסוגיא דפ"י דעירובין ונשאר בתימה. אבל לפי שיטתינו ניחא בפשיטות דהא הך סוגיא דעירובין אליבא דרב יוסף אזלא. אבל אביי ורבא פליגי עליה וס"ל דלכ"ע נשים פטורות מתפילין וכמ"ש לעיל משיטת רש"י בקדושין (ד' ל"ה). ומש"ה שפיר פריך והא אביי נמי ס"ל כרבא דלכ"ע נשים פטורות מתפילין. וא"כ מ"ט לא מפרש הכי בטעמא דאיסי וכו'. וז"ב:

ועפי"ז הנ"ל מיושב נמי מה שיש לתמוה במה דאיתא בגיטין (ד' מ' ע"א) אריב"ל עבד שהניח תפילין בפני רבו יצא לחירות. מיתיבי לוה הימנו רבו או שהניח תפילין בפני רבו וכו' הרי זה לא יצא לחירות אמר רבה ב"ר שילא כשרבו הניח לו תפילין פי' ובכה"ג דוקא קאמר ריב"ל דיצא לחירות. והנה בטעמיה דריב"ל. פירש"י משום דאין דרך עבד להניח תפילין דמ"ע שהז"ג היא דלילה לאו זמן תפילין הוא עכ"ל. ומעתה קשה טובא דמאי פריך אריב"ל מהך ברייתא. וכי תנאי שקלית מעלמא והא בסוגיא דעירובין דפ"י מבואר בהדיא דר"מ ור"י ס"ל דתפילין הוי מ"ע שאהז"ג ומש"ה נשים נמי חייבות וא"כ ה"ה לעבדים ומש"ה ס"ל לתנא דברייתא דלא יצא לחירות משום דס"ל כר"מ ור"י. ואין לומר דא"כ פשיטא ומאי קמ"ל. ע"ז י"ל דהו"א דמ"מ אין דרך עבדות בהכי להניח בפני האדון וה"ז דרך חירות וכסברא זו מובא בב"י ובשו"ע באו"ח סי' (כ"ז) לענין תלמיד בפני רבו שאסור

אסור לו לגלות תפיליו מהאי טעמא. ואפ"ה קמ"ל דע"פ אומדנא כזו לא יצא לחירות. וא"כ הו"ל למימר תנאי היא:

ועוד דבזה היינו מרויחים מה שנתקשו בתוס' כתובות (ד' נ"ו) במאי דאיתא התם אריב"ל כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת לו מנעל אמר רבא לא אמרן אלא במקום שאין מכירין וכו' א"ר אשי ובמקום שאין מכירים אותו נמי לא אמרן אלא דלא מנח תפילין אבל מנח תפילין לית לן בה פי' משום שאין דרך עבדים להניח תפילין. והקשו בתוס' דהא לפי המסקנא בגיטין שם מבואר דלא יצא לחירות בהכי משום דשרי להו להניח תפילין ותירצו דאף דשרי להו ואם הניח לא יצא לחירות מ"מ אין דרכן להניח בכל שעה. עכ"ד. והוא דחוק. אבל אם היינו אומרים דהך מימרא דריב"ל דגיטין הוא משום דס"ל דאסור לעבדים להניח תפילין משום דס"ל דתפילין הוי מ"ע שהז"ג וכמ"ד נשים אינן סומכות רשות. או אפי' למ"ד רשות אפ"ה כיון דחובה ליכא שוב לא ינהגו בזה כמו נשים בזה"ז דאינן מניחות. אף דהתוס' פסקו דנשים סומכות רשות (בעירובין שם) משום דתפילין צריכים גוף נקי ע"כ מי שפטור ממצוה זו נוח לו שלא יחמיר על עצמו מלבד דמצינו מיכל בת שאול שהיתה מנחת תפילין עי' בתוס' שם. וא"כ י"ל דה"ה עבדים לאותו מ"ד אינם מניחין תפילין כלל ואם הניח בפני רבו ה"ז יוצא לחירות. וא"כ ריב"ל דכתובות שם וכדמפרש ר' אשי אליביה אזיל לשיטתיה ומש"ה אם מנח תפילין לית לן בה. והיה ניחא בפשיטות. אי לא משום תירוצא דרבה ב"ר שילא דמוקי לה להך דריב"ל דס"ל נמי דשרי לעבד להניח תפילין אלא דדוקא אם רבו הניח לו יצא לחירות. וא"כ הא גופא טעמא בעי מה דוחקיה לאוקמיה בכה"ג. והוא תמוה מאד. אבל ע"פ דרכי הנ"ל ניחא היטב דכיון דהך סוגיא דעירובין יחידאה היא ורב יוסף קאמר לה אבל סוגיא דעלמא אזלא אליבא דאביי ורבא ור' ספרא דלדידהו כ"ע ס"ל דתפילין הוי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות וה"ה לעבדים וכדתנן סתמא בברכות פ"ג נשים ועבדים וכו' פטורין מן התפילין. וא"כ אזלא הך סוגיא אליבייהו ומה גם דע"פ המבואר להמעיין בכתובות שם ס"ל לרבא להך דריב"ל ולדידיה ע"כ צ"ל כדמוקי רבה ב"ר שילא וניחא הכל ודו"ק:

אמנם בירושלמי רפ"י דעירובין קמדייק דר"ג היה מחייב נשים בתפילין מהא דטבי עבדו היה מניח תפילין ולא מיחו בו חכמים והוא עבד והיא אשה פי' דשוו להדדי לענין מצות עי"ש. והרי דס"ל דלא כתלמודא דידן דמוקי דאף דעבד פטור אפ"ה כשמניח לא יצא לחירות דאין להרב למחות בידו וכמ"ש התוס'. ודוקא כשרבו הניח לו אז יצא לחירות. ולהירושלמי ס"ל דאם פטורים צריך למחות בידם וע"כ מדלא מיחו ס"ל דחייבים ובכה"ג ודאי כשרבו הניח עליו נמי לא יצא לחירות דהא האדון מצוה קעביד כיון דהעבד מחויב בתפילין. ואולי פליגי בזה הש"ס דילן ס"ל בסוגיא זו כמ"ד נשים סומכות רשות. וא"כ ס"ה בעבדים. והירושלמי ס"ל כמ"ד נשים אינן סומכות ומש"ה ס"ל דצריך למחות בידם. וזהו דלא כמש"ל ודו"ק:

ז) **והנה** ר' יהודה ודאי ס"ל דנשים אינן סומכות רשות וכדדייק לה בעירובין (ד' צ"ו ע"ב) מדתניא בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל סומכות וסתם ספרא ר"י. והקשה הרי"ט אלגזי בפ"ד מהל' בכורות סי' כ' מהא דתניא במנחות (ד' צ"ג) וסמך ידו ולא יד עבדו ולא יד אשתו וא"כ הא נמי הך סתם ספרא ר"י היא וא"כ ליתני בדנפשה דאסורה משום דאינן רשות לר"י ולא מצי למהוי שליח. והנה לפמש"ל דאף לשי' רש"י אין כאן אלא משום איסור דרבנן דמיחזי כמוסיף ומכש"כ לשיטת התוס' דאינן אלא כמחזי כעבודה בקדשים (עי' בסי' שאח"ז) אבל מה"ת חשיבא איתא בדנפשה ומצי למהוי שליח אי לאו דמיעטה קרא. ובעיקר דבריו שם נפלפל בס"ד במאמר ב':

אלא דקשה לי במאי דס"ל לר' יהודה בפסחים (ד' צ"א ע"ב) דנשים בשני רשות ועושין אותה טפילה (ור"ש דממעט אף טפילה לא משום דיליף לה שם מקרא למעטה לגמרי והיינו משום דאי לאו קרא היו מותרות דלשיטתיה אזיל דס"ל בעירובין (שם) ובחגיגה (ד' ט"ז) דנשים ס"ר. וכן י"ל אליבא דר' יוסי שם. אבל ר' יהודה לית ליה קרא למעט ומש"ה ס"ל רשות יעוש"ה) וקשה תפ"ל דהא אסורות מיהו משום דפטורות כיון דאיהו ס"ל נשים אינן ס"ר. והא ניחא לשי' התוס' דלא אסרי בכל המצות זולת באיזה מצות פרטיות (וכמ"ש בסי' ג') כסמיכה ותפילין דאית בהו גררא דאיסורא, והכא ליתא לאיסורא כלל דהא הקרבן נשחט בשביל אחרים. ואם רשאות הן ממילא ליכא משום אכילה שלא למנויו. אבל לפירש"י דאסור בכל המצות משום מיחזי כמוסיף א"כ מ"ש הכא דשרי. אמנם י"ל ע"פ מה שחידש לן הגאון קדושת יו"ט בסי' צ"ד דבמידי שדרכו בלא"ה לעשותו אף בלא המצוה אין בזה משום ב"ת בזמנו דלא בעי כונה דהרי עושה כן לצרכו יעו"ש. וא"כ ה"נ כאן דבעשיית הפסח ליכא איסורא כ"א באכילה שוב צ"ש מחזי כמוסיף ולכ"ע שרי להו להחמיר בכה"ג. וז"ב:

והרב הגאון ר' אלי' דוד שליט"א האב"ד דפעה"ק תירץ לי קו' הנ"ל. ע"פ מ"ש התוס' במגילה (ד' ד') דלמ"ל היקשא דאכילת מצה בנשים חובה מכל שישנו בבל תאכל חמץ וכו' ותפ"ל משום דאף הן היו באותו הנס. ותירץ הר"ר יוסף איש ירושלים דסד"א דנילף ג"ש ט"ו ט"ו מחג הסוכות דפטירי עי"ש. והנה ג"ש זו צ"ש כ"א באכילת מצה אבל בפסח י"ל דמיחייבי משום טעמא דאף הן היו באותו הנס. ור' יהודה ס"ל בסנהדרין (ד' כ"א) מרבה הוא לו ובלבד שלא יהיו מסירות לבו והיינו דדריש טעמיה דקרא היכי שמפורש הטעם. וה"נ כתיב בפסח הטעם אשר פסח על בתי בנ"י וגו'. א"כ יש לחייב נשים בפסח. אלא דכתיב מיעוטא חטאו ישא האיש ההוא ולא האשה כדדריש שם. אבל למעוטי מרשות דליכא מיעוטא אית לן להתיר משום האי טעמא דאף הן היו באותו הנס. ודפח"ח. (ואם כי שדעת התוס' בפסחים (ד' ק"ח ע"ב) דמה"ט לא מיחייבי אלא מדרבנן יעו"ש. מ"מ הכא לשי' ר"י דדריש טעמיה דקרא ודאי די"ל דהוי מה"ת. ועוד דבלא"ה הקו' אינה אלא לענין דרבנן שתיתסר לשי' רש"י הנ"ל) אבל אם לדון יש תשובה דא"כ מ"ט דר' יהודה דנשים בראשון חובה ודריש ליה מקרא דמכסת נפשות ואפי' נשים ותפ"ל משום טעמא דקרא. דעיקריה בפסח ראשון מישתעי. ועוד דע"כ הא דדריש ר"י טעמא דקרא היכי שמפורש הטעם (מאח"כ בלא"ה לא דריש כמבואר בב"מ ד' קט"ו) הוא מיתורא דאל"כ למ"ל לפרש הטעם. אמנם כאן י"ל דאתי לענין אחר דליעכב ביה כונה אף למ"ד מאל"כ וכמ"ש הב"ח באו"ח ברים סי' תרכ"ה וכמ"ש כתר"ה. ואם כי די"ל דאינו אלא לכתחילה. וכמ"ש הפרמ"ג שם. אבל בעניותי מצאתי בהדיא בשו"ת שמש לדקה בסי' כ"ט שכתב סברא זו אף לענין דיעבד נמי עי"ש לענין חליצה דמעכב ביה כונה כמפורש ביבמות (ד' ק"ו) משום דמפורש ביה וענתה ואמרה. וה"נ כתיב ואמרתם זבח פסח וגו' אשר פסח על בתי בנ"י דליעכב ביה כונה. ובזה אתי שפיר מה שיש להקשות במאי דאמר ר"ג בפסחים (ד' קט"ז) כל שלא אמר ג' דברים הללו לא יצא יד"ח. וקשה דהא מבואר בסוגיא דעירובין (ד' צ"ו) דר"ג ס"ל מצות אצ"כ (ולדברי הר"ן שם שכ' דלאו דוקא הוא ניחא) אבל לפי הנ"ל ניחא טפי דשא"ה דגלי ביה קרא. וא"כ היוצא מזה דליכא למשמע מזה לענין רשות כיון דאינו מיותר. אלא ע"כ י"ל כמו שכתבתי לעיל:

עוד הקשה למאי דס"ל לר' יהודה ביומא (ד' י') דלשכת פרהדרין היה בה מזוזה משום גזירה שמא יאמר

כה"ג חבוש בבית האסורין. והא כיון דפטור א"כ אסור כמי לשיטתיה דל"ל רשות. (ומכש"כ שתקשה לפמש"ל (בסי' ג' אות י"ג) דבאנשים דפטירי לכ"ע אסורין יעו"ש) והשבתי דכאן ל"ש בל תוסיף שזהו טעמיה דר"י דל"ל גש"ר. עפימ"ש הרמב"ן שהבאתיו בסי' ג' אות ה' דבתקנת חכמים ל"ש ב"ת ואדרבה מלוין אנו ע"ז מלא תסור. וה"נ משום גזירה וסייג הוא. ומכש"כ לפמש"ש דב"ת אינן אלא מדרבנן לפירש"י א"כ ניחא בפשיטות דהם אמרו והם אמרו. (ושו"מ בחת"ס או"ח סי' קס"ז שהקשה כן ונשאר בצ"ע ולענ"ד י"ל כמש"כ) :

עוד הקשה במאי דאמר ר' יהודא העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא א"ל ריב"ז לא כי אלא כהן שאינו שוקל חוטא (שקלים פ"א) והא כיון שפטורים הרי הם אסורים ומ"ט אינו חוטא לר"י. והשבתי דאולי י"ל דר"י העיד בשם בן בוכרי אבל איהו ס"ל כריב"ז דחייבים כמי נוזה יתנו כמפורש שם. ושוב עיינתי בירושלמי שם ומשמע שם דר"י ס"ל כבן בוכרי דז"ל ר' טבי בשם ר"ה. כך משיבין חכמים לר"י. חטאת יחיד מתה ואין חטאת ציבור מתה מנחת יחיד קריבה כליל ואין מנחת ציבור קריבה כליל. (וא"כ ה"ז של יחיד ואין דינו כשל ציבור) וקשיא (פי' דהירושלמי מקשה על תשובה זו) משיבין לאדם דבר שאינו מודה בו שאין חטאת ציבור מתה ר' יהודא אומר תמות (פי' וא"כ לשיטתיה ניחא) יעו"ש. הרי דס"ל לפשיטות דר"י ס"ל כבן בוכרי. דאל"כ תקשה מ"מ לבן בוכרי והא שאני בין חטאת ציבור לשל יחיד דאיהו ודאי ס"ל כרבנן דר"י דחטאת ציבור מתה. דלא שמעינן כ"א לר"י דחולק ע"ז. אבל מ"מ אינו הכרח כ"כ די"ל דמ"מ תמה הירושלמי במאי דהשיבו חכמים לר' יהודא והא ר"י יאמר דבן בוכרי ס"ל כותיה דחטאת ציבור אינה מתה ובאמת בתלמודא דידן פריך קושית חכמים דשם לבן בוכרי גופיה וכדאיתא במנחות (ד' כ"א) ולבן בוכרי כיון דלכתחילה לא מיחייב וכו' כי מייתי כמי חוטא הוא וכו' ומשני דמסר לה לציבור משמע דלר"י לא קשה דס"ל כריב"ז:

אמנם אם נאמר כמו שלידדתי לעיל דר"י ס"ל כבן בוכרי ומש"ה משיבין לו חכמים לו לגופיה דס"ל הכי דא"כ הו"ל מנחת יחיד משום שקלי כהנים דפתיכי בהו. והא כבר פקשו בזה ותיבטל שקלי הכהנים ברוב שקלי הישראלים ואי משום דמטבע לא בטיל משום דחשיב. וכדעת התוס' במעילה (ד' כ"א ע"ב) הא כבר תמה המל"מ בפ"ז מהל' מעילה דאינו אלא מדרבנן דכל דברים החשובין כדבר שבמנין וכיו"ב דלא בטילי ל"ה אלא מדרבנן. אבל לפי הנ"ל ניחא דר' יהודא לשיטתיה אזיל דס"ל בזבחים (ד' ע"ז) מין במינו לא בטיל מה"ת כדיליף מדם הפר ומדם השעיר וה"נ לא בטיל מטבע במטבע מה"ע. ושפיר הקשה דהוי מנחת יחיד. ומשני דמסר לה לציבור וכדאיתא בש"ס דילן במנחות (שם). ובזה עי' תוס' יומא (ד' ל"ה) ומל"מ הל' כלי המקדש פ"ח ה"ז וקצוה"ח סי' (רל"ה) ואבני מילואים סי' (כ"ח) ואכמ"ל בזה. ועי' סוגיא דבילה (ד' ל"ח) הרי שנתערב לו קב חטין בט' קבין של חבירו יאכל הלס וחדי ואכמ"ל :

ואעיר למש"כ באות ה' דאביי לשיטתו דס"ל נשים בק"ה דרבנן וצ"ל דאף שהתוס' בקדושין (שם) בד"ה משום. כ' דבאמת קהביב לה אביי אליבא דר' יהודא עי"ש . אמנם זה דחוק וכמ"ש בהגהות מהר"י פיק ז"ל. ובאמת לשיטת אביי מעיקרא לק"מ דס"ל דאף לר' יהודא ס"ל דתפילין הו"ל מל"ע שהז"ג עי' הידושי רעק"א ליו"ד ס' א' והבין. וקצרתי :

סימן י

בענין הנ"ל ובירור איסור זר לדוכן

א] **הנה** ידוע דברי התוס' בשבת (קי"ח) בהא דאמר רבי יוסי מימי לא עברתי על דברי חבירי יודע אני בעצמי שאיני כהן ואלו אמרו לי עלה לדוכן הייתי עולה. וכתבו ע"ז לא ידע ר"י מאי איסור יש בדבר אם לא משום ברכה לבטלה. ותמהו ע"ז דמפורש בכתובות (ד' כ"ד) דעובר בעשה ופירש"י דכה תברכו ולא זרים. והמג"א סי' קכ"ח סק"א תירץ דגמ' דשבת ר' יוסי אמרה ואיהו לשיטתיה דס"ל נשים סומכות רשות וה"נ דבר אל אהרן לחיוב וזרים רשות. ובכתובות אתיא למ"ד נשים אינן סומכות וע"כ איכא איסור עשה דלאו הבא מכלל עשה עשה. והשעה"מ בפי"ט מהל' שבת הקשה ע"ז דהא התוס' כתבו בעירובין דאף למ"ד נשים אינן סומכות הוא רק במקום שיש איזה נדנוד איסור כסמיכה דמחזי כעבודה בקדשים וכה"ג בתפילין ועלייה לרגל. אבל בזר לדוכן מאי איסורא איכא וא"כ לכ"ע מותרין להתמיר :

ולענ"ד לק"מ. חדא דגם בזה איכא קצת נדנוד איסור שמא יבואו להעלותו ליוחסין. ואם כי דאם ליכא איסור לזר לישא כפיו ממילא אין מעלין ליוחסין ובכתובות (שם) לא מבעי רק משום דס"ל דאיכא איסור עשה. מ"מ יש לחוש שמא יבואו לידי טעות ויש בזה גררא דאיסורא. והרי גם בסמיכה ליכא איסור גמור בנשים משום עבודה בקדשים דהא סמכי באקפויי ידייהו לכ"ע וכדאיתא בחגיגה (ד' ט"ז) אלא דמ"מ כיון דמחזי כסמיכה גמורה חששו ואסרו להן מלהחמיר. וה"נ איכא קצת נדנוד איסור וכמ"ש :

וגם לפי מש"ל (בסי' ג') דלסברת רש"י דמחזי כמוסיף באנשים גם התוס' מודי דעברי משום דעיקר טעמיה דר' יוסי דקאמר בחגיגה (שם) דעשו נחת רוח לנשים (עי"ש בתוס'). וא"כ אין התחלה לקושיתו דבזר לדוכן גם התוס' מודי דאסורים להחמיר. ושפיר לדקו דברי המג"א :

איברא דמ"מ מאי דקאמר בכתובות (שם) דהוי איסור עשה לא משמע הכי דהא אף לר' יהודא ליכא איסורא כ"א משום מחזי כמוסיף ולא בל תוסיף גמור וכמש"ל (בסי' ג'). וי"ל קצת דכיון דעיקריה הוא משום דכתיב כה תברכו ולא זרים או בני אהרן ולא זרים. וכיון דמיפטרי הרי הן אסורין מדרבנן וכמ"ש וכיון דמסתעף מלד פטור זה דעשה קרי ליה איסור עשה :

ב] **אי** נמי י"ל דיש בזה איסור לאו גמור אם מכוין לשם מצוה דב"ת שלא בזמנו בעי כונה (וקרי ליה איסור עשה מפני שמסתעף מפטורא דעשה הנ"ל וכמ"ש) וכבר כתבו התוס' בעירובין דגבי נשים הפטורות מסוכה מיחשב שלא בזמנו לגבייהו והבאתי דבריהם לעיל סי' ג' אות א'. וה"נ גבי זרים לדוכן :

אבל אי אפשר לומר כן דאטו משו"ז יש להעלות ליוחסין במה שראוהו נושא כפיו. ואולי לא כיון למצוה ולא עבר בב"ת כלל. וכמו דר' יוסי היה עולה לדוכן ובודאי דלא מיכוין לש"מ כדי שלא יעבור בב"ת. ועוד דכבר כ' בשלטי הגבורים בפ"ד דר"ה והב"י והרא"ם ומהרש"א שהבאתי דבריהם (לעיל סי' ג' אות י"ב) דליכא בזה בל תוסיף משום דלא נאמר בל תוסיף על הגופות אלא על המצות. וע"כ צ"ל כמש"ל דכונת המג"א דעברי באיסור עשה מדרבנן וזהו פירושו בכתובות שם :

וע"ב צ"ל כן דאל"כ תקשה להמג"א דס"ל דזה תליא בפלוגתא דר' יהודא ור' יוסי דנשים אין סומכות רשות. א"כ כמ"כ בכל המצות דנאמר בני ישראל ולא בנות ישראל ונאמר דקאי בעשה. וזה לא אישתמיט מאן דאמר הכי דהרי רש"י בעירובין לא כתב דהוי איסור עשה לר' יהודא אלא דמחזי כמוסיפות. ומ"ש הך דכה תברכו ולא זרים. ומכש"כ למ"ש המג"א דדרים דבר אל בני אהרן ולא בנות אהרן וה"ז ממש כהך דסמיכה. אלא ודאי דכונת המג"א

סמג"א דלר"י ליכא כ"א איסור דרבנן המסתעף מלד העשה דכה תברכו וכמש"ל:

והשעה"מ הקשה עוד עליו דכיון דלר' יוסי ליכא איסור בנ"כ לזר וא"כ מאי פשיט הש"ס בכתובות מהא דתניא ר' יוסי אומר גדולה חזקה וכו' והא לשיטת ר' יוסי לא אבעי מעיקרא כלל. אלא ודאי דאף לר' יוסי איכא איסור בזר לדוכן עי"ש. אמנם לא ביאר דמאי שנא באמת הך אזהרה דכה תברכו הנ"ל מבני ישראל ולא בנות ישראל דס"ל לר' יוסי דהוי רשות. וי"ל דשא"ה דכיון דכבר איכא מיעוטא ברים אזהרת מלוה זו כדכתיב דבר אל בני אהרן ולא זרים וה"ז פטורים. ולמ"ל עוד מיעוטא דכה תברכו ולא זרים כפירש"י שם וע"כ דמפיק להו נמי לאיסורא:

ג) **ובשו"ת** עונג יו"ט השיג ג"כ על המג"א כקושית השעה"מ הנ"ל. ואח"ז כ' עוד וז"ל ועוד ק"ל דהא בהא דאמר ר' יהודא בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל פירש"י משום בל תוסיף והתוס' ס"ל משום מחזי כעבודה בקדשים. דא"כ לפי' רש"י לר' יהודה לאו נמי איכא בזר לדוכן. ובל תוסיף לאו הוא מדפריך היסן בשמיני בסוכה ילקה. ואי כפי' התוס' א"כ ליכא איסור אף לר' יהודא. (כוונתו דליכא גררא דעבירה) וגם בל תוסיף ליכא לדידהו בזר דהו"ל שלא בזמנו וליכא בל תוסיף ע"כ תו"ד. והנה מה שהקשה דלפירש"י לאו נמי איכא וס"ל דאיכא ב"ת גמור לרש"י וזה אינו וכמש"ל (בסי' ג') אשתמיטתי' לדברי השלטי הגבורים והב"י והרא"ס ומהרש"א דל"ש ב"ת בזה. וכונת רש"י דאינו אלא דמחזי כמוסיפות. וכמו שבארתי בארוכה (שם) ומה שהכריח דבל תוסיף לאו גמור הוא ממאי דפריך מהיסן בשמיני ילקה. לא ידעתי כונתו אי דהוי לאו גמור ע"ז א"ל ראיה דמקרא מלא דיבר הכתוב. ואי דלוקין ע"ז (אף דאין נפקותא לענינו בזה) א"כ ליכא ראיה ע"ז די"ל דהך ילקה פירושו מכת מרדות וכמש"ל (שם אות ז'). ואפ"ה הו"ל לאו מה"ת וא"כ מ"מ לא חשיב בנשיא"כ איסור לאו (ונפקותא איכא בין איסור לאו או עשה כמש"ל בסי' ד' אות ה') וא"כ תמיהתו בלא"ה היה יכול להקשות. אבל באמת לק"מ וכמש"ל באות ב'. ועוד דמה שהקשה דלפי' התוס' ליכא איסור אף לר' יהודא כבר הקש' כן השעה"מ וכמש"ל באות א' ויישבתי בעניי מה שנלע"ד:

ד) **ואחרי** שהחליט מפאת קושיותיו הנ"ל דלא כהמג"א כתב וז"ל לכן נ"ל ודאי דהא דקאמר הש"ס נשיא"כ איסור עשה לכ"ע בין לר"י ובין לר' יוסי ואף דבסמיכה לא דרשי תרווייהו קרא דבני ישראל לאיסורא (כונתו דמה"ת ליכא איסור מלד עלם הא מיעוטא כ"א משום ב"ת מה"ת לסברתו או ב"ת דרבנן לפמש"ל) התם שאני דאיכא למדרש קרא למעט נשים מחובה בסמיכה אי לאו קרא הו"א דמיחייבי כמו אנשים וכו' אבל הכא בנ"כ מחובה ל"ל למעטיה דאיך ס"ד דליחייבי ישראלים לברך דמי יסיה המברך והמתברך וכו'. ואף דבסוטה (ד' ל"ח) קאמר ביהכ"נ שכולה כהנים מברכים. למי מברכין לעם שבשדות. מ"מ גבי ישראלים אין סברא לברך עם שבשדות. דבשלמא בכהנים אפ"ל משום שאלו היו עם שבשדות בביהכ"נ היו מתברכים לכן דאניסי מברכין אותן. אבל בישראלים אי הוי אמרינן דמברכים היכי נימא השתא דהחיוב על אותן שבביהכ"נ לברכם הא החיוב עליהם בעצמם לברך כמו על אותן שבביהכ"נ. וא"כ ל"ל קרא למעטינהו מחיובא וע"כ דאתו לאיסורא לזרים עכת"ד. ובעניותי אחרי כל אריכות זה לא זכיתי להבין החילוק בזה. דמ"מ אף דאם הי' החיוב על העם שבשדות לברך מ"מ כיון דאניסי ואינם יכולים לברך דעי"ז יתברכו מואברכה מברכיך וכחולין (ד' מ"ט) וא"כ כשאניסי יתברכו מאותן שבביהכ"נ. ואטו באמת אם העם שבשדות הם כהנים אינם מתברכים אתמהה. וכמ"כ יכולים הישראלים שבביהכ"נ לברך אותן שבשדות כמו ביהכ"נ שכולה כהנים. וקצת ראיה לזה מר"ה (ד' ל"ה) אר"ש חסידא לא פטר ר"ג אלא עם שבשדות. הרי אף דאם היו בביהכ"נ לא היו יוצאין בתפילת הש"ן והיו חייבים ג"כ להוליא (ע"י שלוחם) את העם שבשדות. אפ"ה כשהם בעצמם בשדות יוצאין בשל שליח ליבור. ועוד מלבד כ"ז הא יכולים לברך קצתן לקצתן כמו ביהכ"נ שכולה כהנים ויש עשרה לבד המברכים דאמרינן התם (שם) דמקצתן מברכין ושאר עונין. וה"נ בישראלים אפשר לומר כן. ושם דחה זה וז"ל היינו משום דעונין דמי למברכין והוי כמו שמברכין לעם שבשדות הישראלים וכו'. ולפי הנ"ל הא נמי ליתא דה"נ בישראלים אפ"ל הכי. ועוד דגוף סברתו דהעונין הוי כמברכין ל"ע דאע"פ דאמרינן כן בכל דוכתא שומע כעונה. (ברכות כ"א) אבל בנשיא"כ אי אפשר לומר כן דהא דרשו בסוטה שם או אינו אלא בלחש ת"ל אמור להם כאדם שאומר לחבירו. וא"כ ל"ש בזה שומע כעונה דמ"מ בלחש הוא ודו"ק. (ועי' במ"ש בהגהות בסוף ספרי זה בס"ד). אבל באמת בכדי נתלבט בזה דודאי שאני הך דרשא דכה תברכו משום דשינה ביה הכתוב לעכב דזרים כלל לא וכמש"ל באות ב':

וכתב עוד שם ואתי שפיר בזה מה דקשה לפי' רש"י דסובר דלר' יהודא איכא ב"ת א"כ אמאי אמר דאיסור עשה הוא והא לאו נמי איכא (כבר פקפקתי ע"ז לעיל אות ג') אבל הדבר הנכון דכיון שביארנו דע"כ הך דרשא דאהרן ובניו לאסור ישראלים קאתי ממילא ליכא בל תוסיף כמו שמניח תפילין בלילה עובר בעשה ולא בב"ת דכיון דמייחד קרא לאיסוריה בעשה דימים ימימה (כונתו בודאי לר"א במנחות ל"ו) נפ"ל מאיסור ב"ת וקם בעשה. ודוקא בשבוי"ט אמרינן בעירובין דאיכא ב"ת והיינו לר"ע דוקא דדריס מוציא לאות וכו' דליכא קרא לאסור רק דפטור וכו' וה"נ בנ"כ דליכא ב"ת כיון דאית ביה איסור מלד עלמו ועי"ש בסי' א':

והמבואר בדבריו דס"ל דדוקא לר"ע ליכא איסורא לשבוי"ט אבל לריה"ג איסורא נמי איכא וזהו כשיטת השאג"א שהבאתי בסי' א'. וא"כ לפי דעתו א"כ האיך כ' דהך סוגיא דעירובין אתיא לר"ע. והרי אחרי כל אוקימתות הנ"ל קאמר מאן תנא שלז"ת ריה"ג היא. הרי דאף לריה"ג אתי שפיר טעמיה דת"ק דשתים שתים לא דעבר בב"ת. אולם לפי שיטתי בעניי שביארתי לעיל בסי' א' דגם לריה"ג ליכא איסורא מה"ת בהנחתו א"כ יש מקום לקיים דבריו ולא אילטריך ליה לדחוקי דאתיא הך סוגיא כר"ע דוקא אלא דכ"ע היא:

אבל עיקר סברתו אינה מובנת דאטו בשביל שיש בו איסור בפ"ע ל"ש ע"ז איסור ב"ת והא בל תגרע ודאי דיש בו איסור בפ"ע אם מבטל איזה מלוה לגמרי וכמ"ש בסי' ג' אות ה'. ומזה יש לדון לענין בל תוסיף דהוי אף בכה"ג. ועוד דלפי המבואר בסוכה (ד' ל"א) דלמ"ד לריך אגד עובר בבל תוסיף אם אגד בו מין חמישי. ובכה"ג מבואר בסנהדרין (ד' פ"ח) דהוא מוסיף וגורע ופוסל לעיקר המלוה א"כ היכי עבר על ב"ת והא קם ליה בלא"ה באיסור ביטול עשה כיון שלא ילא בהכי. ויש לדחות דהא יכול ללאת באחר וא"כ בשעה שמוסיף לא עבר אעשה דנטילת לולב ומשו"ה עבר בב"ת. אבל מ"מ יש להו"ר מבל תגרע וכמש"ל ודו"ק (ול"ר שכן הקשה באמת השאג"א בסי' מ"ב במאי דפליגי ר"י ור"א במנחות שם אי הוי המנ"ח תפילין בלילה בלאו או עשה ותפ"ל משום בל תוסיף עי"ש):

עוד נ"ל להביא ראיה דאף כשיש איסור בפ"ע שייך בל תוסיף מחגיגה (ד' ח' ע"ב) אמר עולא הפרים עשר בהמות לחגיגתו. הקריב חמש ביו"ט ראשון חוזר ומקריב ביו"ט ב' ר' יוחנן אמר כיון שפסק שוב אינו מקריב ולא פליגי וכו' ושיטת רש"י שם דהטעם בזה שעובר בב"ת דרחמנא אמר

אמר וחגותם אותו חג יומא ותו לא (ושיטת התוס' בשם ר"ח דהוא משום דיחוי דיו"ט ב' שלא במקום מצוה ונפ"מ בחוה"מ דלרש"י אסור ולהתוס' שרי. ובדעת הרמב"ם נחלקו מפרשיו דהכ"מ כתב בפ"ב ה"ז מהל' חגיגה דדעתו כהתוס' והלח"מ ביאר דס"ל כרש"י) והרי דמקריב קרבן שלא במקום מצוה דמצות חגיגה אינו אלא ביום א' דחג. והרי זה מביא חולין לעזרה וביו"ט השני מחלל יו"ט (אף לשי' רש"י אלא דס"ל דבחוה"מ נמי אסור) וא"כ אית בהו משום כמה איסורי בפני עצמם ואפ"ה עבר בבל תוסיף:

ו) **עוד** כתב וז"ל ומש"כ התוס' דלא ידע ר"י מאי איסור יש בדבר וכו' ל"ק מידי דדעת ר"י דאף דאסור וכו' מ"מ היינו במכוין לשם מצוה אבל הכא ר' יוסי לא היה מכוין ולא עבר וכדאמרינן גבי תפילין בלילה דאם לשומרן מותר. וכן בג"כ (ר"ה כ"ח ע"ב) דשלא בזמנו בעי כוונה וה"נ מקרי שלא בזמנו וכו' וזה פשוט עכ"ל. ולפענ"ד דבריו אלו צריכין תלמוד. דיש לומר דדוקא לאו דבל תוסיף דעיקרו משום מחשבתו דהרי הוא כאפקירותא בעיקר הגדול שאין תורתנו עתידה להשתנות לעולם. וזה ל"ש כ"א בכונה עי' לעיל (סי' ג') מש"ש. אבל באיסור ל"ת או עשה דעלמא דעל מעשיו הקפידה תורה ועובר אף בלא כונה זולת דהוי שוגג או אנוס. אבל במזיד כשאוכל חלב ומחשב לשם שומן ודאי עבר. וכן כתב הרמ"ע מפאנו בהדיא וז"ל וכי תימא הא אסיק רבא דשלא בזמנו בעי כונה שא"ה דאמר רחמנא ושמרת לעבור עליהם מ"מ עכ"ל וזהו כסברתי דכיון דאיכא אזהרה מיוחדת ל"ש ביה כונה (ועי"ש אות ג'). ומה שהביא ראיה מהא דתפילין דלשומרן מותר. לא זכיתי להבין דהא לא משום דמותר הוא אלא משום דלהציל מבזיון שרי דמיירי בלא מישתמרי מכלבי וכבר מבורר הדבר בסי' ד' אות ח' קחנו משם. ולשיטת הרמב"ם מבואר שם דשרי דוקא כשהן מונחין כבר עליו דאינו חייב לחולצן דבכה"ג ליכא איסורא מה"ת עיש"ה. וראיתו הב' מר"ה (ד' כ"ח) דמיירי בכהן המוסיף ברכה ד'. שא"ה דהוי לאו דב"ת וביה שייך כונה ולא באיסור זה לדוכן לסברתו דס"ל דאיכא בזה איסור מלד עצמו:

ז) **וסיים** בסו"ד וז"ל ודע שיש לה"ר לשיטת רש"י דהיכי דנשים פטירי אסורות משום ב"ת מדאמרינן בחגיגה (ד' ד') זכורך להוציא את הטומטם. ופריך אילטריך קרא למעוטי ספיקא ופירשו התוס' דקושית הגמ' הוא דממילא הוי פטרינן ליה דכיון דהוי ספק אשה אינו יכול ליכנס לעזרה ולהביא קרבן דהוי חולין בעזרה. וקשה לשיטת התוס' דליכא ב"ת באשה משום דהוי שלא בזמנו. הא ודאי אילטריך קרא למעטיה דאל"כ הו"א כיון דמסופק הוא אינו יכול לבוא בעזרה כלל כיון דאינו יכול להביא עולת ראיה דשמא איש הוא ועובר בל"ת דלא יראה פני ריקם. וקמ"ל קרא דפטור מטעם ודאי ולא מספק וא"כ יכול לבוא בעזרה ולא יעבור כלל. דהרי הוא בי"ט ככל אדם בשאר ימות השנה. אבל לשי' רש"י פריך שפיר למאי אילטריך קרא וכו' דממילא הוי ידעינן שפטור מחמת שאינו יכול להביא קרבן. ואפי' ליכנס לעזרה לא היה אפשר. ואף גם אחרי שכבר מיעט הכתוב מ"מ אסור הוא ליכנס דהוי כאשה ועבר בבל תוסיף. עי"ש. והקדימו בזה הטו"א בחגיגה שם סוד"ה ועוד ק"ל וכו' ונשאר בל"ע. ובאמת דלפמ"ש לעיל בסי' ג' דדעת רש"י נמי אינו אלא דעובר בב"ת מדרבנן והבאתי שם (אות י"ב) שכן פירש השאג"א עצמו בסי' ק"ה. וא"כ אף לשיטת רש"י הדק"ל דאי לאו קרא הוי אסור ליכנס לעזרה משום ספיקא דאורייתא דלאו דלא יראה פני ריקם. ועתה כשמיעט קרא הו"ל כאשה ואינו אסור מה"ת. אמנם כ"ז תקשה לשיטת הפר"ח בסי' ק"י ומהרי"ט דס"ל דשיטת רש"י מה"ת ספיקות לחומרא. א"כ בלאו קרא הו"ל ספיקא דל"ת ולחומרא מה"ת ותקשה קושיא הנ"ל. אבל כבר הוכיח השב שמעתתא ש"א פרק ה' דאין כן דעת רש"י וס"ל כשיטת הרמב"ם דמה"ת להקל ורק מדרבנן לחומרא. וא"כ לק"מ דלענין ביאה בעזרה בלא קרבן בין כך וכך שרי מה"ת ומדרבנן גם אחרי שמיעט קרא דפטור מטעם ודאי אפ"ה אסור דמחזי כמוסיף (ואף דרש"י בחגיגה שם מבואר דס"ל דמספק לא הוי מיחייב בקרבן ראיה. אין ראי' די"ל דספק מל"ע שאני וכמ"ש האחרונים שהבאתי בסוס"י ז') וא"כ עיקר קרא אתי רק לפוטרו מקרבן ראיה ושפיר פריך למ"ל קרא דלענין זה ממילא הוי פטרינן ליה אי משום דהו"ל ספק מל"ע לפירש"י שם. או דהוי ספק ל"ת דחולין בעזרה לשי' התוס':

אבל לשיטת התוס' דס"ל דספק מה"ת לחומרא. וראיה לזה מהך דבריהם הנ"ל. דס"ל דספק מל"ע מה"ת להחמיר מדנדו מפירש"י ז"ל וכמש"ל (שם). ואי ספק ל"ת דחולין בעזרה הוי להקל מה"ת אלא שכונתם דמ"מ שוא"ת עדיף. מ"מ הו"ל לדחות הך ספק מל"ע להך ספק ל"ת כיון דליכא איסורא. אבל אם נאמר דס"ל דמה"ת לחומרא וכהרשב"א. א"כ ל"ש שידחה ספק מ"ע לספק ל"ת מטעם שביארתי לעיל (סי' ג' אות ו') בראיות ברורות קחנו משם. והש"ש (שם) נמי הוכיח שדעת התוס' דמה"ת לחומרא. וא"כ הדק"ל דאי לאו מיעוטא הו"ל ספק ל"ת דלא יראה פני ריקם והו"ל מה"ת לחומרא ואסור ליכנס לעזרה ביאה ריקנית. אבל אחרי שמיעט פטור כודאי אשה ומותר מה"ת ומאי פריך אילטריך קרא למעוטי ספיקא:

אבל אחרי עיוני בעניותי נ"ל דכיון דאי לאו קרא הו"ל ספק ולא היה יכול להביא קרבן ראיה משום ספק א"כ ממילא ליכא עליה ל"ת דלא יראה פני ריקם כיון דאיסור מה"ת רבילא עליה ושוב לא חל עליו כלל חיובא דקרבן אף מספק דהא אסור מה"ת. והרי הוא אנוס ופטריה רחמנא. וממילא מותר ליכנס לעזרה אף בלא מיעוטא ושפיר פריך אילטריך קרא וכו'. דהא הרמב"ם ס"ל בהל' חגיגה פ"א דאם נכנס לעזרה ולא הביא קרבן אינו לוקה דהוי לאו שאין בו מעשה. וטעמו דלא חשיב ביאתו לעזרה מעשה. ביאר השאג"א סי' ל"ב משום דהא אין האיסור על ביאתו אלא כשבא הרי הוא בקו"ע (באזהרת ל"ת) והביא קרבן ראיה ואם עבר ולא הביא ה"ז בלא מעשה עי"ש. וא"כ ה"נ יכול לבוא לעזרה. ואח"כ הא אינו יכול להקריב הקרבן דהא מעוכב הוא מדין התורה שאסרה ספיקא לשי' התוס' דספק אסור מה"ת (דלשיטתם אנן קיימין השתא) וה"ז מיפטר ממילא. ודוק:

ח) **ובענין** התוס' דשבת שהתחלנו בסי' זה אעיר במ"ש הגוב"י מהד"ת סי' ו' ובית אפרים סי' ו' והפלאה בכתובות שם דעיקר האיסור במה שעובר בעשה שעל הישראל להתברך וכדעת החרדים פ"ד. אבל בשו"ת חת"ם או"ח סי' קס"ז הקשה לחמיו הגאון רעק"א בדברי תוס' ר"ה (ד' ט"ז) ותירץ לו דכונת התוס' הוא ע"פ רוב הפוסקים דאין המל"ע מוטל על הישראלים להתברך עי"ש. ואכמ"ל בזה:

סימן יא

אם נשים מותרות להחמיר באיזה מצות עשה שאהז"ג דמפטרי מינה למ"ד נשים סומכות לאו רשות, ובירור בדין נשים בת"ת.

א) **ובדבר** הקושיא שהבאתי לעיל (סי' ט' אות ה') בשם סבית ילחק להגאבד"ק לבוב סי' י"א לשי' רש"י דנשים המחמירות הרי הן עוברות בב"ת א"כ מאי הקשו התוס' בקדושין (ד' ל"ד) במאי דפריך ונילף מת"ת לפטור נשים במ"ע שהז"ג והא לקולא ולחומרא מקשינן. והא אדרבה אי פטירי הרי הן אסורות וזה גופא חומרא. ותירצתי (שם) ע"פ דרכי יע"ש. אמנם מלבד זה אין התחלה לקושיתו לדברי התוס' בשיטת רש"י במקום שהתוס' בעצמם נחלקו על

שיטת

שיטת רש"י וס"ל דאף לר' יהודה לא אסירי כ"א מדרבנן בקלת מלות כסמיכה ותפילין דאית בהו גריעא דאיסורא אבל בכל המלות יכולות להחמיר (וכמש"ל בסי' הקודם) וא"כ לשיטתייהו הקשו שפיר. ועוד דאף לשיטת רש"י לק"מ דהא לא כתב זה בעירובין (ד' צ"ו) אלא למ"ד נשים אינן ס"ר אבל לר"ש ור' יוסי מודה דמותרות וא"כ כיון דסתמא דסוגיא דקדושין דיליף ממורא לחייב נשים במ"ע שהז"ג ופריך וניליף מת"ת וע"ז הקשו דודאי לר"ש ולר' יוסי הו"ל קולא ואית לן למיקם לחומרא. ומלבד זה כבר הוכחתי לעיל (שם) דהך סוגיא אזלא למ"ד נשים ס"ר. ועוד דהא כבר הוכחתי לעיל בסי' ג' (אות י"ב) דגם לרש"י אינו אלא מדרבנן אבל מה"ת מותר לכ"ע אף לר' יהודה ושפיר פריך דמ"מ מה"ת ניליף מת"ת דפטירי:

ב) **ושם** רצה בתומר קו' הנ"ל לחדש כלל חדש דאף לשי' רש"י דלמ"ד נשים אין ס"ר אסורות משום ב"ת זהו רק במז"ע שהז"ג. אבל אי פטירי מאיזה מלות עשה שלהז"ג לכ"ע הוי רשות ומותרות להחמיר וראיה ממלות פו"ר דמותרות אף דפטורות. ומש"ה ניחא דבקדושין פריך וניתו מת"ה לפוטרן במ"ע שלהז"ג וע"ז שפיר הקשו דלחומרא מקשינן כיון דליכא איסור כלל אי פטירי בכה"ג. ועפי"ז ייטב לפירש"י בקדושין (ד' ל"ה) דס"ל דאף למ"ד תפילין הוי מ"ע שלהז"ג אפ"ה נשים פטורות והקשה המהרש"א ע"ז דאינה כסוגית הש"ס דעירובין (שם) דמבואר דלר"מ באמת מיחייבי בתפילין ומכריח הש"ס מדמכניסות במואות תפילין בשבת וכדתניא שם (כיון דלר"מ ל"ל נשים ס"ר) אבל להנ"ל ניחא דאף אי פטירי מותרות להכניס כיון דרשאות להחמיר ולהתחייב במלוה כאנשים אבל לעולם פטירי לכ"ע ואף דגבי שופר ס"ל לר"מ דלאו רשות הן מסתמא דמעכבין את הנשים מלתקוע מ"מ תפילין שאני ומטעם הנ"ל. וסוגיא דעירובין דמדייק בהדיא דלר"מ ס"ל דתפילין הו"ל מ"ע שלהז"ג תירץ ע"ד הפלפול מטעם דהו"ל חידוש ואין לך אלא בחידושו יעו"ש ותמלא נחת. אבל אין זה אלא לחידודא. אבל אם לדון יש תשובה לקו' המהרש"א הנ"ל עפמ"ש בעניי לעיל בסי' ט' בביאור אמיתי בס"ד. ומה שה"ר ממלות פו"ר. תמה אני ע"ז וכי דנין אפשר משאי אפשר. אמנם י"ל דכיון דקאי למ"ד נשים אס"ר ור' יהודה ס"ל הכי ואיהו לשיטתיה דס"ל דנין אפשר משאי אפשר ביבמות (ד' מ"ו) דמהני טבילה בלא מילה ויליף מאמהות יעו"ש. ומכש"כ דבמלות פו"ר קימ"ל ככ"ה דדנין אפשר משאי אפשר ולפי מברייתו של עולם דזכר ונקבה בעינן וכיבמות (ד' ס"א):

אבל לפימש"ל דשי' רש"י דאסורות רק מדרבנן א"כ י"ל דבהא אי אפשר לחכמים לאסור כיון דמפורש בתורה להיתר וכמ"ש הט"ז ביו"ד סי' קט"ז. ואף להחולקים עליו מ"מ במקום מלוה מודי. וכמ"ש בזה במער' ב'. וה"ז ע"ד שכ' התוס' בב"ב (ד' ס' ע"ב) במאי דאמר ריב"א מיום שחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור שלא לישא נשים והק' בתוס' והא כתיב פו"ר ותי' דעל אותם שכבר קיימו פו"ר קאמר עי"ש. ומכש"כ להסוברים דגם אשה במלות פו"ר במקלא והוא בעשה דשבת יצרה וכמ"ש התוס' בב"ב (ד' י"ג) ד"ה שאני. ועי' שו"ת מהרד"ך בית י"ז דגם באשה איכא מ"ע מה"ת ומש"ה נמי אין שבועה חלה עליה לבטלה. ובשו"ת רשב"א סי' תר"ב ס"ל דפטורה לגמרי. והר"ן ר"פ האיש מקדש גבי מלוה בו יותר מבשלוחו ביאר דאיכא מלוה גם בדידה מה שעל ידה מקיים הוא המלוה יעו"ש ולפי"ז י"ל דשבועה חלה לבטלה וי"ל ואכ"מ:

ג) **ונ"ל** עפמ"ש דגם במל"ע שאהז"ג דפטורות נשים ממנה נמי תליא בפלוגתא דר"י ור"ש אי נש"ר או לא. והוא בסוטה (ד' כ':) במתני' דפליגי אי נשים מותרות בת"ת. דבן עזאי ס"ל דחייב אדם ללמוד בתו תורה שאם תשתה תדע שזכות תולה לה. ור' אליעזר אומר כל המלמד את בתו תורה כמלמדה תפלות. והנה זה מבואר דס"ל לתרוייהו דמה"ת פטורות וכדאיתא בקדושין (ד' ל"ד) אלא פליגי אי חייבות מיהו מדרבנן דבן עזאי ס"ל דחייבות מטעם הנ"ל. ור"א סבר דפטירי לגמרי ואסורות נמי משום דהוי כתפלות. והרמב"ם בהל' ת"ת פ"א הי"ג כתב אמרו חכמים כל המלמד בתו תורה כמלמדה תפלות בד"א בתורה שבע"פ אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה ואם למדה אינה כמלמדה תפלות עכ"ל ומבואר דס"ל כר"א. ומה שחילק בין תושב"כ לבע"פ הוא כדעת האגור המובא בב"י סי' מ"ז דפסק דמש"ה יכולות נשים לברך בה"ת דמותרות בתושב"כ עי"ש. אבל הרמב"ם דס"ל דגם תושב"כ לכתחילה לא לא ביאר הטעם בזה דהא כיון דתפלות ל"ש בזה א"כ לכתחילה אמאי לא והא עיקר האיסור לר"א הוא משום תפלות וכיון דל"ש בתושב"כ אמאי אסור:

והט"ז ביו"ד סי' רמ"ו סק"ד עמד בזה ביתר שאת דכיון דעיקר המקור לזה שבתו"כ מותר הוא מדמלינו בפרשת המלך שנא' הקהל את העם האנשים והנשים (וכונתו למ"ש בחגיגה ד' ג' נשים באין לשמוע) וא"כ אף לכתחילה שרי. וכ' ע"ז וכ"ל דהתם דרש המלך כ"א פשוטי הדברים וזה באמת מותר אף לכתחילה כמו שהמנהג בכל יום (כונתו בשמיעת קה"ת או באמירת פרשיות דקרבנות עי' בא"ח סי' מ"ו) משא"כ בלימוד פירוש דברי תורה דרך התחכמות והבנה אסור לכתחילה וזהו נשים לשמוע שלא ישימו לב רק בפשוטי הדברים לשמוע אותן. אבל לא בחלק הלימוד עכ"ל. אבל א"כ תקשה בהיפך בטעם האגור דס"ל דיכולות לברך בה"ת משו"ז ואי ס"ל כהרמב"ם דדרך לימוד אסור ודאי דאין צריך לברך בה"ת על אמירת פסוקים שלא בדרך לימוד וכדס"ל להאגור גופיה המובא בשו"ע סי' מ"ו סעי' ט' בשם י"א. וע"כ דס"ל דאף דרך לימוד שרי להו לכתחילה ולא כהרמב"ם א"כ להט"ז ל"ע מאי טעמיה בזה. ועוד דגם דבריו הנ"ל צריך להבין דלפי הנראה דס"ל דמקור חילוקו של הרמב"ם בין תושב"כ לבע"פ הוא ממלות הקהל. וכדדריש ראב"ע בחגיגה (שם) והא בהדיא ביארו התוס' בסוטה (ד' כ"א ע"ב) דבן עזאי פליג על ראב"ע וכמש"ש בשם הירושלמי וכ"כ בחגיגה שם. ואי כסברא הנ"ל א"כ מנ"ל לבן עזאי והא התם לא באו שנשים כ"א לשמוע הדברים בלי הבנת פירושם לדברי הט"ז. ובן עזאי מיירי ע"כ שיבינו פירושם דהא מפרש כדי שתדע שהזכות תולה. אלא ע"כ כמו שפירשו התוס' שם במאי דקאמר הנשים באו לשמוע דהיינו כדי שידעו לקיים המלוה (ואין זה כמ"ש הט"ז דלדידיה לא ידעו נמי איך לקיים המלוה משמיעה בעלמא בלא פירוש והבנת הלב) ולא כבן עזאי דמפרש שהוא כדי שתדע שהזכות תולה. וא"כ עכ"פ מבואר מזה דבתושב"כ מותר לכתחילה אף דרך לימוד. ור"א דאוסר משום תפלות ל"ש בתושב"כ להרמב"ם. וא"כ הדק"ל מ"ט דלכתחילה לא להרמב"ם. ומ"ט ס"ל האגור דלא כותיה. וכמו שהוכחתי לעיל:

ונ"ל דטעם האגור הוא משום דעיקר המקור דדוקא בתושבע"פ שייך משום תפלות לר"א. הוא מדקאמר בן עזאי שחייבות כדי שתדע שהזכות תולה לה וע"כ זהו מתושבע"פ שדרשו מונקתה ונזרעה זרע שהוא שיעור זריעה ועיבור ג' או ט' חדשים כדפליגי תנאי בסוטה (ד' כ"ו ע"ב) אבל מתושב"כ לא ידעינן זה מפורש. וכיון דבן עזאי מיירי בכה"ג ופליג עליה ר"א דאסור משום תפלות א"כ במאי דמיירי בן עזאי חולק עליו אבל בתושב"כ דבן עזאי לא איירי ביה גם ר"א לא פליג ע"ז דשרי לכתחילה משום דהו"ל ככל המלות שנשים פטורות אפ"ה מותרות להחמיר דקי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות וכמ"ש התוס' בעירובין שם. ומשו"ז כ' דיכולות נמי לברך ולוכו

ולונו עי"ש. ולפי"מ שכתבתי לעיל א"כ ה"ה במ"ע שלהז"ג כת"ת דנשים פטורות ה"נ מותרות כן ס"ל להתגור:

אבל הרמב"ם ס"ל להלכה כמ"ד נשים אינן סומכות רשות וכמ"ש בפ"ג מהל' מעשה הקרבנות (ועי' שאג"א סי' ק"ד ומש"ל בסי' ג' אות ו' ודו"ק) ולדידיה כיון שפטורות ה"נ אסורות מיהו מדרבנן ומש"ה אסור לכתחילה אבל תפלות ל"ש בתוסב"כ מטעם הנ"ל. והיינו עפ"מ שהעליתי לעיל דאף במל"ע שלהז"ג דפטירי נשים נמי תליא בפלוגתא דר"י ור"ש אי נשים ס"ר ולא כבית יצחק שם. ובעיקר מה שהקשו התוס' דקדושין הנ"ל נפלפל במער' ב' מש"כ לגדול א' מדורינו בענין זה:

סימן יב

בענין דשא"מ ומלאכה שאצ"ל.

א] **עוד** ראיתי בכו"ת הנ"ל שם אות ה' הביא קושית האחרונים בסוגיא דעירובין ד' צ"ו דקאמר אי שבת זת"ה אסור ליקח שנים שנים משום דיעבור על ב"ת דלא צריך כונה ולשיטת הר"י (כוגתו להר"ש) דספ"ק דברכות דאף למ"ד מאצ"כ מ"מ אם יכוין בפירוש שלא לצאת אינו יוצא לכ"ע א"כ ליכוין בפירוש שלא לצאת ולא יעבור בב"ת. קושיא זו הקשה הטו"א בר"ה והעליתי לעיל בסי' ג' דאין ענין בל תוסיף בזמנו וענין מלות צריכות כונה שייכות להדדי ויישבתי בביאור ארוך דעיבר בב"ת בזמנו אף אם יכוין שלא לשם מלוה עיש"ה. והגאון שליט"א תירץ ע"ד הפלפול דהיישינן שמא ישכח מלכוין שהוא שלא לשם מלוה ואז יבוא לכלל חיוב חטאת. (ותלה זה בדין הוציא הני גרוגרות ותפחה ונכנס בענין מהלך כעומד דמי בפלפול נחמד) אלא דהו"ל דשא"מ אם ישכח א"כ וכמ"ש התוס' בשבת (ד' י"א) גבי לא יצא החייט במחטו דאינו מתכוין להוציאה. וגם כאן כשלא יכוין להוסיף אינו מכוין להוציאה כיון דבכה"ג לא הוי משאוי עליו ובבכורות (ד' ל"ג) משמע דר"ש ס"ל דשא"מ מותר:

ותמה אני במה שדימה נידן זה למ"ש התוס' בשבת שם דאם ישכח שהמחט בבגדו פטור משום דאמרינן בכ"ק (ד' כ"ו) הכיר בה ובכהה לענין שבת פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה. אבל הכא הא כשמוליא ב' זוגות תפילין הרי מוליא בכונה משאוי לרה"ר אלא דהיתרו בא ע"י שיכוין שלא לש"מ וכסברת הטו"א וא"כ כשישכח הרי יעבור בב"ת והו"ל משאוי והיתרו בטל כמה ששכח מלכוין א"כ הר"ז מלאכת מחשבת דהא הוציאה בכונה לעלמות המשאוי. ובכה"ג ודאי דאסור אם ישכח מלכוין. א"ו דלא חיישינן לשכחה לזמן מועט בשעה שעוסק להכניס ושפיר הקשה הטו"א ואינו ענין לדשא"מ. והוא פשוט:

ב] **ובמה** שהעיר מסוגיא דבכורות שם דר"מ ס"ל דשא"מ מותר. אין זה מוסכם כ"כ והוא בהא דאיתא במתני' שם בכור שאחזו דם אפי' מת אינן מקיזין לו דם דברי ר"י ורש"א יקיז אע"פ שהוא עושה בו מום. ופירש"י דס"ל לר"ש דשא"מ מותר ובדמוקי לה בגמ'. ובברייתא שם בכור שאחזו דם מקיזין לו דם במקום שאין עושין בו מום ואין מקיזין במקום שעושין לו מום דברי ר"מ וכו' ורש"א אף נשחט על אותו מום וכו' ובתוס' (ד' ל"ה) בד"ה אילימא וכו' מבואר דרש"י מפרש פלוגתייהו דר"מ ור"ש בדשא"מ דכמה שמקיז לו דם הוי אינו מתכוין דאינו מכוין להטיל מום כ"א לרפואה. וכ"כ רש"י (בד' כ"ה) בגיזז את הפרה לתקנה שלא תפשל בב' שערות שחורות ולא מכוין לגוזזה בשביל הגיזה הוי דשא"מ. וא"כ ר"מ דס"ל דאפשר להקיז לה במקום שעושה בו מום ס"ל דשא"מ אסור. והתוס' מפרשי פלוגתא דר"מ ור"ש בע"א ולא שייכא בענין דשא"מ. ולשיטתם אין הכרח היכי ס"ל לר"מ בדשא"מ. ושיטת רש"י מבואר ההיפך דס"ל דר"מ סבר דשא"מ אסור:

וזה כבר אמרתי במה שכתב הרב המגיד בפ"א מהל' שבת ה"ז וז"ל בתוה"ד ויש לי סעד וכו' מפני שידוע דמאן דמחייב דשא"מ כש"כ שיחייב מלאכה שאצ"ל ומאן דפטר דבר שא"מ אינו הכרח שיפטור מלאכה שאצ"ל וכו' עי"ש. ונראה לענ"ד כי כלל זה אינו מוסכם כ"כ ויש לה"ר דרש"י לא ס"ל הכי והוא דהא שיטתו דר"מ סבר דשא"מ אסור וכמש"ל בביאור דברי ר' מאיר בבכורות שם. ובירושלמי פ"ג משבת ה"ב גבי פלוגתא דר"י ור"ל אם הותרה בישול שלא לצורך ביו"ט במבשל נבילה ביו"ט דר"י סבר דהותר נמי שלא לצורך ופריך עליה הלא מעתה החירש ביו"ט לא ליחייב שהותר מכללו לגבי כיסוי דאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ותירץ שם ר' אחא בשם ר' אילא דר"ש היא דאמר עד שיהא לו צורך בגופו פי' דשא"ה דהוי מאצ"ל דא"צ אלא לעפרה. ופריך ולא הכין א"ר יוחנן דברי ר"מ וכו' אלא ר"מ ור"ש שניהם אמרו דבר אחד דס"ל מלאכה שאצ"ל לגופה מותר. הרי דס"ל לחד מ"ד בירושלמי דס"ל לר"מ מלאכה שאצ"ל מותר ובבכורות ס"ל דדשא"מ אסור ע"פ שיטת רש"י וא"כ אין זה כללא דהרב המגיד הנ"ל. אולם יש לגדד דלמסקנא לא קאי הכי עי"ש. ועוד דהה"מ לא כתב רק מענינא דשבת ולא בשאר איסורא:

אבל יש לה"ר דרש"י לא ס"ל הכי ממש"כ דכתובות (ד' ה' ע"ב) בסוד"ה ואת"ל הלכה כר' יהודה מקלקל בחבורה הוא או מתקן וכו' ופירש שם דאפילו אם קלקול הוא יש למצוא צד איסור אי ס"ל דשא"מ אסור כר"י ובמקלקל ס"ל כר"ש דאמר כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר. ושיטת רש"י בשבת ד' ק"ו דטעמא דמ"ד הכי הוא משום דס"ל מלאכה שא"צ לגופה פטור (עיין לעיל סי' ח' אות ה' מ"ש בזה) הרי דאפ"ה בעי הש"ס למימר דאף את"ל כר"י דדשא"מ אסור. אפ"ה י"ל דס"ל דמקלקל בחבורה חייב. והוא משום דמלאכה שאצ"ל פטור. ולא כסברת הה"מ דליכא מי שיאמר דדשא"מ אסור ומלאכה שאצ"ל מותר:

ג] **ונראה** לענ"ד דתלמודא דידן ודאי ס"ל דר' מאיר סבר דשאצ"ל אסור. מהא דרפ"י דעירובין (ד' צ"ה) דמוקי דת"ק דסבר המוצא תפילין מכניס זוג זוג ולא שתיס דר' מאיר היא. והטעם דזוג הב' הוי משאוי אי משום דב"ת משוי כמשאוי או מטעמי אחריני. והא גם כשמכניסן לא הוי לצורכו אלא לצורכן שלא יתבזו וכדמוקי לה בספ"ק דבילה. והו"ל מלאכה שאצ"ל כמו המוציא את המת דפטור לר"ש דסבר משאצ"ל פטור (שבת צ"ג) ופירש"י דהוי מלאכה שאצ"ל כיון דא"צ לו כ"א לסלקו ממקומו דברצונו לא בא ולא היה צריך לה. ועי' בתוס' שם (ד' צ"ה ע"א בד"ה רש"א) ובכ"מ פ"א מהל' שבת הל' ז' שהביא מיסודו של ר"א בן הרמב"ם דמלאכה שאצ"ל הוא דבר שאינו מכוין לתכליתו אף שמכוין למלאכה. וה"נ בתפילין אינו מכניסן רק כדי לסלקן ממקומן שמונחים שם במקום בזיון. והו"ל מלאכה שאצ"ל אלא ודאי דר"מ סבר דמשאצ"ל אסור:

אולם יש לגדד קצת עפי"מ שהקשו התוס' בשבת (ד' ס"ב) והא הו"ל הוצאה כלאחר יד ותירצו דכיון דיכול לבוא לידי חיוב חטאת לא התירו לו. וה"נ שמא אתי להכניסן לצורכו ולא התירו לו משום בזיון שבות שיכול לבוא לידי חיוב חטאת. וע"כ צ"ל כן דאל"כ קשה בעירובין שם לר"ג מ"ט שתים אין ותו לא ולשתרי אף יותר דהוי מלאכה שאצ"ל א"ו מטעם שמא יבוא להכניסן לצורכו כגון באופן שצריך להן כנלע"ד:

ד] **אמנם** דברי התוס' דס"ל דלא שרינן איסור דרבנן דלבישת תפילין על ראשן (גבי נשים) דהוי הוצאה שלא לצורך משום בזיון. אף במקום דלא מתאמרי מכלבי וכדמוקי בספ"ק דבילה. וזה תמוה דהא כל דבר שהוא משום שבות לא העמידו בפני הגלת כתבי הקודש ועוד כבר הוכחתי לעיל סוס"י ד' דשרינן לאיסור דאורייתא משום בזיונם ממ"ש רש"י בעירובין דהתי איסור ב"ת ומשוי כמשאוי וקשה דתפ"ל משום ב"ת גופיה וע"כ דאיסור דב"ת שרינן משום בזיון אבל כיון דהוי כמשאוי א"כ הו"ל איסור סקילה וחטאת והמיר טפי אבל לדברי התוס' א"כ קשה טובא דהא אף בהוצאה שלא לצורך דלא הוי כ"א איסור דרבנן לא שרינן ליה משום בזיון ומכש"כ לאיסור דאוריי' דב"ת. ודוחק לומר דאיסור דרבנן דמלי למיתי לידי חיוב חטאת חמיר מאיסור דאורייתא שאין בו חטאת כלל. אבל מה שיש לומר בזה הוא ע"פ הפלוגתא שבין הב"י והב"ח בסי' רנ"ב גבי הוצאת תפילין על ראשו דהב"י מדמה לה למחט התחובה לו בבגדו דההדיוט יוצא בה וה"נ בתפילין בראשו. ומש"ה הקשה הב"י דמ"ט צריך הש"ס ליתן טעם בהא דיוצא אדם בתפילין ע"ש עם חשיכה משום שאסור להסיח דעתו מהם וממשמש ואתי לאדכורי ותפ"ל דלא יבוא לידי איסור סקילה דהו"ל כמחט בבגדו דהדיוט יוצא בה. וקמ"ל כרבא דלא גזרינן גזירה לגזירה ומש"ה עם חשיכה מותר ותירץ דהש"ס מיירי בדנקיט להו בידו והב"ח הקשה ע"ז וכמו שהזכרתיו לעיל סי' ב' אות ו' עי"ש. וע"כ תירץ הוא ז"ל דיליאה בתפילין דמי ליליאת הזב בכיסו דס"ל לכ"ע בסוגיא דשבת (ד' י"א) דהוי אורחיה בהכי וחייב חטאת וה"נ אורחיה בהכי עי"ש. וקשה על הב"ח מתוס' ערוך הנ"ל דמבואר דהוי רק הוצאה כלאחר יד. ואתפלא מה שלא הרגישו עליו המפרשים בזה. אולם כ"ז י"ל באיש שדרכו בהכי אבל באשה אם נאמר שפטורה אזי אף שמותרות מ"מ לאו אורחה בהכי וכמו שביארתי לעיל בסי' ח' בארוכה. וע"כ בזה ודאי מודה הב"ה להב"י דדמי למחט בבגדו של הדיוט דאינו חייב חטאת לכ"ע ומש"ה שפיר ניחא דבריהם הנ"ל משום דהא קאי שם על מאי דפריך והא מל"ע שהז"ג הוא ונשים פטורות ואמאי אחד האיש ואחד האשה מכניסן. וע"ז הקשו דהא גבי נשים י"ל דהוי הוצאה שלא לצורך ומש"ה שרו להו להכניסן אף שפטירי דל"ה כ"א איסור דרבנן. וע"ז תירצו כיון דגם לדידהו יש בה סרך חטאת וגבי אנשים הוי חיוב חטאת ודאי בכה"ג לא שרינן להו להכניסן דיש לאסור לזה משום זה אבל ודאי דמתירין משום ביזיון איסור דאורייתא ורבנן שלא במקום חטאת. וכן משמע בחי' רשב"א שם שכ' כזה"ל וא"ת משום דהוי הוצאה כלאחר יד בא"ש ה התירו וכו' הרי דס"ל דדוקא באשה הוי הוצאה כלאחר יד (אבל בחי' ריטב"א ליתא לתיבה זו) אבל יותר י"ל דהרשב"א וריטב"א שתירצו וי"ל דא"כ אף שתים שתים נמי עכ"ל עי"ש דס"ל דהוי דרך הוצאה גמורה ולא כדעת התוס' ומשו"ה שתים לא וזוג א' הוא ע"כ משום דס"ל שז"ת וכדמוכיח בש"ס ודוק:

בעזרת האל שוכן מעונה. זכיתי לסיים מערכה הראשונה. ותפלתי תכון לאל המוריה; להתחיל ולגמור מערכה שניה.

דברי אשר

מערכה שניה

סימן א

דבר שאינו מתכוין ופסיק רישא בכל איסורי הנאה אי שרי א"ל:

א) **הר"ן** בפ' גיד הנשה כתב דבאיסורי הנאה כל היכי דאינו מכוין אפילו בפסיק רישא נמי שרי. (עי' לעיל מער' א' סי' ח' אות ח') ומביא ראיה מהך דמוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יכונו בחמה מפני החמה. והא התם ודאי מטי ליה הנאה. אלא כיון דלא מיכוין לא חיישינן לה עי"ש. והטו"א בר"ה (ד' כ"ח) בא"ד מילואים הקשה עליו מהא דמודר הנאה ממעיין אינו טובל בו בימות החמה והמודר הנאה מחבירו אינו מזה עליו בימות החמה אלא בימות הגשמים. הרי דאסור ליהנות מאיסוה"נ אף כי אינו מתכוין כיון דהוי פסיק רישא. והניח בקושיא:

והנה לכאורה צ"ע במה שהקשה הטו"א על דברי הר"ן ולא הקשה בפשיטות מדברי הש"ס אהדדי מהך דמוכרי כסות דמוכרין כדרכן ובלבד שלא יכונו להנות. וכדמסיק הש"ס בסוגיא דפסחים (ד' כ"ה) דאפשר ולא מכוין שרי. א"כ מאי שנא בהך דהמודר הנאה ממעיין והזאה דאסור אף כי אינו מתכוין. ובאמת שמצאתי שהקשה כן הגאון מהר"יע אלגזי בס' גט מקושר סי' ב' וז"ל הן אמת דלהך דינא בר"ה דמודר הנאה מחבירו אינו מזה עליו וכו' נהי דהנאה גופו מ"מ איהו לא מכוין ליהנות ואמרינן בפסחים לא אפשר ולא קמכוין כ"ע ל"פ דשרי וכו' וה"נ הו"ל לא אפשר ולא קמכוין. דהא הפירוש דלא אפשר הוא שיש לו לעשות אותו דבר עכ"פ. והכא נמי מוכרח הוא להזאה וטבילה. ואע"פ שאפשר לו ע"י אחר מ"מ מקרי לא אפשר כיון דעיקר המצוה מוכרח לו ואי אפשר לו שלא יעשה וכ"כ הרשב"א בחידושיו וכו' עכ"ל הרי שהקשו מסוגיות הש"ס אהדדי ולא על הר"ן בלחוד:

איברא דגם דבריו נפלאו מאד במה שהוצרך לבאר בקושיתו דברי הרשב"א בפירוש דלא אפשר דפירושו אף אם אפשר לו להשיגו בלא"ה מ"מ כיון שעכ"פ מוכרח לו לקיים המצוה מקרי לא אפשר. ואינו ענין לקושיתו דהא בלא"ה קשה דהא מסקינן שם בלשנא קמא דאביי ס"ל דאף באפשר ולא מכוין שרי. ואי משום דבר"ה גבי הך הזאה וטבילה רבא קאמר לה ואיהו ס"ל בפסחים שם דאסור. מ"מ הא לשנא קמא אתותב שם בגמרא במסקנא והל' כלשנא בתרא דבאפשר ולא מכוין כ"ע ל"פ דשרי לר"ש ולר"י אסור. וכיון דקימ"ל כר"ש א"כ הקושיא הוא בפשיטות למאי דאמר רבא בר"ה שם ואיהו גופיה ס"ל דהל' כר"ש בדשא"מ:

ב) **ומזה** גם דדברי הרשב"א אינם מוסכמים לד"ה ויש חולקים עליו בדבריו הנ"ל וז"ל בחי' לסוכה (ד' ל"ה) גבי אתרוג של אשירה פסול דאיכא נוסחי דגרסי מ"ע דהו"ל מצוה הבאה בעבירה [והתוס' בסוכה (ד' ל') כתבו דלא גרסי' לה דל"ש מהב"ב אלא היכי דמחמת העבירה באה המצוה והכא ליתא בכה"ג עי"ש] ופירש הראב"ד שלשון זה מתחלף פירושו משאר מקומות ופירושו מצוה שיש בה חשש שתביא לעבירה שיבוא להריח בה שלא בכונה וגמלא נהנה מע"ז וכו' והרשב"א כ' ע"ז דלא נהירא וכו' שלא בכונה שרי בין אפשר בין לא אפשר כדאסיקנא בפסחים (זהו כמש"ל דאף באפשר שרי) וכ"ש הכא דהוי לא אפשר וכו' ופירוש לא אפשר שיש לו אותו דבר בדרך אחרת וכדפרישנא התם לפי פירוש הנכון (לא זכינו לחידושיו לפסחים) והכא אי אפשר לו שלא יטול לולב וכיון שכן אף אם אפשר לו לטרוח ולחזור אחרי אתרוג אחר לא אפשר חשיב עכ"ל. וא"כ הראב"ד שמפרש דמקרי מהב"ב. שמא יבוא לידי הנאה שלא בכונה ודאי דלא נעלם ממנו דברי הגמ' דפסחים הנ"ל אלא שמפרש דלא אפשר מקרי דלא אפשר. כלל למצוה זולת בטורח גדול. ואף כי דמ"מ הא לא מיכוין ובכה"ג שרי אף דאפשר וכמש"ל. מ"מ ניחא דהא ביאר הראב"ד דחיישינן שמא יבוא ליהנות בכונה. ואף כי דלא ברשיעי עסקינן וכדכתב הרשב"א עליו שם. מ"מ אין זה תפיסה כ"כ משום דחיישינן שמא יבוא להריח בכונה כשישכח שהוא איסור הנאה. וכה"ג כ' רש"י בפסחים (ד' כ"ו) גבי הא דהיו משלשלין את האומנין בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קה"ק ופריך והא הכא דלא אפשר וקמכוין ואסור ופירש"י דלא אפשר שלא ירדו לתקן. ואפ"ה צריך לתת אותן בתיבות שלא יוכלו להסתכל וכו' דלמא מיכוני ליהנות ואסור עכ"ל ולכאורה יש בו יתור לשון. וע"כ כ"ל דזהו שכיון לומר דחיישינן פן כשישכחו שאסור ליהנות מבית קה"ק אזי יכונו ליהנות ומש"ה אסור *) וכן מצאתי בחידושי הרמב"ן לע"ז (ד' י"ב) בהא דאר"ל ל"ש אלא מעוטרות בורד והדס דקמהני מריחא וז"ל קשה לי וכה"ג מי אסור והא לא מיכוין ואפי' בדאפשר שרי כדקימ"ל בפסחים (זהו כמש"ל. ועי' בתוס' שם בע"ז שהקשו כן) ויש לומר דילמא איידי דמיעכב התם ליסא וליתן מיכוין ולאו אדעתיה. עכ"ל. א"כ גם כונת הראב"ד כך הוא וסרה תלונת הרשב"א מעליו דודאי אפשר ומכוין לכ"ע אסור. וא"כ היוצא מזה דפירושו דלא אפשר שפירש הרשב"א אינו מוסכם והראב"ד חולק עליו. וכן הנני רואה שכן מפרשי התוס' דלא כרשב"א במ"ש בפסחים (ד' כ"ה ע"ב) בד"ה לא אפשר וכו' וז"ל ולא אפשר דכוליה

שמעתתא

*) **איברא** דבלא"ה דברי רש"י בזה בכתב דלמא מיכווני ואסור תמוה והא אף בלא מתכוין ליהנות נמי אסיר לפימ"ש רש"י בפסחים (ד' ל"ג) בד"ה תאמר במעילה דמבואר בה דבאינו מעילה מכל איסוה"נ דאסור אף דאינו מתכוין וכמת נבק עי"ש (הולם יב לחלק

קלת

שמעתתא נראה לר"י דלא אפשר כדרכו אלא בטורח גדול וכו'. ואילו להרשב"א ס"ל דאף באפשר להשיג בלא טורח מ"מ כיון דלא אפשר ליה בעיקר המלוה מקרי לא אפשר. ואתפלא על הגאון הנ"ל שנעלם ממנו דברי התוס' הנ"ל:

ג] **והנני** רואה שכן גם רש"י לא ס"ל כדברי הרשב"א. והוא בקדושין (ד' נ"ד) מסיק דמסקנתינו דתנן בהקדש בשוגג לא קידש מיירי בקידש בכתנות כהונה שלא בלו הואיל וניתנו ליהנות בהן לפי שלא ניתנה תורה למלה"ש. ופירש"י בכתנות כהונה שלא בלו וראוין לעבודה וכל זמן שראויים לעבודה אין מעילה בשגגתן שלכך הוקדשו מתחלה ליהנות בהן שוגגין רק שלא יתכוין לחללן שלא נתנה תורה למלה"ש וכו' עי"ש. ולדברי הרשב"א למ"ל שלכך הוקדשו מתחלה לכך שלא יבוא לידי מעילה והא בלא"ה כיון שאינם נהנים בכונה וכמ"ש רש"י רק שלא יתכוין וכו' א"כ הו"ל נמי לא אפשר ולא קמכוין דשרי לכ"ע. כיון דלא אפשר להו בלא לבישתן. וא"כ למ"ל תנאי ב"ד על זה. אלא ודאי דס"ל לרש"י דכיון דמ"מ אפשר להו לפשוט תיכף אחר העבודה וללבוש בגדים אחרים ה"ז מקרי אפשר. א"כ אף אם נפרש כונתו כמש"ל בזה מקרי מכוין דחיישינן שמא ישכחו ואתי לכוין אח"ז. וכמש"ל בשם הרמב"ן. מ"מ ה"ז לא אפשר וקמכוין ושרי ולמ"ל תנאי. א"ו דזה מקרי אפשר וא"כ חיישינן שמא נמי יכוין ובכה"ג לכ"ע אסור. ויש לדחות זה עפ"י מש"ל במער' א' סי' י"ב. דרש"י ס"ל בדעת ר"מ דדשא"מ אסור. וא"כ הא דמסקינן בפסחים שם לא אפשר וקמכוין שרי היינו דוקא לר"ש. אבל לר"י דס"ל דשא"מ אסור ס"ל לרבא דגם בכה"ג אסור והלכתא כותיה לגבי דאביי וכמ"ש הרי"ף שם. והך גמ' דקדושין אזלא לר"מ דס"ל במתני' שם בשוגג לא קידש וא"כ לדידיה גם בלא אפשר וקמכוין אסור ומש"ה כתב רש"י דלב' ב"ד מתנה עליהן שלא יבואו לידי מעילה. ודו"ק. עפ"כ נחזור לענינינו מראש דשפיר הקשה הגט מקושר מדברי הסוגיות אהדדי וכמש"ל ולא כהטו"א שהקשה רק על דברי הר"ן בלחוד:

ד] **שוב** הנני רואה שהלדק עם הטו"א שהקשה על הר"ן משום דאנא חזינא דהתוס' לא ס"ל הכי והוא בפסחים (ד' פ"ה ע"ב) בד"ה לא אפשר שכ' בתוה"ד וז"ל. ומיירי כגון דלא הוי פסיק רישא דבפסיק רישא מודה ר"ש. וליכא למימר דאפי' בפסיק רישא שרי הכא ר"ש וכו' ולריך לומר דכל הנהו (כגון מעילה וכלאים ופסול פרה דמייתי להו בסוגיא שם) לא הוי פסיק רישא עכ"ל. הרי דמפרשי התוס' בהדיא דהך דמוכרי כסות ג"כ מיירי באופן דלא הוי פסיק רישא כגון שילך בלל ולא יהנה עי"ז מחמה וכה"ג מפני הגשמים וכמ"ש גם הרא"ש שם וז"ל ומיירי בדלא הוי פסיק רישא כגון שיכול לכתוס נחיריו שלא יהנה מן הריח דבפסיק רישא הוי כמתכוין בכל איסורי דאורייתא עכ"ל (מדברי הרא"ש אלו מבואר דבאיסורי דרבנן מותר אף בפסיק רישא. עי' מג"א סי' שי"ד סק"ה ושעה"מ הל' שבת פי"ב והכמ"ל) וא"כ ע"כ דה"נ יפרש בכה"ג בהך דמוכרי כסות דבכל הסוגיא מיירי ע"כ דלא הוי פ"ר לשיטתו. הרי חזינן דהתוס' ורא"ש לא ס"ל לדברי הר"ן דחולין הנ"ל דבפסיק רישא נמי מותר באיסוה"נ. וכן מלאתי בחידושי הריטב"א לר"ה (ד' כ"ח) דס"ל ג"כ כהתוס' ורא"ש דמיירי כל הסוגיא באופן דל"ה פ"ר יעו"ש. ומשו"ה השכיל הטו"א את דבריו להקשות על דברי הר"ן בלחוד מהך דמודר הנאה ממעיין וכן בהזאה דאסור בימוה"ח דלדברי התוס' ורא"ש לק"מ על הסוגיות אהדדי דשא"ה דהוי פסיק רישא בודאי דהא נהנה ע"כ כשיטבול בימוה"ח וכן בהזאה משא"כ בהך דמוכרי כסות דמיירי באופן דלא הוי פ"ר. ואתמהה על הגט מקושר דלא הרגיש בדברי הראשונים הנ"ל שזכרתי:

ה] **ומעתה** נבוא ליישב את עיקר קושית הטו"א והרי"ט אלגזי ז"ל הנ"ל שהניחו תרווייהו בצ"ע. דהנה התוס' בבילה (ד' ל"ג) דהא דא"ר יהודא מדורתא מלמעלה למטה שרי מלמטה למעלה אסור וכן ביעתא וכן קדרה וכו' (דאסירי משום אוהל וכפירש"י) ובד"ה והלכתא כתב רש"י דאתיא כ"ז כר' יהודא דס"ל דשא"מ אסור אבל אנן קימ"ל כר"ש וכו'. והתוס' חלקו ע"ז וכ' דדוחק לומר דכל הני מלתא אתיא דלא כר"ש אלא נראה לומר דאפי' ר"ש מודה דהויא הכא אסור. דהא דא"ר"ש דשא"מ מותר היינו כגון שאין מתכוין לעשותו אבל הכא מתכוין לעשות מה שהוא עושה עכ"ל וכונתם מבוארה דדשא"מ מקרי רק דשאינו מכוין כלל בעשייתו. משא"כ כשמכוין לעשותו אף כי לאיזה ענין אחר כהך דהתם שאינו לריך לעשותם אוהל אלא דעושה אותם ללרכו וממילא נעשית אוהל זה אינו מקרי דשא"מ ואסור לכ"ע. ונראה לי כי רש"י ותוס' אזלי בזה לשיטתם דבכורות (ד' כ"ה) גבי הא דתניא שתי שערות עיקרן מאדים ורא שן משחיר ר' יוסי בן המשולם אומר גוזז במספרים ואינו חושש ופירש"י שם בתו"ד משום דאינו מתכוין לשם גיזה אלא לתקן שרי. והתוס' כ' ע"ז בד"ה גוזז ובקונטרס פירש וכו' דאין זה כשאר לשון אינו מתכוין בעלמא דכיון דבכונה גוזז במספרים וכן כ' בכה"ג (בד' ל"ד שם) בד"ה אילימא עי"ש והבאתי דבריהם לעיל בסי' הקודם אות א' עי"ש. הרי מזה דשיטת רש"י בכמה דוכתי דבכה"ג שאינו מתכוין לגמרי ללורכו מקרי דשא"מ אף שמכוין בעשייתו והתוס' ס"ל דבכה"ג נמי אסור דהוי כמתכוין לגמרי. וא"כ בזה יש ליישב דברי הר"ן ג"כ אם נאמר דס"ל כסברת התוס' דס"ל דאין לחלק הכונה לחלאין וכיון דמכוין לעשייתו מקרי מכוין ואסור. משו"ה דוקא גבי הך דמוכרי כסות דלובשין כדרכן ואינם מכונים כלל בענין הלבישה עצמה לתועלתם דלענין המכירה א"ל כלל להלבישה דאף אם היו נושאין על כתפיהם היו יכולים למכור עי' ש"ך וט"ז ביו"ד ש"א סעי' ו' ובפ"ת שם. וא"כ אינם מכוונים כלל ומשו"ה מותר אף בפסיק רישא וה"נ גבי דתיהא י"ל הכי. משא"כ בהך דהזאה ומעיין

קנא דדוקא במתעסק אמיר דמ"מ מתכוין להנות אלא דלא נתכוין להנות בכי האי גונא. אלא בגונא אחריתא אבל באינו מתכוין כלל שרי. ודוחק) וא"כ למ"ל לרש"י לידחק ולפרש כן. והא בפשיטות ניחא דבשיכולים להסתכל אזי בשיזונו עיניהם מבית קה"ק אף דלא מתכוין יתחייבו. והנלע"ד בזה דיש לחלק בין הנאה גופנית כהך דפסחים (שם) דמיירי במתעסק כמתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה וכו' וכן בסך ידו בשמן של הקדש כמבואר שם. דבהנאה כזו אף בלא מתכוין מ"מ הא נהנה קצת ומשו"ה באיסור מעילה חייב בהנאה כל דהוא כזו וכפרש"י שם מדכתיב וחטאה בשגגה מ"מ. אבל בכל איסוה"ג לא מיחייב בהנאה מועטת כזו. [משא"כ בהנאה גמורה חייב אף בשאר איסורים בלא מתכוין. וכדאמרינן המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה] אבל בהנאה רוחנית והנאת הנפש דאינה באה כ"א כשמכוין כמו בהך דהזנת עיניהם מבית קה"ק וכיו"ב דיהאי כשאינה מתכוין אף הנאה כל דהוא ליכא דהנאה קליטתא זו לא מיחשב כ"א כשמתכין. ומש"ה הוצרך רש"י לבאר דמ"מ חיישינן שמא ישכחו ויבינו להנית מראיה בבית קה"ק. וחילוק זה ברור למעיין. וכעין זה איתא בהא דקימ"ל בר"ה (ד' כ"ח) דמצות לאו ליהנות ניתנו ופירש"י דהוי כגזירת מלך על עבדיו. כלומר דאינו מתכוין ליהנות כ"א לקיים מצות הבורא ית' (ולעיל מער"א סי' ז' הסברתי באופן אחר עי"ש) והו"ל כמו אינו מתכוין דשרי. ואפ"ה היכי דהוי הנאת הגוף בהדי מצוה בכה"ג לא אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו וכמ"ש הר"ן בנדרים (ד' ט"ו) גבי קונם תשמישך עי"ש. והיינו דהו"ל נהנה מ"מ. ודו"ק:

ומעיין דע"כ שצריך שיהיה איזה כונה להכי שיכוין להזות עליו או לטבול דהא אף למ"ד מצות א"צ כ"מ לכתחלה לכ"ע בעינן וכמ"ש הר"ן בר"ה (ד' כ"ח) והביאו הד"מ באו"ח סי' תע"ה. וכמ"ש לעיל בסי' יו"ד בענין זה. וכן לענין טבילה בחולין (ד' ל"א) ולענין דיעבד עי' ביו"ד סי' קצ"ח סעי' כ"ח. וא"כ כונתו זו מש"ה דשוב לא מקרי דשא"מ אף שלהנאת גופו ליכא כונה דמ"מ הו"ל פ"ר דלא ניחא ליה וכה"ג שכ' התוס' שכתבתי לעיל. (ואולי לזה כיון הרב בית יצחק בסי' י"א אות ו' ברמיזה):

ו) **עוד** נראה לי ליישב קושיתם הנ"ל בפשיטות. דשאני כל איסורי הנאה מאיסור נדר. דודאי באיסור שאמרה תורה י"ל דכשנהנה שלא במתכוין לא אסרה תורה אף דהוי פ"ר. משו"ה אף דבאמת זה מקרי הנאה מ"מ הא בכה"ג לא אסרה תורה ואין בהנאה כזו ממש. אבל באיסור דמודר הנאה כיון שהוא אסר על עצמו שלא יהנה ממעיין ומחבירו א"כ כל היכי דמקרי הנאה אסור דהא אף ויתור אסור במודר הנאה וכן דריסת הרגל לר"א דקימ"ל כותיה וכה"ג תירצו בנדרים (ד' מ"ח ע"ב) זמנין א"ל ר"א היא וכו' ועי"ש בר"ן וה"נ י"ל הכי. ומשו"ה אסור לטבול בו בימות"ח וכן בהזאה. ומצאתי לי סעד מדברי הר"ן בנדרים (ד' ט"ז) וכן ראיתי בחידושי הרשב"א שכ"כ בהא דמוקי הש"ס הא דאיתר ישיבת סוכה עלי דאסור לישב אף ישיבה של מצוה. והקשו ע"ז ומי עדיף זה מהקדיש הסוכה עצמה דקימ"ל בשופר של עולה אם תקע יצא דמצלה"נ ותירצו בשם התוס' דהתם הוא משום דלא אסרה תורה את ההקדש אלא הנאה שבו ומצות לאו ליהנות ניתנו (וא"כ בכה"ג לא אסרה תורה ההנאה לאיזה מצוה) אבל הכא שהוא אוסר על עצמו ישיבת הסוכה בפירוש לפיכך אסור עי"ש. וא"כ הכי נמי נימא בזה ליישב דברי הר"ן גופיה בסברא זו דאף דבאיסורי תורה מותר ליהנות בשאינו מתכוין אף בפ"ר וכמ"ש הר"ן אפ"ה במודר הנאה אסור. וזה ברור:

עוד נראה לי ליישב קושיתם הנ"ל. דלכאורה תקשה על דברי הר"ן דחולין הנ"ל דלמה אמרו בכריתות (ד' י"ט) דהמתעסק בחלבים ועריות חייב דהא נהנה יעו"ש. והא מ"מ הו"ל פסיק רישא בשא"מ ושרי. וע"כ צ"ל דעד כאן לא כתב הר"ן כ"א בהנאה רוחניית כמו בבת תיהא (אם נפרש כפשוטה דמשום ריחא שנהנה פליגי אביי ורבא דע"ז קאי שם דברי הר"ן) וכה"ג בלובש בגד כלאים אף אם יהנה בחמה מפני החמה אין זה כ"א הנאה רוחנית. משא"כ במתעסק בחלבים ועריות דהוי הנאה גופנית ומוחשית ודאי דגם הר"ן יודה בזה דאסור וכנ"ל. וא"כ מהשתא לק"מ מה שהקשה הטו"א והר"י אלגזי מהך דמעיין והזאה. דשם הרחיצה הוי ג"כ הנאה גופניית וכמ"ש סיכה כשתייה וכן ברחיצה משו"ה אסור בכה"ג אף להר"ן ז"ל:

ז) **עוד** ראיתי בס' גט מקושר שם שתמה בהך דגיטין (ד' כ') כתבו על איסורי הנאה כשר ומ"ש דלא מיתסר דמתהני באיסוה"נ. ובס' גט פשוט סי' קכ"ד תירץ דמצות לאו ליהנות ניתנו עי"ש. והוא תמוה דהא נהנה במאי דמיפטר משאר כסות ועונה ע"י גט זה של איסוה"נ. וכי תימא דאין זה אלא כמבריח ארי דשרי גבי מודר הנאה וכדתנן בנדרים (ד' ל"ג) ופורע חובו וכו'. דזה אינו דהא כבר כתבו התוס' (שם) בהא דמודר למדיר אסור להחזיר אבידתו דמתהני מפרוטה דרב יוסף וכמבואר בסוגיא שם. והקשו בתוס' והא אין זה אלא כמבריח ארי בעלמא ותירצו כיון דהמחזיר בעצמו מבריח מעל עצמו הארי ע"י שמתעסק בעצמו באבידת חבירו הוי כנוטל שכר מכיסו של בעל האבידה ונותנו לעני. וה"נ אם הבעה"ב נוטל מעות מזה ופורע חובו כמו כן יהי' אסור עכ"ד התוס'. ועי' נתיבות סי' ע"ב. וא"כ ה"נ במה שנוטל

הבעל נייר של איסוה"נ וכותב עליו הגט הרי מבריח בעצמו מעל עצמו הארי שאסור בכה"ג. ודו"ק:

ותמה אני על הרב ג"מ הנ"ל מה שלא הביא שכבר הרגישו התוס' בגיטין (שם ע"ב) בד"ה כתובת קעקע שהוכיחו דאף היכי דאיכא איסורא דאורייתא כגון בכותב שטר שחרור על יד עבדו אפ"ה הוי שטר כדאמרינן כתבו על איסוה"נ כשר אע"ג דאסור ליכתב דמתהני באיסוה"נ עכת"ד. הרי דס"ל דאה"נ דלכתחילה אסור משום האי טעמא דמתהני באסוה"נ:

והב"ח בא"ע סי' קכ"ד כתב דהטור ס"ל דמותר אף לכתחילה וטעמו בזה דדוקא כשמתכוין ליהנות אסור אבל כשאין מתכוין אע"ג דאפשר שרי כדאיתא בפ' כל שעה אפשר ולא קמכוין שרי והכא בכותב גט לא מתכוין כלל ליהנות אלא שכתוב עליו גט ושרי לכתחילה עכ"ל. ולפי סברת הב"ח דחשיב ליה אינו מתכוין. א"כ באמת עדיפא מזה הו"ל לפרש. דהתוס' דגיטין הנ"ל אזלי לשיטתם בפסחים שהבאתי לעיל (אות ד') דאינו מתכוין באסוה"נ אסור בפ"ר. ושפיר הוכיחו התוס' דאף בעובר על איסור תורה אפ"ה הוי גט. אבל הטור דס"ל דשרי אף לכתחלה ס"ל כשיטת הר"ן דחולין הנ"ל דס"ל דשא"מ אף בפסיק רישא שרי באיסוה"נ. ובזה ניחא מה שנתקשו עליו החלקת מחוקק והפר"ח שם דמ"מ הא מיתהני עי"ש. ולפי הנ"ל ניחא דודאי בהגירושין גופא ליכא כונה בהנאה אלא דאח"ז בא הנאתו והו"ל פסיק רישא בדשא"מ באיסוה"נ דתלי בפלוגתא דרבוותא הנ"ל:

איברא דעדיין לכאורה יש לתמוה על דברי התוס' דגיטין הנ"ל במה דדימו והוכיחו מהך דכתבו על איסוה"נ כשר דה"ה ע"י כתיבת קעקע אף דאסור מה"ת אפ"ה בדיעבד כשר. והא פלוגתא דאביי ורבא היא בתמורה (ד' ד') אי כל דא"ר לא תיעבד אי עביד אי מהני א"ל. ואביי ס"ל דמהני ולרבא לא מהני. וא"כ אליבא דמאן אזלי. אי לאביי א"כ בלא שום ראיה ניחא דמ"מ בדיעבד ודאי מהני ואי לרבא א"כ אדרבה בכתיבת קעקע ודאי יותר יש לדון ולהכשיר משום דאף אם נימא דהשחרור בטל אפ"ה איסורא דעבד עבד ולא יתוקן איסור דכתובת קעקע לא תתנו בכם ובכה"ג אף לרבא מהני (וע"ד שכתב המהרי"ט בח"א סי' ס"ע. והאחרונים תירצו בזה קושית העולם מהך דהשוחט בשבת שחיטתו כשרה ול"א א"ע לא מהני). אבל בכתבו לגט על איסוה"נ אמאי מהני בדיעבד. והא אם נבטל לגט נמצא שהאיסור יתוקן ממילא כיון דעיקריה מחמת הנאה שנהנה ע"י הגט נאסר וא"כ מ"ט כשר אף בדיעבד. וכה"ג כתבו הריטב"א בחי' לר"ה (ד' כ"ח) והנימוק"י בנדרים (ד' ט"ז) בטעמיה דר' יהודא דס"ל דהתוקע בשל שלמים לא יצא. דמצות ליהנות ניתנו. ומשו"ה לא יצא כדי שלא יעבור איסורא מוטב שלא לצאת עי"ש (וכ"כ הטו"א בר"ה שם באריכות מסברא דנפשיה ול"ר שקדמוהו בזה הראשונים ז"ל). עכ"פ קשה דא"כ אף בכתבו על איסוה"נ נמי נימא דמשו"ה יבטל הגט. וע"כ דצ"ל מזה ראיה ברורה לשיטת הר"ן דפסיק רישא באיסוה"נ שרי: והכי הנאתו בא ע"י הגט אחר כך. דבשעת הגט בעצמו אינו אלא כעושה מצוה. ומצות לאו ליהנות ניתנו. ועלו לנכון דברי הגאון בעל גט פשוט שהבאתי לעיל שקילר מאד וכיון לכל מש"כ בס"ד:

אמנם בלא"ה כבר הוכיח מרן הרעק"א בתשובותיו סי' קכ"ט דהתוס' לא ס"ל הך סברא דמהרי"ט הנ"ל והוא ממ"ש התוס' בגיטין (ד' י"ט) ד"ה דיו ע"ג דיו שהעלו לחלק דהא דכתב ע"ג כתב פטור גבי שבת היינו כשאינו מתקן כלל בהכתב הב'. משא"כ בס"ת שכתב השם שלא לשמה לר' יהודא דמהני הכתב הב' לקדשו וכן בגט כתבו שלא לשמה מעביר עליו קולמס לשמה בכה"ג מיחייב

ומש"ה מוקי בשבת (ק"ד ע"ב) הך מתני' דלא כר' יהודא משום דמתני' איירי בכל ענין פטור אפי' בס"ת או בגט וע"כ כרבנן אתיא עי"ש. ולהמהרי"ט א"כ כשמעביר קולמוס לשמה בס"ת או בגט בשבת היכי מתקן בהכי ונימא אי עביד לא מהני ואז לא יתחשב כתב כלל דהא מגד עצמותו אינו כתב אלא התיקון מחשיבתו וכשיבטל התיקון ממילא נסתר האיסור לגמרי ובכה"ג לכ"ע לא מהני לדברי המהרי"ט א"ו דלא ס"ל הכי עי"ש ובדו"ת מטר' י"א והכמ"ל. וא"כ י"ל דהתוס' דגיטין שהבאתי לעיל אזיל בשיטתם בזה וניחא בפשיטות דאף בכתבו על איסוה"נ כשר משום האי טעמא ודו"ק. ויען כי נגעתי בסי' זה בהך סוגיא דפסחים הנ"ל אעתיק מ"ש בחידושי שם בס"ד :

סימן ב

ברור בדין נהנה מהקדש ועו"ז שלא כדרך הנאתן ואחע"א

א) **בפסחים** (ד' כ"ו ע"א) בסוגיא מסיק. ורבא אמר שאני היכל דלתוכו עשוי . פירש"י ואין הנאת צלו נאסרה דאין זה דרך הנאתו והקשו בתוס' ע"ז וא"ת והא לא כתיב אכילה ואפילו שלכדה"נ יהא אסור וי"ל דמעילה ילפינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אכילה. וראיתי בשאגת אריה (סי' ע"ו) שדחה לדבריהם לגמרי משום דאמרינן התם (ד' כ"ד ע"א) ואביי להכי לא כתיב אכילה בגופו (בבשר וחלב) לומר שלוקין עליו שלא כדרך הנאתן. הרי מבואר דכל היכי דלא כתיב אכילה בגופיה אף דילפינן ליה ממקום אחר דכתיב ביה אכילה אפ"ה לוקין בשלכה"נ. א"כ ה"נ במעילה אף דילפינן מתרומה מ"מ כיון דלא כתיב אכילה בגופיה אסור אף בשלכה"נ עי"ש. והנה לא ביאר השאג"א דלפי שיטתו דבמעילה אסור אף בשלכה"נ א"כ מה יענה לקושית התוס' במאי דשני רבא שאני היכל דלתוכו עשוי ופירש"י דהוי שלכה"נ והא אסור לדידיה. וחשבתי שהשאג"א יפרש לדברי רבא לא כפירש"י בזה. אלא דה"פ שאני היכל דלתוכו עשוי ומעיקרא לא נאסר צלו כלל והכי אתני עלה לבל תחיל איסורא דהקדש ע"ז וכה"ג כתבו התוס' בשבת (ד' כ"א) בד"ה שמחת בית השואבה. דלב ב"ד מתנה על בלאי בגדי כהונה. וכה"ג פירש"י בקדושין (ד' נ"ה) דבגדי כהונה שלא בלו אין מועלין בהם דהכי אתני עלה . וסו"מ שכן פירש השעה"מ בהל' יסוה"ת. וא"כ מלאנו ישוב לדברי השאג"א :

ונראה לי סיוע לזה. דאי כפירש"י דחשיב שלכה"נ א"כ לשיטת הסוברים דאף שלכה"נ בכל האיסורים מיהו אסור מדרבנן (עי' מל"מ בהל' הנ"ל) א"כ מאי משני רבא דשאני היכל וכו' דמ"מ תקשה דהיאך ישב ריב"ז בצלו של היכל והא אסור מיהו מדרבנן. וע"כ צ"ל דמשום מצוה דהוה יושב ודורש שרי וכה"ג כתבו התוס' שם בד"ה ותסברא עי"ש. א"כ קשה במאי דמוכיח רבא שם מהא דהיו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו את עיניהם מבית קה"ק דלא אפשר וקמכוין אסור ודחי אביי ותסברא והא אריב"ל קול ומראה וריח אין בו משום מעילה ועיין פירש"י ותוס' שם. והנה צריך להבין דמאי סברא דרבא דע"כ ידע מהך דריב"ל וכדמוכח מלישנא בתרא שם. אלא ע"כ דס"ל דאסור מיהו מדרבנן וגזרו אף במקו' מצוה וכן מוכח מל"ב דמותיב ליה רבא מדברי ריב"ל קול ומראה וריח אין בו מעילה הא איסורא איכא מאי לאו לאותם העומדים בפנים. וקשה מאי דעתיה דרבא לאסור באותן העומדים בפנים והא אין לך צורך גדול מזה וע"כ דאף בכה"ג אסור. ואולי משום חומרא דהקדש גזרו אף במקום מצוה. ויש הוכחה ברורה לזה. מירוש' המובא ביתה יוסף סי' תקפ"ו וז"ל שופר של ע"ז כשר א"ר לעזר תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא ויש קול אסור בהנאה (בתמיה) עכ"ל. הרי דפשיטא ליה דאין בקול משום איסורי הנאה אף באיסור ע"ז דחמיר משאר איסורים וכמש"כ. וגבי הקדש מדייק בתלמודא דידן בפשיטות דאסור וכדקאמר קול וכו' איסורא מיהו איכא. א"ו כמ"ש דהקדש חמיר אף לענין זה. וה"נ דאסור אף במקום מצוה. וא"כ תקשה מאי דמשני רבא בריש הסוגיא שאני היכל דלתוכו עשוי והוי שלכה"נ. והא אסור מיהו מדרבנן ומ"מ דריב"ז והא אף במקום מצוה אסור. אלא ע"כ כמ"ש דה"פ דלתוכו עשוי ולא נאסר כלל דהכי אתני עלה ולא כפירש"י ומש"ה מותר לגמרי. כנ"ל לבאר סברת השאג"א בזה :

ב) **אבל** שיטת רש"י דמפרש דברי רבא הנ"ל דהוי כמו שלכה"נ. ע"כ צ"ל דס"ל כשיטת התוס' שהביא במל"מ (שם) דס"ל בכ"ד דשלכה"נ בשאר איסורים מותר לגמרי וכדמשמע מדבריהם דקדושין (ד' כ"ו ע"ב) בד"ה המקדש וכו'. ונראה לי ראיה ברורה לפירש"י דהוי כשלכה"נ (ולא משום לב ב"ד מתנה וכמש"ל) מירושלמי (פ"ג דע"ז) דאיתא התם בהא דתנן לא ישב בצלה של אשירה מפני מה צלה אסור משום שהוא בסנאה. ופריך ע"ז הרי הקבר אסור בהנאה וצלו מותר. הרי היכל הוא אסור בהנאה וריב"ז יושב ושונה בצילה הוי לית טעמא דלא משום שהוא אסור בהנאה עכ"ל. (וטעמו הוא ע"כ כמו שכתבו בתוס' פסחים (ד' כ"ו) ד"ה שאני היכל. שהקשו מהא דאסר בע"ז (ד' מ"ח) לישב תחת אשירה משום דאשירה לצל עשויה והיא דרך הנאה ועוד דגבי ע"ז לא כתיב אכילה עי"ש. פי' ואסור אף בשלכה"נ ולקמן יבואר מזה. ואתמהה מה שלא הביאו התוס' דקושיתם מפורש הכי בירושלמי הנ"ל) עכ"פ המבואר מזה דמש"ה צילו של קבר ושל היכל מותר דהוי שלכה"נ ושל אשירה הוי כדרך הנאתן. או דאסור אף בשלכה"נ וכמ"ש התוס' בב' תירוצם הנ"ל. וה"ז מפורש כפירש"י דזהו נמי מאי דמשני רבא בתלמודא דידן שאני היכל דלתוכו עשוי דהוי שלכדה"נ. ומותר לשיטת רש"י וכמש"ל. וה"ז ראיה ברורה לפירש"י :

ג) **גם** במה שחלק השאג"א על התוס' דס"ל דמעילה ליכא בשלכה"נ וכמש"ל (אות א') נ"ל ראיה לדבריהם מסוגיא דפסחים (ד' ל"ב ע"ב) דתניא וחטאה בשגגה פרט למזיד והלא דין הוא ומה שאר מצות שחייב בהן כרת פוטר בהן את המזיד . מעילה שאין בה כרת אינו דין שפוטר את המזיד . ודחי (לפי מאי דמפרש ר' חייא בר אבין) לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה בפחות מכזית . תאמר במעילה שחייב בהן מיתה בפחות מכזית עי"ש. וא"כ אי נימא דבמעילה אסור אף בשלכה"נ א"כ הו"ל למיפרך נמי לא אם אמרת בשאר מצות שפטור בשלכה"נ תאמר במעילה שחייב. וכענין זה הקשו בתוס' שם בד"ה ומינה וכו' וא"ת אמאי אינו מפרש לא אם אמרת בשאר מצות שאינו חייב עד דהוי כזית בכדי אכילת פרס תאמר במעילה וכו' ותרצו דאיכא נמי למיפרך דכילף מתרומ' שלא יצטרף נמי במעילה עי"ש. וכענין תירוצם לא שייך ליישב לקושיתי הנ"ל. דבשלמא לענין צירוף ואכילת פרס יש למילף מתרומה שלא יצטרף משום דכיון דרבי גמר שם כנ"ל מעילה מתרומה בג"ש (והך ברייתא אתיא אליביה וכדאיתא שם) ומש"ה אית לן למיקש לגמרי לאכילת תרומה שלא יצטרף ביותר מכדי אכילת פרס. וכמ"ש התוס' בריש דיבורם שם וז"ל דהא אכילה דהקדש מאכילה דתרומה יליף והיאך יהיה בו מיתה אם לא כשיעור אכילת תרומה וכו' עי"ש . והינו משום דבמידי דאכילה והלכותיה איתקשי להדדי דע"ז קאי עיקר הג"ש דחטא חטא מתרומה. משא"כ בכ"ד שאינו מענין אכילה רק לענין הנאה בשלא כדרכן בזה אין למילף מתרומה כלל. דהא בכהנה ממעילה גם רבי מודה שאינו במיתה וכמ"ש התוס' עי"ש ובמהרש"א ודל"ח :

איברא דלפ"ז בהא גופא נדחה ראייתי דלא הוי מצי למימר הך הוכחה. דהא כיון דהך ברייתא

אתיא

אתיא כרבי וכדקתני תאמר במעילה שחייב בה מיתה וכו' וא"כ לא הוי מלי לפרש דה"ק לא"א בשאר מלות דשלא כדה"נ פטור ובמעילה חייב דהא בהנאה גם רבי מודה שאינו חייב מיתה וכמש"ל:

אמנם כנ"ל זה דוקא לר"ח בר אבין דתני בדיתויא חומרא דמיתה במעילה ואינו משבש הברייתא. אבל למאי דמוקי שם מר בריה דרבינא ומגיהה דלא הוזכר חיובא דמיתה כלל בברייתא. אלא דה"ק לא א"א בשאר מלותשלא עשה בהן שאין מתכוין במתכוין וכו' תאמר במעילה שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל. וכן לרנב"י דמוקי לה הכי לא"א וכו' תאמר במעילה שאם הושיט ידו ליטול חפץ וסך ידו בשמן קודש שמעל. א"כ לדידהו קושיתי חוזר וניעור דהו"ל נמי תאמר במעילה שחייב בשלכה"נ. אלא ודאי העיקר כמ"ש התוס' בפסחים הנ"ל דבמעילה נמי פטור בשלכה"נ וטעמם משום דילפינן חטא חטא מתרומה והוי כמו דכתיב אכילה בגופיה. ואף דאנן קיימין השתא אליבא דרבנן דס"ל הזיד במעילה באזהרה לאוקימתות דמר בריה דרבינא ורנב"י הנ"ל. אפ"ה הא שיטת רש"י ותוס' (שם) בד"ה וחכ"א. דגם רבנן אית להו הך ג"ש ולא כהרמב"ם וכמו שאזכיר לקמן:

עוד נראה להביא ראיה לדברי התוס' דבמעילה פטור בשלכה"נ מהא דאיתא במעילה (ד' י"ט) ואקשה רחמנא הקדש לסוטה ולע"ז ולתרומה וכו' כי אקשה לע"ז דעד דאית ביה שינוי גבי הקדש נמי עד דבקע בקרדום ויפגם ביה אקשה לתרומה מה תרומה כי יאכל פרט למזיק גבי הקדש נמי כל דבר אכילה כי מזיק ליה פטור [ובתוספו' הקשו דלמה נקט גבי ע"ז היקשא לפטור והו"ל להזכיר לחיוב דמע"ז נפ"ל חיוב מעילה בהוצאה מרשות הקדש לרשות הדיוט כגון מכירה ומתנה ושאלה גם בלא הנאה דהא לא שמעינן לא מסוטה ולא מתרומה דבתרווייהו איכא הנאה וי"ל דה"נ קאמר וכו' עי"ש] ומעתה תקשה דהו"ל לחיובא היקשא דהקדש מע"ז דכמו בע"ז חייב אף בשלכה"נ וכמ"ש התוס' בפסחי' וכמש"ל (אות ב') ועוד יבואר בס"ד. ה"נ בהקדש הכי אלא ודאי משום דאי אפשר לחייב בהקדש בשלכה"נ משום דכתיבא ביה אכילה בגופיה וכמ"ש התוס'. ואף דבגמ' שם נקט דמקשינן מעילה לתרומה לענין כי יאכל פרט למזיק. ושלכה"נ חשיב עפי ממזיק (יעו' בשאג"א שם). מ"מ ס"ל להתוס' דלהאי נמי מקשינן ופטור בשלכה"נ אף במעילה ודברי התוס' ברורים ולא כהשאג"א שהשיג עליהם לפסוק דחייב אף בשלכה"נ:

ד] **ובשעה"מ** נמי הקשה דאם נימא דבהקדש חייב בשלכה"נ א"כ מ"ט לא חשיב לה אביי דאמר התם (ד' כ"ד) הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין בשלכה"נ והו"ל לכלול נמי לאיסור מעילה בשלכה"נ. וע"ש בתוס' שהקשו מ"ט לא חשיב נמי לבב"ח ותירצו ול"ש תירוצם ע"ז עי"ש. ולא ידעתי מה יענה ע"ז השאג"א:

ועיין במל"מ שם שהקשה לשיטת התוס' דבע"ז אסור בשלכה"נ וכמש"ש מ"ט לא קחשיב לה אביי נמי. והנראה לי ליישב זה דאביי לא בא לפרט כל האיסורין שלוקין עליהן בשלכה"נ מחמת דכתיב בהו בהדיא הכי. אלא בא להשמיענו איזה חידוש כמו בכלאי הכרם דאף דלית ביה ילפותא מפורשת שחייב בשלכה"נ אפ"ה דינא הכי מ ש ל י ל ו ת הכתוב דלא כתיב ביה אכילה בגופיה וזהו חידושיה. אבל בע"ז דאסור שלכה"נ. אף כי שהתוס' בדבריהם בפסחים (ד' כ"ו) בד"ה שאני היכל. (ובד' כ"ח) ד"ה ותנן נמי וכו'. ובע"ז (ד' י"ב) בד"ה אלא בורד. נקטי ילפותא לזה מדלא כתיב ביה אכילה בגופיה. אבל המעיין בדבריהם בע"ז (ד' מ"נ) בד"ה אמרו לו. כתבו ילפותא לזה דכתיב ביה ולא ידבק בידך מאו מ ה מן החרם אפי' כל דהוא עכ"ל. והרי כיון דכתיב ביה ילפותא בהדיא לא נקט ליה אביי משום דמפשיט פשיטא ליה דלקי בשלכה"נ. משא"כ בהך דהקדש אי אסור בשלכה"נ שפיר הו"ל לאביי למינקט כיון דליכא ביה ילפותא רק משום דלא כתיב ביה אכילה לשי' השאג"א. א"ו כמ"ש התוס' דבאמת כתיב ביה אכילה בגופיה. וכן מבב"ח שפיר הקשו התוס' דאמאי לא קחשיב ליה דגם ביה לא כתיב ילפותא רק מדלא כתיב ביה אכילה בגופיה וכדברי אביי שם:

ה] **ובמה** שתירצו התוס' שם ע"ז משום דאין מזהירין מן הדין ומש"ה אין לוקין אשלכה"נ דבב"ח אף דאסור וכדאמר אביי. משא"כ כלאי הכרם לקי אשלכה"נ. קשה לי טובא. דמ"מ הא ניחא לאיסי בן יהודא דיליף איסור הנאה לבב"ח מק"ו מערלה וכדאיתא בסוגיא שם והו"ל אין מזהירין מן הדין. אבל לר' ישמעאל דיליף ליה בחולין (ד' קט"ו ע"ב) מלא תבשל יתירי דאתו להנאה א"כ לדידיה ליתא לתירוצם והדרא קושיתם דמ"ט לא קחשיב ליה אביי:

והנראה לענ"ד לחדש בזה דהא דאמר אביי בהך סוגיא דפסחים הנ"ל דבב"ח אסור שלכה"נ ככלאי הכרם היינו דוקא לאיסי בן יהודא קאמר הכי. אבל לר' ישמעאל ודאי דמודה דהו"ל כשאר איסורין ומותר בשלכה"נ. וטעמי בזה הוא משום דהא עיקר טעמיה דאביי הוא משום דלא כתיב ביה אכילה בגופיה ש"מ דאסו' אף בשלכה"נ. אבל לר' ישמעאל דיליף מלא תבשל יתירי חד לאיסור אכילה וחד להנאה וכו' אין לדייק הכי משום דהא אביי קאמר בחולין (ד' ק"ח) דרך בישול אסרה תורה [במק"א בפלפולי בדין אין בישול אח"ב בבב"ח ביארתי סוגיא זו בהשכל ודעת] והיינו משום דחזינן דאפקיה רחמנא בלשון בישול דוקא. ויש להבין דמ"מ הו"ל לשון זה בחד ולגלויי אאידך. וע"כ צ"ל דחד מחבריה לא הוי שמעינן וע"כ אילטריך לגלויי בין באכילה ובין בהנאה דאסור בדרך בישול דוקא. ומעתה שוב ליכא לדיוקא מ"ט לא כתיב ביה אכילה בגופיה. דהא ע"כ כתיב בלשון בישול לגלויי דבדרך בישול דוקא אסרה תורה. וכיון דלר' ישמעאל ליכא גילוי מילתא ע"ז הו"ל כשאר איסורין דלא מיחייב בשלכה"נ וא"כ ממנ"פ ניחא מאי דלא קחשיב ליה אביי. משום דלאיסי בן יהודא הא הו"ל אין מזהירין מן הדין. ולר' ישמעאל הא באמת לא מיתסר בשלכה"נ גם בב"ח ודו"ק. ועי' פרי תואר ופרמ"ג רי' סי' פ"ז:

[**וישו"ר** דהפליתי בסי' פ"ז ס"ק ע"ו ס"ל הכי למ"ד דנפ"ל מלא תאכל כל תועבה דמותר בשלכה"נ בב"ח. משום דהא כתיב ביה אכילה בגופיה בהדיא. וזה פשוט. ויותר חידוש הו"ל להשמיענו דאף לר' ישמעאל הכי הוא וכמו שדייקתי לעיל. אבל עכ"פ מצאתי לי רב דדברי אביי דס"ל דבב"ח אסור בשלכה"נ אינו מוסכם לכ"ע. וכמש"ל. וכ"מ בטורי אבן באבני מילואים שלהי מגילה דחידש כמ"כ דלר' יוחנן דנפ"ל מלא תאכלנו בבב"ח הכתוב מדבר בחולין (שם) וא"כ כתיב אכילה בגופיה ושוה בב"ח לשאר איסורין עי"ש הובא לעיל (סי' ח' אות ט') ועד"ז כתב בשאג"א החדשות סי' י"ג]:

ו] **ומעתה** מיושב נמי שיטת התוס' שהתחלנו בו (באות ה') דנפ"ל דמעילה אסור בשלכה"נ משום דיליף מתרומה דכתיב ביה אכילה הוי כמו דכתיב אכילה בגופו של מעילה. וע"ז השיג השאג"א מסוגיא ערוכה הנ"ל דבב"ח אסור בשלכה"נ משום דלא כתיב ביה אכילה בגופיה ומפני זה דחה לשיטת התוס' וכמש"ל (שם) ובאמת לא ראה שכבר עמד בזה אא"ז המהרש"א שם. ותירץ וז"ל וי"ל דלא פריך הכי לעיל אלא לאביי דאמר הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין בשלכה"נ. אבל לרבא דהכא איכא למימר דכלאי הכרם נמי אין לוקין בשלכה"נ. אע"ג דלא כתיב ביה אכילה בגופיה אפשר דאית ליה שום ג"ש ודרשה כאילו כתיב ביה אכילה ודו"ק עכ"ל. וכונת דבריו הק' דסברא זו דאביי דכיון דלא כתיב אכילה בגופיה אתי לגלויי

לגלויי דלוקין בשלכה"ג. פליג עליה רבא וס"ל דאף דלא כתיב בגופיה כיון דכתיב אכילה באותו מלמד שלמד ממנו בג"ש וכה"ג הוי כדכתיב בלמד עצמו אכילה בגופיה וס"ל לרבא באמת דה"ה כלאי הכרם ובב"ח נמי מותרים בשלכה"כ מהאי טעמא וכמו במעילה. זהו תוכן כונתו למעיין. אבל כל המיישר דרכו בהלכה בלבבו יבין עד כמה קשה להמציא מחלוקת דאמוראי בסברא הנ"ל דמר ס"ל הכי ומר הכי ובמאי קמפלגי לא איתפרש. וגם אי רבא לא ס"ל הכי ופליג על אביי הו"ל להש"ס להביאו באותו סוגיא (בד' כ"ד) וכיון דמביא דברי אביי ומפלפל בכל הסוגיא אליביה ולא הזכיר לבר פלוגתיה כלל ש"מ דרבא נמי ס"ל הכי. וגם מ"ש דבכלאי הכרם נמי אפשר דאית ביה איזה דרשא דכתיב ביה אכילה בגופיה וכו' זהו דוחק גדול כמובן מדלא זכרוהו בש"ס כלל. (כן השעה"מ בהל' יסוה"ת תמה דע"פ שיטת המהרש"א יסתרו דברי הרמב"ם אהדדי דבפ"י מהל' מאכלות אסורות פסק דכלאי הכרם ובב"ח אסור בשלכה"כ כאביי ובהל' י"ב פסק כרבא דלא אפשר וקמכוין אסור וכרבא שהוצרך ליישב בהך דריב"ז שאני היכל דלתוכו עשוי. והרי הפסקים אלו סותרים לשיטת המהרש"א דאביי ורבא פליגי בזה):

ועוד יותר נפלאו דבריו דהא ע"כ הך דברי התוס' (בד' כ"ו) דמעילה שאני דלא מיתסר בשלכה"כ גם לאביי יוכרח לומר כן. משום דהא בסוגיא שם בלשנא קמא מוקי פלוגתייהו דאביי ורבא באפשר ולא קמכוין אבל לא אפשר וקמכוין כ"ע ס"ל דאסור וא"כ לל"ק תקשה נמי לאביי מהך דריב"ז דישב ודרש בצלו של היכל אף דהוי לא אפשר וקמכוין מ"מ אסור וכמו שמדייק אביי גופיה ללשנא בתרא לרבא דס"ל הכי (ודוחק לומר דלל"ק לא שמיעא ליה הך ברייתא). וע"כ צ"ל דלל"ק ישנה אביי כמו רבא בלשנא בתרא דשאני היכל דלתוכו עשוי ופירש"י דהוי שלכה"כ ופרשוהו התוס' דהוי משום דבמעילה הוי כדכתיב ביה אכילה בגופיה בהמלמד שלו בג"ש והוא בתרומה. והא מעתה חוזר וניער קושית המהרש"א דהא לאביי גופיה ס"ל (בד' כ"ד) דאי כתיב בהמלמד ולא בהלמד עצמו לא מיחשב כדכתיב ביה אכילה בגופיה. וכמדומה שזהו כונת הקרבן נתנאל שם אלא שלא הביא דברי המהרש"א. ושו"מ שכבר עמדו בזה הגל"ח ובס' משנת רע"ק (הוא לזקינו של הרעק"א המפורסם זצ"ל) וא"כ הדרא השגת השאג"א ומהרש"א לדוכתה:

אבל לפי משכ"ל (אות ה') ניחא בפשיטות דהא אביי גופיה אינו מחליט בכל הענין שם רק לאיסי בן יהודא אבל לר' ישמעאל ודאי דלא ס"ל הכי. ועי' בחולין (ד' ק"ח) דאביי ורבא שקו"ט דדרך בישול אסרה תורה א"כ משמע דס"ל כר' ישמעאל דאפקיה רחמנא לאכילה והנאה בלשון בישול. וא"כ י"ל דהך סוגיא דפסחים (ד' כ"ו) דשקו"ט ביה אביי ורבא וכמש"ל. אינהו ס"ל כר' ישמעאל ולדידיה לא אמר אביי כלל הך סברא דלא כתיב ביה אכילה בגופיה. וס"ל נמי דלא בעי דוקא שיכתוב ביה אכילה בגופו של הלמד ואז שרי בשלכה"כ. אלא אף כשכתיב אכילה בהמלמד נמי הוי כאכילה בגופיה ומש"ה שרי במעילה בשלכה"כ ודו"ק:

איברא דכ"ז הוא ליישב שיטת התוס' ועליה אנו דנין בכל דברינו. אבל שיטת הרמב"ם לא יתיישב בזה דהא איהו פסק דבב"ח אסור בשלכה"כ וכמש"ל ואפ"ה בס' המצות שלו סי' קפ"ז הביא ילפותא דר' ישמעאל (אבל בחיבורו פי"ט מהל' מ"א איתא בע"א וכמ"ש המפרשים וא"ל). אלא דלדידיה מעיקרא לק"מ דהוא ז"ל למד בריש הל' מעילה אזהרה למעילה מלא תוכל לאכול בשעריך ולא כרש"י ותוס' דס"ל דאף לרבנן דרבי נפ"ל אזהרה מג"ש דתרומה וכמש"ל (אות ג') אבל להרמב"ם א"כ כתיב ביה אכילה בגופיה ונאדו כל הפלפולים ומש"ה שרו בשלכה"כ. וניחא בהך דריב"ז דישב בצלו של היכל דהוי שלכה"כ וכפירש"י. משא"כ בב"ח לא כתיב אכילה בגופיה וכ"כ בשעה"מ שם. ומזה תמוה דברי השאג"א דס"ל לפשיטות דמעילה חייב אף בשלכה"כ ולא כהתוס' וכמש"ל (אות א') ולא הזכיר דברי הרמב"ם דלדידיה ודאי שרי בשלכה"כ. גם במ"ש השאג"א דכיון דהקדש אסור בשלכה"כ. חשיב איסוה"כ דמעילה איסור מוסיף על שאר איסורי הנאות יש לדון בזה הרבה [ושו"מ בס' ברוך טעם להגאון מלייפניק ז"ל שער הכולל דין א'. שחלק בסברא זו וס"ל לפשיטות דאין זה מיחשב איסור מוסיף כיון שאין דרכו להנות בשלכדה"כ. ודקדק כן מדברי הפליתי סי' ס"ב עי"ש. ונעלם ממנו שכ"כ בהדיא לענין זה הפליתי בסי' פ"ז ס"ק י"ג וכמש"א לקמן (אות ח') וכן בשו"ת עמק יהושע סי' יו"ד מצאתי שפלפל בזה והעיר מהך דפסחים ד' ל"ב שהבאתי (באות ג') בע"א קלת עי"ש]:

ז) **ובמה** שביארתי לעיל יתיישב מה שהביא בס' ברוך טעם (שם) קושית המפרשים בהא דחולין (ד' קי"ג) במבשל חלב בחלב ח"א לוקה וח"א אינו לוקה. לימא בהא קמפלגי וכו' דכ"ע אין איסור חל על איסור והאכילה דכ"ע ל"פ דלא לקי. כי פליגי אבישול וכו' וא"ד אבישול לכ"ע לקי כ"פ אאכילה מ"ד אינו לוקה משום דאין אחע"א ומ"ד לוקה להכי אפקה רחמנא בלשון בישול כיון דאבישול לקי אאכילה נמי לקי והקשו ע"ז דלהוי איסור בב"ח איסור מוסיף על חלב משום דמיתסר בשלכה"כ (ויישבו שם ע"פ הנחתו הנ"ל דאין זה מיחשב למוסיף וכמש"ל) וכן הקשה הפרמ"ג בס' שושה"ע כלל ט' עיי"ש. אבל לפי משכ"ל ניחא בטוב טעם. דהא ע"כ מ"ד התם דאינו לוקה אאכילה כיון דאפקה רחמנא בלשון בישול. כיון דאבישול לקי אאכילה נמי לקי והא מאן דאית ליה האי סברא מדאפקיה בלשון בישול ע"כ דלא ס"ל הך סברא דאביי בפסחים שם מדלא כתיב אכילה בבב"ח ש"מ דלקי אף בשלא כדרך הנאתן. דהא אי אפשר למיכתב ביה לשון אכילה בגופיה משום דלא הוי שמעינן מיניה דכמו דלקי אבישול לקי נמי אאכילה. וא"כ ע"כ אילטרך להכי למכתב אכילה בלשון בישול דוקא. וא"כ לדידיה ליכא גילוי דלקי בב"ח בשלכה"כ (כמו לר' ישמעאל וכמש"ל) וא"כ כמ"כ להאי מ"ד דאינו לוקה ג"כ ס"ל בעיקר זה הכי דלא לקי בשלכה"כ מדלא פליגי בזה. וא"כ משו"ה אתי שפיר דליכא איסור מוסיף דשלכה"כ גבי איסור בב"ח לכ"ע להנך מ"ד שם דע"כ לא ס"ל הך דאביי וכמ"ש. ודו"ק כי הוא חריף בס"ד. [ובמק"א פלפלתי להקשות דליחשב איסור מוסיף משום בישול אי יש בישול אחר בישול ואכמ"ל]:

ובזה יתיישב נמי דברי האחרונים ביו"ד (סי' פ"ז) בדברי הטור דמשמע דס"ל דאם בישל בשר טמאה בחלב טהורה דאסור באכילה משום בב"ח. והקשו בש"ך וט"ז ושא"מ דמאי נפ"מ באיסור זה כיון דאסור בלא"ה מלד איסור טמאה עי"ש. ולכאורה אין התחלה לקושיתם. ונעלם מהם ח"ו סוגיא ערוכה דפסחים הנ"ל דס"ל לאביי דבב"ח אסור בשלכדה"כ ושאר איסורים לא וא"כ טובא איכא בינייהו. ומכש"כ לשי' התוס' דס"ל דשלכה"כ בשאר איסורים מותר אף לכתחילה וכמש"ל (בריש אות ב'). אבל לפי הנ"ל ניחא דקושיתם הכי הוא כיון דהטור בריש הסימן שם הביא ילפותא דר' ישמעאל דג' לא תבשל כתיבי עי"ש. ולדידיה אף לאביי שרי בב"ח בשלכה"כ וכמש"ל לשי' התוס' והקשו שפיר עי"ש מה שתירצו ובחידושי הפליתי ישוב בס"ד:

ח) **והנה** הכרו"פ (סי' פ"ג סקי"ג) הקשה דמאי פריך בחולין (ד' קי"ג) לשמואל אי סבר איסור חל על איסור ומש"ה חייב במבשל חלב בחלב משום בב"ח. והאמר שמואל בשם ר' אליעזר מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה

שאינו

שאינו במיתה שנא' ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת. אלמא לא אתי איסור טומאת הגוף וחייל על איסור תרומה טמאה. ומאי קושיא דלמא שאני בב"ח דהוי איסור מוסיף על איסור חלב משום דמיתסר בשלכדה"כ (הוא כקושי' המפרשים הנ"ל) וחשיב איסור מוסיף בהכי עפי"מ שכ' התוס' בשבועות (כ"ב ע"ב) בהא דבעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה כיון דכזית איסורא דאורייי' (וא"כ אין שבועתו חלה האיסור נזירות הקודם) כי קמשתבע אהיתרא קמשתבע ודעתו אמשהו. והקשו בתוס' דלרבי יוחנן דס"ל חצי שיעור אסור מה"ת מא"ל ותירצו חדא דלא מקרי מושבע ועומד בהכי (במק"א פלפלתי בישובם זה) ועוד דנפרש כגון ליהנות שלכה"כ דבכל איסורין פטור וכו' והרי דשבועה שחלה אף בשלכדה"כ חשיב לחול אנזירות. והירך שם דודאי הא דמיתסר בשלכדה"כ לא מיחשב לאיסור מוסיף וחמור כיון דאין דרכו להנות בכגון זה. משא"כ בהך דשבוע' דמיירי שפרט בהדיא שיאסור בשלכה"כ והרי אתשביה בהדיא ומש"ה חל שפיר עי"ש. [ובא לידי שו"ת ברית יעקב לשאירי הגאון ר' ברוך מרדכי ליפשין ז"ל והעיפותי עיני בו בסי' י"ג חאו"ח וראיתי שהקשה כהפליתי ותירץ דלא חשיב איסור מוסיף בהסבר ארוך ונעלם ממנו דברי התוס' והפליתי הנ"ל]: ונלפע"ד לייסב זה בפשיטות אף לסברת השאג"א דס"ל לפשיטות דמקרי בהכי איסור מוסיף ולא ס"ל כהפליתי וכמ"ש (סוף אות ו'). עפמש"ל דלמאן דיליף מלא תבשל או מלא תאכל כל תועבה לא מיתסר בשלא כדה"כ דהוי כשאר איסורין כיון דכתיב בהו אכילה בגופיה. א"כ ניחא מאי דפריך לשמואל דס"ל איסור חל על איסור ממאי דמחייב חלב בחלב משום בב"ח מהך דאמר משמיה דר' אליעזר ומתו בו כי יחללוהו דאין לומר דמשום דהוי איסור מוסיף משום דאסור בשלכה"כ. הא ליתא דכיון דלפי הסד"א אכתי לא אסיק אדעתיה לשנויי הא דידיה הא דרביה וס"ד דכרביה לגמרי ס"ל. וא"כ הא ר' אליעזר גופיה יליף בחולין (ד' קט"ו) מקרא דכתיב ביה אכילה בגופיה. דהכי איתא התם. דבי ר' אליעזר תנא לא תאכלו כל נבילה אמרה תורה כשתמכרנו לא תבשל ותמכרנו והרי כתיב בבב"ח גופיה אכילה ושרי בשלכה"כ כשאר איסורין. ואם כי מלי לשנויי דשמואל ס"ל כותיה בחדא בהך פרט לזו שמחוללת ועומדת ולא ס"ל כותיה באידך בילפותא לבב"ח וכדמשני הש"ס בכה"ג טובא. אמנם כי נחית לזה כבר עדיפא מזה משני ליה דשמואל אף בחדא מנייהו לא ס"ל כותיה. דהא דידיה והא דרביה אבל לפי הסד"א י"ל כמ"ש'. ודו"ק:

ט) **אמנם** בעיקר דברי השאג"א בסי' הנ"ל שחידש שיוה"כ לקי אף בשלכה"כ מדלא כתיב ביה אכילה בגופיה אלא לא תעונה מ"מ עי"ש שתירץ עפי"ז לקושית התוס' בכריתות (ד' כ"ג) בהא דפריך אמתניתין דמחייב אחלב משום נותר. ומי אית ליה לר"ש איסור חל על איסור והתניא אר"ש האוכל נבילה ביוה"כ פטור והקשו בתוס' ע"ז דליפשי דלמא שאני יוה"כ לגבי נבילה דאינו רק בכולל אבל נותר הו"ל מוסיף לגבי חלב וכדאמר התם וכו'. ומה שתירצו דר"ש ע"כ לית ליה לאיסור מוסיף מיבמות (ד' ל"ב) הבא על אשת אחיו שהיא אחות אשתו אינו חייב אלא אחת עי"ש והוא דחוק דא"כ הו"ל להש"ס להכריח מזה ולא מהך דיוה"כ. אבל עפ"י הנ"ל דיוה"כ אסור בשלכה"כ מה"ת א"כ הו"ל יוה"כ איסור מוסיף לגבי נבילה בשלכה"כ עי"ש. והנה מלבד מה שהזכרתי לעיל שחלקו ע"ז דמה דאסור בשלכה"כ לא מקרי איסור מוסיף משום דאין דרכו בהכי וכמש"ל באות (ו' ח') הנה לכאורה הוא ג"כ נגד תוס' שבועות (ד' כ"ג ע"ב) ד"ה דמוקי לה כד"ס וכו' ועוד דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן ואינו אסור אלא מדרבנן כמו חצי שיעור לר"ל עכ"ל והקשו מהרש"ל ומהריב"ל דא"כ מ"ט דר"ש דפוטר במתני' שם

ותירצו דר"ש אזיל לשיטתיה דכל שהוא למכות וה"נ בשלכה"כ דינו ככ"ש עי"ש. וא"כ היוצא מזה דשלכה"כ לר"ש אסור מה"ת ולקי נמי בכל איסורין שבתורה וא"כ בטל תירוצו מעיקרו דהא אף דיוה"כ אסור בשלכה"כ ה"נ נבילה הכי וליכא תו איסור מוסיף לר"ש. וחשבתי לתרץ זה עפי"מ שהקשו המהרש"א שם והמל"מ בפ"ד מהל' שבועות על מהרש"ל דמנ"ל לחדש זה דשלכה"כ דמי לכ"ש והרי חזינן דלר' יוחנן דס"ל חצי שיעור אסור מה"ת בשבועות שם. ואפ"ה איהו מריה דשמעתתא בפסחים (כ"ד) דכל איסורין שבתורה אין לוקין בשלכה"כ. והרי דקיל טפי שלכה"כ מח"ש וה"ה לר"ש הכי הוא. והמל"מ יישב לדברי המהרש"ל דודאי שלכה"כ קיל בחד דרגא מחצי שיעור ומש"ה לר' יוחנן דח"ש אסור מה"ת ולא לקי אזי שלכה"כ אף איסור מה"ת ליכא. אבל לר"ש דס"ל דח"ש לוקין עליו אזי נחות דרגא דשלכה"כ אין לוקין אבל מיהו אסור מה"ת עי"ש. וא"כ שוב אפשר לקיים תירוצו של השאג"א דמ"מ הוי יוה"כ לגבי נבילה איסור מוסיף בשלכה"כ דיוה"כ לקי אף בשלכה"כ ושאר איסורין שבתורה אף לר"ש אינו לוקה וכמ"ש:

י) **ושעד** לסברתי זו מצאתי לי במל"מ הל' יסוה"ת פ"ה דאיסור שחייבין עליו מלקות מיחשב איסור מוסיף לגבי האי דלא לקי במ"ש (בד"ה והנה אף שלכאורה) ליישב מה שהקשה בהא דחולין (ד' קי"ג) דהמבשל חלב בחלב דפטור משום אין אחע"א וכמש"ל (באות ז') והא בב"ח אסור בהנאה משא"כ איסור חלב וכדחשיב לה לאיסור מוסיף נותר לגבי חלב בכריתות (ד' י"ג) ותירץ עפ"י שיטת הרמב"ם בהל' מ"א פ"ח דאין לוקין על ההנאה מאיסורי הנאה. ומשו"ה לא מיחשב לאיסור מוסיף כיון שאין לוקין עליו. אבל במוקדשין לוקין על ההנאה. ומשום הכי חשיב לאיסור מוסיף. (וקדמו בזה הלח"מ בפ"ט מהל' מ"א). הרי יוצא מזה דחיוב מלקות חשיב איסור מוסיף וא"כ י"ל דה"נ ס"ל להשאג"א הכי ועלה תירוצו כהוגן:

ובזה נראה לי לייסב מ"ש בירושלמי המובא בתוס' גיטין (ד' ל' ע"א) דפריך לב"ש אמאי אילטריך קרא דלא יוכל בעלה אשר שלחה לשוב לקחתה תפ"ל דבלא"ה אסור להחזיר סוטתו כיון שיש עדים ומשני לעבור בב' לאוין. והקשה מרן הרעק"א בגליון שם דמ"ט חל איסור דמחזיר גרושתו על לאו דסוטה שאינו כולל ולא מוסיף ושאר בל"ע. אבל לפי הנ"ל ניחא דלאו דמחזיר גרושתו הוי לאו שיש בו מלקות וכמ"ש הר"מ בהל' סנהדרין פי"ט. משא"כ ל"ת דסוטה אף לרבנן דר"י בן כיפר ביבמות (ד' י"א) אפ"ה אין לוקין מה"ת עליה וכמ"ש הה"מ בספ"א מהל' אישות לדעת הרמב"ם. ועי' כ"מ פי"א מהל' גירושין הי"ד ולח"מ שם. וא"כ מש"ה הו"ל איסור מוסיף ועובר בב' לאוין:

איברא דבגוף דברי הלח"מ והמל"מ בזה יש לדון ולומר דחיוב מלקות לא מיחשב איסור מוסיף. דהכי מסתבר טפי דמאי מוסיף שייך במה דלקי ואין לחושבו כ"א לאיסור חמור במאי דלקי אבל מוסיף בזה אין לו הבנה כלל. דלא חשיבי א"מ רק כשמוסיף על נושא האיסור הא' דבר שהיה מותר בו כמו חתיכת חלב של הקדש שמותר למזבח וכשנותר נאסר נמי למזבח וכיו"ב. משא"כ הך חומרא דמלקות שאינו אלא חומרא בעלמא. וכן מוכח ע"פ שיטת התוס' בחולין (ד' ק"א) דס"ל דהנאה לא חשיב איסור מוסיף עי"ש. אף דהתוס' גופייהו ס"ל דלוקין אם נהנה מאיסוה"נ ולא כדברי הרמב"ם וכמבואר בדבריהם בחולין (ק"כ ע"ב) בד"ה אלא. ובפסחים (ד' כ"א) ד"ה כל. דכ' דדוקא על הנאת חמץ ליכא כרת משום טעמא שכתבו שם אבל מלקות איכא וכמ"ש המל"מ בעצמו שם (בד"ה והיכא דמכר וכו' עי"ש). וע"כ דאין זה מקרי איסור מוסיף במאי דלקי על ההנאה אלא מיחשב איסור חמור. וא"כ אפשר לומר דכמ"כ הרמב"ם נמי הכי ס"ל. ואי משום קושי' המל"מ

המל"מ הנ"ל כבר הורה הרמב"ם בעצמו בפירושו למשניות בכריתות שם בנקודה הנפלאה עי"ש. והוא משולל הבנה עי' פליתי סי' פ"ז ס"ק י"ג שביאר דבריו והכמ"ל. וא"כ הדרא קושיתי לדוכתה על השאג"א לשי' המהרש"א הנ"ל. ואולי לא ס"ל להשאג"א כסברת מהרש"ל לדמות שלכה"ג לכל שהוא אליבא דר"ש ומיישב לדברי התוס' כמ"ש אא"ז המהרש"א שם:

ונלע"ד ראיה לזה דאין הענינים שוים אהדדי עפמ"ש הרא"ש בע"ז פ"ה סי' ו' וז"ל י"א דאיסורין האסורים במשהו לא אמרינן נותן טעם לפגם מותר דאין לך בטל טעם יותר ממשהו באלף וכו' ומביאים סעד לדבריהם וכו' מכלל דנותן טעם עסקינן מדברי שלא כדרך הנאתן דאי איירי באיסור משהו אפילו שלכה"ג אסור וכו' ולא נהירא וכו' (מחלוקת זו הובא בטוש"ע או"ח סי' תמ"ז) עכ"פ חזינן בהדיא מדבריו דשלכה"ג דמי לנותן טעם לפגם. ואף הוא לא דחי אלא מפני שמפרש בסוגיא שם פי' אחר עי"ש. וא"כ הרי בע"ז (ד' ס"ז) פליגי ר"מ ור"ש בנותן טעם לפגם וס"ל לר"ש דשרי ויליף לה לא תאכלו כל נבילה לגר וכו' נבילה הראוי לגר קרויה נבילה עי"ש. וא"כ ממילא ס"ל נמי דשלכה"ג שרי. ואף דר"ש גופיה ס"ל דכ"ש למכות. ועכ"פ דשלכה"ג שאני מכ"ש מטעם שביאר הרא"ש בדבריו הנ"ל. וז"ל ולא נהירא דנהי דהחמירה תורה לאוסרם במשהו מ"מ יש שם איסור עליהן אבל כשהוא פגום פקע איסורו עכ"ל. ה"נ י"ל הכי לשלכה"ג דדמי לאיסור פגום בזה דבכה"ג פקע איסורו. דשלכה"ג פירש הרמב"ם בהל' יסוה"ת פ"ה הל' ח' כגון שעירב בו דבר מר ובכה"ג שוב איפקע איסורו. והוא ראיה ברורה בס"ד לשי' אא"ז המהרש"א ושאג"א דס"ל דלר"ש נמי בכל איסורין שבתורה ליכא איסור מה"ת בשלכה"ג ולא כמהרב"ל ודו"ק:

סימן ג

בסוגיא דסנהדרין (ד'פ"ז פ"ח) ובענינא דזקן ממרא

וענין בל תוסיף ושאר ענינים המחוברים לעיל במער' א':

א] **המורי** אבן בהגהותיו אבני שוהם לר"ה (ד' כ"ז) ד"ה מל"כ. הקשה לדברי רש"י דבל תוסיף משוי במשהו (עי' לעיל מער' א' סי' ד' וכבר האריכתי בזה כ"פ) מסנהדרין (ד' פ"ז) איתא ת"ר זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי ר"מ. רי"א על דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מדברי סופרים. ובודאי דר"י לא פליג אר"מ לפטור על כל התורה כולה כי אם בדבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס שאינו אלא תפילין בלבד וכדאמר ר' אליעזר א"ר הושעיא שם (ד' פ"ח ע"ב) דמאי עביד בכל הני קראי דדריש לעיל מכי יפלא וכו' דליק (שם בסוגיא הרבה דרשות עי"ש) וע"כ דלא בא ר' יהודה אלא להוסיף דאפילו על תפילין חייב אע"ג דל"ש גביה מלאות שיתחייב כרת על זדונו. ולדברי רש"י הנ"ל מאי הוסיף ר"י והלוא גם לר"מ הוי תפילין דבר שחייבין על זדונו כרת כגון שהוסיף ה' פרשיות או זוג א' דאתי איסור בל תוסיף והוי כמשאוי לענין שבת. וכיון דמטי למיתי לידי חיוב חטאת וכרת חייב לר"מ כמבואר בכל הסוגיא שם ונשאר בתימה. ורוצה לדחות בזה לשי' רש"י דב"ת משוי כמשאוי (וכמו שדחה כבר דברי רש"י בספרו השאג"א סוס"י מ"א. ועי' לעיל מער' א' סי' א' שהסברתי דברי רש"י שברורים בטעמם). וע"כ נבאר ליישב גם קושיתו בטו"א הנ"ל:

והנה כיסוד קושיתו דהכית דר' יהודה מוסיף אדר"מ דגם בתפילין הוי ז"מ. מכלל דר"מ חולק ע"ז ועפי"ז הקשה כנ"ל. הנה התוס' בהדיא פליגי על פירוש זה וס"ל דר' יהודה בא לפחות מר' מאיר דאינו מצריך רק שיהא זדונו כרת אלא שצריך שיהא דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס ולא משכח"ל אלא תפילין. ואי דא"כ מאי עביד בכל הני דרשות דאיתא שם מכי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דם טהור לדם טמא וכו' כ' ע"ז התוס' (בד' פ"ח ע"ב) וז"ל. כל הנך דרשות דדרשינן לעיל מקרא דכי יפלא לא חיים עכ"ל. א"כ ס"ל בהדיא דר' יהודה פליג אר"מ בהא. והטו"א הרגיש בזה וכ' בזה"ל ופשוט הוא בעיני שדברים הללו לא יצאו מפי רבותינו בעלי התוס' אלא איזו תלמיד טועה כתבו. והגי בעניי אביא בס"ד שכמה מן הראשונים מפרשי הכי כדברי התוס' ושנים מפרשי כהטו"א וא"כ לק"מ על סברת רש"י אם יפרש כהתוס' וא"כ לעולם לר' מאיר נמי מיחייב בתפילין דמשכח"ל דלהוי זדונו כרת ושגגתו חטאת לדברי רש"י. אלא דר"י פליג דלא הוי ז"מ כ"א בתפילין ולא בדבר אחר. משום דבעי שיהא עיקרו מד"ת ופירושו מד"ס ויש בו כדי להוסיף ואם הוסיף גורע וכדאמר ר' הושעיא שם:

דהנה הר"ן בחידושיו לסנהדרין הביא לשיטת התוספות שכ' דר"י לא חיים להנך דרשות דדרים מכי יפלא. וסתמו ולא פירשו דמ"מ מאי עביד במאי דכתיב בהדיא בקרא בין דם לדם ובין נגע לנגע דבכל הני לא משכח"ל כל הני תנאי דבעי ר' יהודה בזקן ממרא דעיקרו מד"ת וכו' ויש בו כדי להוסיף וכו' ודברי התוס' לכאורה תמוה מאד וכמ"ש הטו"א בזה:

והר"ן ביאר דבריהם שם דר' יהודה לא מוקי הנהו קראי דכתיב בזקן ממרא לענין חיוב מיתה אלא שמלוה היא לשמוע להן בכל אותן דינים שכוללים כל התורה כולה בין דם לדם וגו'. אבל לחיוב ז"מ כתיב ע"פ התורה אשר יורוך וגו' לא תסור וגו' והאיש אשר יעשה בזדון וגו' לומר שלא חייב הכתוב אלא היכי דאיכא תורה ויורוך כדדרים ר' יהודה עי"ש. וא"כ המתבאר לפי שיטה זו דר"מ ור"י פליגי בזה. דר"מ מוקי כל מאי דחשיב בפרשה בין דם לדם ובין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך דמיירי לחיובא דז"מ לענין מיתה וע"כ מוקי לה שם בסוגיא דמשכח"ל בכל הני דאית בהו כרת וחטאת כמבואר שם. ור' יהודה מוקי לרישא דפרשה למלוה בעלמא. ועל מאי דכתיב ועשית ע"פ התורה אשר יגידו לך. אבל לעונש אינו כ"א על מאי דכתיב תורה ויורוך דהיינו עיקרו מד"ת ופירושו מד"ס וכו':

ב] **איברא** דהר"ן הקשה ע"ז [ובאות ו' נבאר זה] ופירש הוא ז"ל ע"ד שפירש הטו"א דר' יהודה מודה לר' מאיר דחייב על זדונו כרת אלא דמוסיף דאף בתפילין מיחייב מטעם אחר דהוי ביה תורה ויורוך דעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס. ובתרתי נעשה ז"מ. או בדבר שחייבין עליו כרת וחטאת או בדבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס:

ובן ס"ל להראב"ד בנמוקי דבריו בהשגתו פ"ד מהל' ממרים ה"ג כתב בסו"ד וז"ל ואומר אני דמודה ר' יהודה דחייבי כריתות אע"פ שאין בהם זה הדקדוק (היינו תנאי דר' הושעיא הנ"ל עיקרו מד"ת וכו') שאין ראוי לדקדק אלא במל"ע דשייך בו לא תסור מן הדבר (דקאי עמ"ש תורה ויורוך דנלמד מיניה כללי הנ"ל) אבל תעשה אותו וזה מל"ע (וע"כ בעי בהו דוקא כל הני כללי) וזהו כשיטת הר"ן וטו"א דבמל"ת מודה ר' יהודה דחייב אף זולת הני כללי דכייל ר' הושעיא רק שיהא זדונו כרת ושגגתו חטאת:

ובן הובא פירוש זה בכ"מ שם פ"ג סוף הל' ה' במ"ש הרמב"ם דחייב על כל דבר שחייבים על זדונו כרת או בתפילין. והקשה ע"ז הרמ"ם מאי קסבר אי קסבר כר"מ אתפילין לא מיחייב. ואי קסבר כסתם משנה (ד' פ"ח בם איתא האומר ה' טוטפת בתפילין להוסיף על

ד"כ

ד"ס חייב ואתיא כר' יהודא) דמיחייב אתפילין ההוא ודאי דלא כר"מ. ותירלו לו (חכמי זמנו) דר' יהודא מוסיף הוא על דבר שאין זדונו כרת ושגגתו חטאת אי איכא תורה ויורוך. וא"כ לדעתם עפ"י שיטה זו הרמב"ם ס"ל כר' יהודא הרי דהרמב"ם והמשיבים להרמ"ה ס"ל כשיטת הר"ן הנ"ל. אולם הרמ"ה שהשיג ס"ל כשיטת התוס' דר"י פליג אר"מ לגמרי ולא מיחייב אלא בתפילין ולא בדבר שזדונו כרת. ודעת הרמב"ם ג"כ אינו ברור האיך ס"ל דהכ"מ חלק על דברי תשובתם להרמ"ה בכונת הרמב"ם משום דהרי מסיק הרמב"ם כסו"ד וכתב בזה"ל וחיוב ז"מ על דבר זה (בתפילין) הלכה מפי הקבלה עכ"ל ולדבריהם אין זה מפי הקבלה אלא דמפורש הכי וכמ"ש הרא"ד ועפמש"ל עי"ש בכ"מ :

וא"ב הרמב"ם ודאי יפרש דר"י פליג אר"מ ואינו מחייב כ"א בתפילין. וזהו מהלמ"ס לדעת הרמב"ם דלא דרים כלל לקרא דעד דאיכא תורה ויורוך (ופסיק הרמב"ם כר"י ור"מ עי"ש בכ"מ) ועכ"פ שיטתו ע"ד שכתבו התוס'. וכן הרא"ד ברים דבריו הביא פירוש זה וכו' וז"ל א"א וכו' לדעת ר"מ הוא דבעינן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ובתפילין פטור. ולדעת ר' יהודא הוא שחייב בתפילין וכו' ויבואר בעזה"י. עכ"פ בהא נחתינן דנחלקו בזה אבות העולם. דהרא"ד (במסקנתו לדעתו) והר"ן. והמשיבים להרמ"ה (ולדעתם הכי ס"ל להרמב"ם)[והגהת מיימוני. עי' מש"ל לקמן סוף אות ה'] מפרשי כפירוש הטורי אבן. והתוס' ורמ"ה ורמב"ם (לדעת הכ"מ) ורא"ד ברים דבריו. מפרשי דר"י חולק לגמרי אר"מ. וא"כ י"ל דרש"י נמי הכי מפרש ונאדה השגת הטורי אבן ע"ז. ופליאה נשגבה בעיני במ"ש הטו"א על שיטת התוס' דתלמיד טועה כתבו. והרי שיטות הראשונים נחלקו בזה. ולקמן נכריח לשי' התוס' מתלמודא דידן ומהירושלמי בס"ד :

ג] **ומקודם** אבאר דברי הרא"ד שאינם מובנים כמו שנתקשו בזה הכ"מ והלח"מ. ועפ"י ביאורי יתיישב נמי שיטת התוס' הנ"ל ודעימייהו מה שהקשה בחידושי הר"ן ע"ז. וז"ל בהשגותיו שם. עמש"כ הרמב"ם ואם לא תביא המחלוקת לידי כך (פי' מאי דחולקין הז"מ וחביריו אינו בא לידי דבר שחייבין עליו כרת וחטאת) פטור חוץ ממלות תפילין בלבד וכו'. והשיג ע"ז וז"ל א"א וכו' ולדעת ר' יהודא הוא שחייב בתפילין (וכעין זה הוא דעת הרמ"ה המובא בכ"מ וכמש"ל אות ב') וה"ה לולב וצילית שתוספת פוסל את העיקר שאם הוסיף ולא פסל אע"פ שהעביר אותם בבל תוסיף (כונתו דאף דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי עבר בב"ת וכשיטת הראשונים שהבאתי לעיל מער' א' סי' ג' אות י') כיון שהעשה מתקיים אינו חייב. ומ"ש בגמ' בלולב וצילית גרוע ועומד הוא. לא אמרו כדי לפוטרו עליהם אלא שאינו דומה לתפילין שמוסיף וגורע שהרי אפי' קודם התוספת לא היה בהם תועלת שהרי צריכין קשר ואגד. ור' הושעיא שאמר השמועה. ור' אלעזר תלמידו הוא שאומר אין לנו אלא תפילין. כלומר שזה הלשון לא נמלא בתפילין וכו' (יתר דבריו יבואר אח"ז לקמן אות י' בס"ד) ויש אומרים דוקא בתפילין משום דכתיב ע"פ התורה וכתיב לא תסור מן הדבר. לריך שיהא שם הדבר ולא יסור ממנו שלא יפסול אותו בתוספתו. ואם היה גרוע הרי אין שם דבר. ולא ימלא זה אלא בתפילין. ולדעת ר' יהודא דמיחייב על הוראת עשה (ויתר דבריו במ"ש והומר אני וכו' הובא לעיל אות ב' שמפרש בע"א וע"פ שיטת הר"ן) :

ולבאר דבריו הקלרים מאד נביא לסוגית הש"ס בסנהד' (ד' פ"ח) דהכא איתא א"ר אלעזר א"ר הושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מה"ת ופירושו מד"ס ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע (פירש"י פוסל הראשון בתוספתו) ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר' יהודא. ופריך והאיכא לולב וכו' מאי קסבר אי ס"ל דא"ל אגד האי לחודי' קאי וכו' ואי ס"ל דלריך אגד גרוע ועומד הוא. והאיכא לילית וכו' ומשני הא אר"ז בית חילון שאינו רואה האויר פסול ע"כ. ושטחיית הסוגיא משמע כדעת הרמב"ם דדוקא בתפילין בלחוד קאמר ר"י דחייב משום דאית ביה כל הני תנאי דקחשיב ואזיל יש בו כדי להוסיף ואם הוסיף גורע וכדר' זירא. משא"כ בלולב ולילית דגרוע ועומד הוא וליכא בו תנאי דר' הושעיא אליבא דר"י. אבל הרא"ד דמפרש דה"ה לולב ולילית. ביאר הכ"מ דעתו. דקשה ליה לפרש כפשטות דלא מיחייב ר"י כ"א בתפילין א"כ כשהזכירו בברייתא שם דברי ר"מ ור"י הו"ל להביא דברי ר"מ אחר דברי ר' יהודא כיון דלר"מ מיחייב בכל דבר שחייבים על זדונו כרת ולר"י לא משכח"ל אלא בתפילין (והכ"מ מפרש ג"כ שדעת הרא"ד ברים דבריו כפי' התוס' שהבאתי באות הקודם דר"י לא סבר הא דר"מ דמיחייב בדבר שזדונו כרת. כנ"ל.) וידוע דתנא בתרא לעפויי אתי. ע"כ נדחק לפרש דלר"י ה"ה בכל מל"ע כלילית ולולב וכדומה. והרא"ד יפרש לפי"ז דברי ר' אלעזר א"ר הושעיא הכי. דה"ק אילו תניח בדעתך דבעי שילטרף להני כללי דר' יהודא דחשיב עד דאיכא תורה ויורוך שעיקרו מה"ת ופירושו מד"ס וילורף ליה עוד תנאי אחר שיהא בו כדי להוסיף ואם הוסיף גורע אזי לא תמלא אלא בתפילין בלחוד. ובסברא זו דסד"א דקאמר ר"א שקיל וטרי בש"ס אם כשנניח האי כללא יכללו בו לילית ולולב. אבל עפ"י האמת א"ל להני כללי כלל וממילא נכללו בו כל המל"ע שעיקרן מד"ת ופירושו בד"ס. ושיטה כזו מובן שדחוק ורחוק לפרש הכי בדעת הרא"ד ברים דבריו. ולא ניתן ליאמר כלל שכל הסוגיא בשקלא וטריא אזיל רק בהנחה וסד"א שאינה אמיתית. וגם להוליא דברי רבי אלעזר מפשטם. ועיין בלח"מ שם :

ד] **לכן** נראה לענ"ד לפרש דברי הרא"ד בביאור הסוגי' ע"פ סוגית הירושלמי בסנהדרין (שם) ועפ"פ יתבאר דהכי נמי י"ל בשיטת תלמודא דידן. והכי איתא התם. ר' יוחנן בשם ר' הושעיא אינו חייב עד שיורה בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מד"ס כגון הנבילה וכגון השרץ [שנחלקו הז"מ וחכמים בשיעור לטומאתן וכיו"ב] אמר ר' זעירא לעולם אינו חייב עד שיכפור ויורה בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מד"ס. והוא שיגרע ויוסיף בדבר שהוא מגרע הוא מוסיף (פי' שבתוספתו פוסל) זחלין אפוי דר' הושעיא (במה שאמר ר' יוחנן דבר בשמו) א"ל (ר' יוחנן) לריך לך שחק לך (אם שמחת במה שאני לריך לך) לא לריך לך הפליג עלך (פי' ר' זעירא חולק עליך) התיב ר' ברכיה והא תנינן גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע (עיין בפ"מ שביאר שהז"מ חולק ואומר דא"ל מרובע ואם הוא כגרים בין הכל טמא עי"ש. ואף דלפ"ז הרי הז"מ מחמיר וכה"ג אינו נעשה ז"מ. עי' בחידושי הר"ן בסנהדרין שם. מ"מ חומרא דאתי לידי קולא הוא דאתי למיתי חולין לעזרה וכיו"ב מבואר בכל הסוגיא שם לר' מאיר. והכ"ל לר' יהודא ע"פ תנאיו ג"כ אם בדבר שנחלקו אין בו הני תנאי ואתי לדבר כיו"ב מיחייב. וה"נ בחומרא דאתי לידי קולא לר' יהודא. (עי' מש"א לקמן בזה) א"ר אבמרי מאן דאמר הכין (פי' אה"נ דמשכח"ל בכה"ג) התיב ר' בא בר ממל והא תני שתי פרשיות שבמזוזה. א"ל היא תפילין היא מזוזה (פי' אה"נ דאם הוסיף ג' פרשיות ה"ז גורע ומוסיף דפוסל בתוספתו. ועי' במה"פ שהטעם דבעינן שיהא על האר"ן בשיטה אחרונה ובמנחות ד' ל"א. והוי נמי לעיכובא) עי"ש וע"ע לקלר הוא. והרי המבואר מזה דפליגי ר' הושעיא ור' זעירא אליבא דר' יהודא. דר' הושעיא סבר דל"ב לר"י רק הני ג' תנאי עיקרו מד"ת. ופירושו

ופירושו מד"ס. ויש בו כדי להוסיף. ותו לא מידי ונעשה ז"מ בדבר דאיתנהו ביה. ומש"ה מחייב בנבילה ושרץ וכיו"ב שנחלקו בשיעוריהן לטמאות זה מוסיף וזה פוחת. אבל ר' זעירא מצריך נמי עוד תנאי א' לר' יהודא. והוא שמוסיף וגורע פי' בתוספתו פוסל להעיקר. וזה לא משכח"ל כ"א בתפילין וכן במזוזה ובבהרת וכמש"ש ועי' מה"פ שם. ומעתה נוכל להשוות שתי הסוגיות דבבלי וירושלמי להדדי ובהכי מתפרש בש"ס דילן. א"ר אלעזר א"ר הושעיא אינו חייב אלא דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מד"ס ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע והנו אין לנו אלא תפילין. פי' דר' הושעיא בעצמו ס"ל דל"ב רק ג' תנאי ולדידיה מיחייב גם בנבילה ושרץ וכיו"ב וכמפורש דס"ל הכי בירושלמי הנ"ל אלא דר' אלעזר ס"ל כר' זעירא שצריך בו עוד תנאי וע"כ הביא דברי ר' הושעיא והוסיף בו עוד תנאי דאם הוסיף גורע ומשו"ז ואין לנו פי' לדידיה לא משכח"ל אלא תפילין וה"ה מזוזה ובהרת וכמפורש בירושלמי דמשכח"ל הכי תנאי דר' זעירא. ועפי"ז ניחא מה שתמהו (עי' לח"מ שם) במה שכולל כל הני כללי ואין הנכלל בו אלא פרט א' והיה מן הראוי לפרשו בהדיא. אבל לפי הנ"ל הרי נכלל בזה כל הסוג דדמי לתפילין וכנ"ל :

ומעתה ה"פ בדברי הראב"ד ולדעת ר' יהודא שחייב בתפילין וה"ה ציצית ולולב שהתוס' פוסל את העיקר אף כי גרוע ועומד (וזהו כדעת ר' הושעיא גופיה) וי"א (פי' יש עוד סברא בש"ס דילן או בירושלמי והוא ר"א ור' זעירא) שס"ל דוקא בתפילין וכו' (וזהו מפני שצריך עוד תנאי הרביעי ולא משכח"ל בציצית ולולב) והעיקר דכל דבריו סובב הולך בפלוגתא דאמוראי הנ"ל. [ועי' מגדול עוז שם שתמה היכן מצינו פלוגתא בזה ולפי מ"ש ניחא דכן מפורש בירושלמי ועפי"ז מפרש הכי הי"א לש"ס דילן. והוא ברור ודו"ק היטב כי קצרתי] :

ה) **אולם** כ"ז הוא דס"ל להראב"ד כשיטת התוס' דלר"י לא מיחייב בדבר שחייבין על זדונו כרת. וכמש"ל באות ב'. ומצאתי לי ראיה ברורה לשיטה זו מירושלמי הנ"ל דפריך ר' ברכיה והא תנינן גופה של בהרת כגרים הקלקי מרובע. ולשיטת הר"ן וטו"א דמפרשי דר"י מודה לר"מ דמחייב בדבר שזדונו כרת. א"כ מאי פריך והא בהרת הו"ל דבר שחייבין על זדונו כרת בטומאת מקדש וקדשיו ובהכי לא מיירי ר' יהודא דפשוט דמחייב מטעמו של ר"מ ואיהו לא בא אלא להוסיף עליו. א"ו דר"י חולק ולא מיחייב בשום דבר זולת במה שנכלל בהני כללי דכייל ר' הושעיא וזעירא אליביה והיא ראיה ברורה כס"ד. (אבל בסו"ד דכ' הראב"ד ואומר אני וכו' מפרש כשיטת הר"ן דר"י מודה לר"מ ומוסיף עליה ותלמודא דידן פליג על הירושלמי בזה) ועי' בלח"מ שנסתפק מה דעתו לר' יהודא באיסור לאו כנבילה. אי מל"ע דוקא קאמר הראב"ד או ה"ה ל"ת עי"ש שלא מצא פשיטות לזה. ולפי הנ"ל הרי מבואר בהדיא בירושלמי דלר' הושעיא א"כ דמחייב ר"י גם בנבילה ושרץ וכיו"ב. [אלא דמ"ש הלח"מ ספיקו הנ"ל צ"ע דהוא קאי שם אסו"ד הראב"ד דס"ל כשיטת הר"ן דר"י מודה לר"מ וא"כ פשוט דמחייב בנבילה דאתי לידי כרת ע"י טומאת מקדש וקדשיו וכסנהדרין (ד' פ"ז ע"ב) לפירש"י שם ולהתוספות כפ"מ לקדושי אשה עי"ש. אבל דברי הירושלמי ניחא דאיהו ס"ל דר"י פליג על ר"מ וכמש"ל וא"כ מ"ט מיחייב לר' יהודא בנבילה ע"כ הוא משום דכיון דאיתנהו ביה הני כללי דר' הושעיא. ודבריו צ"ע]. ומעתה שנתבאר דברי הראב"ד ברים דבריו דס"ל כשיטת התוס' שהוא ע"פ שיטת הירושלמי נתיישב בזה קושיות הר"ן על התוס' בחידושיו :

מה שהקשה על התוס' דלא משמע הכי דפרשה כולה משמע שמיירי בז"מ עכ"ל. הנה קושיתו הוא ע"פ מה שביאר סברתם דכל הפרשה לא נאמרה כ"א למנוה. (עי' לעיל אות א') אבל לפי הנ"ל דלר' יהודא לדברי ר' הושעיא משכח"ל נמי בתפילין ובסוג הדומה לזה כבהרת דהוי מיחייבי כריתות או מזוזה דהוי מחייבי עשה וכמפורש בירושלמי וא"כ לפי"ז יתפרש נמי רישא דפרשה במקלת לחיוב כגון בין נגע לנגע ובין דין לדין לחיוב. ובין דם לדם למלוה וא"כ אין כל כך דוחק בפירוש הפרשה כמו שיתפרש לסברת הר"ן. [ובתורת חיים הקשה על התוס' שם דמ"מ קרא כתיב בין דם לדם וכו' לכך נראה לומר דר"י לאו לאפלוגי אר"מ קאי אלא להוסיף עליו וכו'. ונעלם ממנו שקושיתו מיושב כמ"ש הר"ן או כמש"ל. ותירוצו הוא ניהו פירוש מכת הראשונים ז"ל] :

עוד הקשה הר"ן שם וז"ל ועוד ק"ל האיך נאמר לדברי ר"י שלא חייב הכתוב מיתה במחלוקת דז"מ אלא בתפילין לחוד. ולפי הנ"ל גם זה ניחא דבכל הסוג דדמי לתפילין קאמר. ובזה ניחא מה שהקשה מה דאמרינן על ז"מ ואין מוחלין לו כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל והאיך ירבו בשביל תפילין בלחוד. ולפי הנ"ל ניחא. ומשה"ק עוד דא"כ דר"י בא למעט בדר"מ א"כ משמע דר"מ לא בעי עיקריה מד"ת ופירושו מד"ס רק שיהא זדונו כרת וכו' והא ליתא דזיל קרי בי רב הוא. וי"ל דר"מ ס"ל נמי הני תרי כללי דעד דאיכא תורה ויורוך עיקרו מד"ת ופירושו מד"ס. אבל לא בעי הני כללי דר' הושעיא ור' אלעזר ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ובזה ממעט ר"י מדר"מ. עוד י"ל עפמ"ש הלח"מ לע"א וז"ל לכך נ"ל דמ"מ לר"י בעינן שיהא עיקרו מד"ת ופירושו מד"ס וכו' אבל אם יחלקו בפירוש הכתוב והוא הדבר שמפורש בכתוב לפי פירוש הא'. והז"מ עושה פירוש אחר משובש אין זה ז"מ לר"י. ולר"מ נקרא ז"מ אעפ"י שנעשה הפירוש משובש לר"י ל"ה ז"מ רק בדבר שמסרה הכתוב לחכמים שלא פירשו בהדיא ומסרו להם וזהו נקרא יורוך. אבל דבר שמפורש בכתוב אלא שהז"מ משתבש בהבנתו לר' יהודא פטור ולר"מ מיחייב עכ"ל עי"ש שכ"כ לשיטת הראב"ד. אבל הי"ל י"ל וליישב שיטת התוס' :

עוד נשאר קושיא א' על דברי התוס' מה שהקשה הכ"מ להראב"ד דאם ר"י גורע מדר"מ א"כ הו"ל לנקוט דברי ר"מ בסוף דתנא בתרא לטפויי אתי. (עי' לעיל אות ג') ולפי הנ"ל ניחא קצת דהא לר' יהודא נמי ישנם דברים דנעשה ז"מ ולר"מ לא הוי כמו מזוזה דאי אפשר שיבוא לידי חיוב כרת. ואף כי במספר הנפרטים ירבו דר"מ מדר"י. מ"מ אין בזה כדאי לשנות מדרך התנא בכ"ד להביא דברי ר"מ קודם ר"י :

ונלע"ד קצת סמך לשיטת התוס' ג"כ מתלמודא דידן במאי דאיתא שם (ד' פ"ז ע"א) א"ל ר' סונא ב"ח לרבא תרגמא לי להא מתניתא (דדרים ואזיל בין דם לדם וכו' דמקטל אכל הני דחשיב ואזיל) לר' מאיר וכו'. ואם כדברי הר"ן והטו"א דגם ר"י מודה דבעי חייבי כריתות דוקא אלא שמוסיף בתפילין. א"כ הו"ל תרגמא לי להאי מתניתא לר"מ ור"י. ומאי שנא דשביק לר"י וניחא ליה טפי דהא לכאורה אי אפשר בהו חיוב כרת. אלא ודאי דלר"י ל"ב חיוב כרת וגם לא מהני זה כלל לענין ז"מ ולא משכח"ל לדידיה כלל כל דרשי דברייתא דהתם וכמ"ש התוס' בהדיא ושפיר בעי לפרש לו דהיכי מיתוקם הך ברייתא לכה"פ לר"מ. והוא דקדוק נכון לענ"ד. וע"כ דכר' מאיר אתיא. (והגמ"ג אולי ס"ל כשיטת הר"ן. וא"כ מאי אתי אף לר' יהודא ומדבעי לר' מאיר דוקא ע"כ הוכיח דהלכה כר' מאיר. ולפ"ז אין ראיה כ"כ דרהב"ת ורבא ס"ל כר' מאיר. וכמו שכתבו בהגמ"נ וכ"מ שם. אלא משום דלא מתפרשי אליבא דר' יהודא וכמש"ל) :

וראיתי

ו) **וראיתי** להעיר במה שפירש הלח"מ דברי הראב"ד (שם) שכ' בתו"ד וא"ת בלולב וציצית כמי מסכח"ל שאגד ד' מינין והוסיף החמישי וקשר החוטין והוסיף התשיעי. זה אינו כלום דכיון שצריכין אגד וקשר אם הוסיף אחר האגד לד"ה האגד אין בו ממש שהרי יש בו משום תולמה"ע. שאגד משלים המצוה וצריך להתירו ולחזור ולקושרו עכ"ל והכ"מ הניח דבריו בצ"ע. והלח"מ ביאר דעתו בפשיטות דכיון שהז"מ הורה שצריך עוד מין אחד א"כ עכ"פ צריך לדעתו להסיר האגד הראשון ולעשותו בהכשר דלדעתו הרי הוא עשוי בפסול וכיון שחזר ואגדו פנים חדשות באו לכאן. דהרי גרוע ועומד עכת"ד. ויפה כיון בזה וכ"כ הר"ן בחידושיו לפרש הכי דברי הראב"ד בהדיא:

אלא דקשה לי דהא מסכח"ל דגם בזה גופא הורה הז"מ שהכשיר אף מן העשוי ולית ליה דרשת תולמה"ע. והורה ג"כ להוסיף מין ה' בלולב וחוט ט' בציצית וא"כ הדק"ל דמסכח"ל שהיה אגוד בד' מינים ובא הז"מ והוסיף לתחוב בו בהקשר העשוי עוד מין ה' והו"ל ממש כתפילין דעד עכשיו היה כשר והוא פסלו בתוספתו וה"ז מוסיף וגורע והיא קושיא עצומה לפענ"ד. וע"כ צ"ל דכיון דהך דרשא דתולמה"ע אינו נדרש מאיזו יתור או ממדות שהתורה כ ד ר ש ת בהם. אלא דמשמעותא דקרא הכי משמע ת ע ש ה בעלמך ולא מה שנמלא ע ש ו י מאליו. ובדבר כזה לא מסתבר שיחלוק הז"מ שהוא א' מהב"ד:

ועפי"ז י"ל לייסב דברי הכ"מ שכ' על הראב"ד וז"ל ודבריו אינם מובנים דהא תולמה"ע ליתא אלא בציצית ולא בלולב וכו' ובלולב אמאי לא יש בו כדי להוסיף וכו' ותפס עליו הלח"מ וז"ל במחמכ"ת בהדיא איתא בפ"ק דסוכה (ד' י"א) והב"א אי ס"ל דלולב צריך אגד כ"ע ל"פ דילפינן לולב מסוכה כלומר דאמרינן תעשה ולמה"ע והכא כיון דלמ"ד צריך אגד קיימינן איכא ביה תולמ"ה כמו בסוכה וכיון דהוא מורה דצריך מין אחר א"כ עכ"פ צריך לדעתו להסיר האגד הראשון ולעשותו בהכשר וכו' עכ"ל. ויען כי מצוה רבה להציל מרן הכ"מ שלא העלים עין מסוגיא ערוכה הנ"ל. נ"ל דודאי ידע גם הכ"מ דלמ"ד צריך אגד שייך גם בלולב תולמ"ה. אלא דכונת קושיתו הכי הוא. דהנה זה ודאי פשוט דלא מסתבר כלל שיחלקו הז"מ וחכמים בדבר פשוט הכתוב בקרא וכמו שכתבתי למעלה. וכן הבאתי לעיל (אות ה') שתמה הר"ן על התוס' דא"כ יחלקו בדבר דזיל קרי בי רב הוא עי"ש. וכן המעיין בכל הסוגיא דסנהדרין שם במאי דקחשיב ואזיל כל הני פלוגתא דהיה חולק הז"מ וחכמים הוא בענין שבאמת מלינו פלוגתא בזה בין תנאי. דו"ק ותשכח שם. (זולת בדין בתו מאנוסתו דכ"ע אית להו ג"ש דהנה הנה והרגישו גם ע"ז בתוס' שם) וא"כ זהו שמקשה הכ"מ דאף לתירוצו של הראב"ד תקשה דמסכח"ל בלולב דהיה מוסיף בו לתחוב כמו שהוא קשור ועומד משום דהורה ב' הוראות בב"א חדא להוסיף מין ה' והב' דלולב א"צ אגד. וחכמים ס"ל דלולב צריך אגד ופליגי בפלוגתא דר"י וחכמים בסוכה (ד' ל"ג). ושוב לא הוי בזה תולמ"ה בלולב כיון דא"צ להאגד כלל אליביה וכסוגיא דסוכה (ד' י"א) דלמ"ד א"צ אגד לא ילפינן לולב מסוכה וסרה השגת הלח"מ מעליו:

ומ"ש הכ"מ דבשלמא בציצית ניחא וכו' כונתו דהתם לא מסכח"ל כלל שיוסיף ולא יהא פסול מעיקרו. דהא ודאי דלא יחלוק הז"מ דלא בעי תולמ"ה כמש"ל דבזה לא מסתבר שיחלוק דפשוט הוא. מה י"ל עוד דאולי הז"מ הורה גם בציצית דלא בעינן קשר כלל. הא לא מלינו בזה מי שיחלוק דקשר עליון לאו דאורייתא. עי' בתוס' סנהדרין (ד' פ"ט) ד"ה קשר. ובמנחות (ד' ל"ט) מוכיח לה דאל"כ למאי אילטריך למשרי שדין בציצית והא התוכף תכיפה א'

אינה חיבור עי"ש. וא"ת דע"ז גופא יחלוק הז"מ דלא התירה תורה כלאים בציצית. והא ביבמות (ד' ד') איתא דכ"ע דרשי סמוכין במשנה תורה. וא"כ ע"כ דקשר עליון דאורייתא. וממילא מיפסל תולמ"ה. וע"כ דהורה הז"מ להתיר הקשר ולהטיל חוט ט' ולחזור ולקשור ושפיר תירץ הראב"ד דא"כ הו"ל פנים חדשות באו לכאן ואין זה גרוע ועומד על ידי תוספתו ולא דמי לתפילין. והיוצא מזה דה"ק הכ"מ דבלולב מסכח"ל באופן דלא להוי תולמה"ע ע"י הוראת הז"מ. אבל בציצי' אי אפשר בע"א. וא"כ הדרא קושית הראב"ד לדוכתה דמסכח"ל כמי בלולב והיכי קאמר בתפילין לחוד לר"א אליבא דר"י:

והב"מ הביא תירוץ התוס' ע"ז (שם) בד"ה וא"י ס"ל וכו' דכיון דקודם שנפסל הו"ל גרוע ועומד אבל תפילין אם הניחן בראשו בכשרות והניח גבייהו בית ה' ה"ז מוסיף וגורע ומבטל מצוה שעל ראשו. ולא דמי ללולב דאם נטלו ובעודו בידו הוסיף מין ה' אין זה מבטל מצותו דמדאגביה נפיק ביה. ובחי' הר"ן כתב תירוץ זה משמיה דנפשיה. ובשם התוס' תירץ בע"א וז"ל ובתוס' אמרו שאין כ"כ ניכר המין האחר הנוסף בלולב ולא תוספת הציצית כמו תוספת בית ה' בתפילין. וזה אינו מחור עכ"ל הר"ן. ולפנינו ליתא בתוס' אלא כתי' הר"ן וכנז"ל:

אלא דדבריהם צריכים ביאור. דהא ניחא בלולב דנטילתו פ"א ביום ושייך ביה מדאגביה נפיק ביה. אבל בציצית הא דמי ממש לתפילין דמצותן כל היום ואם הז"מ הוסיף חוט ט' ופסלן הרי זה גרוע ועומד למצות ציצית שהולך מכאן ואילך בבגד ד' כנפות בלא ציצית. ואולי צ"ל דכיון דקימ"ל בהא דציצית חובת מנא הוא ואינו מחויב ללבוש בגד בת ד' כנפות מצוין. וא"כ אפשר לו שיסיר מעליו הציצית עם הבגד ביחד. משא"כ בתפילין דחובת גברא הוא כל היום. אבל זה אינו דא"כ במאי דחשיב בסוגיא דהתם דנעשה ז"מ בענין המביא לידי כרת ע"י שיכנס למקדש לפירש"י. ולהתוס' אם יקדש בו אשה עי"ש. והא אפשר לו שלא יכנס ושלא יקדש בו אשה. והרי דכיון שיוצא אחרי זה לידי ענין כרת אף בכה"ג נעשה בו זקן ממרא. וה"כ לא גרע דמ"מ ע"י הוראתו נעשה מעשה שילבש בגד בלתי מצוין. וא"כ דבריהם לכאורה תמוה:

אלא ודאי כמש"ל דמציצית מעיקרא לא הקשו כלל דהא כיון דכ"ע ס"ל קשר עליון דאורייתא ואם יתחוב בו הרי הוי תולמ"ה ולא יחלוק הז"מ לא על דרשת תולמ"ה ולא על סברא דקשר עליון דאורייתא. אבל מלולב שפיר הקשו דמסכח"ל שאגד ג' מינין ואח"כ הוסיף מין ד' ואגדו עמהן בעוד אגד אחד ומשמע דס"ל דבכה"ג ל"ש הא לחודי' קאי וכו' דהא כולם אגודים ומודים יחד אף כי השלשה אגודים כמי ביחד. או דמסכח"ל ע"ד שביארתי לעיל דהז"מ יחלוק כמי ויסבור דלולב א"צ אגד. ומש"ה שפיר תירצו דהא כבר יצא ידי מצותו ואין זה גרוע ועומד:

ז) **והנה** המל"מ בפ"ה מהל' אישות הלכה ח' מסתפק אי מקדש בדמים שלקח בעד מקח טעות אי הוי מקודשת. ופשט מדברי הרמב"ם הנ"ל שכ' אבל אם נחלקו בשאר מצות כגון שחלק בדבר מדברי לולב או ציצית או שופר זה אומר פסול וזה אומר כשר וכו' ה"ז פטור וכו' והוא משום דלית בהו נפקותא לחיוב כרת. והא מסכח"ל דקידש המוכר הלולב (שנפסל ע"י הז"מ) בדמיו שקיבל בעדו לאשה ולדברי הז"מ ה"ז קידש בגזל ושריא לעלמא והוי נפקותא לידי כרת. אלא ודאי דאף אם הוא מקח טעות מ"מ לא הוי גזל ביד מוכר ומקודשת. ועד"ז יש לפשוט ספיקו שהובא במל"מ פי"ד מהל' אישות הי"ט בהגהה בם משמו אם קידש באתרוג שאין מלד עלמותו שוה פרוטה אלא מלד מלותו. ואם נאמר דמקודשת א"כ מסכח"ל שנחלקו הז"מ וחכמים באתרוג שלא היה בו ש"פ מעלמותו וקידש בו אשה

אשה והז"מ פסל האתרוג וא"כ יוצאה אשת איש בלא גט ומתיר לחיוב כרת. וכ"מ בשו"ת בני חיי חאה"ע סי' מ' שהמל"מ בעצמו פשט כן. ובמרכבת המשנה הל' ממרים ובס' ברכי יוסף חא"ח סי' י"ג דחו זה דנהי שאין בו ש"פ הא מ"מ קימ"ל כשמואל דקידשה בתמרה שאין בו ש"פ מקודשת שמא ש"פ במדי:

ובעניותי דיחוי זה חוזר ונראה. דהא אף לשמואל אינה מקודשת כ"א מספק (וכדמסיק בסוגי' שם) וא"כ להחכמים המכשירים אותו ויש בו ש"פ מצד מצותו א"כ מקודשת בודאי. ולדברי הז"מ הפוסלו א"כ אינה אלא ספק אשת איש ואתי לידי ספק כרת באופן שתקבל קדושין משני דלחכמים מותרת דקדושי שני אינו כלום דאין נתפסין כיון דהוי מקודשת לראשון בודאי ולא חלו כלל ובמיתת הראשון נעשית פנויה לכל דבריה. ולהז"מ ה"ז מקודשת מספק. והויא עדיין בספק אשת איש. ואם נאמר כשיטת הר"ן בחידושיו לסנהדרין שם דאם הז"מ מחמיר לא הוי בזה ז"מ לענין חיוב מיתה. מ"מ חומרא דאתי לידי קולא הוא לכמה ענינים. ועוד דמשכח"ל בהיפך דהז"מ הכשיר הלולב והם פסלו וא"כ אתי ע"י הז"מ לידי ספק כרת. דהא לרבנן הויא אשת איש מספק ולדידיה כלל לא:

ואם כי אין הדבר בא לידי חיוב כרת ודאי כ"א לספק כרת מ"מ נעשה זקן ממרא. וראיה ברורה לזה ממ"ש הרמב"ם שם הל' ב' וז"ל וכן אם נחלקו בהשקאת סוטה אם זו צריכה לשתות או אינה צריכה ה"ז חייב שהרי לדברי האומר צריכה אם מת הבעל קודם שתשתה ה"ז אסורה ליבמה. ולדברי האומר אינה צריכה מתייבמת עכ"ל. (וזהו דלא כפירש"י בסוגיא שם שפירש דנפ"מ לענין כתובתה אם מכרה לאחר ותפס מהבעל וקידש ביה אשה דאם צריכה לשתות א"כ אין לה כתובה) ותמהו עליו הכ"מ ולח"מ שאין איסור סוטה על יבמה בכרת וכמ"ש בפ"ו מהל' יבום וחליצה דחולצת ולא מתייבמת וכ' ס"ה דהוי כחייבי לאוין עי"ש. אבל באמת יש לדון דס"ל להרמב"ם דמש"ה חולצת ולא מתייבמת משום דהוי כספק ערוה. דודאי סוטה טומאה כתיב בה כעריות וכיבמות (ד' י"א) ועי"ש בתוס' ואכמ"ל. ועי' אהע"ז סי' קע"ז סעיף י"א וסוגיא דסוטה (ד' ה') אי בעל במקום יבם קאי ומבואר דהכי ס"ל להרמב"ם דקיימא ליבם בספק כרת. דאולי זינתה והוי אשת אח שלא במקום מצוה. והא דהקשו ותתייבם יבומי. בתוס' יבמות שם עמדו בזה. והרי דאף שיוצא נפ"מ לידי ספק כרת הוי ז"מ בהכי. (וכן אח"ז ראיתי בעמק יהושע סי' ד' שלידד כן דגם סוטה ספק אסורה ועומדת בספק כרת דאהדרה קרא לאיסורא קמא דספק איסור אשת אח על צד שמא זינתה עי"ש באריכות):

עוד י"ל דהא הרמב"ם גופיה ס"ל בהל' אישות פי"ט דהך דשמואל דקידשה בתמרה מקודשת שמא ש"פ במדי דאם הוא דבר שיתקלקל עד שיוליכו אותו למקום היוקר ולא יהא בו ש"פ דאינה מקודשת כלל והובא בר"ן שם (עי' ח"מ וב"ש אה"ע סי' ל"א) וא"כ מ"מ משכח"ל נפ"מ כשהאתרוג הוא באופן שאי אפשר להוליכו למרחוק. ומצד עצמותו אין בו ש"פ כלל זולת ע"י מצותו וא"כ נפ"מ לידי כרת א"ו כמו שפשט המל"מ דאינה מקודשת בחשיבות מצותו:

עוד י"ל לשיטת הסוברים דלשמואל ל"ה כ"א מקודשת מספק מדרבנן עי"ש בר"ן. ועי' ב"ש שם סק"ו דהרבה מפרשים כן בסברת הרמב"ם. וא"כ נפ"מ טובא דע"י עצמותו אינה מקודשת כי אם מדרבנן מספק אבל מן התורה אינה מקודשת כלל ואם כן לדברי הפוסלו אין בו ש"פ כלל. ולהמכשירו ה"ז מקודשת וא"כ נפ"מ טובא לכ"ע א"ו דאינה מקודשת בחשיבות מצותו. ולדינא מלבד כל הנ"ל הארכתי במערכה אחרת דספק זה של המל"מ תלוי בפלוגתא של גדולי האחרונים בגזל אתרוג הדור בדמים יקרים מחבירו אם יכול לשלם לו רק כדמי אתרוג שאינו הדור וראוי לצאת י"ח. ומהר"מ מינץ בשו"ת סי' קי"ג השיב דפוטר עצמו בדמי אתרוג פשוט וה"ר מב"ק (ד' ע"ח) פטר גנב נפשיה בכבש עי"ש. והחכ"צ בסי' ק"כ חלק עליו וסבר דדמים כשויו למצותו בעי לשלומי עי"ש ואכמ"ל:

ח **ודע** דבמש"כ הרמב"ם דבציצית לא משכח"ל ז"מ משום דלא יצא נפ"מ לחיוב כרת. וקשה לי דמשכח"ל שנחלקו הז"מ וחכמים בפלוגתא דר' ישמעאל ורבנן במנחות (ד' כ"ח) אי ד' ציצית מעכבות זו את זו. וקאמר בגמ' (ד' ל"ז) דאיכא בינייהו דרב הונא דאמר היוצא בטלית שאינה מצוייצת כהלכתה חייב חטאת ופירש"י דכ"ע אית להו דר' הונא ואם הטיל לג' ולא לד' לרבנן דס"ל דמצוה אחת הוא הו"ל פסול וחייב משום משאוי ולר' ישמעאל הוי מ"מ מצוה בהכי (עי' משכ"ל מער' א' סי' ח' אות א' בס"ד) וא"כ כשהזקן ממרא הורה כר' ישמעאל הו"ל דבר המביא לידי חיוב כרת. [שוב מצאתי בשו"ת עמק יהושע סי' ד' שהקשה כן]:

והנראה בזה דאף דהז"מ ס"ל כר' ישמעאל ומקיים מצוה בהכי מ"מ הא גם הוא מודה דלא יצא לכתחילה בהכי בשבת דהא מ"מ מוזהר הוא בקום ועשה ציצית הרביעית אף לר' ישמעאל. ואף כי נפ"מ באם עבר ויצא מ"מ אין זה מקרי שנעשה ע"פ הוראתו מעשה. כיון דגם לדבריו אסור לו לצאת בו. ולא דמי לכל מה שמובא בסוגיא שם דע"פ הוראת הז"מ שרי לעשות לכתחי' כהוראתו:

האומנם דלדעת הר"י שבמרדכי דס"ל דבשבת ליכא איסור לצאת בבגד בלתי מצוין כהלכתו וכמובא בית יוסף הל' ציצית סי' י"ג. (הובא לעיל מער' א' סי' ח') וא"כ משכח"ל נפקותא הנ"ל כשהורה כר' ישמעאל דד' מצות הן ובטלית לא היה בו כ"א שלש ויצא בשבת ברה"ר. דמעתה מותר הכי אף לכתחילה לדידיה כיון דעשה דציצית הרביעית אינו מוטל עליו דמעוכב הוא משום איסור שבת. וממילא דשרי לצאת בהן ברה"ר. דמ"מ באותן שלש מקיים מצוה בהכי. ולרבנן דס"ל דמצוה אחת הוא: הרי חייב כרת וסקילה משום הציצית הפסולין דהוי משאוי:

וצ"ב כ"ל דהרמב"ם ס"ל כהר"ש מטריום שבמרדכי שם וס"ל דאף בשבת אסור ללבוש בגד בלתי מצוין כהלכתו דאסור ללבוש בגד בלא ציצית מ"מ. וא"כ גם להז"מ שהורה כר"י לא הורה לעשות כן לכתחילה:

וכן משכח"ל בגברא דלא היה לו כ"א שלש ציציות ולא יותר ולרבנן דמצוה אחת היא אסור ללובשו. ולהז"מ יחויב בשבת ביציאתו דהא בכה"ג שרי אף לכתחלה לסברת הר"י הנ"ל דהא לא אמרה תורה לא תלבש בגד בלתי מצוין אלא עשה ציצית וכשאין לו פטור. אלא ודאי דס"ל להרמב"ם כדברי הר"ש החולק ע"ז ואסר מ"מ דאף שמעוכב מלהטיל אסור ללבוש הבגד:

שוב הנני רואה דדין זה אם אין לו אלא שלש ציציות ל"ע אי תליא בפלוגתא דר"י ור"ש מטריום כמו גבי שבת. די"ל דדוקא היכי דאיסורא רבילא עליה בכה"ג י"ל דלא אמרה תורה הטיל ציצית בשבת. וממילא פטור מסמל"ע ומותר להר"י שבמרדכי. אבל היכי שהוא אנוס מצד שאין לו ציצית יש לצדד דגם הר"י מודה דאסור דהא חיובא רמיא עליה דגברא לקיים מצות ציצית ולא נחית מיניה בשביל שאין לו. וראיה לזה מדלא קאמר הגמ' שם בפשיטות דאיכא בינייהו דר' ישמעאל ורבנן כשאין לו אלא שלש ציצית דלר' ישמעאל חייב להטילן. דמ"מ שלש מצות הן. ואם לאו אסור ללבוש הבגד ולרבנן שרי ללובשו דכיון דאין לו אלא שלש ה"ז מעוכב בע"כ ממצוה זו ומותר ללובשו. א"ו דבכה"ג אף הר"י מודה דשרי דמ"מ חיובא דמל"ע רמיא עליה להשתדל למצות ציצית וכיו"ב ואם לא אסור לו ללבוש אף לרבנן. ועוד דא"כ במי שאין לו ציצית כלל יהא מותר ליה ללובשו בלא ציצית

ציצית וזה לא שמענו בשום פוסק מי שיאמר כן א"ו כמש"ל דכיון דאפשר לו להשיג ציצית בכל אופן שיהיה חובא דציצית רמיא עליה ואסור לו לילך בבגד בלתי מצוין. וסברא זו ברורה ומוכרחת ע"פ שיבואר בסוס"י שאח"ז:

אבל תמה אני דאטו ליכא כמה מחלוקת דתנאי בענין ציצית כגון אם לילה זמן ציצית היא דאיפלגי ר"ש ורבנן במנחות (ד' מ"ג) וא"כ אי נחלקו בזה הז"מ וחכמים ולדעת הפוטר בלילה אזי אם יצא בהן בליל שבת ה"ז משאוי. אבל בזה י"ל בפשיטות דמ"מ כיון שכשרות הן ביום אזי הן נחשבות מנויי הבגד אף בלילה כיון שאין דעתו להסירן וכן קימ"ל הכי. אבל מ"מ תקשה בכמה פלוגתא דתנאי ואמוראי בפסולי דציצית כמו בעשאן מן הסיסין במנחות (ד' מ"ב) וכן בתפילין בליפן בעור בהמה טהורה (שם) וכן במספר החוטין דלב"ש ג' ולב"ה ד' (שם ד' מ"א) ובסדין בציצית דלב"ש פטור מה"ת לשיטת רש"י ועי' תוס' (מנחות ד' מ') ולב"ה מיחייב מה"ת. ובכה"ג טובא ורבו מלספרן. וא"כ אם הז"מ הכשירן וזה סמך על הוראתו ויצא בהן ברה"ר ה"ז מביא לידי כרת דהא משאוי הוי למאן דפוסלן בין בציצית דמחויב להסירן. וכן בתפילין הפסולין ודאי דאם יצא חייב חטאת דשוב לא הוי תכשיט ומודה רב ספרא (עי' שבת ס"א) בזה וכמש"ל בסי' א' דכיון דליכא מצוה בהן שוב לא חשיב תכשיט. ואי משום דכתבו התוס' (בשבת ד' ס"ב) דהוי הוצאה כלאחר יד (וא"כ גם קושית הטו"א שהבאתי בריש סימן זה לק"מ ודו"ק) אבל זה אינו דכבר הבאתי לעיל מער' א' בסוס"י י"ב דלא אמרו זה אלא בנשים אבל באנשים לפי"ד הב"ח ה"ז דמי לאומן דרך אומנתו ועוד יותר לזב היוצא בכיס שלו דחשיב דרך הוצאתו וחייב עיש"ה. וא"כ משכח"ל טובא לענין ז"מ גבי ציצית ותפילין. וצ"ע:

ט] **ואגב** אעיר מ"ש התוס' בריש סוטה (ד' ג') והרמב"ן בריש השגותיו לס' המצות דלמאי דאיתא בסוטה שם וקנא את אשתו רשות. לעולם בהם תעבודו רשות. לא יטמא רשות דברי ר' ישמעאל. א"כ פחתי לה מתרי"ג מצות. די"ל דלר' ישמעאל לשיטתיה דחשיב לציצית בד' מצות (שוב מצאתי בהקדמת ס' פני משה למד"ר בשם הגאון מהר"ד אופנהיים ומובא בשו"ת שיבת ציון סי' ל"ד):

ואם כי נראה דהרמב"ן לשיטתו הקשה שפיר במ"ש בסוף השגותיו לשורש ט' וז"ל ואעפ"י שאומר ר' ישמעאל בד' ציציות דארבעתן מצות לענין שאין מעכבין זא"ז אבל בחשבון המצות הענין בתשלומו נמנה אחת. וזו סברא תסבול אותה הדעת שמונה ג"כ למצות תפילין באחת. אבל הרב (הרמב"ם) מנה תפילין בשתים. וכו' עכ"ל. אבל מ"מ לסברת הרמב"ם שמונה תפילין בשתים ש"ה שיחשב לדידיה אליבא דר' ישמעאל ציצית בד' מצות. אבל י"ל דודאי בתפילין דהוי חלקי המצוה באזהרות מיוחדות וע"כ יש למנותו לשתים. משא"כ ד' ציצית אף לר' ישמעאל מ"מ הרי זה מוזהרת במ"ע אחת מודה דאין למנותו רק במ"ע אחת. אולם מצאתי סעד דהעיקר כמו שכתבתי מקודם ממ"ש הרמב"ם בסמ"ג שלו מ"ע י"ד שמנה לציצית למ"ע אחת ופירש הטעם משום דקימ"ל כרבנן דר"י דמצוה אחת הן עי"ש מבואר דהא לר' ישמעאל יש למנותו בארבע מצות. וזכיתי למצוא ישוב לקושית התוס' ע"פ סברת הרמב"ם ז"ל:

סימן ד

בענין סברת הריב"א בשלהי חולין. ובענין יד עבד כיד רבו. ובסברת הר"י שבמרדכי גבי ציצית שהובא בסי' הקודם:

א] **ולדעת** הר"י שבמרדכי שהבאתי בסי' הקודם ראיתי להגאון בעל דברי משפט זצ"ל בקונ' מים חיים (הנדפס בס' דברי חיים) סי' א' שהקשה לפי"ז לדעת הריב"א שהביאו התוס' בחולין (ד' קמ"א) דאף דאין עשה דוחה ל"ת ועשה כגון חרישה ביו"ט לכסות את הדם אפ"ה כשעבר וחרש וכיסה אינו לוקה על לאו זה דנדחה מיהו מהעשה. ומעתה הא נמי התם כיון דאסור לו לחרוש ביו"ט א"כ אי אפשר לו לכסות ולא רמי עליה חיובא כלל והו"ל כאינו במקום מצוה כלל וללקי על הל"ת דחרישה אף להריב"א דהא ליכא עשה דלדחי להל"ת. ותירץ דמ"מ חל עליו חיובא דעשה דכיסוי אף ביו"ט דהא יכול לכסות ע"י עכו"ם דאמירה לעכו"ם שבות הוא בלחוד ומה"ת יכול לקיימה על ידו דלא גרע מכסהו הרוח שפטור מלכסות. ומש"ה דחי עשה לל"ת ולא לקי עלה לסברת הריב"א. ועפי"ז חידש דהיכי דלא משכח"ל כלל שיקיים העשה במקום הל"ת ועשה ממילא לקי כיון דליכא עשה דלדחי לה אף להריב"א. ויישב בזה לקושית השעה"מ בהל' נדרים שתמה עליו מהך דב"מ (ד' ל"ב) מנין שאם אמר לו אביו היטמא או שאמר לו אל תחזיר שלא ישמע לו ת"ל אני ד' כולכם חייבים בכבודי ופריך ולמ"ל קרא והא בלא"ה אין עשה דוחה ל"ת ועשה וכו' ולהריב"א ניחא דאיצטריך קרא כדי שילקה נמי על הל"ת עי"ש ועפי"ז ניחא דהא בכה"ג לא חל עליו העשה דכיבוד כלל ובלא"ה היה לוקה על הל"ת דטומאה וזהו תכ"ד שם:

ב] **והנה** אף כי דבר חכמה הוא אבל אחרי העיון צריכים בירור ונפלאים מאד. ונבוא מהמאוחר אל הקודם. דאף אם נניח כסברתו הנ"ל דהיכי דאינו חל עליו העשה מודה הריב"א. אבל עדיין אינו מיושב בזה קושית השעה"מ דהא בהך דאמר לו אביו היטמא או אל תחזיר ע"כ צריך לומר שאין רצונו דוקא בגוף העבירה להעביר בנו מעל מצות ד'. דא"כ הו"ל אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב בכבודו (ב"מ ס"ב ובש"ד) וכן הקשה החזקוני וכבר ביאר רש"י ליישב זה ביבמות (ד' ו') ד"ה היטמא. שהוא כדי להשיב אבידה. והיינו שברצון האב שיקיים בו מצות השבת אבידה אלא שטועה בהכי וקסבור שמותר אף לטמאות עצמו בהכי. ובכה"ג י"ל בהך דא"ל אביו אל תחזיר דה"כ בכה"ג הוא לאיזה צורך מצוה. (ועי' תוס' קדושין ד' ל"ב ד"ה ר' יהודה וכו') וא"כ כיון דאין רצונו על בנו דוקא שיעשה גוף העברה במצות ד' רק שיקויים התכלית שהוא השבת אבידה ושאר דבר מצוה. וא"כ ה"נ בהא יכול לקיים רצונו ע"י שלוחו דשלוחו ש"א כמותו לכל דבריו. וה"ז דמי למצות מילה שמ"ע על האב ואפ"ה יכול לקיים ע"י שלוחו באופן שביאר הפליתי בסימן כ"ח (ודוקא בתורת שליחות דאילו בתורת כיבוד כנהוג אזי המוהל מקיים המצוה ולא הוא עיי"ש) וא"כ הדר הו"ל חל עליו העשה לקיים מצות כיבוד ע"י שלוחו וא"כ אף כשעבר וקיים בעצמו ה"ז קיים העשה ושפיר הו"א דדחי להל"ת דטומאה וא"כ לשיטת הריב"א תקשה דמש"ה איצטריך קרא דאני ד' כולכם חייבים בכבודי לגלויי דלוקה וכמו שהקשה השעה"מ. וכן הקשה בכה"ג מהך דב"מ (ד' ל') והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כיצד כהן והוא בביה"ק ופריך פשיטא והא אין עשה דחי עשה ול"ת. ולהריב"א קשה והא איצטריך לגלויי לענין מלקות דלקי ולא נדחית אף הל"ת עי"ש *)

ועוד דבמאי שכתבתי ניחא טפי שהרי ע"י שיקיים המצוה ע"י שלוחו הישראל מקרי כמקיים בעצמו וכמש"ל. אבל מ"ש הגאון הנ"ל בהך דכיסוי ביו"ט דמקרי חל עליו המ"ע במה שיכול לקיימה ע"י עכו"ם (דע"י ישראל הא אין שליח לדבר עבירה וה"ז כמו שכסהו בעצמו ולא כסהו המשלח. ועי' נוב"י בחאהע"ז סי' (ע"ה) דבטל השליחות

*) ורבים האריכו ליישב קושיותיו הנ"ל העצומות ואענה אף אני חלקי לתרץ ע"פ הסברת הענין. דהנה כבר הקשה

השליחות ואכמ"ל) הא גם ע"י עכו"ם אינו כמקיים בעצמו הכיסוי אלא עכו"ם אדעתיה דנפשיה קעביד (גיטין ד' כ"ג) ואין שליחות לעכו"ם. וכמו שפשוט דאי אפשר לברך להמכסה ע"י עכו"ם דהא איהו לא מקיים המצוה בהכי. וא"כ לא חל עליו המ"ע כלל כיון דהדרין דא"א לו לכסות באופן שיקיים הוא המצוה וכמ"ש :

והרי ממה שהביא הוא ז"ל ראיה לדבריו מכסהו הרוח שפטור מלכסות. אחרי המחילה מקדושת הדר"ג ז"ל שוא לא ידענא. דמבואר היפך ממש. דאמו בכסהו הרוח מיחשב שהוא כיסה בהכי והרי לא מיפטר אלא משום דאין מה לכסות עוד. ואם חזר ונתגלה מיבעי בחולין (ד' פ"ז) אי מיחייב לכסות או לא. ואף למאי דפטר אינו אלא משום דאולי יש דיחוי אצל מצות וכדמפרש שם. ואין זה אלא משום דיחוי ולא משום שכבר נתקיים המצוה. דהרי היכי שכסהו הוא בעצמו מפורש במתניתין (שם) דפטור. וא"כ ה"נ האי טעמא בכיסה ע"י עכו"ם אין זה אלא מטעם דיחוי ולא משום שקיים המצוה וז"פ :

ג] **ויש** לצדד ליישב ע"פ דרכו ובענין אחר קצת. ע"פ מה דחדית לן המחנה אפרים בהל' שלוחין פ' י"א באם עשה מעקה ע"י פועל עכו"ם שיכול לברך על עשייתו כאילו עשהו בעצמו. וטעמא דאף דאין שליחות לעכו"ם מ"מ שאני פועל דידו כיד בעה"ב (ב"מ ד' י') דמבואר שם דאף דר"כ ור"ח ס"ל דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו משום דהוי כתופס לבע"ח מ"מ פועל שאני דידו כיד בעה"ב. ומש"ה אף בפועל עכו"ם אמרינן כן. (וצ"ל דכש"כ הוא דהרי התם פריך ע"ז מהא דפועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום ומשני כל כמה דלא הדר ביה ידו כיד בעה"ב. וא"כ מכש"כ בפועל עכו"ם דאינו יכול לחזור מד"ת דהוי ידו טפי כידו של בעה"ב) דהו"ל כהך דיד עבד כיד רבו גבי שאלה בבעלים (בב"מ ד' צ"ו) דאמרינן התם האומר לעבדו צא והשאל עם פרתו מהו תיבעי למ"ד אין שלוחו של אדם כמותו וכו' ה"מ שליח (ישראל) אבל עבד יד עבד כיד רבו דמי. א"נ מסתברא יד עבד כיד רבו. ופירש"י דאף דאין שליחות נוהג ביה דאין דין שואל נוהג בו וגם משאיל שאין לו כלום בלא רבו עכ"ל והרי דעדיף טפי הך סברא דמהני אף במקום דלא מהני שליחות. וא"כ כמ"כ ע"י עכו"ם פועל דאין דין שליחות נוהג בו מ"מ יד פועל כיד רבו והוי כמקיים הוא המצוה ויכול לברך הבעה"ב על עשיית הפועל. אלו תכ"ד שם :

וא"כ לפי"ז יש לומר כן בהך דכיסוי ביו"ט דמקרי חל עליו הכיסוי ע"י שיכול לכסות ע"י פועל עכו"ם דהוי חשיב מקיים המצוה בהכי ומש"ה כשעבר וכיסה בעצמו הרי עשה דוחה לל"ת ואינו לוקה לשיטת הריב"א :

אבל עדיין אין זה פשוט. דאף לסברת המח"א מ"מ שא"ה דמ"מ הרי אסור לו לכסות ע"י פועלי עכו"ם. לשיטת הסמ"ג שהביא הב"י באו"ח סי' רמ"ג. וא"כ כמו דלא משכח"ל ע"י עבדו משום דהוא מוזהר על שביתתו מה"ת ובכה"ג לא מקרי חל עליו המצוה כיון דאיסורא דאורייתא רביצא עליה (וכמש"ל לענין אליח ישראל ה"נ ע"י פועל). ואף לשיטת כל הפוסקים החלוקים עליו בזה עי' ע"ז שם סק"ג וא"ר שם צידד דמדברי הסמ"ג גופיה שמובא בב"י סי' ד"ש משמע דלא ס"ל הכי. מ"מ הא איסור דרבנן מיהו איכא. וה"ז נופל במחלוקת הפוסקים אי מידי דאסור מדרבנן מקרי לא חזי מדאורייתא. (ולקמן בס"ד יבואר זה). וא"כ כיון דאיסור דרבנן רביצא עליה א"כ לא חל עליו העשה כלל והדק"ל דכשקיים הכיסוי בעצמו ה"ז ל"ת שלא במקום עשה וללקי אף להריב"א לסברת הר"י שבמרדכי וכמש"ל. ואף גם לאותם דס"ל דמקרי חזי מדאורייתא. מ"מ אכתי יש לדון בזה משום דדברי המח"א אינן מוסכמים כ"כ וכמש"כ :

ד] **והשעה"מ** בהל' תרומות הוכיח דהרשב"א לא ס"ל הכי. ממה שהקשה בחידושי הרשב"א (ב"ק ד' נ"א) במאי דפריך בור של ב' שותפין היכי משכח"ל אי דשוי שליח תרווייהו וכו' אין שליח לדבר עבירה. והקשה דנוקי ע"י עכו"ם ותירץ דאין שליחות לעכו"ם. ומעתה נוקי ע"י פועל עכו"ם ששכרוהו שניהם והו"ל כמו שעושים בעצמם לדברי המח"א. אלא ודאי דלא עדיף שליחות דפועל משליחות דעכו"ם בעלמא ואף יד פועל כיד רבו ל"א בזה ולא ס"ל להרשב"א כפירש"י הנ"ל עי"ש :

אמנם דברי השעה"מ תמוהים דמ"מ תקשה אף לדידיה דהא ודאי ס"ל כסוגיא דב"מ גבי שאלה בבעלים דיד עבד כיד רבו אף במקום דלא מהני שליחות וא"כ משכח"ל כששכרוהו ע"י עבד של שניהם. ואם כי אין שלד"ע (אף בעבירה דרבנן וכמ"ש המל"מ בהל' רוצח (פ"ב ה"ב) מסוגיא דב"ק הנ"ל ועי' נוב"י סי' ע"ו) מ"מ יד עבדו מהני אף במקום דלא מהני שליחות. והיא פליאה עצומה :

וליישב זה נראה לי להסביר הענין. דהא הך דידו כיד בעה"ב הוא משום דהוי כידו ממש וה"ז עד"ש אשתו כגופו ועדיף טפי לענין זה. דהרי גבי שאלה בבעלים ע"י אשתו לא מהני וכמבואר בסוגיא שם משום דאף קנין פירות אין לה בנכסי בעלה. וע"י עבדו מהני. דידו כיד בעה"ב עיי"ש. ועי' גיטין (ד' ע"ז ע"ב) יד דאשה וכו' נהי דקני למעשה ידיה ידה גופא מי קני וכו' יד עבד כיד רבו דמי עי"ש. וא"כ בעבד של שני שותפין כשעודם בתפיסה אחת ל"ש לומר שיחשב יד העבד כידו של שניהם בב"א דממ"נ אי דמר לאו דמר ואי אפשר לזכות שטרא לבי תרי. וע"כ דבכל הקנינים ע"י עבד השותפין חל זכייתם בזה אחר זה ואם כי שאינו מבורר זכיית מי קדמה. מ"מ הא מספיקא זכו שניהם ויחלוקו. והרי זה דמי ממש לחצר שאין בו דין חלוקה וכמו שמדמי לה בכה"ג בב"ב (ד' י"ג) ואף דמשני עובד לזה יום א' ולזה ב' ימים. מ"מ הא כל כמה שלא חלקו ה"ז כחצר שאין בו ד"ח. ובחצר שאין בו ד"ח כבר אמורה סברא זו בר"ן

נדרים

הקשה חתנו של הגוב"י אף להריב"א מ"מ ילקה דהו"ל מצוה הבאה בעבירה דאין עשה דוחה לה. והוי כמו שלא קיים המצוה כלל. ותירץ לו הגוב"י דמ"מ באם עבר ודאי מיחשב כמו שקיים המצוה דמאי אולמא וכו' ומש"ה האי עשה דחי להל"ת ממלקות. לסברת הריב"א (וכמ"ש באות י"א בס"ד). והא הכא גבי עשה דשבת ודאי דאולמא טפי מעשה דכיבוד דהו"ל עשה שיש בה כרת וחמיר טפי וכמבואר בסוגיא דיבמות (ד' ה' ע"ב) וא"כ אף לאם עבר וקיים העשה דכיבוד ודאי דלא אמרינן בזה מאי אולמא והוי כמו שלא קיים העשה דכיבוד כלל וא"כ שוב ליכא עשה דלדחי ליה ממלקות דהו"ל כעבר על הל"ת שלא במקום מצוה כלל וכסברת חתנו בקושיתו ומש"ה שפיר פריך והא למ"ל קרא פשיטא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה. דאי לענין מלקות דלקי הא בלא"ה לקי אף לפי סברת הריב"א. וכן בהך עשה ול"ת דטומאת כהנים ג"כ הכי דפשיטא דאין עשה דאבידה דחי לעשה דטומאה דחמיר משום דשאני כהנים דהתורה רבתה בהן מצות יתרות וחמירי לאו דידהו וכדאמר ביבמות (ד' ה' ע"א) וא"כ אף אם עבר וקיים העשה דאבידה ודאי דלא נקרי שקיים עשה משום מאי אולמא וכמ"ש הגוב"י דז"א דודאי אלים טובא האי עשה מהאי עשה. והוי כמו שלא קיים המצות עשה דאבידה כלל וא"כ ממילא לקי אף להריב"א ושפיר פריך פשיטא ולמ"ל קרא. ודו"ק כי הוא נכון בס"ד :

נדרים ר"פ השותפין (ד' מ"ה ע"ב) דס"ל לרבנן דשותפין שנדרו הנאה ממנו אסורין ליכנס בו. ואף דיש בו לכל או"א קנין הגוף ואית לן למימר דכל או"א בשלו הוא נכנס. מ"מ כיון דאי אפשר לומר דכל חד קני לכוליה חלר לעולם בקנין הגוף דהא אי דמר להו דמר והרי זה תלוי בברירה דאיגלאי מילתא דכל חד בשעה שמשתמש בה דשלו הוא ובדאורייתא קימ"ל דאין ברירה ומש"ה אסרי. ולראב"י דמתיר נמי ביאר שם דע"כ ס"ל כסברא הנ"ל אלא דס"ל דעדיף האי ברירה מברירה דעלמא אבל מ"מ כל או"א חל קנין הגוף שלו בחלר בזאת"ז עי"ש היטב. וה"נ הרי זה ממש בעבד של שותפין דכל זכייתם על ידו הוי בזאח"ז אלא דזכו תרווייהו מספיקא מי קדם. וזה שייך לענין זכיה משא"כ לחייבם ע"י מעשי העבד בזה י"ל דהוי נמי ידו השובה כידם וה"ל כורה אחר כורה והאחרון חייב. ומאן מפים מי הוא האחרון ומספק המוליא מחבירו עליו הראיה. ומש"ה שפיר קפריך בור של ב' שותפין היכי משכח"ל. כנלע"ד:

וא"כ לפי"ז סרה נמי קושית השעה"מ מדלא אשכח שסכרו שניהם פועל עכו"ם. דהא פועל עכו"ם לא עדיף ידו מידו של עבד. וכיון דבעבד לא מהני מטעמא דאמרן מכש"כ שע"י פועל דמי יודע למי הוי ידו כיד בעה"ב באחרונה. ומכש"כ לפי מה שנבאר דהתוס' ס"ל דיד עבד חשיב כיד רבו מטעם חלר א"כ ה"ז פשוט כדכתיבנא וכמ"ש הר"ן בקנין חלר וכמש"ל:

ה] **והרי"ט** אלגזי בהלכות בכורות פ"ד סי' נ' כתב שדעת התוס' לא כפרש"י בב"מ שם אלא דיד עבד לא עדיף מענין שליחות ובמלתא דאינו בשליחות גם ידו לא מהני. והוא ממ"ש התוס' בגיטין (ד' כ"ג ע"ב) בהא דא"ר אסי א"ר יוחנן אין העבד (של אחרים וכפירש"י שם) נעשה שליח לקבל גט לאשה מיד בעלה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין וכ' התוס' ע"ז וז"ל והא דמתגרשת בעבד שלה היינו מטעם חלר עכ"ל. וא"כ בעבד של אחרים דל"ש מטעם חלר לא מהני כיון דליתיה בתורת ענין השליחו' וכמבואר בסוגיא שם. והתם גבי שאילה בבעלי' דמהני משום יד עבד כיד רבו הוא משום דאיתיה בדנפשיה. ולא כפירש"י דאינו בר חיובא בשאילה דאין לו כלום בלא רבו. דהא משכח"ל כשנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו. וע"כ דהפירוש הוא כמ"ש הריטב"א שם דיד עבד עדיף טפי משליחות ומהני אף דע"י שלוחו לא מהני וכדמיבעי ליה שם. אבל שיהיה עדיף ב' מעלות דאף במידי דליתיה בדנפשיה הא ליתא דלא עדיף כ"כ עי"ש. וא"כ מכש"כ שאין יד פועל עכו"ם כיד רבו ממש. אלו תכ"ד המהרי"ט ז"ל:

[**ולהציל** את מאורנו רש"י ז"ל מתפיסה גדולה כזו וכי לא ידע דמשכח"ל ממון לעבד ע"י מתנה שאין לרבו רשו' בה נראה לי דרש"י ס"ל דבעינן שיהא בענין שאילה בכל פרטיה וא"כ אף כי משאיל מלי ליהוי מ"מ שואל לא וכמ"ש בהדיא שם דהא לית ליה רשות לעבוד בה בקניניו דקנוי הוא לבעליו בכל שעה. ומכש"כ שאם השאיל שאינו בענין שאילה בבעלים דאין לו רשות בלא רבו כלום. וזהו כונתו במ"ש בזה"ל דאין דין שואל נוהג בו וגם משאיל. דאין לו כלום בלא רבו עכ"ל. וכונתו דאינו יכול להיות שואל ולא משאיל בבעלים משום דאין לו (שהות) כלום בלא רבו כנלע"ד. עוד י"ל דרש"י ס"ל דקימ"ל כרבנן דר"ש ואליבא דר' אלעזר דמוקי בקדושין (ד' כ"ג עי"ש בר"ן) דאין קנין לעבד כלל כ"א כשאמר לו ע"מ שתלא בו לחירות. ובכה"ג שא אין לו רשות להשאילו לאחר ושפיר מיושב דברי רש"י בפשטות דאינו בדין שואל ומשאיל ודו"ק]:

וא"כ לפי"ד המהרי"ט ה"ז פלוגתא דקמאי דרש"י וכן הרי"ף ורמב"ן (וכמו שהוכיח מהלכותיו בענין מירות עכו"ם עי"ש) ס"ל דיד עבד הוי כיד רבו ממש אף במידי דליתיה בדנפשיה דהוי כגופא דבעליו בעצמו. ואליבייהו י"ל דה"ה ע"י פועל עכו"ם הוי הכי. ותוס' וריטב"א (ורשב"א לדברת השעה"מ. ולפמש"ל באות ד' אינו מוכרח) ס"ל דלא אלים במידי דליתיה בדנפשיה דלא הוי כיד רבו ממש אלא דעדיף כחו אף במידי דשליחות (ע"י ישראל) לא מהני ועל ידו מהני אם איתיה בדנפשיה. הרי שאין דבר זה מוסכם והדרא קושית הגאון בעל דברי משפט לדוכתה וכמש"ל באות ג'. ולקמן בסו"ד נוכיח דאינה קושיא מעיקרא כלל:

ו] **והנה** לשיטת הראשונים הנ"ל דסברי דיד עבד הוי כיד רבו ממש ולא מטעם חלר כמ"ש התוס'. וא"כ לענ"ד נפלאת בעיני איככה יפרנסו סוגיא דב"ק (ד' י"ב) מכר לו עבדים ומטלטלים החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין ופריך והתניא החזיק בעבדי' קנה מטלטלין ומסיק איכא דאמרי וכו' דכ"ע עבדא כמטלטלי דמי והדתניא לא קנה שפיר והא דתניא קנה בעודן עליו. וכי עודן עליו מאי הוי הא חלר מהלכת הוא ולא קנה וכו' והלכתא בכפות. ומעתה אם נאמר דיד עבד חשיב כגופו של האדון א"כ אף במהלך לקני ולא מטעם חלר כ"א משום ידו והרי זה כמו גיטו וידו באין כאחד. וה"נ קנין הלוקח בא כשילא מרשות המוכר ואז קונה המטלטלין. והו"ל קונה מטעם יד ולא מתורת אגב ע"י חלר דבעי כפות דוקא:

ובבה"ג הקשה הנתיבות בסי' קפ"ח מהך דגיטין (ד' כ"א) אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדו וכתב לה שטר מתנה עליו קנאתו ומתגרשת בו ואמאי חלר מהלכת הוא והלכתא בכפות. ולמ"ל כפות אלא שהקשה סתם משום דלא הרגיש דתלי בפלוגתא דקמאי וכמ"ש הרי"ט אלגזי וכמש"ל. ואינה אלא לשי' רש"י ודעימיה:

ועפי"ז יצא ליישב ע"פ סברא נחמדה. דענין קנין הגבהה יחולק לב' ענינים. הא' הוא משום דהוי כידו ממש ואף בלא הגבהת שלש קנה וכמ"ש התוס' בב"ק (ד' כ"ט ע"ב) ד"ה אלא. והוא משום דלא גרע ידו מחלירו דקני וכמו בידו בעינן שלא תהא מהלכת וכב"מ (ד' ט') ידו מינח נייח. וה"נ ע"י יד עבדו בעינן שלא יהא מהלך ומש"ה מוקי בכפות דוקא. אבל ענין הגבהה הב' הוא ענין הגבהת שלש טפחים דלא בעי בזה ידו ממש כ"א כחו כמו בזיל טרוף אקן. וכן במשיכה בכה"ג קורא לה והיא באה. ובכה"ג קני ע"י יד עבדו אף באינו כפות דמ"מ הוי ככחו כיון שע"פ מלותו הוגבה. וכן בפועל עכו"ם. (אבל עכו"ם שאינו פועל אין זה מיחשב כחו דאדעתיה דנפשיה קעביד) ומש"ה בגט דלא מהני כחו בלחוד כ"א ידה ממש וע"כ לא מהני כ"א מטעם חלר דהוי משום יד דאינו מהלך ומשו"ה מוקי לה בכפות וזהו תכ"ד הנעימים:

אבל עדיין לא יתיישב בזה קושיתי מסוגיא דב"ק הנ"ל דהא התם הוא ענין קנינים דמהני אף ע"י כחו בלחוד ומה טעם בעי כפות דוקא ותפ"ל דיד עבד כיד רבו דמי. ואתמהה על הנתיבות שלא הרגיש בסוגיא הנ"ל [ועוד דקושיתו אינה כ"א לשיטת רש"י דאלים יד עבד דמהני אף במידי דליתיה בדנפשיה אבל להחולקים עליו לק"מ דהא אינו בתורת גיטין וקדושין וכמבואר בגיטין (ד' כ"ג) אבל בהך דב"ק קשה אף לשיטת הריטב"א דהא איתיה בדנפשי' בתורת קניינים בממון שנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו וכמש"ל המהרי"ט אלגזי]:

ולולי דמסתפינא הייתי מיישב לב' סוגיות הנ"ל בחדא מחתא ע"פ הסברה ישרה. דהנה כבר כתבתי לעיל (אות ד') דסברת רש"י הוא דיד עבדו חשיב כגוף האדון בעצמו ומש"ה מהני טפי גבי שאילה בבעלים. עי"ש. וא"כ י"ל דזה הענין מגרע בענינים הנ"ל. דבהך דגיטין (כ"א) במאי דאמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדו וכתב לה שטר מתנה עליו קנאתהו ומתגרשת בו. לא שייך לומר בזה יד עבד כיד רבו. דא"כ בשעת נתינתו להגט ביד העבד עודנו כמונח ביד האדון ממש ולא יצא מידו כלל וא"כ

וא"כ אף כשמקנה לה העבד אח"כ מ"מ הרי היא זוכה בו ממילא וליכא ונתן דהא היא נוטלתו ע"י קניית שטר מתנה. דהא עיקר מעשה הנתינה המעכבת בגט ליתא בכה"ג. והו"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע דלא מהני משום דבעינן ונתן (גיטין ע"ח) אבל אי מטעם חצר ניחא דבהדיא ריבתה תורה שחצירה כידה וא"כ כל זמן שהגט ביד העבד כשעודנו ברשות האדון הרי כמו ביד בעלה ממש ואח"כ כשקונאתו הרי הוא כחצירה וה"ז כמו ששלח הבעל הגט ע"י עבדו להניח בחצירה דמהני. וא"כ משו"ה בעי כפות דוקא כדי שיהיה עליו תורת חצר משקנאתו. אבל היכי שנותן הבעל ביד עבד שלה לשיטת רש"י י"ל דמהני אף כשאינו כפות. ולשיטת התוס' (שם ד' כ"ג) דהוי גם ע"י עבדה מטעם חצר וכמש"ש וכמ"ש המהרי"ט אלגזי ע"כ דס"ל דאף בכה"ג בעי כפות דוקא:

ועפי"ז יונח נמי הך דב"ק הנ"ל. דהתם הא איירי נמי בכה"ג שהעבד הוא של המוכר אלא שע"י זכיית הלוקח בו יקנה המטלטלין שעליו משום דידו כידו וכמו שהקשיתי. ובכה"ג י"ל דלא שייך בזה יד עבד כיד רבו לענין המטלטלים דמ"מ הא לא נעשה בשעה שיוצא העבד מרשות המוכר להלוקח שום קנין ומסירה מיד ליד בהמטלטלים דהרי הם ברשות העבד מקודם וכשמשתנים הרשויות מ"מ על המטלטלים לא נשתנה ענין קנין חדש. אם לא שהוא מתורת חצר וחצר קונה אף כשמונח החפץ הנקנה מקודם וכדאיתא בב"ב (ד' פ"ה) ברשות לוקח כיון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח. וע"כ בעבד נמי בעי' כפות כדי שיהא בו תורת חצר:

אלא דמ"מ תקשה מהך דגיטין (ד' ע"ח) אמר רבא כתב לה גט ונתנו ביד עבדה ישן ומשמרתו ה"ז גט וכו' ואמאי חצר מהלכת הוא ולא קני והלכתא בכפות. הרי דאף בנותן ליד עבדה נמי בעינן כפות וקשה לשי' רש"י. ומאד אתפלא על המהרי"ט אלגזי שהוכיח שהתוס' ס"ל דהוי מטעם חצר ממש"כ (בד' כ"ג שם). ועדיפא הו"ל דהרי דברי התוס' נובעין בהדיא מסוגיא ערוכה זו:

וע"כ יש ללדד כסברת הנתיבות הנ"ל דבגט לא מהני ידו כידה דלא הוי אלא ככחה. ובהך דב"ק הנ"ל יש לומר כמש"כ וע"פ ב' סברות הנ"ל מיסתעי שמעתתא. דבגיטין (שם) אף ע"י עבדה לא מהני מטעם הנתיבות. ובתורת קניינים דל"ש זה י"ל דבאמת כשנותן המוכר המטלטלין ליד עבד הלוקח שקונה. וכמו בענין שאילה דאם אמר השואל שלח לי ע"י עבדי ושלחה לו ומתה חייב באחריותה וכדאיתא בב"מ (ד' צ"ח). ובודאי דלא בעי כפות דוקא אלא הוא כדמפרש בגמ' (שם) דהוי מטעם יד עבד כיד רבו. וא"כ בקניינים נמי הוי הכי דכדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים. וע"כ הא דבעי בב"ק (שם) כפות דוקא הוא מפני שאינו עבד של הלוקח בשעה שנותן המטלטלין עליו וא"כ אין שום מעשה קנין בהו וכמ"ש. ודו"ק:

ז] **ודע** דבמה שכתבתי לעיל בהך דגיטין (ד' כ"א) דנתן ביד עבדו והקנהו לה דמתגרשת. דהוי כמו טלי גיטך מע"ג קרקע. ומש"ה בעי כפות דוקא. מצאתי לי סעד בדברי הרשב"א בחידושיו שם שכתב כן לדינא דאם לא היה כפות אז לא מהני אף אם תטול היא בעצמה מיד עבדו משום דהו"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע. (והרי זה מטעם שביארתי דאין לומר בזה יד עבד כיד רבו ממש וכשי' רש"י. והרשב"א גופיה ס"ל הכי לפמש"ל באות ד') אלא שצריך הבעל לחזור וליטול מיד עבדו ויתן לה. והביא מ"ש הרמב"ם בפ"ה מהל' גירושין הי"ח דאם אינו כפות קנתה העבד ואינה מתגרשת עד שיגיע הגט לידה. ומשמע דמהני אף במה שנוטלה היא בעצמה מיד העבד והניחו בצ"ע עי"ש ברשב"א. והה"מ שם והר"ן בגיטין פ' הזורק (ד' קפ"ה) הביאוהו בקצרה. [אלא שהם כתבו דהרשב"א נסתפק בדינו הנ"ל. ותפס עליהם הפר"ח בס' מים חיים לגיטין שם. דאינו כן דמיפשט פשיטא ליה הכי אלא שתמה על הרמב"ם שכ' בהיפך ומשו"ז הניח הרשב"א לדברי הר"מ בצ"ע] הרי דס"ל להרשב"א בפשיטות דכשאינו כפות ה"ז כטלי גיטך מע"ג קרקע. ולא ראהו הנתיבות ובכדי נתקשה מהך דגיטין (ד' כ"א) אמנם סברתו מוכרח מסוגיא דגיטין (ד' ע"ח) וכמש"ל. דהתם ודאי דל"ש לומר דהוי כטלי גיטך מע"ג קרקע דהא כשנותן ליד עבדה ה"ז כחצירה דבפירוש ריבתה תורה דמתגרשת על ידו. ועי' ב"ש סי' קל"ט ס"ק כ"ט:

אמנם הרמב"ם שהבאתי לעיל דסבר דאם קבלתו מיד העבד מהני ולא בעי שיחזור הבעל ויקחנו מהעבד ויתננו לה. ע"כ דס"ל דלא הוי כטלי גיטך מע"ג קרקע דמ"מ הרי זה הגט יוצא לידה בנתינת העבד היוצא מרשות הבעל לרשותה. וכן הנני רואה דהכי ס"ל להתוס' בגיטין (ד' ע"ז ע"ב) גבי עובדא דשכיב מרע דכתב לה גט לדביתהו בהדי פניא דמע"ש וכו' אתי לקמיה דרבא א"ל ליקנייה נהלה להווא דוכתא דיתיב ביה גיטא ותיזל איהי ותיחוד ותפתח וכו' וכ' בתוס' ע"ז ולא הוי כטלי גיטך מע"ג קרקע דכיון שהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאילו נתנו לה עכ"ל. והרי דבכה"ג מקרי נתינה בהכי ורבא גופיה איהו מרא דשמעתיה בהך דגיטין (ד' כ"א) ואפ"ה סבר דמהני. אולם אין מזה הכרח דהתוס' יחלקו על הרשב"א הנ"ל דשא"ה דאם אין העבד כפות לא הוי מטעם חצר אלא מטעם דידו כיד בעל וביארתי לעיל דזה לא מהני בגט (ולא כהנתיבות הנ"ל דא"כ למ"ל לרשב"א לפרש משום דהו"ל כטלי גיטך) א"ו כמש"ל דענין יד עבד לא מהני הכא דהו"ל כטלי גיטך מע"ג קרקע וכמו שהסברתי. אבל התוס' מיירי בקנין חצר דהא מקני לה להווא דוכתא. ובכה"ג לא הוי כטלי גיטך וכו' וכמש"ל:

ח] **ונראה** לי ראיה לשיטת התוס' דיד עבד לא עדיף כ"כ משליחות (וכמש"ל באות ה'). מקדושין (ד' מ"ב) גבי הא דיליף שליחות מפסח דכתיב ביה ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וכו' ודחי שא"ה דאית ליה שותפות בגוייהו (אבל שליחות בעלמא מנלן דמהני) וכתבו התוס' ואין לומר דאס"כ דלא מהני כשאין לו בה שותפות. דהא תנן בפסחים (ד' פ"ח) הרי שא"ל רבו צא ושחוט עלי הפסח ושכח מה א"ל רבו וכו' אם גדי א"ל רבו טלה שלי וגדי שלו וכו' הרי דאף בלא שותפות מהני עכ"ד. ואם נאמר דיד עבד הוי כיד רבו ממש א"כ מאי מייתי ראיה מהך דפסחים. והא שא"ה דהוי יד עבד ועדיף טפי. אע"כ דהתוס' לשיטתייהו אזלי דס"ל דיד עבד הוי כענין שליחות ואם שליחות לא מהני (כגון לפי האמת. בדבר דליתיה בדנפשיה וכגיטין ד' כ"ג) ה"נ יד עבד לא מהני. וא"כ לפי הס"ד דלא מהני שליחות כלל ה"ה דיד עבד לא מהני ושפיר הוכיחו התוס' דשליחות מהני מהך דפסחים מדמהני ע"י יד עבד. ודו"ק:

אמנם הא דדחי לה שם בסוגיא דשאני התם דיש לו בה שותפות ואף דשליחות לא מהני מ"מ שותפות שאני. אף דלמסקנא דיליף דמהני שליחות בכל דבר. מ"מ הך סברא קיימא אף לפי המסקנא דשותף עדיף משליחות אם הוא מידי דאיתיה בדנפשיה. משום דהוי זה לזה כשכורין והו"ל כיד פועל דידו כיד בעה"ב וה"נ דכותה. וכ"כ בהדיא הב"י בחו"מ (סי' קע"ו) בשם הר"ן והעיטור והגה"מ והג"א דענין שותפות נקנה בלא קנין ולא כהרמב"ם בהל' שותפין פ"ד ה"ב וטעמייהו דהוי כפועל הנקנה בלא קנין. ומשו"ז מציאתן לאמצע כמו ביד פועל בב"מ (ד' י"ב) ועי' בנתיבות (שם) שביאר דגם הרמב"ם ס"ל הכי בסברא זו דהוי כפועלים זה לזה עי"ש ואכמ"ל. וא"כ כמ"כ י"ל דהוי

ידם

ידם זה לזה כיד חבירו ועדיף משליחות ואף במידי דל"מ שליחות. שותפין מיהו נעשין שלוחין זה לזה:

ואין להקשות לפי"ז למ"ל בגמ׳ דב"ב (ד׳ מ"ב) גבי השותפין שומרי שכר זה לזה ומוקי לה (בד׳ מ"ג) בשהתנו שמור לי היום ואשמור לך למחר. ותפ"ל דבלא"ה נמי הוי ש"ש מטעם דחשובין כשכורין זה לזה. דיש לומר דהה"נ אבל הא חשיבי זה לזה כשאילה בבעלים וכדפריך לה התם וע"כ משני דהיינו שמור לי היום ואשמור לך למחר ומעיקרא לא נעשה שכיר זה לזה לאותו היום. אבל בעיקר השמירה מחוייבין מטעם שותפות דהוי כשכירות:

ובזה היה אפשר ליישב מה שהקשו בתוס׳ שם דמאי קמ"ל שמואל דהוי ש"ש זל"ז והא מתניתין היא בב"מ (ד׳ פ׳) שמור לי היום ואשמור לך למחר ש"ש. ונדחקו ליישב דהו"א דשותף גרע טפי דהא משמר גם חלקו. אבל לפי הנ"ל ניחא בפשיטות עפי דבאמת שמואל קאמר דשותפין הוי כש"ש אף בסתמא. ולא מוקי כגון דאמר שמור לי היום וכו׳. רק כדי שלא תקשה דהו"ל שאילה בבעלים. וכפ"מ לענין פשיעה בבעלים למ"ד חייב [ואף לפי׳ התוס׳ בב"מ (ל"ה) דקימ"ל דפטור מ"מ אי תפס לא מפקינן מיניה] דבכה"ג אף בסתמא שלא התנו השותפין ביניהם כלל אפ"ה מחוייבין בשמירה זה לזה וזהו דקמ"ל שמואל. או דכפ"מ שגמרו ענין השותפות ולא התחילו עדיין במלאכה כלל. דשותפתן נקנה וכמ"ש הפוסקים שהבאתי למעלה דשותפות א"ל קנין. ושמירה בבעלים לא חשיב אח"ז דהא לא היה עמו בשעת שאילה במלאכתו ואף אם היה בשעת שבורה ומתה פטור וכדתנן בפרק השואל. אלא דבב"ב (שם) מוקי לה בכה"ג דשמור לי היום וכו׳ כי היכי דמשכח"ל בכל גונא. וא"כ שפיר קמ"ל שמואל בעיקריה דדינא דבכל גונא הוי ש"ש זל"ז ולא שמעינן זה ממתני׳ דב"מ הנ"ל:

ואף כי הרמ"א בהגה בחו"מ סי׳ קע"ו סעיף א׳ כתב בשם הגהת אלפסי וז"ל ודוקא כשהתנו כן מתחלה אבל אם לא׳ אינו מחוייב להתעסק רק עושה מנדבת לבו אינו חייב בשמירת השותפות ולא הוי רק כשומר חנם. והש"ך שם הגדיל עוד דאף ש"ח לא הוי. אמנם כבר ביאר הנתיבות שם בס"ק ט"ו וז"ל דודאי כשכל אחד מתעסק בהאי בביתו וכמ"ש הרשב"ס שם כיון דשותפין נעשו שכירין זה לזה וכ"א מחוייב להתעסק בחלקו ולשומרן ודאי דהוי שומר דבכל חלק חצי שלו וחצי של חבירו וכל אחד מחויב לשמור חלקו וחלק חבירו ואפי׳ שומר שכר הוי דהא שכירין זה לזה הן אפי׳ בלא אמר שמור לי ואשמור לך למחר הוי ש"ש. ולא מיפטר רק משום שמירה בבעלים ובכיו"ב מיירי מהר"מ אלשקר וכו׳ משא"כ המחבר (ורמ"א) מיירי שהכניס הכל לביתו לא הוי שומר כלל שלא קיבל עליו שמירה וכו׳ עיש"ה. ועי׳ שו"ת מהרי"ט ח"א סי׳ קכ"ג. עכ"פ המבואר מזה דשותפין מקרי שכירין זה לזה. ויד שכיר ופועל הוי ידו כיד בעה"ב כמו יד עבד. וכבר נתבאר דשי׳ רש"י דעדיף טובא כח דיד עבד ומהני אף במקום דלא מהני שליחות והתוס׳ ס"ל דלא מהני כ"א במקום דמהני שליחות דעלמא:

ט) **ועפי"ז** נלע"ד לפרש דברי רש"י ותוס׳ בסוגיא דב"מ (ד׳ ח׳) אמר רמי בר חמא זאת אומרת המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דאי ס"ד לא קנה תיעשה כמו שמונחת ע"ג קרקע וכו׳. אמר רבא לעולם אימא לך המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו והכא היינו טעמא מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה תדע שאילו אמר לשולחו לא וגזוב וגנב פטור ושותפין שגנבו חייבין ופירש"י דהאחד הוציאה מרשות בעלים לדעתו ולדעת חבירו ואמרינן בב"ק (ד׳ ע"ח) דחייבין. (ועי׳ דו"ח לרעק"א) והתוס׳ פירשו דהאי שותפין שגנבו מיירי כשהגביהו שניהם.

ויש להבין במה שנד רש"י מפשטות הדברים דקאמר שותפין שגנבו דמשמע שגנבו ביחד וכפי׳ התוס׳. ולמ"ל לפרש שגנב האחד בעדו ובעד חבירו. אבל לפי מש"כ דיד שותף הוי כיד בעה"ב. וא"כ לשיטת התוס׳ דס"ל דיד עבד ויד פועל לא עדיף מענין שליחות ובמקום דלא מהני שליחות כמו בהך דאמר לשלוחו לא וגנוב דלא מיחייב שולחו וא"כ ה"נ בשותפין. ומש"ה מלי התוס׳ לפרש כפשטיה דהגביהו שניהם. דאף דהוי כשותפין ממש זל"ז ושייך בזה יד שותף כיד חבירו ואפ"ה לא היה מהני אי לאו משום מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה:

אבל רש"י אזיל לשיטתיה דיד שותף כיד חבירו עדיף טפי מענין שליחות ואף במקום דשליחות לא מהני אפ"ה יד שותף מהני כמו כיד עבדו ופועל וכמש"ל. וא"כ לא מלי לפרש דמיירי כשהגביהו שניהם דא"כ הרי הן שותפין ממש וא"כ מהני אף בלא סברא דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה ומאי מוכיח הש"ס דאמרינן מיגו. וע"כ פירש דמיירי שהגביה האחד בעדו ובעד חבירו דבכה"ג לא הוי כשותפין זה לזה מעולם דהא עדיין לא ידע חבירו במה שנשתתף זה עמו דזה לדעת עצמו עשה וא"כ מאי דמיחייב חבירו ע"כ הוא מטעם דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה כיון דשותף ממש לא הוי. ואף למאי דמוקי לה בב"ק (ד׳ ע"ח) שגנב לדעת חבירו. מ"מ אין זה אלא בגדר שליחות אבל לא שנעשה שותף עמו. ומכש"כ לדעת האומרים דשותפין צריכין לקנות זה מזה וכמש"ל והכא לא נעשה שום קנין מתחילה וע"כ דעדיף משליחות מטעמא דזכי לנפשיה וכו׳. ודו"ק כי הוא נחמד:

י) **והרי"ט** אלגזי אחרי שהביא שיטת רש"י דב"מ (ד׳ ל"ו) הנ"ל דיד עבד עדיף משליחות כולי האי אף במילתא דליתא בדנפשיה וכמש"ל. כתב אח"ז דה"ה יד פועל כגופו דבעה"ב ואפי׳ בדבר שאינו נעשה שליח הפועל נעשה שליח לבעה"ב (וכמו שדברתי מזה לעיל) וכן יש לומר כן מהסיא דב"מ (ד׳ י׳ ע"א) דאמרינן המגביה מציאה לחבירו לא קנה ואותבי׳ ממתני׳ דהשוכר את הפועל לעשות עמו מלאכה היום מציאתו לבעה"ב. ומשני שאני פועל דידו כיד בעה"ב וכו׳ וע"כ צ"ל משום דכיון דפועל גופו קנויה לבעה"ב דשכירות ליומא ממכר הוא חשיב ידו כיד בעה"ב וכאילו בעה"ב עצמו הגביה והוי כעבד כנעני דידו כיד בעה"ב גבי שאילה בבעלים אף דשליח לא מהני עכ"ל. (בד"ה ויש ללמוד וכו׳ עי"ש):

ונוראות נפלאתי עליו דמה שהביא ראיה מהתם לשיטת רש"י. והא רש"י גופיה ס"ל התם דתופס לבע"ח ע"י שליח מהני. וא"כ אזלא ראיתו דלעולם יד פועל לא הוי אלים משליחות ושא"ה דה"ה שליחות מהני. ושם בתוס׳ חלקו עליו וס"ל דשליחות לא מהני בתופס לבע"ח. ואפ"ה משני הש"ס שא"ה דיד פועל כיד בעה"ב. וא"כ ס"ל להתוס׳ דיד פועל עדיף משליחות. וא"כ הרי מכאן סתירה לכל מה שביאר שם דשיטת רש"י דאלים יד פועל ועבד משליחות והתוס׳ ס"ל דלא אלים משליחות. ובסוגיא זו מיחלפא שיטתייהו מקלה אל הקלה והוא תמוה מאד:

והנה שיטת רש"י יש ליישב בפשיטות. חדא דנאמר דאף דס"ל לרש"י כשיטתיה בב"מ (ד׳ ל"ו) דאלים משליחות ואפ"ה פירש שם דמהני שליחות בתופס לבע"ח. לא משום דאל"כ לא תתיישב מאי דמשני יד פועל כיד בעה"ב ומהני. דזה אינו דשאני יד פועל דאלים טובא וכמש"ל אלא דרש"י אולי היה לו איזה הכרח ממקום אחר ע"ז וא"כ אף דראיה ליכא מהכא (ולא כמו שחשב המהריט"א לה"ר מזה דזה אינו וכמש"ל) אבל מ"מ סתירה לשיטתו נמי ליכא. ודו"ק:

ועוד דכבר חידש לן הש"ך בחו"מ סי׳ ק"ה דאף לשיטת רש"י שליחות לא מהני בתופס לבע"ח אלא דמיירי

בשליח

בשליח בשכר דהוי פועל (ותיליה דרש"י הוא לפי מאי דמסיק דע"י פועל מהני) ובזה ייסב לקושית התוס' עי"ש. אבל שליח בלחוד לא מהני ואפ"ה משני דיד פועל מהני. לפי"ז שפיר יש מזה ראיה דרש"י לשיטתי' אזיל דיד פועל עדיף משליחות.. (ואולי שזה כיון המהרי"ט בראיתו אלא שקילר ולא הביא כלל דברי רש"י והש"ך.) אבל כבר דחה דבריו בתומים שם ופירש כונת רש"י כפשוטו ולדידיה ע"כ י"ל כמש"ל לייסב דבריו:

אבל שיטת התוס' דס"ל דשליחות לא מהני ואפ"ה מסיק דיד פועל מהני וע"כ דעדיף משליחות וא"כ ה"ז יסתור לשיטתם הנ"ל. הוא הדבר אשר ביארתי לעיל. דהתוס' ג"כ ס"ל דבדבר דאיתיה בדנפשיה עדיף יד פועל ויד עבד משליחות וזה מוכרח מסוגיא דב"מ (ד' ל"ו) דגבי שאילה בבעלים יד פועל מהני אף דבשאלה לא מהני. וע"כ אף לפירוש הריטב"א שם עדיף משליחות אלא דמפרש דחשיב איתיה בדנפשיה וכן יפרשו התוס' הכי וכמ"ש הרי"ט אלגזי שם. אבל בדבר דליתא בדנפשי' בזה חלוקים אפירש"י שם וס"ל דלא מהני דלא אלים כ"כ משליחות. עכ"פ בכ"מ שבירךרתי שפיר מיושב בהך דיד שותף דהוי איתיה בדנפשיה די"ל דרש"י ותוס' לשיטתם אזלי וכמש"ל באות ט' ודו"ק:

איברא דלפי"ז תקשה במה שפי' התוס' בהך דשותפין שגנבו שהגביהו שניהם (וכמו שהובא לעיל) והא כיון דיד שותף הוי כיד חבירו כיד פועל ועבד וכמש"ל. והיכי דאיתיה בדנפשיה כמו הך דגניבה אזי גם התוס' מודי דאלים אף במקום דלא מהני שליחות וכמו שבארתי וא"כ היכי מוכיח הש"ס דמיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחברי' ולא הוי כמו שמונח חליו שביד חבירו כמונחת ע"ג קרקע ודלמא באחר שאני דלא מהני הך מיגו ושאני שותפין דהוי יד אחד כיד חבירו וידו כידו ממש והוי כמו שהגביהו כולו:

וע"ב צ"ל דאין כונת התוס' דנעשו שותפין ממש בעסק זה. אלא דלשון מושאל הוא ופירושו שהגביהו שניהם כאנשים דעלמא שהגביהו ביחד וכמו דאמרינן (בב"מ ד' ג') תרווייהו בהדדי אגבהוה שאינו ענין לשותפות וה"נ דכותיה דאינו במכוונים לשם שותפות אלא דהוליאו שניהם כל אחד לשם חלקו ואפ"ה חייבים וע"כ מטעם מיגו דזכי לנפשיה זכי לחבריה כנלע"ד:

יא] **ומעתה** נשוב לדברי הגאון בעל דברי משפט הנ"ל דמאחר דישובו נדחה וכמש"ל. ע"כ נראה דקושיתו נמי מעיקרא ליתא. במה שהקשה דמ"ט אינו לוקה להריב"א בחורש ביו"ט לכסות והא לא חל המלוה עליו כיון שאסורה עליו וכשיטת הר"י שבמרדכי גבי ציצית. וע"ז אמינא בעניותי דהיכי שכבר עבר וכיסה לכ"ע מקרי שקיים המלוה. ואף גבי ציצית בשבת אם עבר ועשאן בשבת דשפיר קיים המלוה בהכי ולא ילקה על הקשירה דנדחה מהעשה להריב"א. וע"כ לא כתב הר"י שבמרדכי אלא לענין לכתחילה שלא חל עליו כיון שאי אפשר לו לעשות. אבל בעבר ועשה ודאי דקיים העשה. [ועי' בסוף הפתיחה להפמ"ג בס' שוסה"ע שכ' בפשיטות דאם עשה ציצית ביו"ט י"ל אף להריב"א פסול מה"ת משום דלית עשה דלדחי ל"ת דיו"ט וכאו"ח סי' י"ג דהיכי דא"א לית עשה והבן זה עכ"ל. ולא זכיתי להבין דלענין דיעבד ודאי דאיכא עשה וכמש"א בשם הנוב"י] וסברא זו מתורת הנוב"י למדנו בסוף ספרו מהד"ק במה שהקשה לו חתנו על סברת הריב"א דלא לקי על חרישה ביו"ט לכסות. והא הו"ל מלוה הבאה בעבירה כיון דאסור לו לעשות כן משום דיו"ט עשה ול"ת הוא והו"ל כמו שלא קיים העשה כלל וילקה על הל"ת שפיר. ותירץ לו הנוב"י. דאף דאסור לעשות לכתחילה משום דאיכא כנגדה עשה ול"ת וא"כ מאי אולמא האי עשה מהאי עשה ושוא"ת עדיף ונדחית לגמרי אבל כשכבר עבר וכיסה אטו דנימא מאי אולמא האי עשה מהאי עשה ולא יחשב מסו"ז לעושה מלוה כלל הא אינו אלא משום דשוא"ת עדיף ואם כן כשעבר וכיסה נימא בהיפך מאי אולמא האי עשה דיו"ט מעשה דכיסוי ומקרי שקיים המלוה בהכי זהו תוכן דבריו עי"ש. וה"ז ממש כדבריו גם לקושית הגאון הנ"ל. [אמנם קושית חתנו הנ"ל שכ' עלה הנוב"י דלריך נגר וכר נגר דליפרקנה. לא ידעתי מה טיבה לשי' התוס' בסוכה (ד' ל') דאם כבר נגמרה העבירה קודם עשיית המלוה ל"א מהב"ב ועוד י"ל ואכ"מ]:

יב] **וזה** כבר הוקשה לי לשיטת הר"י שבמרדכי א"כ מ"ט דב"ה בריש בילה (ד' ב') דלא ישחוט ביו"ט אא"כ היה לו עפר מוכן. והא לשיטתו כמו דגבי ציצית מותר ללבוש בלא ציצית בשבת מטעם דאסור לו לעשותן ולא רמיא עליה מלוה לכתחילה וכמש"ל. וה"נ גבי כיסוי ביו"ט דאי אפשר לו לכסות נימא הכי דפטור ומותר לשחוט בלא כיסוי דהא לא אמרה תורה לא תשחט בלא כיסוי אלא שאם שחט יכסה והיכי דא"א שוב לא חל עליו המלוה לענין לכתחלה. וק"ו הדברים דמה אם בבגד בלא ציצית דאפ"ל שלא ילבש הבגד ואפ"ה שרי מכש"כ הכא דמשום שמחת יו"ט דאיכא מלוה בשחיטה דודאי שי"ל כן. וגדולה מזה כתבו התוס' בבילה (ד' ח') בהך דמותר בשיש לו דקר נעוץ מבעו"י לכסות דפריך והא קעביד כתישה ומשני בעפר תיחוח ופריך והא קעביד גומא ומשני כדר' אבא החופר בור וא"ל אלא לעפרה פטור. והקשו בתוס' והא מ"מ אסור מדרבנן דמלאכה שא"ל פטור אבל אסור ותירלו דמשום שמחת יו"ט מותר אף לכתחילה. וא"כ מסו"ז אף בלא דקר נעוץ אית לן להתיר לסברת הר"י הנ"ל:

ומצאתי שכעין זה הקשה הר"ש איגר בגליון היו"ד סי' כ"ח סעיף כ' במש"ש דמי שאין לו עפר לכסות לא ישחוט והקשה דמ"ש מהך דציצית לסברת הר"י והניח בל"ע. אלא דלפי מש"ל סוס"י הקודם דגבי ציצית נמי היכי שאין לו ציצית לא שריכן ליה בחול אף להר"י ללובשו בלא ציצית כיון דאין היסורא רבילא עליה אלא דלית ליה ובכה"ג לא ילבש ולא יבטל מל"ע וה"נ י"ל הכי בהך דיכא דשו"ע הנ"ל דכשאין לו במה לכסות אסור לשחוט דמ"מ אפשר לו בלא"ה ולא יבטל מל"ע שכבר חלה עליו כיון דאיסורא ליכא עליו. אבל קושיתי הנ"ל ה"ז דומה ממש להך דיכא דהר"י שבמרדכי דאיסורא דיו"ט רבילא עליה ובכה"ג לא חל המלוה כלל:

ובשו"ת עונג יו"ט סי' א' הקשה נמי כקושית מהר"ש איגר ז"ל ותירץ בטוב טעם דדוקא בלבישה דאם נאסרנו מללובשו בלא ציצית הרי אסרנו עליו הלבישה של היום לגמרי וזה לא אסרה תורה לסברת הר"י. אבל גבי שחיטה דאם ישחטנה היום לא ישחטנה למחר וא"כ אין אנו אוסרין אותה כשאין לו עפר כ"א מדחין אותה ובכה"ג כיון דרמי מל"ע לקיים אזי ידחה עד שיכול לקיימה עי"ש. והוא נעלה מאד. וה"ז ממש כסברת הפנ"י והלל"ח בבילה ורעק"א בתוס' למשניות פ"ג דבילה בענין דסיל"מ דלא בטל מטעם שפירש"י דעד שתאכלנה באיסור תאכלנו בהיתר [ולא כהר"ן בפ"ה דנדרים דהוי כמו מין במינו] אין זה שייך גבי טלטול מוקלה דדוקא גבי אכילה דאיכא אלא בפ"א ואין אנו אוסרין אותה אכילה רק מדחין למחר שפיר אמרינן עד שיאכלנו באיסור וכו' אבל טלטול המוקלה אם נאסרנו מטעם עד שיאכלנו באיסור ונאסרנו לטלטלו הרי טלטול זה אסרנוהו לגמרי וזה לא אסרה תורה. [אבל במערכה ד' שלו דחה זה ממש"כ הש"ך בסי' ק"ב ביו"ד גבי כלים שנתערבו דמקרי דסיל"מ והא תשמישן דהיום אין לה היתר עי"ש] וא"כ גם דברי העונג יו"ט הוא כסברא הנ"ל אלא דחדית לן דגם בביטול המל"ע אמרינן עד שיאכלנו בביטול העשה דכיסוי יאכלנו למחר בקיום העשה:

אלא

אלא דגם בישוב זה לא תזוז קושיתי ממקומה. דהא כבר כתבתי לעיל דמצוה הוא בשביתה ביו"ט וא"כ במקום ביטול מצוה ל"ה דשל"מ אסור. דהא אם נאסרנו מלשוחטה היום הרי אנו מבטלין אותו משמחת יו"ט [וכן יש לעיין במאכל הנאסר בשבת משום דשל"מ אם נתירנו משום דמבטל עונג שבת כשאין לו מה יאכל זולתה] וכמו שמוכח מהך דנדרים (ד' כ"ט) אלא אימא בשלמא קונמות מצוה לאיתשולי וכו' תרומה מאי מצוה לאיתשולי איכא ולא חשיב ליה דשל"מ ועי' ט"ז ביו"ד סי' שכ"ג סק"ו שהקשה דמ"ש מכל דשל"מ דהמתיר בא אף בלא מצוה. והש"ך בנקוה"כ תירץ דהכא איסורא נמי איכא ועבירה היא לשהות דמצוה לקיים נדרי הקדש וכמ"ש בשו"ע שם סי' ר"ג. והרי ה"נ כשנאסרנו מלשוחטו ביו"ט הרי עבירה בידו דמבטל ממצות שמחת יו"ט. ושוב לא חל עליו המצוה כסברת הר"י. ועד שיאכלנו בביטול עשה יאכלנו בקיומה ל"ש הכא דהיום מצוה היא ומחר עבר יומו בטל מצותו והוי מעוות לא יוכל לתקון:

ויש ליישב קצת עפי"מ שביארתי לעיל סוס"י ג' דמש"ה מודה הר"י דבחול אסור ללבוש בגד בלא ציצית אף כשאין לו. משום דמ"מ חל עליו המל"ע כיון שיכול לקיימה באיזה אופן שיהיה ע"י שישתדל לקנותם ולמצוא אותן ושפיר אמרינן בזה עד שילבשנו בביטול העשה ילבשנו בקיומה כיון דהאיסורא מיהו ליכא. וה"נ בהך דבילה הנ"ל אף דמיירי ביו"ט והיכא איסורא רביצא עליה מ"מ הא יכול לקיימה למצות כיסוי באיזה אופן שיהיה ע"י דקר נעוץ ואפר מוכן או ע"י עכו"ם שיחפור לו עפר [אף דשבות היא לפי' האומרים דמידי דמדרבנן אסור מקרי חזי מדאורייתא'. וכבר הרבו לדבר בענין זה האחרונים מסוגיא דסוכה (ד' כ"ג) ועוד סוגיות בש"ס. ואעיר רק מה שהקשה בספר קהלת יעקב בהא דאמר רבא בסוכה (ד' ז') שיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי וע"ג פסי ביראות כשרה דמיגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה עי"ש והא אינה סוכה הראויה לשבעה ופסול וכדאיתא התם (ד' ט' וד' כ"ז) ועי' זית רענן ח"א הל' ע' סי' ד'. וכ"ל עפמ"ש הפנ"י בסוכה (ד' כ"ג) דהך דינא דבעי סוכה הראויה לז' הוא דוקא למ"ד סוכה דירת קבע בעינן עי"ש. וא"כ הא רבא גופיה בריש סוכה מפרש דטעמיה דת"ק דפסל סוכה למעלה מכ' הוא משום דסוכה דירת עראי בעינן. וכיון דקימ"ל כת"ק דר"י א"כ ס"ל לשיטתיה דל"ב סוכה הראויה לז'. ודו"ק. ועי' מסכ"ל אות ג'] ומש"ה חל עליו המצוה. ואף כשאין לו מ"מ אסור דהוי כמו אין לו ציצית בחול דאסור. אבל גבי ציצית בשבת דאי אפשר לו לקיים מל"ע דעשיית ציצית כלל דאם ע"י עכו"ם הא ציצית שעשאן עכו"ם פסול אף בישראל עומד על גביו וכדילפינן במנחות (מ"ב) ושו"ע או"ח ריש סי' י"ד. וכיון דהוא מעוכב מקיומן משום דהאיסורא רביצא עליה לא חל עליו המצוה כלל לסברת הר"י שבמרדכי:

ואדברנא מילתא מה שהגיד לי הגאון הישיש מו"ר במיהל כלאגו שליט"א ליישב מה שהקשה השאג"א (סי' ל"ט) לשיטת הסוברים דהיסח הדעת שאסור בתפילין אינו שחוק וקלות ראש אלא אף להסיח דעתו מהם אסור א"כ איככה יפרנסו סוגיא דסוכה (ד' כ"ו) דשינת עראי מותר בתפילין. והא מ"מ מסיח דעתו מהם וכמ"ש הרא"ש שם. ותירץ הגאון הגדול הנ"ל דכיון דמה דילפינן איסור היסח הדעת בתפילין הוא ממ"ש בציץ והיה על מצחו תמיד וכדאמר רבב"ח. והרי אזהרה זו אינו בלשון ל"ת שלא יסיח דעתו מהם. אלא שהוזהר במ"ע שיכוין דעתו עליהן לשיטות הנ"ל. ומעתה ה"ז דומה למ"ע דציצית דס"ל להר"י שבמרדכי דהיכי שהוא מעוכב מלעשותן פטור וליכא איסורא עליה ה"נ בתפילין כשהוא ישן שינת עראי הרי הוא מעוכב וליכא חיובא דמ"ע של כונת דעתו בהן כלל. ודפח"ח. אבל אם לדון יש תשובה עפימ"ש לעיל דע"כ לא כתב הר"י אלא היכי דאיסורא רביצא עליה אבל היכי שהוא מעוכב מצד אחר ליכא למימר הכי דהא חיובא רמיא עליה לקיימו ועליו להשתדל ולהשיג קיום מצותה ומוכרח הכי מהך דכיסוי ביו"ט וכמש"ל. ומכש"כ הכא שיכול לקיים ע"י שלא יישן בהם ושפיר קמה גם נצבה ראית השאג"א בשם הרא"ש לשיטת הסוברים דהיסח הדעת הוא שחוק וקלות ראש. ועי"ש מה שיישב לדעת החולקים והזכרתיו לעיל מער' א' סי' ב' אות ו' סוד"ה איברא עי"ש ואכמ"ל:

ועי' שאג"א סי' ל"ו שצידד לומר באם אין לו מצה של היתר אסור לו לאכול של איסור ול"א שיבוא עשה וידחה ל"ת אלא ככלאים בציצית שאי אפשר לקיים מל"ע דתכלת בטלית של פשתן בשום ענין. אבל באפשר לעשה להתקיים ע"י מצה של היתר אע"פ שלזה לא נזדמן של היתר אלא של איסור אינו דוחה לל"ת כיון דאיכא היתרא בעולם וכו' והא דשקו"ט בירושלמי (הובא בתוס' קדושין ד' ל"ח) אם אכלו מצה של חדש מטעם דחיה עשה לל"ת משום דאזיל לטעמיה דאפי' חטין דעליה היה אסור משום חדש וא"כ לא היה אז של היתר כלל בעולם וכו' עי"ש. וכמ"ש בקו"א שם. הרי דמצינו רב לכעין מסכ"ל סברא זו לענין שיטת הר"י שבמרדכי נמי דהיכי שהוא מעוכב מחמת שאין לו ציצית או עפר לכסות אמרינן דחיובא רמיא עליה כיון דאיכא בעולם. משא"כ היכי שאיסורא דשבת רביצא עליה מקרי מעוכב ומיפטר וכמש"ל. ואף למאי דמסיק השאג"א שם לדחות סברתו הנ"ל. אפ"ה לעניננו י"ל שפיר כמ"ש:

סימן ה

בענין תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים ובירור ענין שליחות בקדושי אשה:

א) **ויען** כי בסי' הקודם נגעתי בענין תופס לבע"ח נימא ביה מלתא. הנה הרמב"ם בהל' מלוה ולוה פ"כ הל' ב' כתב וז"ל וכן אם אמר לו הלוה זכה בחפץ זה לפלוני זכה לו ואין אחד מבע"ח יכולין לגבות מאלו המטלטלין שכבר זכה בהן אחר עכ"ל והובא בשו"ע חו"מ סי' ק"ה סעי' ג'. ונלאו חכמי לב למצוא מקורו לסברא זו. דהלוה יכול להתפיס במקום שחב לאחרים. דמ"ש ה"ה שם דהוציא זה עפ"י מה שנתבאר בפי"ו שם אם היה ראובן חייב לשמעון מנה ואמר ללוי הולך לשמעון מנה זה שאני חייב לו שאם בא ראובן לחזור אינו חוזר אלמא זכה לו וכיון שהוא אינו יכול לחזור בו ודאי אין שאר בע"ח יכולין לגבות ממנו. הוא תמוה די"ל דהתם מיירי בשאינו חב לאחרים ומש"ה מהני זכייתו וכמ"ש עליו בזה הלח"מ שם. וראיתו הב' ממ"ש בגיטין (ד' י"א) גבי הא דתופס לבע"ח דכל היכא דלוה אמר תנו זכה. והלח"מ הסכים ע"ז. כבר דחה זה הקצוה"ח בסי' ק"ה עי"ש. וע"כ מצוה ליישב סברת הרמב"ם בזה וכן בהגהת אשרי פ"ק דגיטין שם ס"ל ג"כ כסברת הרמב"ם בזה:

והנלע"ד בזה כי מקורו הוא מהבנת עיקר השליחות דמהני גבי קדושין דע"כ הוא מטעם דינו הנ"ל. ואבאר זה. דהנה הנוב"י במ"ק אהע"ז סי' ס"ד יצא לידון בדבר החדש דהיכי מהני שליחות מהמקדש גבי קדושין והא הו"ל תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לשיטת התוס' בב"מ (ד' י') ובש"ד דאף ע"י שליח לא מצי לתפוס. וע"כ יישב שם די"ל שהוא מטעם מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה כדמהני גבי מציאה מהאי טעמא וכמ"ש התוס' שם. ועפי"ז יצא נפקותא רבתא דאם היא אינה ראויה לשלוחו

לשלוחו כגון שהיא קרובה לו אזי לא מצי למיהוי שליח כיון דליכא מיגו דזכי לנפשיה. ופקפק ע"ז משום דלא מצא חידוש זה בדברי הפוסקים עי"ש. ובאמת לא ראה שכבר קדמו בכל זה גדול האחרונים המהרשד"ם בחלק חו"מ סי' ר"ע והחליט שכ"ה דאין קרובה יכול להיות שליח המקדש עי"ש. וכן הפני יהושע בחידושיו לפ' הכותב (ד' פ"ד) לידד ע"פ קושיא הנ"ל להביא ראיה לשיטת רש"י דע"י שליח לא הוי דינא דתופס לבע"ח וכו' עי"ש. אמנם מצאתי שמהרשד"ס עצמו חזר בו ממ"ש בסי' הנ"ל ובחלק אהע"ז סי' קס"ב סתר לדינא הנ"ל מטעם דלא שייך בזה להקשות דהוי תופס לבע"ח גבי קדושין. משום דהא הויא בעלת בחירה ולא תתרצה לאחר עי"ש וכן דחה הנוב"י שם :

וצ"ל לפי דבריהם. דאף דקימ"ל דאשה בכל דהוא ניחא לה. ועי' משנה למלך הל' בכורות פ"ד דחשיב משו"ז בידו דשליח לענין חזקה שליח עושה שליחותו עי"ש. משום דהתם מיירי באומר לשליח לא וקדש לי אשה. ובזה י"ל דודאי ימצא איזה אשה שתתרצה לו מטעם הנ"ל אבל בכ"ד דמיירי באשה פרטית שנתרצתה למשלח של זה אזי אין לחושבו לתופס לבע"ח שהרי כיון שמתרצה לזה חזינן בהדיא שאינה רוצה באחריני :

ב) **אבל** עדיין יש להקשות עליהם מסוגיא דקדושין (ד' ס"ה) בענין קדושין ע"פ עד אחד דמסיק א"ר כהנא אין חוששין לקדושיו ור"פ אמר חוששין לקדושיו. א"ל ר"א לר"כ מאי דעתך דילפת דבר דבר מממון אי מה להלן הודאת בע"ד כמאה עדים דמי אף כאן וכו' א"ל התם לא קחייבא לאחריני הכא קחייבא לאחריני ופירש"י דקחייבא במה שקרובותיה נאסרו בו וקרוביו נאסרו בה עכ"ל. והר"ן ביאר בפשיטות דקחייבא במה דאסר לה אכולי עלמא ועי' בהגהת הב"ח שם. ונראה דכונת רש"י שלא פירש בפשוטו כהר"ן. משום די"ל דל"ש למיחשבה חב לאחריני כיון שאינה מתרצה עכשיו כ"א לזה וכמ"ש הנוב"י ומהרשד"ס. ע"כ שיכל בלשונו דמ"מ אף כי עכשיו היא מרוצה לזה אבל מ"מ שמא תחזור בה אחר זמן ותתגרש ותינשא לאחר. ע"כ פירש דמ"מ ע"י הודאתה ה"ז קחייבא לקרוביו וקרובותיה לעולם. עכ"פ בין לרש"י בין להר"ן הרי גמ' ערוכה היא דמקרי חב לאחריני גבי קדושין. ופליאה נשגבה על הנוב"י ומהרשד"ס שנעלם מ"ו מהם סוגיא הנ"ל :

ע"ב נראה ליישב דבריהם הדק היטב. דהא ודאי דמודי דבענין הקדושין הוי קחייבא לאחריני וכנ"ל. ומש"ה לא מהני בזה הודאת בע"ד. משום דכיון דאית בזה מ"מ איזה צד חובה לאחריני שוב ל"ש בזה הודאת בע"ד דאין זה הודאת בע"ד על עצמו אלא הודאתה לחייב לאחרים ובכה"ג לא מהני הודאתה. משא"כ לענין תופס לבע"ח בזה אף כי הויא הקדושין ע"י השליח כחב לאחרים. מ"מ אטו מי גרע מכי התפיס הלוה ע"י אחר בעד בע"ח אחד דמהני וכמ"ש הרמב"ם והג"א אף כי יש בענין הזכייה חובה לאחריני. וא"כ הכא שהאשה היא בעלת בחירה והרי היא עצמה מתרצה להתקדש למשלחו הרי היא כאילו התפיסה עצמה ובכה"ג לא גרע מהתפסת הלוה לבע"ח דמהני. ומש"ה אף כי לא שייך מיגו דזכי לנפשיה כגון שהוא קרוב לה אפ"ה מהני דלא חשיב תופס לבע"ח בהכי. זהו כונת המהרשד"ס ונוב"י בבירור אלא שקילרו במובן. וא"כ לפי"ז הרי יצא לנו דעיקר מאי דמהני קדושין ע"י שליח הוא משום דהוי כמו שהלוה מזכה להבע"ח ע"י שלוחו דמהני וכדינו של הרמב"ם והג"א הנ"ל וה"ז מקור נאמן לדבריו :

ג) **ונראה** כי גם התוס' ס"ל דענין הקדושין ע"י שליח לא הוי משום מיגו דזכי לנפשיה. דהרי כתבו בב"מ (שם) בהא דאמרינן אי נמי כהן דאמר לישראל לא וקדש לי אשה גרושה. והקשו וא"ת אפילו אמר לכהן נמי. ותרוצם דחוק עי' נוב"י חאהע"ז סי' ע"ד. ואם איתא דמשום מיגו דזכי לנפשיה מהני שליחות בקדושין. א"כ קושיתם מעיקרא ליתא דהרי כהן לא מצי למהוי שליח לקדש גרושה מטעם דליכא מיגו דזכי לנפשיה. וע"כ דס"ל כדיחוי של הנוב"י ורשד"ס וכמש"ל. אבל להפנ"י דלא ס"ל להאי דיחוי וכמש"ל דמכריח עפי"ז כשיטת רש"י דע"י שליח לא הוי תופס לבע"ח. א"כ תקשה לדידיה משיטת התוס' לגופייהו. דהרי ס"ל בהדיא (שם בע"א) דגם ע"י שליח הוי תופס לבע"ח (ובע"ב שם) הקשו מכאן דמצי למהוי שליח לקדש גרושה והא הוי תופס לבע"ח ומיגו ליכא וה"ז סותרים דבריהם אהדדי. וע"כ מוכרח שדברי הנוב"י ורשד"ס עיקר דל"ש בזה תופס לבע"ח משום טעם הנ"ל. [ושוב אחר זמן רב מצאתי שכ"כ מהר"מ מינץ (החדש) מברא"ד בתשובותיו סי' כ"ד לדחות בדברי התוס' בזה לסברת הנוב"י. ונתתי שבח ותה"ל שכוונתי לדעתו הרמתה] :

ונלע"ד להוכיח שהראב"ד ס"ל כסברתם הנ"ל דהוי בזה משום תופס לבע"ח וע"כ משום מיגו הוא. והוא ממש"כ על דברי הרמב"ם בהל' אס"ב פי"ז הל' י"ג ואינו נושא (כה"ג) שתי נשים לעולם שנא' אחת ולא שתים וכתב ע"ז הראב"ד לא מיתחוורא וכו' אלא שאני מוצא וישא לו יהוידע נשים שתים ויולד בנים ובנות (דהי"ב כ"ד) וראיתי בס' תולדות אדם שנתפלא ע"ז הגאון מהר"ז מוואלאזין זצ"ל (וכן הובא קושיא זו על הגליון בהרמב"ם דפוס ווארשא) דמאי קושיא והלא כונת הכתוב הוא שנשא יהוידע ליואש שתי נשים אבל לעצמו לעולם י"ל דאסור עי"ש. ואף כי שהמפרש (רש"י) שם מבואר דמפרש ג"כ דקאי על יהוידע בעצמו. דהא כתב בזה"ל לפי שנא' למטה שהרג יואש את בני יהוידע הוצרך לומר שהיו לו בנים עכ"ל. אבל מ"מ השגה על הרמב"ם ודאי ליכא אם נאמר שלא יפרש הכי אלא כפשוטו דקאי על יואש דביה מישתעי בכל הענין הפרשה שם. ודברי הראב"ד תמוהים מאד. אבל לפי הנ"ל מצאנו ארוכה לדבריו דכונתו דאף אם נפרש דקאי על יואש אפ"ה יש לה"ר שלא כדינו של הרמב"ם. והוא דהא ודאי יואש לא היה בר קדושין דהא קטן היה כמו שמפורש בענין. בן ז' שנים יואש במלכו. ויהוידע היה אפוטרפסו וקידש לו נשים בתורת זכיה וכשיטת הר"י ברזילי דס"ל דבקדושין הוי זכיה (עי' מל"מ הל' גירושין פ"ו ה"ג). וזכיה הוי מטעם שליחות וכמ"ש התוס' בכתובות (ד' י"א) ד"ה מטבילין. ושם מבואר דהוי דאורייתא. והנוב"ק בסי' ס"ב העלה מדברי מהרי"ק שורש ל"א דאף בקטן פחות משנת י"ג הוי דינא הכי. וא"כ כמו דבקדושין ע"כ הוא משום מיגו דזכי לנפשיה וכמש"ל ה"נ בזכיה דע"כ הוא משום מיגו דהוי בעי יהוידע הוי זכי לנפשיה. וא"כ אם נאמר דכהן גדול אסור בשתי נשים וכמ"ש הרמב"ם. א"כ שוב ליכא מיגו דזכי לנפשיה בשתי נשים שקידש בעד יואש. ושתי נשים משמע ליה כפשוטו בבת אחת וכגון דשויתה חדא לחברתה שליח לקבלת הקדושין כדקימ"ל בקדושין (ד' כ"ב) אשה נעשית שליח לחברתה אפי' במקום שנעשית לה צרה. או משכח"ל בדשויא שליח וכיבמות (ד' ל"ד) או שהיו קטנות (כיון שהוא היה קטן ומשיאין לו עלה טובה כיבמות (ד' ק"א) ובלא"ה י"ל דלא הוי זכיה אף להר"י ברזילי וצריך תלמוד בזה) ואביה של אחת היה שליח מאביה של האחרת וקידש שניהם בב"א. ועוד י"ל בלא האי דוחקא. דמסתמא היה לו ליהוידע אשה. כיון דמוכרח לו ביוה"כ. וא"כ לא אפשר ליעשות שליח מעולם אף לקדש אשה אחת כיון דאי אפשר לו לקדשה לעצמו. וא"כ אף בזו אחר זו לא מהני לסברת הרמב"ם. וע"כ הכריח הראב"ד דאף לעצמו שרי בב' נשים מלבד ביוה"כ וכמש"ש :

אבל

אבל הרמב"ם לא חש לזה מפני כי יפרש דמיירי שקידש בעד יואש וכמש"ל. ואי משום דלא הוי מיגו דזכי לנפשיה. בזה אזיל לשיטתיה דס"ל דלא בעינן כלל להך מיגו בענין שליחות בקדושין. אלא הוא מטעם אחר. דלא שייך בזה תופס לבע"ח משום דהו"ל כמו שהלוה מתפיס להבע"ח דמהני וכמ"ש בהל' מלוה ולוה וכמש"ל. ודו"ק כי הוא כפתור ופרח:

ד] **ויש** לעיין מהא דאיתא בקדושין (ד' ז') בעי רבא שתי בנותיך לשני בני בפרוטה מהו בתר נותן ומקבל אזלינן והאיכא ממונא או דילמא בתר דידהו אזלינן והא ליכא ופירש"י לשני בני והם גדולים ועשוהו שליח לקדש. וקשה דאיך יכול האב להיות שליח לקדש להם שתי אחיות בבת אחת והא ליתא בדנפשיה. אלא ודאי דלא בעינן דמלי זכי לנפשיה. דע"כ חלין הקדושין בב"א דאל"כ הוי חלי פרוטה לכל אחת ואחת. אף אם נימא בתר מקבל אזלינן:

ואולי י"ל דהכא לא הוי חלי פרוטה לכאו"א אף אם נאמר דהקנין חל בזו אחר זו דמ"מ מסייע קנין האחת לחברתה והוי כמו מוכה והולך באשה אחת דמקודשת וכמ"ש הרמב"ם והובא ברא"ש שם. וא"כ הכא כיון דבתר נותן ומקבל אזלינן כחד חשיבא והוי ממונא מהאי טעמא. ושעד לזה מצאתי בחידושי הריטב"א שכתב שמשום צירוף וסיוע היא אחת לשנייה עי"ש. ומשו"ה מלי זכי לנפשיה בכל אחת באנפי נפשה ושפיר חלין הקדושין ודו"ק היטב:

ולשיטת הברזילי שהבאתי לעיל דס"ל דהאב מלי זכי בעד בנו מטעם זכיה יש לתמוה דא"כ למ"ל לרש"י ותוס' לפרש דבבנים גדולים מיירי ומטעם שליחות ועפי"ז נדחקו התוס' שם לומר דבתר נותן דקאמר לאו דוקא כיון דבשליחות בניו הוא בא עי"ש. והא אפ"ל דמיירי בבניו קטנים וזכי להו דומיא דבנותיו דמיירי בקטנות וכמ"ש התוס'. והוי שפיר בתר נותן דקאמר דוקא כמו בתר מקבל דקאמר. ובמק"א פלפלתי עוד בשיטתו הנ"ל וא"כ"מ:

ה] **אולם** הנוב"י אחרי שלידד דמשום מיגו הוא. והיכי דהשליח קרובה לא מלי להיות שלוחו של המקדש. כתב דלא מצא דין זה מוזכר בספרי הפוסקים וע"כ חזר דל"ש בזה תופס לבע"ח וכמש"ל. ע"ז תמה אני על גאון מובהק כמוהו שיכתוב כזה. והלוא זה מפורש בדברי הפוסקים וכמו שאבאר. כי הנה כבר קדמן הר"ן בסברתם הנ"ל וסתרה וז"ל בקדושין (ד' רכ"ה) בהא דהביא הרי"ף שם מימרא דר' יוחנן בנזיר (ד' י"ב) האומר לשלוחו לא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים. וכתב ע"ז הר"ן וז"ל ויש שדקדקו מכאן שאדם יכול להיות שליח להוליך קדושין לקרובתו ולקדשה לאחר אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו. דאי לא יאמרו שמותר בקרובות השליח אלא ודאי רשאי וכו' עי"ש. וכ"כ הרב המגיד בפ"ט מהל' אישות הובא ב"י אה"ע סי' ל"ו. הרי מפורש שהרגישו בסברא זו דמיגו דזכי ודחו דלא בעינן זה וראיתם מגמ' הנ"ל ולא זכרו שרים המהרשד"ם והנוב"י והפנ"י את דברי הר"ן וה"ה ושאר ראשונים וכמו שאבאר. [וראיתי בהגהת רלה"ח ז"ל בנזיר שם שהקשה לסברת הנוב"י מהך מימרא דר' יוחנן הנ"ל שיהיה מותר בקרובות השליח והניח בצ"ע. ונעלם ממנו נמי שכבר קדמו בקושיא זו הר"ן וה"ה ז"ל]:

זאת ועוד אחרת שהרי הטור בא"ע סי' ל"ו הביא מחלוקת בין הרשב"א והרא"ש בזה. דהרשב"א ס"ל דאין האב יכול ליעשות שליח לקדש בתו הבוגרת. והרא"ש ס"ל דיכול ליעשות שליח עי"ש. ואף הרשב"א לא ס"ל הכי מדין תורה אלא משום גזירה שמא יאמרו שגדולה מקודשת בקדושי אביה כמו קטנה וכמ"ש הב"י מדברי הרא"ש שפירש טעמו הכי בתשובת הרא"ש כלל ל"ה. ואין לומר דעד כאן לא ס"ל להרא"ש הכי אלא דיכול ליעשות שליח ממנה לקבל קידושיה ובכה"ג ודאי דלא בעינן דמלי זכי לנפשיה אף לסברת האחרונים הנ"ל דהא בכה"ג ל"ש תופס לבע"ח כיון דהיא עשתה שליח והרי זה כמו שהבע"ח בעצמו תפס מהלוה. אבל ליעשות שליח של המקדש מודה הרא"ש דלא מלי למיהוי כלל. זה אינו. חדא דהמעיין בגוף תשובת הרא"ש יראה דמיירי בשליח של המקדש וכמו שאביא לקמן. ועוד דגם דברי הרא"ש אלו הובאו בהג"א פ"ב דקדושין ושם איתא בזה"ל האב יכול ליעשות שליח של המקדש לקדש בתו הגדולה וכשנותן לה תתקדש עכ"ל. הרי דס"ל בהדיא דאף בכה"ג מלי ליעשות שליח אף דלא מלי זכי לנפשיה. [ובדפוס ווילנא החדש ראיתי שהוקף בב' חצאי לבנה על ב' תיבות (של המקדש) ואולי כיון המגיה למש"כ. אבל לא הועיל בזה דהא סו"ד שסיים „וכשנותן לה תתקדש" מבואר דמיירי בשליח של המקדש ומש"ה בעי שיגיע הקדושין לידה. דאי בשלוחה הא כיון שהגיעו הקדושין ליד שלוחה מקודשת]:

ו] **והמשנה** למלך בהל' אישות פ"ג הי"ד וכן הב"ח בא"ע סי' ל"ו תמהו על הרא"ש שהביא ראיה מדברי העיטור שיכול לקדש את בתו הבוגרת בשליחותה ולא הביא גמ' ערוכה דקדושין (ד' כ"א ע"ב) גבי בוגרת דמוקי הכא במ"ע דשויתיה שליח. וכמו כן קשה על הרשב"א שאוסר משום גזירה בדבר שמבואר בש"ס להיתר ומנ"ל לחדש גזירה חדשה שלא הוזכר בש"ס. והוא פלא. וליישב זאת לולא מסתפינא הייתי אומר דבאמת טעמו של הרשב"א לא משום גזירה היא (וכמו שפירש סברתו הרא"ש בתשובה) ולא אסר מעולם לאב להיות שליח דידה לקדשה כיון שבזה מבואר בש"ס להיתר. אלא דהוא ז"ל אסר רק כשהוא שליח של המקדש ובכה"ג י"ל דלא מהני משום סברת האחרונים הנ"ל דהוי כתופס לבע"ח וע"כ דמשום מיגו דזכי לנפשיה הוא וכיון שהוא האב שלה ל"ש מיגו ומש"ה לא מלי למהוי שליח. ועי' בתשובת הרא"ש שהביא דעת הרשב"א שכתב בזה"ל האב אינו יכול להיות שליח של המקדש עכ"ל הרי דבכה"ג דוקא אסר. ולפי"ז דלא משום גזירה היא אלא מטעם הנ"ל. אזי ה"ה בשאר עריות נמי הכי הוא. ונקט אב לבתו לדוגמא:

אבל הרא"ש לא מסתבר ליה הך טעמא כלל דלא בעינן מיגו גבי קדושין וראיה לזה כמ"ש הר"ן וה"ה מהך דנזיר דאסור בכל הנשים ולישתרי בקרובות השליח דליכא מיגו ולא חלו הקדושין. (והרשב"א אולי יפרש דכ"ל הנשים לאו דוקא וכה"ג בב"מ ד' יו"ד וש"ד) ולכן לא הזכיר טעם זה כלל ורלה לנדד וליישב פסקו של הרשב"א ולא מטעמיה כ"א דמשום גזירה דקדושי קטנות הוא ולפי"ז גם להיות שליח דידה נמי אסור להרשב"א. דבזה איכא טפי למגזר דהא קדושי האב לבתו קטנה הוי מלידה ולא מהמקדש. וגם כי לפי"ז אין לאסור בשאר עריות כ"א באב לבתו דהוי דומיא דקדושי בתו הקטנה ואיכא גזירה. אבל גם זה מדחה הרא"ש שם דאין לנו לחדש גזרות מה שלא נזכר בש"ס. כנלע"ד בזה. ומיושב קלת סברת הרשב"א. והמעיין בפנים התשובה כלל ל"ה דין ג' יבואר כל זה בטוב טעם. וז"ל אשר שאלת אם האב יכול ליעשות שליח לקדש בתו בשליחות המקדש וכתבת שהרשב"א לא הורה היתר בדבר. (הרי דהרשב"א מיירי בשליח של המקדש וכמש"ל.) פליאה נשגבה וכו' האלקים לא יכולתי למצוא טעם וראיה לדבריו לא מש"ס בבלי ירושלמי ולא מן התוס' (לפי מה שהסברתי דברי הרשב"א שהוא מטעם תופס לבע"ח הרי התוס' בב"מ ד' י' ע"ב ס"ל בהיפך וכמש"ל סוף אות ב') וכו' ואולי הוא גוזר גזירה אטו בתו הקטנה שאם יעשה שליח לקבל קידושין לבתו הגדולה יאמרו שהיא מקודשת בקבלתו כמו בבתו הקטנה. וגזירה חדשה לא מלינו וכו' והנה מלאתי בס' העטור וכו' עי"ש. והרי דהרשב"א אסר בשליח של המקדש. והרא"ש התיר בשליח דידה לקבלה.

והיינו

הויינו משום דלפי טעמו של הרשב"א באמת לא אסר הרשב"א כמי בשליח שלה. והרא"ש מפרש טעמו משום גזירה ולפי"ז יש לאסור טפי בשליח דידה. אלא דגם בזה סבר דמהני דלא מצינו גזירה זו בש"ס. ומה שה"ר מדברי העיטור ולא מש"ס דקדושין הנ"ל שהביא הב"ח ומל"מ שם. היינו כמש"ל דמהתם אין ראיה דהא י"ל דשא"ה דהוי שליח דידה מדינא דגמרא אבל אח"ז אולי חידשו איזה גזירה בזמן הגאונים ע"ז מביא ראיה דגם העיטור ס"ל הכי דמותר. ואף בשליח של המקדש מצי למהוי ולא כהרשב"א. וכ"פ בהג"א דקדושין וכמש"ל. וראיתי בנוב"י מה"ת א"ע סי' ע' שהקשה לו בנו על סברתו דתופס לבע"ח בקדושין של במ"ק. מדברי הסוגיא דקדושין (ד' כ"א) דמבואר דמצי האב להיות שליח. והנוב"י תירץ לו דשם מיירי בשליח לקבלה ול"ש תופס לבע"ח. ולא ראה מ"ש הרא"ש והג"א וכל מה שהבאתי לעיל דמבואר דאף בשליח להולכה מהמקדש מצי למהוי מן הדין. אלא שבדעת הרשב"א בלחוד יש לצדד לומר כן:

ואל תתמה על החפן בעניותי לפרש בכונת הרשב"א שלא כמו שכיון הרא"ש בדעתו. דשערי תירוצים לא ננעלו.

ועד"ז רצה הב"ח ליישב דהרשב"א לא אמר כ"א לענין לכתחלה אבל בדיעבד מודה להרא"ש דמהני הקידושין. (והט"ז שם צידד ליישב בדעת הרשב"א שהוא משום גזירה אחרת ולא כהרא"ש בדעתו.) ועי' רדב"ז סי' תקל"ט כ' ליישב דברי הרשב"א וז"ל אע"פ שלא נמצא בתלמוד ולא בדברי הראשונים ז"ל כל חכם יכול לחדש טעם לאסור כפי הנראה לפי שעה. ובודאי פשיטא להרב ז"ל שאם בתו הגדולה עשתה את אביה שליח לקבל קדושיה דמותר לכתחילה וכו' אבל מה שלא רצה הרשב"א להתיר הוא שבא אביה בשליחות המקדש ופשיטא ליה כמי שאם קדשה מקודשת אבל לא רצה להורות כן לכתחילה דלמא אין דעתה להתקדש לזה ומפני שהיא מתביישת מאביה שקבל הקדושין וכמוצאו הקדושין שלא מדעתה כעין אונס וכו' אבל פשיטא שאם קדשה מקודשת וכו' עכ"ל. הרי בתירוצו זה הוא כעין תירוצי הב"ח והט"ז ומה שנלע"ד. דהא כיון בדעת הרשב"א טעם וגזירה אחרת לא כסברת הרא"ש. (וזהו ע"ד הט"ז שם.) וגם כ' כי הרשב"א מיירי לכתחילה בלחוד ולא לדיעבד (וזהו כעין מ"ש הב"ח) וגם ביאר כי הרשב"א מיירי דוקא בשליח של המקדש. וזהו כמש"ל לדייק כן מתשובת הרא"ש. אלא שהרדב"ז ס"ל בטעמו שאינו אלא לענין לכתחילה. ובעניי יישבתי מה שיש לומר דטעמו הוא מדינא ומעכב אף לדיעבד וכמש"ל ודו"ק:

סימן ו

בענין מאי דקימ"ל לחומרא מקשינן. שהזכרתי לעיל מער' א' סי' י"א

בעז"הי"ת. ט"ז אד"ר תרנ"ז פה תיבכי עיר קדשנו ירושלם תובב"א

שלומים מרובים וכו'. לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם החריף ובקי סוע"ה נודע במעלת מידותיו התרומיות ויתרון הכשר דעת וחכמה כש"ת מו"ה **יהונתן** שליט"א (ז"ל) האבד"ק וואלקוויסק בעהמח"ס דרכי הוראה:

אחד"ש כת"ר וב"כ ועדתו לאן מרעיתו. באתי כעת הודות וכו'. . . ועתה באתי על דברי תורה במה שראיתי נכון לעוררהו במה שמצאתי מדי עיוני במעט קט בספרו דמר המהולל הנ"ל ומצאתי בו לפי דל שכלי איזה דברים תמוהים ותיובתא קהזינא בהו וזה החלי בעזר הצור ב"ה:

כתב כתר"ה בח"ב פרק ע"ד וז"ל ולפי"ז אמינא דהא דקולא וחומרא לחומרא מקשינן אינו מתורת ודאי רק דהיכי שיש לנו להקים לשני מקומות אזלינן לחומרא משום דספיקא דאורייתא לחומרא. ואם כי חדש הוא בעיניך הרי לך ראיות ברורות. שהרי באיסור דרבנן בשבת (ד' פ"ג) וכו' משני טומאת ע"ז דרבנן וקולא וחומרא לקולא מקשינן. וכן בתענית (ד' כ"ז) אי מה משרת בעל מום לא אף כהן מברך בע"מ לא הא איתקש לנזיר. ומאי חזית דאקשית לנזיר לקולא אקיש לחומרא אסמכתא היא ומדרבנן ולקולא והוא משום דספקא דרבנן לקולא. וזה דבר חדש עכ"ל:

והנה מה שקרא ושנה שחדש הוא. אתמהה על מעלת כת"ר שהרי כבר ישן הוא בדברי הפרמ"ג אבל יש לפקפק עליו וכמו שיבואר. וראיות כת"ר הנ"ל דחויות מעיקרן וכמו שאבאר. וז"ל הפרמ"ג בהקדמתו הכוללת לאו"ח ח"א סק"י. והמגס צריך לדעת כי כפי דעתו באם יש ג"ש לחומרא וג"ש לקולא וכן היקשא דאין עונשין מהם דנהי דלקולא וחומרא לחומרא מקשינן היינו מספק צריך להחמיר ומ"מ אי אפשר לענוש מספק אף מלקות כ"ש מיתות ב"ד וכו' עי"ש:

ונ"ל ליישב בזה למה שהקשו בתוס' בקדושין (ד' ל"ד ע"ב) במאי דפריך הש"ס ונילף מת"ת (דנשים פטירי ממ"ע שהז"ג) והקשו והא לקולא וחומרא לחומרא מקשינן וא"כ אית לן טפי למילף לחומרא ממורא לחיובא. (עי' לעיל סי' י"א) ועד"ז הקשו התוס' פסחים (ד' מ"ג) במאי דדריש כל מחמצת לרבות הנשים. ופריך למ"ל והא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ומשני סד"א הואיל וכתיב לא תאכל עליו חמץ ז' ימים תאכלו מצות כל שישנו בקו"א מצה וכו'. והקשו בתוס' ונימא איפכא הואיל וישנם בבל תאכל חמץ איתנהו בקום ואכול מצה דהא לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן עי"ש שתירצו ע"ד תירוצם בקדושין שם:

דהנה הבאר שבע כתב לבאר דברי הגמ' בגיטין (ד' ס') במאי דפליגי ר"א ור' יוחנן. דר"א סבר דתורה רובה בכתב ומיעוטה בע"פ ור' יוחנן ס"ל רוב ע"פ ומיעוטה בכתב. דלכאורה אינו מובן דהיתכן דברי ר"א והא חזינן דרובה בע"פ דרחבה היא מני ים ותירץ דרש"י הרגיש בזה דמש"ה פירש דפליגי אי מאי דילפינן מי"ג מדות הוי כתושב"כ או שבע"פ. והלכה כר"י לגבי ר"א וא"כ היוצא מזה דכל מאי דילפינן מי"ג מדות הוי דינו כהלמ"ס וכ' הפרמ"ג בהקדמתו הנ"ל דהנפ"מ בזה לפי מש"כ הרמב"ן בס' המצות שורש ב' דלדעת הרמב"ם כל דבר דלמדין מהלמ"ס דינו להקל בספיקות וה"נ כל מאי דילפינן מי"ג מדות לר"י דקימ"ל כותיה. וא"כ ה"נ בספק היקש הוי להקל. כיון דכבר נתבאר שס"ל להפ"מ דלקולא וחומרא לחומרא מקשינן הוי מטעם ספק. וא"כ הוי לקולא. וא"כ י"ל דהכי פריך בקדושין. אדילפת ממורא לחיוב (פי' בתורת ודאי). ונילף מת"ת לפטור (פי' וא"כ אית לן תרי היקשי לקולא ולחומרא והוי ספק ולהקל וממילא פטירי). וא"כ לפי"ז ליתא קושית התוס' מכל וכל דהא מזה גופא דלחומרא מקשינן פריך דנילף מת"ת וא"כ ספיקו להקל. ואף דלחומרא מקשינן זהו מדרבנן אבל מה"ת להקל. ואף לשי' הרשב"א דס"ל דמה"ת לחומרא. אפ"ה י"ל הכי עפי"מ שכתב מרן הרעק"א בתשובותיו סי' ז' דאף למ"ד ספיקא לחומרא מה"ת מ"מ אינו כודאי דאינו אלא מתורת ספק. וא"כ איכא נפקותא לדידיה. אבל בהך דברי התוס' דפסחים אי אפשר לומר כן דהא כונתם להקשות דנילף לחומרא דכל שישנו בלאו דבל תאכל חמץ איתיה בקו"א מצה ולמ"ל לריבויא דכל מחמצת. ולפי הנ"ל מאי מקשי והא אצטריך לקרא כדי שיהיה מתורת ודאי (ומה"ת להחמיר אף להרמב"ם) ויש לדחוק כמי דקושיתם אינו אלא על לשון הש"ס דקאמר סד"א כל שישנו בקו"א מצה ישנו בלא תאכל חמץ וע"ז קשה דנימא איפכא אבל אינו מקשה דלמ"ל לרבויא דכל מחמצת. ודוחק (ועי' פנ"י שם) וע"כ נ"ל ברור דס"ל להתוס' שם דהא דלחומרא מקשינן הוי מתורת ודאי ומש"ה מקשי דלמ"ל ריבויא לרבות את הנשים דאסורות בחמץ והא בלא"ה הוי מחוייבות מתורת ודאי כיון דילפינן לחומרא:

וכן

וכן מפורש דס"ל הכי ממ"ש בב"ק (ד' ג') בד"ה דומיא דרגל. שהקשו וא"ת ונימא איפכא דהא דמקשינן לחומרא היינו באיסורא (דספק איסורא לחומרא) אבל לא בממונא (דהוי קולא לנתבע) ותור"ת דמדה היא בתורה ל"ש באיסורא ול"ש בממונא עכ"ל. הרי דר"ת ס"ל בהדיא דכך היא המדה והוי מתורת ודאי ומש"ה בין בממונא ובין באיסורא ילפינן לחומרא :

ובדי שלא להשות את מאורינו הפרמ"ג שנתעלם ממנו תוס' ערוך הנ"ל. נ"ל שאין דברי התוס' מוסכם כ"כ ויש חולקים בזה. והוא ממש"כ בחידושי הרשב"א (ובשמ"ק בשמו) בב"ק (ד' ב' ע"ב) במאי דאמר. אבל מחוברת אימא כולה מועדת. שהקשו דנימא איפכא דכולה תמה היא ותירץ דיש לן להחמיר בספק נזיקין דהו"ל כמו ספיקא דאיסורא עכ"ל [והסברת דבריו עי' שו"ת חת"ס חיו"ד סי' רמ"א בטוב טעם. ובדברי הרשב"א אלו אשכחן פתרי קלא בדברי הגמ' בב"ק (ד"ו ע"ב) ור' ישמעאל אבל כחושה משלם שמינה? אמר רב אידי בר אבין הב"ע כגון שאכל ערוגה בין הערוגות ולא ידעינן אי כחושה אכל אי שמינה אכל דמשלם שמינה אמר רבא ומה אילו ידעינן דכחושה אכל לא משלם אלא שמינה השתא דלא ידעינן אי כחושה, אכל אי שמינה אכל משלם שמינה המוציא מחבירו עליו הראיה. וצריך להבין באמת מאי טעמיה דר' אידי ב"א וכי לית ליה מאי דקימ"ל בכ"מ ספק ממונא לקולא לנתבע. אבל לפי הנ"ל י"ל דר' אידי ס"ל כסברת הרשב"א דתשלומי נזקין הוי איסור' וספק איסורא לחומר' ומש"ה ס"ל דמספק חייב לשלם שמינה. ורבא לית ליה האי סברא אלא כאידך שהבאתי לעיל דהוי ככל תשלומי ממון דספקן לקולא. כנלע"ד.] וא"כ לפי"ז אין תירוץ ר"ת הנ"ל מוכרח כ"כ דבלא"ה מיושב קושיתם במ"ש דנימא איפכא דבממונא לקולא אית לן להקים. וזה אינו דממון תשלומי נזקין הרי הן כאיסורין וספיקן להחמיר. וכן ראיתי בס' הכריתות להר"ש מקינון בית ב' במדת ג"ש סי' י"ט וז"ל גבי ג"ש והיקש אמרינן כל היכא דאיכא לקולא ולחומר' לחומרא מקשינן ולענין ממונא פי' ר"ת דחומרא הוי להוציא. ויש חולקין עכ"ל. פי' דר"ת ס"ל דאף בממון ילפינן לחומרא ומוציאין ממנו דמדה היא כך בתורה ול"א אוקמינן ממון בחזקתיה מספק. ויש חולקין ס"ל דהוי בתורת ספק ומש"ה באיסורא דוקא אית לן למילף לחומרא. אבל בממון ספק ממון להקל לנתבע. הרי זכיתי למצוא פלוגתא דקמאי בזה ונראה כמש"ל דהאי יש חולקין הוא ניהו הרשב"א ומטעם האמור. עכ"פ בהא נחתינן דדברי מעלת כת"ר הוא ניהו מ"ש הפרמ"ג והדבר תליא בפלוגתא דקמאי הנ"ל. ואתמהה מה שלא הביאם :

וכן אתמהה במ"ש הפליתי בסי' ס"א ס"ק ט' שהקשה בהא דחולין (ד' קל"ו) דרבי דשותפין חייבים במתנות מדכתיב מאת זובחי הזבח ופריך אלא טעמא דכתב רחמנ' מאת זובחי הזבח הא לא"ה הו"א לילף מראשית הגז ונילף מתרומה ופירש"י דזהו משום דלקולא וחומרא לחומרא מקשינן. והקשה ע"ז בפליתי דהא זה אינו כ"א באיסורא והכא ממונא הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה ולא מפקינן המתנות מספק. והרי דקם ליה נמי בחד שיטתא עם הפרמ"ג והתמהה מה שלא הביא שהתוס' לא ס"ל הכי בב"ק ובפסחים וכמש"ל. ואם כי הרשב"א לא ס"ל הכי. אבל רש"י אפשר דס"ל כהתוס' ולק"מ. ול"ע :

ואף כי אינני כדאי להכריע בין הרים גדולים הראשונים ז"ל. מ"מ נ"ל להביא ראיות כר"ת ושיטתו דהוי מדה בתור' בין בממון ובין באיסור משום דהוי כודאי ממש דכן קבל משה מסיני דלחומרא נילף. מהא דיבמות (ד' ח') דפריך מכדי כל עריות היכא לאקשינהו לאשת אח (להתיר ליבום) והיכא לאקושינהו לאחות אשה וכו' ומשני לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן. ועכ"פ שם דפטרינן כל עריות מיבום הוי מתורת ודאי דהא משנה ערוכה ברים יבמות. ט"ו נשים פוטרות צרותיהן מן החליצה. ואילו מספק קימ"ל דחולצו' ולא מתייבמות כיבמות (ד' ל') בספק קדושין וגירושין. א"ו דהוא מתורת ודאי וזו ראיה ברורה לענ"ד :

עוד ראיה ממ"ש בקדושין (ד' ס"ז ע"ב) דהוי ממזר מכל עריות דלא תפסי בהו קדושין מהיקשא דר' יונה דהוקשו כל עריות לאחות אשה. ופריך מכדי איכא לאקושי לנדה דלא הוי ממזר ואיכא לאקושי לאחות אשה מאי חזית וכו' קולא וחומרא לחומרא מקשינן. הרי דעפי"ז הוי ממזר וע"כ מתורת ודאי דמספק אינו ממזר דממזר ודאי אמר רחמנ' ולא ספק ממזר. א"ו דמדה הוא בתורת ודאי כמ"ש ר"ת:

ומעתה אחזה לי ראיות מעכ"ת שהוכיח דהוי מטעם ספק מדאיתא בשבת ובתענית דגבי איסור דרבנן ילפינן לקולא והרי דמשום ספק נגעו בזה ומש"ה בדרבנן הוי לקולא. לדעתי דחויות מעיקרן הן. דהא עיקר טעמא דמ"ד שהבאתי לעיל דס"ל דמדה היא בתורה מתורת ודאי היינו כמש"ל דהכי קיבל משה מסיני. וככל המדות הנדרשות דהכי קבלוהו. וה"נ זה דלחומרא מקשינן קבלוהו הכי. והנה כמו דכל המדות הנדרשות בתורה במידי דעיקרן מדרבנן לא מצינן שדרשום כמו בשל תורה וה"נ מדה זו דלחומרא מקשינן אינה בדרבנן. ומש"ה הוי בהו לקולא אבל במידי דאורייתא שפיר. י"ל דהכי קבלוהו דהיקש לחומרא אית לן למילף. וזה פשוט :

סימן ז

המשך להנ"ל בענין נטילת שכר על הוראה וחכם שא ר אין חבירו רשאי להתיר :

וראיתי נכון לעורר עוד מעכ"ת במ"ש בספרו זבמה שהביא הב"י ביו"ד סי' י"ח בשם הריב"ש שהביא ראיה מבכורות (ד' כ"ט) שאסור ליטול שכר מהכשרות ולא מן הטרפות דחיישינן לחשדא. והביא שכ"כ קצת מחברי' שראוי לבודקים שלא יטלו הכרכשתות בשכרם פן יחשדום מאחר שנוטלים מכשרות ולא מטרפות. והרמב"ם בפי' המשנה הנז' קרא תגר על מה שנהגו הטבחים ליטול שכר מכשרות ולא מטרפות ולא מן התורה (וכ"כ הש"ך ס"ק ל"א שכ"כ הריב"ש בשם הרמב"ם. אבל לפי הנראה שנמשך אחר לשון הב"י. אבל בפנים תשובת הריב"ש ראיתי שלא הביא כלל כל דברי הרמב"ם הנ"ל. ולפי הנראה שזהו הגהה ממרן הב"י בעצמו והכניסו בתוך העתק תשובת הריב"ש) וכת"ר הביא בחלק ב' פי"א מספרו מש"כ הפרמ"ג בנידן הנ"ל בסי' הנז' בשפ"ד סק"ל וז"ל הש"ך הניח בל"ע על מה שנהגו ליקח הכרכשתות וכו' ובתב"ש ובל"י כתבו דודאי להתיר המפורש אין חושדין אותו בכך. ודוקא ההיא דבכורו' שיש שיקול הדעת. אמנם להורות הוראה וליטול שכר ממנה ודאי אסור ולא טוב עושים הרבנים הנוטלים שכר על הוראותיהם עכ"ל. וע"ז תמה כת"ר במש"כ דאין חשדא רק בדבר שצריך שיקול הדעת. דהא גמרא ידעינן היפך בחולין (ד' מ"ד ע"ב) ההוא פסוקת הגרגרת דאכשר רבב"ח וזבין מינה בתליסר איסתרי ופריך ותיפוק ליה משום חשדא פירש"י דלא לימרו משום דשרי טרפה זבין ליה ומוזיל גביה ונראה כנוטל שכר על הוראתו. והרי שם בסוגיא מסיק מקודם במאי דהקשה ורבב"ח היכי אכיל ממנה כיון שהורה בה חכם והתניא וטרפה וכו' ומשני ה"מ מידי דתלי בסברא רבב"ח אגמריה סמיך ע"כ. וא"כ שוב ל"ש חשדא לדברי הפרמ"ג ומאי פריך א"ז ותפ"ל משום חשדא. ועפי"ז דחה מר לדברי הפרמ"ג וכן שינה מעלתו בפרק י"ב שם :

ואחרי המחי"ר בחנם השיג על הפרמ"ג ותב"ש שהן מורי ישראל ומאוריו ולא נעלם ח"ו מהם סוגיא

ערוכה

ערוכה הנ"ל אלא שכת"ר אגב שיטפיה לא דק בכונת הפרמ"ג ותב"ם ולא כיונו כלל כמו שחישב מעלתו שלא שייך חשדא בדבר המפורש בגמ' או בקבלה. אלא שכיונו לענין אחר וז"ל השמ"ח בסי' י"ח סעיף כ"א. אבל יש מקומות שלא נהגו כן רק שהטבח נוטל הכרכשתות מהכשרו' ומטרפות אינו נוטל שום שכר. ויש ללמוד זכות עליהם כיון שאין הטבח מורה שום הוראה בשחיטה ובדיקה היכי שיש גמגום ספק רק מביא הכל לחכם וא"כ לא אדון הוא בדבר הזה. ואינו חשוד בשביל הנאה מועטת להתיר האיסור המפורש או להעלים עיניו מספק שלא להביא לחכם. ומ"מ נלמד שהמורה אסור לו ליקח אפילו דבר מועט וכו' עכ"ל. מבואר דבריו היטב. דדוקא להטבח יש להתיר ליקח שכר מכשרות לבד דלא שייך בו חשדא כיון שדרכו שלא להורו' שום דין התלוי בשיקול הדעת אלא שואל להרב שמורה הוראות ואינו פוסק רק בדבר המפורש להיתר ובזה אין לחושדו שיעות שישרה בשביל הנאה מועטת בזדון לבבו בהיפך מהמפורש. אלא דעיקר החששא הוא פן ע"י השכר הנוגע לו אזי יקורב דעתו טפי להכשיר וזה אינו שייך רק במורה הוראה גופיה שהוא פוסק דינים התלויים בשיקול הדעת ושייך בזה האי חששא וכן מפורש בהדיא בט"ז ביו"ד סי' י"ח סקי"ד. ומש"ה אף אותו הדין שיורה המורה בדבר המפורש אפ"ה אסור לו ליקח שכר דמ"מ שייך חשדא כיון שלפעמים מורה הוראות התלויות בשיקול דעתו ומי מפיס על זו השאלה אם הוא מפורש או תלוי בשיקול הדעת ולאו כ"ע דינא גמירי ואתי לחשודי. אבל להטבח לא יחשדו כיון שאין דרכו בהכי רק בדבר המפורש ובזה ל"ש חשדא. וא"כ היוצא מזה דבהמורה ודאי איכא חשדא אף בדבר המפורש להיתר. ורבה בב"ח דהיה מורה הוראה שייך ביה חשדא אף דאגמריה שמיך וזה ברור. ואתמהה על מעלתו שלא עיין במקור הדברים שבתב"ם ולא ראה כ"א בפרמ"ג שקיצר כדרכו ועי"כ השיג עליו בחנם. ועיין בתב"ם שהביא שכ"כ בשלהי חולין (ד' קמ"א ע"ב) דפריך על רבא שהתיר שם הוראה המפורש במשנה וליחוש לחשדא עי"ש שהרגיש בסוגיא זו דמפורש טפי מבסוגיא שהביא מעלתו. ומזה הביא סיעתא לסברתו הנ"ל:

וזהו המכוון נמי ביש"ש חולין פ' א"ט סי' ח' במ"ש ומה שתמה על החזנים וכו' נראה בעיני דליכא חשדא אלא לחכם שצריך להתיר במה שנפל בו ספיקא. אבל בדבר הפשוט היתרו ל"ש חשדא וידוע שהחזנים אינם מתירים שום ספק כי מראים הכל לחכם שבעירו ובזה ליכא למיחש לחשדא שיתירו הטרפות להדיא עבור הטבחייא עכ"ל. וג"כ ביאורו ע"ד הנ"ל. וזהו שכיון הפרמ"ג במה שסיים בסו"ד הנ"ל בזה"ל. אמנם להורות הוראה וליטול שכר ודאי אסור וכו'. וכונתו ע"ד האמור:

אמנם ע"ד הפלפול מלבד זה לק"מ ומש"ה לא הזכיר התב"ם להך סוגיא הנ"ל. עפי"מ שביארתי דברי הש"ס שם במאי דפריך ותפ"ל משום חשדא. דקשה לי עפי"מ שידוע דלשון כזה אינו פרכא בעיקרא דמילתא אלא דמקשה על המקשן דעדיפא הו"ל להקשות וזהו דקאמר ותיפוק ליה וכו'. ועי' חולין (ד' ז') דפריך ותפ"ל משו' שמנונית דאיסורא ופירש"י שם ורא"ש דמפרש דג"כ אאיסור' קפריך וניחא ועי' מהרש"א שם. וליישב זה כ"ל עפי"מ שיש להקשות טובא במאי דפריך הש"ס מקודם על רבב"ח והיכי עביד הכי והא חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר וכו' והא הר"ן בפ"ק דע"ז ד"ז הביא מחלוקת הראשונים בטעמא דהך מלתא. דהראב"ד ורמב"ן ורשב"א מפרשי שהוא משום דשויא הראשון חתיכה דאיסורא ואינו חוזר להיתרו כשכבר נאסר. ויש אומרים שהוא משום כבודו של חכם ועי"ש כמה נפקותות בין הני טעמי. ולהראב"ד לא מהני אף בהסכם הראשון להתיר. ולהי"א בהסכם הראשון מותר

דשוב ל"ש כבודו כיון שמחל (עי' תוס' שבועות ד' ל') ומעתה קשה דהא בהך עובדא דפסוקת הגרגרת דאתאי לקמיה דרב יתיב וקא בדיק לה ברוב עוביה וכו' שדריה לקמיה דרבב"ח ואכשרה וזבין מינה בתליסר איסתרי והיכי עביד הכי והחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר וכו'. והא אף לפי מאי דס"ד דרב כבר אסר מיסר ואח"כ התיר רבב"ח מ"מ ל"ש בזה הך דינא דחכם שאסר כיון שברצונו ורשותו של רב שדרוהו לקמיה והוא בעצמו שלח לו וכדאמר שדריה לקמיה דרבב"ח. ובכה"ג הרי מחל על כבודו ולסברת הי"א הנ"ל לא פריך מידי. ואתפלא מה שלא עמדו המפרשים בזה. ונלע"ד דזהו מאי דפריך אח"ז ותיפוק ליה משום חשדא דמשמע דפריך דעדיפא הו"ל להקשות וכמש"ל משום דהך קושיא לא קשה כ"כ דנוכל לומר דהטעם הוא כהי"א דמשום כבודו הוא וא"כ לק"מ ועדיפא הו"ל להקשות דהא איכא חשדא. וא"כ לפי"ז אף קושיתו דמר כ"י לק"מ אף דיהיבנא ליה דלפי מאי דמשני רבב"ח אגמריה שמיך לק"מ. אבל עיקר קושיתו אינו לפי מאי דמשני אלא על המקשן במאי דלא פריך עדיפא מזה:

אבל ודאי לדינא הוא כמש"ל ועפי"ד התב"ם מסוגיא דשלהי חולין דאף בדבר המפורש להיתר שייך חשדא לגבי חכם המורה. ונראה לי ראיה לזה נמי מיבמות (ד' ע"ז) א"ר כל ת"ח שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. וכתבו בתוס' דמיירי שיש איזה נגיעה להת"ח בהוראתו זו עי"ש. ורש"י פירש הטעם בזה משום דחיישינן שמא מחמת מעשה הבא לידו אמרה. ועי' בנימוק"י טעם אחר דחיישינן שמתוך שנושא ונותן בהלכה כדי לקיים דבריו אומר בדדמי כסבור שקיבל כן מרבותיו. עכ"פ חזינן דאף בדבר המפורש להיתר בגמ' או בקבלה מרבותיו אפ"ה אית ביה חשדא. שמא משקר או אומר בדדמי. ואף די"ל דשא"ה דהוי קבלה חדשה שלא שמענוהו מעולם זולת אותו האומרה. משא"כ בקבלה מפורסמת אינו חשוד לשקר. מ"מ הרי עכ"פ כמו דהתם חיישינן שע"י נגיעתו יכול לטעות בדמיונו ולומר בדדמי דקסבור שהכי קיבל מרבותיו לפירוש הנימוק"י. כמ"כ בעלמא יכול לבוא לידי טעות עי"ז שיחשב שאינו כתוב כן דזה יותר שכיח מטעות חששא כנ"ל ועי' בט"ז יו"ד סי' רמ"ב סקכ"א:

והנה הר"ן שם כתב עוד נפקותא בין טעמים הנ"ל בדין חכם שאסר. דנפ"מ נמי אם השני גדול ממנו בחכמה ומנין דלטעם הי"א דמשום כבודו ש"ח הוא ובכה"ג ל"ש זה דאינו מחויב לכבדו. אבל משום שויא חתיכא דאיסורא אסור בכל גונא. ודייק שם הר"ן מברייתא המובאה שם. ת"ר הנשאל לחכם וטימא אל ישאל לחכם ויטהר וכו' היו שנים אחד מטמא ואחד מטהר אם היה א' גדול בחו"מ הלך אחריו וכו' ומשמע דוקא בסיפא דשקלו וטרו בהדדי אזלינן בתר הגדול. אבל ברישא כשכבר אסר הא' אז אף אם הוא הקטן מהשני אסור להשני לשנות את הדין וע"כ דמשום חתיכא דאיסורא הוא וכראב"ד ורמב"ן עי"ש:

ונראה לי לה"ר כמו כן לסברת הי"מ מהך ברייתא המובאה בקצת שינוי בחולין (ד' מ"ד) ונדה (ד' כ') חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר משמע הא גדול ממנו שרי דאינו מחויב בכבודו. ואף דבברייתא דע"ז שם קתני הנשאל לחכם וכו' אל ישאל לחכם וכו' משמע אף שגדול ממנו אסור ולא נקט חבירו דוקא. היינו משום דהתם קאי לגבי הנשאל וכו' וכדקתני אל ישאל וכו' דמיירי בדינו של השואל וכמ"ש בתוס' שם ואיהו לא ידע בהכרעת חכמים מי גדול ממי ועליו לכבד שניהם. אבל בחולין מיירי בדינו של החכם בעצמו ואז כשיודע שהוא גדול מחבירו יכול לחזור דינו של הראשון אם הוא גדול

ממנו

ממנו וכסברת הי"א ומשו"ה קתני חבירו דוקא. והיא הערה ברורה :

והא דמדייק הר"ן מדלא מפליג ברישא כמו בסיפא אם הראשון גדול או קטן ש"מ דלא שנא ואסור. לפי הנ"ל דרישא איירי בדינא דהשואל בעצמו וסיפא איירי בדינא דהחכמים עצמן. וא"כ ל"ש לדיוקי מסיפא לרישא כיון דכל חד ענין בפ"ע הוא. ומתחלה איירי בדין הנהגת השואל ואח"ז בהנהגת החכמים זע"ז כשיושבין ביחד בהוראה ואם כבר דן הראשון בזה לא איירי כאן אלא בחולין ונדה (שם) דמבואר דאם השני חבירו ושוה עמו ומכש"כ קטן ממנו שאסור. אבל אם הוא גדול ממנו אפשר לומר כדעת הי"א דמותר :

ובהכי אתי שפיר מש"כ בשלה"ג שם עוד נפקותא דלטעמם של הראב"ד ורשב"א אזי אם הראשון הורה להתיר ודאי מותר להב' לאסור. אבל לטעמו של הי"א גם בכה"ג אסור דמ"מ שייך ביה כבודו של חכם. ומעתה תקשה כדיוקו של הר"ן מסיפא לרישא גם להראב"ד דמדנקיט בסיפא. ואם לאו הלך אחר המחמיר. משמע דברישא אין הולכין בתר המחמיר אלא לגבי ראשון אף שהקיל והשני מחמיר. והא לטעמו של הראב"ד בכה"ג הדין עם השני וא"כ אף ברישא אזלינן לחומרא. אלא ודאי דאין לדייק כלל מסיפא לרישא כיון דרישא לא איירי כלל בדין החכם המורה אלא בהנהגת השואל וכמ"ש התוס' שם. וא"כ יש הוכחה לסברת הי"מ הנ"ל :

והרא"ש בע"ז שם פסק לדינא דאף אם הראשון הורה להיתר אסור להשני להחמיר והיינו דס"ל כטעמו של הי"מ דמשום כבודו ש"ח הוא. והביא שכן מפורש בירושלמי דאף בכה"ג אסור. וכן פסק הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ב סעיף ל"א. והתוס' שם ביארו דברי הירושלמי בהיפך באופן דלדינא אם הורה הא' להיתר יכול הב' לאסור וכן ס"ל לכל הפוסקים עי' ש"ך שם ס"ק נ"ט. וא"כ לדברי השלה"ג מוכרח דהתוס' ודעימייהו ס"ל כסברת הרשב"א והראב"ד. דמשום חתיכא דאיסורא הוא. והרא"ש סבר כהי"א דמשום כבודו ש"ח הוא. ומעתה מאד נפלאתי במ"ש הרא"ש שם טעמו של הראב"ד דמשום חתיכה דאיסורא היא ולא זכר כלל טעם אחר. (עי"ש בשם ר"י ואילו ס"ל בעצמו טעם אחר הו"ל להזכיר כיון דאיכא נפקותא לדינא לפי דברי השלה"ג) וצל"ע :

וע"ב מוכרח מזה דלא כדעת השלטי הגבורים דלמ"ד דהטעם הוא משום כבודו ש"ח אסור אף כשהראשון התיר. דזה אינו דכיון דהשני מראה שטעה הראשון וצריך להחמיר אזי אין חכמה וכו' נגד ד' ואין חייב בכבודו גם להאי טעמא. וכן מצאתי שכן ס"ל להרדב"ז סי' שס"ב וז"ל ראיתי א' מן הראשונים (אולי כונתו על הרא"ש אלא שהשמיט מפני הכבוד שהשיג עליו) ה"ה אם הראשון התיר אין הב' יכול לאסור. ואני אומר כי הוראה זו לאו דסמכא הוא כי היאך יעלה על הדעת שזה יתיר האיסור או הערוה וטעה בשיקול הדעת ונסמך עליו להקל וכו' ותו דע"כ טעמיה הוא משום כבודו של הראשון וכו' (והרי הרא"ש דס"ל הכי ואפ"ה כתב הטעם משום חתיכה דאיסור' וכמש"ל שהוא תמוה) וכי משום כבודו של זה נתיר האיסור בשלמא כשאסר משום כבודו לא נתיר אבל להקל אין סברא זו כלל וכו' עכ"ל. וא"כ אין זה כדברי השלה"ג דלהי"א פשוט דאף בכה"ג אסור. אמנם לדינא כבר כתב הש"ך שם דלא קימ"ל כרמ"א שהביא דינו של הרא"ש הנ"ל כיון דכל הפוסקים לא ס"ל כהרא"ש. אבל מהט"ז משמע דקימ"ל כמ"ש הרמ"א עי"ש :

וזה כבר הקשיתי לדעת הרא"ש מברכות (ד' כ"ג ע"ב) בעובדא דחנניה בן אחי ר' יהושע התחיל הוא מטמא והם מטהרין הוא אוסר והם מתירים וכו' בשלמא הוא מטהר והם מטמאין לחומרא אלא הוא מטמא והם מטהרין היכי הוי והחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר. קסברי כי היכי דלא ניגררי בתריה. הרי מבואר בהדיא דאם הראשון מיקל יכול השני להחמיר ואין בו משום חכם שאסר וכו' (וסו"מ בביאורי הגר"א ביו"ד שם שציין על דברי הרמ"א הנ"ל לדברי הגמ' וכונתו ע"ז ונתתי תה"ל ית' שכיונתי לדעתו הרמה.) אמנם ליישב דעת הרא"ש (ורמ"א שהסכים לדבריו) שלא העלימו עין מסוגי' ערוכה הנ"ל נראה לענ"ד בזה עפ"מ שכתב הרמ"א וכ"ה ברא"ש וז"ל ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו אין לשני לאסור מכח שיקול הדעת עכ"ל. והרי שהצריך בזה דוקא שכבר חלה הוראת הראשון משא"כ בענין שהראשון אסר וחבירו רוצה להתיר בזה לא התנה שיהא דוקא חלה הוראתו:

והנה הפר"ח בספרו מים חיים בחולין (ד' מ"ב) על דברי התוס' דהתם דמוקי להך עובדא דהמפולת רבה דכבדא דהונא מר טריפ ור' אדא מכשיר דמיירי כשעניהם היו בבהמ"ד כשנשאלה לפניהם ובכה"ג ל"ש דינא דחכם שאסר וכו' והקשה הפר"ח דא"כ בעובדא דברכות הנ"ל דהיו יחד עם ר' חנניא בביהמ"ד כדקתני התחילו וכו' עי"ש ואפ"ה פריך והחכם שאסר וכו'. ותריך יתיב דכיון דר"ח מרא דאתרא הי' כשנשאלה השאלה ממנו בלחוד הוא. משא"כ כשכולם שוים דהשאלה הוא לכולם בכה"ג איירי התוס' עי"ש. והיא סברא נכונה מאד. אמנם כל זה ניחא אם לא בעינן לענין חכם שאסר וכו' שחלה הוראת הראשון. דאל"כ לא יהא אלא שנשאלה להחכם מרא דאתרא לבד כשלא ישבו עמו ביחד מ"מ כיון שלא חלה הוראתו מותר לחזור הדין. והתם הא לא חלה הוראת ר"ח דהא תיכף התחילו הם חולקים עליו (דהא איירי שישבו יחד בביהמ"ד אלא דחשיב לה הפר"ח כמו בזא"ז משום מד"א) וכבר נתבאר שדעת הרא"ש דבחכם שהתיר בעינן דוקא שיחול הוראתו. ובחכם שאסר ל"ב זה. ומעתה נתיישב השגת הגר"א ז"ל מעל הרא"ש ורמ"א דהתם לא חל הוראת ר"ח ושפיר קאמר. בשלמא הוא מטהר והם מטמאין לחומרא. פי' ויכול לחזור בזה הדין אף להרא"ש ורמ"א משום דבזה בעינן שכבר חלה הוראת הראשון והכא לא חל וכדפרישית. אלא מטמא והם מטהרין היכי הוי. פי' דבזה ל"ב חלה הוראתו וא"כ אסור מטעם חכם שאסר דמר"ח לבד נשאלה דהוי מד"א וכמ"ש הפר"ח. ושייך בזה משום חכם שאסר וכו' ודו"ק כי הוא ברור מאד לענ"ד :

ובהא דבעינן חלה הוראתו נחלקו הש"ך והט"ז בפירושו. דהט"ז כתב דזהו דוקא שנעשה מעשה ע"י הוראת הראשון שאכלו או נתערב. והש"ך בנקוה"כ השיג ע"ז וז"ל לא דק דהיינו שחלה ונתפשטה לאפוקי כששניהם יחד בביהמ"ד כמבואר בהרא"ש שממנו מקור דין זה להדיא עכ"ל. וקיצר בהבנת השגתו. וכונתו על דברי הרא"ש שהקשה מעובדא דע"ז (ד' כ"ז) נפקי שיפורי דרב ושרי ושיפורי דמר ואסר דשא"ה דהיו דברי המתיר מקודם (זהו כדעת התוס' ושאר פוסקים דס"ל דבכה"ג מותר) אמנם בירושלמי איתא וכו' ואף בכה"ג אסור לחזור הדין. וצריך לאוקמי שכבר חלה הוראת הא' טרם שנחלק השני עליו. ולפי"ז לא מיתוקם הא דנפקא שפורי אלא כגון שנשאל' השאלה משניהם יחד בביהמ"ד זהו תכ"ד הרא"ש. וא"כ לדברי הט"ז לא הוי ליה לדחוקי ולאוקמי כששניהם יחד בביהמ"ד אלא דהך דנפקא שיפורי מיירי בשלא נעשה מעשה ע"י הוראת הא' והך דירושלמי מיירי כשכבר נעשה מעשה וזהו שחלה הוראתו. אלא ודאי דאף בשלא נעשה מעשה מקרי חלה הוראתו כיון שנתפשט הוראתו אל השואל וכל החונים אללו. זהו כונת הש"ך בנקוה"כ וכ"פ הגאון ר"א ברודא הובא בשו"ת פנים מאירות ח"א סי' ב' (מזה מתבאר לדינא

לדינא דאין כונת הש"ך במ"ש שנתפשטה הוראתו דהיינו לכל המדינה או לכל העיר. דא"כ תקשה נמי לדידיה דהו"ל להרא"ש לפלוגי בהא. אמנם י"ל דע"כ בדנפקי שיפורי דרב ואסר ממילא נתפשט הוראתו לכל העיר שהרי הוכרז):

והחב"צ בסי' נ"ג יישב דעת הט"ז (בתשובתו להפמ"א) מהשגת הנקוה"כ די"ל דס"ל להרא"ש דאי ס"ד דלא היו יחד בביהמ"ד האיך אפיק רבא שיפורי לאיסורא כיון דכבר נפקי שיפורי להיתרא ואמאי לא חשש למישאל אם כבר נעשה מעשה. אלא ודאי שניהם היו בבית המדרש ותו לא חייש רבא למיסר אף אם כבר נעשה מעשה ע"פ המתיר עי"ש:

אולם לפי מה שביארתי ויישבתי לעיל עיקר סברת הרא"ש יתבאר מזה עוד ראיה ברורה לסברת הט"ז דאי אף בשלא נעשה מעשה רק כשנתקבלה הוראתו נמי מקרי חלה הוראתו וכדעת הש"ך. א"כ תקשה על הרא"ש השגת הגר"א דהיכי קאמר בשלמא הוא מתיר והן אוסרין לחומרא והא להרא"ש אסור אף בכה"ג. ואין לומר כמש"ל דמיירי בשלא חלה הוראתו.. הא ליתא דהא ר' חנניא מרא דאתרא הוי והעם שומעין לו כיון דממנו לבד נשאלה השאלה מהאי טעמא ונתקבל הוראתו אל השואל ובכה"ג מקרי חלה הוראתו (והש"ך יענה ע"ז דמ"מ לא חל הוראתו לכל העיר ובכה"ג לא מקרי נתפשטה היראתי גם להש"ך כמו שלידדתי לעיל והתם לא נתקבלה הוראתו כמו להשואל בלחוד. אבל להט"ז לא מסתבר ליה לחלק בחילוק קלוש כזה.) אלא ודאי מוכרח כסברת הט"ז דלא מקרי חלה הוראתו עד שיעשו מעשה והתם ודאי לא נעשה מעשה כיון שתיכף ומיד נחלקו עליו ומש"ה שפיר פריך במה שהוא אסר והם התירו והא חכם שאסר וכו' דבזה לא בעי חלה הוראתו וכמש"ל. אבל בהא דהוא התיר והן אסרו ניחא מטעם דלא מקרי חלה הוראתו וע"ד שביאר הט"ז ודו"ק בכ"ז כי הוא בירור נחמד בענין זה:

ומש"ב כתר"ה בח"א בפרטי המדות סי' כ' במה שהביא מר תשובת מהרי"ו סי' ס"ב ששיעור עדשה כרוחב שעורה ויישב בזה דברי בעל הטורים ויקרא י"א פכ"ט שכ' דשיעור שרץ בכשעורה עי"ש. ואמת אגיד שגם אני בעניי נפלאתי זה כמה ע"ז והא גמ' ידעינן דמטמא בכעדשה. עד שמצאתי להגאון בעל חקרי לב חיו"ד סי' ל"ב שתמה בזה ויישבו עפ"י דברי מהרי"ו הנ"ל וקדמו למעכ"ת בזה. [וספרו ודאי אינו אצל מעלתו כי איננו מצוי במדינתינו. כי גאון ספרדי הוא והוא מצוי בפעה"ק]. ואני אמרתי ליישב כונת הבעה"ט בפשיטות במש"ש. השורץ בגמ' כשעורה ששיעורו כשעורה עכ"ל וטעו וחשבו כי ר"ל כִּשְׂעוֹרָה. אבל פירושו הכי בגי' כִּשְׂעוֹרָהּ ומפרש ששיעורו של השרץ בתחלת ברייתו כִּשְׂעוֹרָהּ של השיעור לטומאה. וזה ממש כאמרם ז"ל דהשרץ מטמא בכעדשה שכן תחלת ברייתו בכעדשה. וז"ב. [ועד"ז בעירובין (ד' פ"א) מאי ועוגת שעורים תאכלנה תאכלנה אר"ח לשיעורים. ועי' אבן עזרא רות ג' ע"פ ויהי כאיפה שעורים כמו שיעורים]: ואסיים בפתיחה בברכה מרובה וכו'.

יעקב אשר הלוי גראיעווסקי בלא"א משולם פייוויל ז"ל.

סימן ח

במ"ש הט"ז ביו"ד סי' קי"ז בדבר המפורש בתורה להיתר אין בכח חכמים לאסור והזכרתיו לעיל מער' א' סי' י"א:

בענין זה כבר האריכו הרבה האחרונים בספריהם עי' שעה"מ הל' יסוה"ת שהעיר מדברי התוס' דב"מ (ד' ע') בד"ה תשיך. וחת"ס יו"ד סי' ק"ח והגהת רלה"ת שם ונחל איתן הל' יו"ט העירו מתוס' דב"מ (ד' ס"ד ע"ב) ועי' תוס' חולין (ד' ע"ד) בד"ה כבולעו וכו'. ועי' גנת ורדים להפרמ"ג כלל ע'. ועי' תוס' חולין (ד' ח') ד"ה לא ליסחוף וכו' כדכתיב וישימו החלבים על החזות עכ"ל והק' בראש יוסף והא גזירה דרבנן הוא עי"ש. אבל לדברי הט"ז ניחא ודו"ק (ועי' ביאורי הגר"א ליו"ד סי' נ"א סק"ב). ושו"מ שכ"ה בס' ברית יעקב. ונ"ל דשא"ה דהוי מצוה בהכי להניף החזות והחלבים ביחד וכמנחות (ד' ס"ב) הובא בפירש"י בחומש (ויקרא ז' ל') ובכה"ג לכ"ע אין ביד חכמים להחמיר ולאסור לבד המפורש כיבמות (ד' ל' ע"ב) וכדמוכח מדבריהם דב"מ (שם). והחו"י בסי' קמ"ב חולק גם ע"ז וס"ל דאף במפורש למצוה יכולים לאסור. ועי' שו"ת דברי יוסף סי' מ"ת שדחה ראיתו. ועי' פליתי סי' ל"ב שהוכיח כהט"ז מתוס' חולין (ד' ק' ע"ב) שהוכיחו בר' אפרים ז"ל דל"א בשאר איסורים חנ"נ מגיעולי מדין דיורה גדולה היכי מישתריא והא א"א להגעילה וכו'. והא גם לדעת ר"ת דס"ל דבכל איסורים אמרינן חנ"נ מ"מ אינה אלא מדרבנן. א"ו משום דאין בכחם לאסור בדבר המפורש להיתר עי"ש. ולא הבנתי וכי זה מפורש מקרי והא הינה אלא מסברא דודאי הי' שם בגיעולי מדין יורות גדולות אבל מפורש לא מיחשב בהכי עד שלא יוכלו חכמים לאסור. וראי' לזה מחולין (ד' ד') דפריך הכי השתא שתייה סתם יינם הוא ועדיין לא נאסר וכו' וקשה להט"ז והא מ"מ תקשה בהיפך דהאיך גזרו חכמים אח"ז על סתם יינם כיון דמפורש בקרא גבי יהושפט דשרי מדהשיתו משתייה. וכדיליף שם דאין השתה בדברים. אלא ע"כ צ"ל דמ"מ מפורש לא מיחשב בהכי. וא"כ נמכש"כ בהנ"ל דלא ה"ר ר"ת רק מצד הסברא בלחוד. ועי' אור חדש פסחים (ד' כ' ע"א) ולל"ח שם (ד' ס"ו) ועי' תוס' כתובות (ד' כ"א ע"ב) ואכמ"ל. ורואה אני שדברי הט"ז הן הן דברי הנימוק"י בפ' איזהו נשך ד' ק"ב ע"ב וז"ל שם. שדה אחוזה שאמרה תורה לפדותה מן ההקדש לפי השנים וכו' ה"נ ל"ש דהא חזינן דהיכי דיורד לספק. ספק יהיו בו ספק לא הוי מיפרקא בהכי, ואפי' מדרבנן משמע דליכא איסורא כלל. דודאי כל מאי דשרי רחמנא בהדיא ואמרו לעבדו הכין כדאמר בשדה אחוזה ש"מ מלתא דהיתרא הוא לגמרי עכ"ל וה"ז ממש כדבריו. דכיון דהתורה התירה בשדה אחוזה ע"פ הפדיון שקצבה אי אפשר לחכמים לאסור ולהחמיר. ואתמהה מה שלא הרגישו כל האחרונים שדברו על סברת הט"ז הנ"ל ולא ראו דברי הנימוק"י שהן קילורין לעינים כהט"ז ז"ל:

תם ונשלם מערכה שניה בעזהי"ת

השמטה לד' י"ג עמוד ב' שורה ו':

וכן משמע מדברי רש"י (בד' מ' ע"ב) שכ' בזה"ל קיבל עליו התראה יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות. וא"כ כ' התיר עצמו למיתה שבשהתריתם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג וכדלקמן וכו' עכ"ל. מזה מבואר דרש"י ס"ל דתרתי בעי שיפקיר עצמו למיתה וגם שיודע בעצמו שכדברי העדים כן הוא שמוזהר מלעשות כן. ועי' להרב בעל עיון לנר שם שביאר דמבו"ה ל"ב קרא ע"ז כמו בהך דהתיר עצמו למיתה. משום דזה פשיטא דאם לא אמר כן רק מפני שלא להאמין לדברי העדים ואמר אעפ"כ אני עושה מפני שסבור שאינו חייב מיתה על זה בכה"ג לא הוי התראה כלל כיון דלא ניתנ' התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וזה הרי מ"מ שוגג הוא עי"ש. אבל לענ"ד אין זה הכרח כ"כ די"ל דבכה"ג מקרי מזיד דהו"ל לשמוע לעדים דאל"כ אין לדבר סוף וכמש"ב. ומדברי הידושי הרמ"ה לסנהדרין שם משמע דמפרש הכי. קיבל עליו התראה ומה הוא מפרש אח"ז. שהוא התיר עצמו למיתה וא"כ הכל הולך אל כונה אחת והדא היא. וראיה ברורה למש"ש מסנהדרין (ד' ס') הפוטר עצמו לפטור חייב ומוקי לה שם במכוין לבזותה. ואפ"ה חייב מיתה משום דהעדים התרו בו והוא קיבל עליו התראה ואעפ"כ עשה מפני שחשב דאעפ"כ מצוה הוא שעושה מבזה הותה ואעפ"כ הוא חייב. וע"כ כמש"כ דבכה"ג לא הפיב מוטעה בהכי דהו"ל לשמוע לעדים עי' מש"כ הכ"מ בפ"ה מהל' יסוה"ת הל' ד' בשם הרמ"ך והלח"מ ביאר דגם הרמב"ם ס"ל הכי:

הערות מכביד מו"ר הגאון הגדול הצדיק המפירסם וכו' בקש"ת מיהר"ר **אלי' דוד ראבינאוויץ תאומים** שליט"א האב"ד דק"ק אשכנזים בפעה"ק, ולפנים בקהלות פאניוועז, מיר, יצ"ו.

א] **מש"כ** במער' א' סי' ז' אות ו' ע"ד הס' יראים דודאי ס"ל השמר הוא שלא לשכוח יעו"ש. הנה תרי קראי כתיבי השמר לך פן תשכח ד"א בפ' ואתחנן (ו' י"ב) ובפ' עקב (ח' י"א) ע"ש א). ובדבר הקושיא שלדעתו שיש לאו במניעת קריאת שמע. א"כ מ"ע נשים פטורות וביותר דתפ"ת דפטורות מפני שהלאו הוא על העשה וכיון דהעשה ז"ג ופטורות ממנה אין גם הלאו עליהן ב) מ"מ אינו פשוט כ"כ ומאי פריך בברכות (כ':) פשיטא. יעוי' בקובץ יגדיל תורה קוב'... מש"ש בשמי בס"ד זה רבות בשנים דברים נחמדים וחדשים ת"ל:

ב] **מזה** שהקשה (במער' א' סי' י') ע"ד העונג יו"ט שכ' דהכהנים העונים ה"ל כמברכים. שנראה מזה דעתו שיכולים הכהנים להוציא זא"ז. אם יכוונו לצאת גם בפסוקי ברכות כהנים. והא בעינן שיברכו בקול רם דוקא. יפה הקשה. ואולם כבר דנתי בזה. בשנת תרל"ד בהיות הגאון רב"ל הכהן זצ"ל מווילנא בפאניוועז וכבדני בחיבורו שו"ת ראשית ביכורים וראיתי בו מש"כ (בשו"י ה') שבהיותו בטריעסט כבדוהו לברך ב"כ ולהוציא את כולם כמנהגם שם. ואמרתי לו תו"מ שבזה הי' נ"ל ליישב קוהמ"פ על התוס' בשבת (קי"ח:) שכ' שלא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן. מכתובות (כ"ד:) שעובר בלאו הבמכ"ע. שלפי מנהגם י"ל דכונת ר' יוסי היתה לעלות ולשמוע ב"כ מהכהנים שמוציאים זל"ז ג). משא"כ בכתובות מיירי שהזר מברך בעצמו ולא שישמע מזולתו. ואף שצריך הברכה בקול רם. י"ל דזהו כשאין שם מי שמברך בקול רם. אבל אם הא' מברך בקול רם שפיר יוצא השומע אף שהוא רק שומע בעצמא וה"ל כמברך בעצמו בקול רם. והודה לדברי:

ואחרי שנים רבות נדפס ס' בית הלוי על התורה להגאון מהרי"ד הלוי זצ"ל מבריסק. וכ' בסוף ח"א ששמע חכם א' חידש ד"ז. אבל ז"א דלא מצינו שומע כעונה בכה"ג שצריך בקול רם יותר מאמירה בעלמא. וכיון כת"ר כ"י לדבריו. ואיני רואה הכרח לדבריו. ויפה א' ידידי וכו'. כי י"ל ד"ז תלוי בפלוגתא שבתוס' סוכה (ל"ח:) אם מותר לענות קדיש וקדושה באמצע שמ"ע. דאם נאמר שומע כעונה ה"ל כהפסק. ולפ"ז יש לדון. אם נאמר דין שומע כעונה שכהן א' מוציא חברו אז ממילא גם לענין הלאו הבא מכ"ע של הזר המברך ג"כ י"ל דהו"ל כעונה. וכנון. ואולם לפי"מ דקימ"ל כרש"י דמותר לענות ול"ה הפסק. נראה דלקולא הוא דאמרינן שומע כעונה ולא לחומרא. אלא שמ"מ דברינו בדעת הר"י נסתרים. שהר"י עצמו ס"ל כר"ת דלא כרש"י כמש"כ תוס' בברכו' (כ"א:) משמו. ואולי יש לחלק בין הנושאים ד):

ואמנם הדרנא בי מטעם אחר. עפ"ד הרשב"א בברכות (ט"ו.) שכ' בביאור מש"ש ור' יוסי לאו ממילא ש"מ דצריך להשמיע לאזניו. דר"ל דכיון דדרשינן שמע בכל לשון שאתה שומע. ממילא ידענו שצריך להשמיע לאזניו. דאל"כ אלא דגם בהרהור הלב יוצאים ממילא ל"ש לחלק בין לה"ק ללשון אחר. דל"ש כלל בהרהור משום חילוק לשונות. א"ו מדצריך לרבות כל לשון מכלל דצריך להשמיע לאזניו דוקא עכ"ד ה)'. וא"כ דון מינה לברכת כהנים דצריך דוקא בלה"ק כדילפינן בסוטה (ל"ח.) מדכ' כה תברכו

בלשון

א) **כונת** כתר"ה דהד אתי שלא לשכוח בהשי"ת וחד למצות ק"ש. אמנם שמכתי עצמי עמ"ש בס' יראים שם בזה"ל כ' בפ' ואתחנן השמר לך פן תשכח וגו' פי' שלא ישכח אדם מלקבל עליו עול מלכות שמים ולקרות ק"ש בכל יום ולמ"ד ק"ש דרבנן יפרש שיזכור אדם תמיד את בוראו ואת מצותיו וכו' עכ"ל. משמע משטחיית דבריו דלמ"ד ק"ש דאורייתא דרים הני תרי עניני מחד קרא. אמנם יותר נראה כמ"ש כתר"ה דיליף לה מאידך קרא. אמנם לפי"ז תקשה דלמ"ד ק"ש דרבנן מאי עביד בהני תרתי קראי. וכס' שם חדם מצאתי שתירץ דאתי למד"א בסוטה (ד' ה') אזהרה לגסי הרוח מנין דכתיב ורם לבבך ושכחת וכתיב השמר לך פן תשכח עי"ש. וז"א דכונת הש"ם הכי הוא דע"י רמות רוחא בא לעבור על אזהרה זו דשכחה בהשי"ת וכמ"ש בפירש"י בהדיא שם. ולענ"ד בפשיטות דהך קרא דפ' ואתחנן קאי לאזהרה שלא להסיח דעתו מהשי"ת כל שעה וכמ"ש השמר לך פן תשכח ד' אלקיך אשר הוציאך מא"מ. והך דפ' עקב קאי שלא לשכוח את' ממצות ד' וכמ"ש השמר לך פן תשכח ד' אלקיך לבלתי שמור מצותיו וגו'. ואם כי הוי בכלל אזהרת כל תגרע וכמש"ל בסי' ג' באריכות מ"מ בא לכפול אזהרות וע"ד שכ' בסה"מ שורש ט'. וכמו וכל אשר אמרתי אליכם תשמרו (לפירש"י) את ד' אלקיך תירא ואותו תעבודו (להרא"ב"ע) ואת מצותיו תשמרו ואותו תעבודו (להרמב"ן שם) שמע ישראל את החוקים וגו' ושמרתם לעשות (ד' מ'). השמרו לכם פן תשכחו את ברית ד'. ושמרת את חקיו ואת מצותיו (ד' ט') וכולם ע"ד האמור:

ב) **סברא** זו הבאתיה במער' א' סי' ו' בשם הרעק"א ושכ"כ הריטב"א עי"ש. וכמש"ה הדר"ג שליט"א דא"כ מאי פריך פשיטא. (והקובץ יג"ת אין בידי להשתעשע באמרותיו הטהורות). לכאורה יש עוד להאלים קושיתו. לפי המבואר דהתוס' בקדושין (ד' ל"ה) לא ס"ל הך סברא מדלא תירצו כמ"ש הריטב"א וכמש"ש וא"כ מאי פריך פשיטא לפי שיטת היראים. ואולי די"ל דהיראים ס"ל כהריטב"א, ומכש"כ לפי"מ שגלדתי לומר שם דהתוס' מודי להריטב"א בכה"ג עי"ש. וי"ל דפריך למ"ד ק"ש דרבנן ומ"ע שהז"ג דרבנן נמי נשים פטורות וכמ"ש התוס' בפסחים (ד' ק"ח) בהא דאריב"ל נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס והא בלא"ה פטורות דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון עי"ש. וא"כ לאותו מ"ד דוקא פריך פשיטא. ובכה"ג כ' התוס' בעירובין (ד' נ"ו ע"ב) בד"ה לא ס"ד דלמ"ד נשים הימ"ר כר"מ ור"י ס"ל באמת דנשים מחייבי בתפילין ותירצו דלמ"ד דהוי מ"ע שהז"ג פריך פשיטא. עי' מש"כ במער' א' סי' ט' סוף אות ג'. אמנם מ"מ קשה מאי פריך פשיטא אף למ"ד ק"ש דרבנן ודילמא הא גופא קמ"ל דאפ"ה פטורי נשים אף ממ"ע דרבנן שהז"ג. ובכה"ג הק' הרעק"א בדו"ת במאי דפריך בברכות (שם) גבי ביהמ"ז פשיטא דחייבות עי"ש. אמנם שא"ה דהוי לחיובא ושפיר איצטריך למ"ד נשים בביהמ"ז דרבנן דעיקר מאי שחידשו חכמים בזה איצטריך מתני' לאשמעינן. אבל הכא לפטור ופשיטא ליה להש"ס כסברת התוס' דפסחים הנ"ל. אבל עדיין קשה דהא ג"ז אינו פשוט כ"כ. ולפי הנראה דרש"י לא ס"ל כסברת התוס' הנ"ל. והוא ממש"כ בברכות שם. בתפילה פשיטא (דחייבות) כיון דכתיב ערב ובוקר וצהרים כמ"ע שהז"ג דמי קמ"ל. ופירש"י דלא גרס פשיטא דאורייתא הוא עכ"ל. ופי' בתוס' כונתו דבדרבנן ל"ש ענין מ"ע שהז"ג לשלהז"ג והלקו ע"ז וה"ר מהלל דפטירי נשים מטעם דהו"ל מ"ע שהז"ג. וא"כ כיון דרש"י לא ס"ל הכי. וא"כ שוב אינו פשוט כ"כ. והנלענ"ד זה מבבר דכונת רש"י ודאי דבזה ע"כ הוא כסברת התוס' (ומה שהכריחו בברכות ממאי דנשים פטורות מהלל. אינו מפורש כ"כ דמשו"ה פטורות עי' תוס' סוכה (ד' ל"ח) ויותר הו"ל להוכיח כמש"כ בפסחים שם שהיא ראי' ברורה) אלא דכונת רש"י דמאי שייך למיפרך פשיטא. ודלמא הא גופיה קמ"ל דנשים מיחייבי בזה דרבנן הקנו אף לגבייהו וכעין קו' הרעק"א הנ"ל והתוס' דגרסי פשיטא ע"כ דלא ס"ל הכי ואתמהה על הרעק"א מה שהוצרך להביא מתי' הרשב"א עי"ש בדבריו. ולא הקשה בפשיטות ע"ד התוס' הנ"ל:

ג) **לפי"ז** ק"ל מאי רבותיה דר' יוסי והו"ל נמי שלא לכוין לצאת ואז ליכא ודאי שום איסור לכ"ע. ואי משום שמא ישכח ויכוין. עי' מש"כ כעין סברא זו במער' א' סי' י"ב. ודחיתיה שם. וכבר צידד הב"ח בסי' קכ"ח לומר דר' יוסי לא אמר בפיו כלום עי"ש. ועי' בס' עיון יעקב בשבת שם שהמליץ כמ"כ להסמיך בזה למאי דקאמר ר' יוסי שם מעולם לא אמרתי דבר וכו'. (ואני הוספתי נופך משלי להסמיך נמי למאי דאמר ר' יוסי שם יהא חלקי עם מי שהושדין אותו (בשעה שעלה לדוכן) ואין בו שלא אמר כלום ולא כיון לצאת):

ד) **אבל** לפי מש"כ בשניי דשאני ב"כ דבעי ק"ר מש"ה ל"א שומע כעונה אבל אמירה בעלמא מיהו הוי ומש"ה חשיב הפסק ואין ענינים אלו שייכים זל"ז כ"כ:

ה) **על** דברי הרשב"א אלו (מובא בשאג"א סי' ז') כבר תמהתי דמה יענה על מה דאיתא בשבת (ד' מ':) וכי תימא בלשון חול אמר ליה וכו'. והקשו בתוס' דמ"מ אסור להרהר ותירצו דהרהר בלשון חול ואין אסור להרהר אלא בלה"ק. הרי דס"ל לפשיטות דשייך חילוק לשונות גם בהרהור והרשב"א דלא ס"ל הכי מה יענה על קו' התוס'. ואמרתי בהסברת הענין. דהא ודאי משכח"ל הרהור בלשון כמו שמורגש לכל אדם כשמדבר אזי מהרהר בלבו באותו לשון שמוציא בפיו. וכמ"כ משכח"ל הרהור בלא דיבור כמו הרהור האלם שאינו שומע ואינו מדבר

ועי"כ

בלשון הזה. ממילא א"א לצאת בהרהור כלל. וצ"ל דשומע כעונה שאני דעדיף מהרהור בעלמא. אה"נ אבל מ"מ מגלן דהיכא דבעי אמירה בלה"ק דוקא שאומרים בו ג"כ שומע כעונה. ובכל הני דאשכחן בדברי חז"ל שומע כעונה כק"ש ותפלה בהמ"ז וקידוש. הרי נאמרים הם בכל לשון ע"כ שומע לבד סגי. אבל היכא דבעי לה"ק י"ל דלא מהני גם שוכ"ע דהו"ל כהרהור לבד ואין יוצאים בו, ולפ"ז נראה ברור דא"א לכהנים להוציא זא"ז בפסוקי ברכות כהני'. וטעמא דידי עדיפא. דאילו מטעמא דצריך שיהי' בקול רם. נראה שאינו לעכב. משא"כ לה"ק שהוא מדכ' כה הו"ל לעכב. אך מל' הר"מ פי"ד הי"א נראה שכולם הלמ"מ מ"כה תברכו" ומקורו לא ידענו ו):

שוב נתיישבתי שילה"ר מכרחת דל"ש שומע כעונה כל היכא דבעי לה"ק. מהא דבב"ב (פ"ב.) לבתר דמסיק שם דבב' אילנות לחכמים ובאילן א' לר"מ מביא וא"ק. משום דמספק"ל אם קנה קרקע ועבד להו כריב"ח לבוצרן ולשוגרן ע"י שליח להפקיע מחובת הקריאה. פריך שם מכדי פסוקי נינהו וליקרינהו [ולהוי כקורא בתורה] ומשני משום דמחזי כשקרא. ואם"ד שיכולים בכה"ג לצאת מחובת שומע כעונה. הרי גם כאן הו"ל לשמוע מהמביא ביכורים מג' אילנות שיוציאהו יד"ח. דל"ש כלל בזה משום מחזי כשקרא כשאינו עושה דבר רק שומע מחבירו ולא עביד מידי. וכי אסור לשמוע ד"ת. א"ו כיון דצריך דוקא בלה"ק כדתנן בסוטה (ל"ב.) [או ג"כ משום קול רם כמש"ש ע"ב. מדכ' וענית ואמרת] אין יוצאין מתורת שומכ"ע. ואולי יש לדחות דכיון שצריך הקורא לאחוז בהסל כל זמן שקורא. כביכורים פ"ג. ורמב"ם פ"ג מביכורים הי"א. א"כ ה"ל המעשה מוכיח ללא אמת. ודוחק. ואולי לסברא זו גם הזר הנו"כ בכה"ג מחזי כשקרא וליתסר ואכמ"ל. ויעוי' נוב"ק סו"ס ו' מש"ש בפי' דברי הר"י בשבת (קי"ח:) וכתב בתו"ד דאם על פסוקי ב"כ מכ"מ בין בפ"ע ובין עם כהנים אחרים. מבואר מדבריו שלא עלה ע"ד להסתפק כלל ולומר שומע כעונה בפסוקי ב"כ ז):

ג] **ראיתי** בסי' ג' (אות ה') דאין ספק עשה דוסל"ת מדברי הר"ן ר"ה (ל"ג.) שהוכיח דברכה שא"צ היא דרבנן מהא דספק א' הוי"ל חוזר ואומר אוי"ל והרי הו"ל ספק ל"ת. ותפ"ל משום דס"ע דוסל"ת (א"ו דלא דחי). אינה מוכרחת כ"כ דאי משום העשה דאורייתא הרי תוכל להתקיים באמירת פ' ציצית או גם אוי"ל בלא חתימת הברכה לבד ולא יעבור בל"ת ח). ורק צריך לצרף לזה דס"ל דאם לא עשה הדאורייתא כפי תיקון חז"ל גם מה"ת לא יצא כתוס' ברכות (י"ה.) ועכ"פ ל"ה רק מדרבנן ואתי דרבנן ודחי דרבנן. אבל אם מה"ת י"ל דא"א ואומר בברכה דוקא:

וילד"ר מקו' המפורסמת על קו' הירושלמי שבתוס' קדושין (ל"ח.) דהא נשתכחו אז השיעורים ול"ש עדל"ת והרי י"ל ס"ע דוסל"ת א"ו דלא דחי ט):

וע"כ שמהרהר הענין ולא בלשון. ומעתה מיושב היטב דבשבת שם דמיירי במוציא בפיו לשון חול שפיר מודה הרשב"א נמי דיכול להרהר באותו לשון במוציא בפיו וכמ"ש התוס'. אבל בברכות שם שפיר מדייק הרשב"א דאי יוצא בהרהור בלחוד א"כ ל"ש חילוק לשון בזה וע"כ דיוצא בכל לשון. וא"כ לפי"ז י"ל נמי דבענין שומע כעונה נמי מודה הרשב"א דמסכה"ל לה"ק כיון שמהרהר בלבו על אותו לשון שמוציא חבירו. ודו"ק:

ו) **והנלע"ד** ליישב זה. דמאי דצריך לה"ק בב"כ נפ"ל לרבנן בסוטה (ד' ל"ג:) מג"ש דהר גריזים, ור' יהודה נפ"ל מגופיה דכתיב כה תברכו עד שיאמר בלשון הזה. וכה לעיכובא היא. ורבנן לא משמע להו עיכובא מכה. אבל מ"מ מבואר דע"י הנפקותא מג"ש נמי הוי לעיכובא וכדמוכח ממ"ש התוס' שם (ד' ל"ח.) במ"ש דלרבנן לא משמע עיכובא מכה. מבואר דמש"ה דרבי מג"ש דהוי נמי לעיכוב וככל ג"ש שבש"ס. (הן האמנם כי קשה לי במ"ש התוס' בדיבור שאח"ז ונראה לר"י דכהן שבירך בישיבה לא עשה ולא כלום משום דאתקיש לשירות והתם מעכב דיושב מחלל עבודה הלכך אף כאן צריך לחזור ולברך עכ"ל משמע דדוקא לר' נתן דנפ"ל מלעמוד לשרת מעכב ישיבה אבל לרבנן דנפ"ל מג"ש לא מעכב. וסותר למש"כ מקודם וכמש"ל. וע"כ צריך לבאר כונתם דאף לר' נתן הוי עיכובא ומכש"כ לרבנן דנפקי מג"ש ודו"ק). אמנם במאי דבעי בקול רם נפ"ל התם מאמור להם כאדם שאומר לחבירו. ויש מקום לפי"ז לומר דאינו לעיכובא. אבל הא כ' התוס' שם דזה אינו אלא לר' יהודה אבל לרבנן נפ"ל גם זה מג"ש הנ"ל. וא"כ הוי נמי לעיכובא וכאינך דרשי דלה"ק ועמידה ונשיא"כ דמעכבי מג"ש זו. וזהו הנפ"מ לדינא בזה בין ר"י לרבנן. וא"כ י"ל דה"נ ס"ל להרמב"ם הכי ופוסק כרבנן דר"י ומש"ה הביא לילפותא דכה תברכו משום דילפינן ביה ג"ש ברכה ברכה מהר גריזים (ולא כיון לילף מכה דהוי בלה"ק כמ"ש הדר"ג שליט"א). ומש"ש בלשון מפי השמועה. אינו ראיה דכונתו על הלמ"ם. דה"נ דרכו לכתוב כן על כל דרשות חז"ל כמבואר בכ"ד (יעוי' בהל' מ"א פט"ו הי"ז). אף דטבילת כלים לדעת הרמב"ם הוי מה"ת וכמ"ש הכ"מ שם בשם הרשב"א. משום דהו"ל דרשא גמורה כמ"ש בשלהי ע"ז עי"ש) ומש"כ מפי מרע"ה. כונתו נמי על ג"ש. וכותב כן משום דקימ"ל אין אדם דן ג"ש מעצמו אא"כ קבלה מרבו ורבו מרבו עד מרע"ה. (ויעוי' בלה"מ שם נמי משמע דס"ל לפשיטות דאין כונת הרמב"ם דהוי הלמ"ם):

ובזה מיושב מה שהקשה הב"י בסי' קכ"ח עמ"ש הטור דבעינן בקול רם כדאיתא בספרי וכו' והא ש"ס ערוך הוא בסוטה שם. ועי' ב"ח. אבל להנ"ל ניחא. דכיון דבש"ס אינו מוכח דלרבנן דרשי להו ק"ר מג"ש אלא דהתוס' דייקי הכי. ולדרשת ר' יהודה דנפ"ל מאמור להם כמבואר שם אינו לעיכובא. ע"כ עדיפא ליה להטור להביא הספרי דמפורש ביה דנפ"ל מכה תברכו יעו"ש:

ז) **מלבד** טעמים אלו י"ל עוד טעם לשבח דל"א שוכ"ע בנ"כ. מטעם שכ' מהר"מ אלשיך הובא תשובתו בשו"ת ר"א מזרחי סי' מ"ב וז"ל עוד כ' כת"ר וכן כל המצות הקוליות כתבו כל הגדולים מ"ע לקרוא ק"ש. מ"ע לספר ביצי"מ. אע"פ שהשומעין ק"ש ולא קראו ושומעין ספור יצי"מ יוצאין בשמיעתן כאלו קראו וספרו עכ"ל מריה דאברהם וכו' והנה ק"ש המצוה היא הקריאה לא השמיעה דכתיב ודברת בם ואם קרא ולא השמיע לאזנו יצא והיכי שייך מ"ע לשמוע והמצוה בקריאה. ואיך יעלה זה על הדעת. וכן ספור יצי"מ נמי הוי המצוה היא הגדה שפה דכתיב והגדת לבנך וכו' מעולם לא שמענו מאן דקאמר דהשומע ק"ש כאילו קרא אותה וכו' ובהדיא כ' הריטב"א בפ' ראוהו ב"ד ז"ל בברכות ק"ש ש"ץ מוציא אף הבקי וכו' אבל ק"ש ותפלה אינו מוציא את הבקי כדאמרינן טעמא בירושלמי שיהי' כאו"א משנן בפיו עכ"ל וכו' יעוש"ה (יעוי' מג"א סנ"ט וס"ס ס"א שרמז לדבריהם. ודעת רבינו הגר"א בשנ"א ריש ברכות דא"א להוציא בק"ש. כ"ה הדר"ג שליט"א) וא"כ לפי"ז י"ל דגם בב"כ דכתיב בהם אמירה. וכן בביכורים נמי דכתיב ואמרת ל"א שוכ"ע:

ח) **הרגשתי** קצת בזה שם ומש"ה רמזתי לעי' בדברי התוס' דברכות (ד' כ"א) דמבואר שם דלמ"ד אמת ויציב מה"ת וק"ש דרבנן הקשו דהא מ"מ יצא בפ' ציצית. אמנם קיצרתי מפני שי"ל דגם בקריאת פרשה לשם חובה כשהוא פטור הוי כמוציא ש"ש שבכל הפרשה לבטלה. אם לא שמכוין כקורא בתורה. (וכבוד הדר"ג נ"י העירני עמ"ש המג"א בסי' קפ"ח סקי"ח. עמ"ש רמ"א דאם שכח לומר יעלה ויבוא בביהמ"ז בר"ח דקימ"ל דא"א דאין לומר יעלה ויבוא אח"כ בתוך שאר הרחמן מפני שיש בו הזכרת שמות ואין לאומרו לבטלה. וכ' המג"א צ"ע דאומרים כל היום תחנות שיש בהן הזכרת שמות ולמה יגרע זה דדוקא בברכה לבטלה אסור וצ"ע עכ"ל). ואולי י"ל דשאני תחנות שמכוין לשם בקשה בעלמא ולא לשם חובה. אבל במי שיאמר יעלה ויבוא בתוך שאר הרחמן ויחשוב בלבו שמחויב לומר כן הרי תכוין לשם חובה ובכה"ג ודאי אסור כיון דבאמת ביו"ט קימ"ל דאינו חוזר. אבל במי שיאמר תפלה זו דיעלה ויבוא באיזה יום לא לשם חובה רק בבקשה בעלמא על בנין ביהמ"ק וביאת משיח י"ל דהוי כשאר בקשות דעלמא דשרי לאומרם אף כי יש בהם אזכרות. ויש להעיר ממ"ש כל הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף והיינו בקורא לשם חובה. וא"כ תפ"ל משום אזכרות שבו. וגם י"ל מדברי התוס' דשבת (ד' קי"ח) דאמאי לא ידע ר"י איסור בזר לדוכן זהא בלא"ה הוי משום אזכרות שבפסוקי נ"כ אם מכוין חובה (ועי' נוב"ק או"ח סי' ו' שחכם א' לצדד בזה והנוב"י לא דחה דבריו עיש"ה) ועי' פנ"י ברכות (ד' כ"ט). ואתמהה מה שלא הזכיר דברי הרמ"א ומג"א שדיברו מזה. עיש"ה. אולם בזה י"ל דודאי באיסור כזה היה אפשר לר' יוסי לעשות שלא יעבור דהיינו שיכוין לשם כקורא בתורה בלחוד. וע"ד שכתבתי לעיל אות ג'. וכן ילה"ר מסוגיא דב"ב המובא לעיל דלמ"ל לשנויי דהוי מחזי כשקרא. והא בלא"ה הו"ל כמזכיר ש"ש לבטלה. אמנם י"ל דפריך דניקרינהו בכונה כקורא בתורה. וכ"כ הרשב"ם בהדיא שם. וא"כ ראי' מדבריו להיפך דאם הי' מכוין לחובה היה בזה גם איסור מוציא ש"ש לבטלה:

ט) **הובא** זה בקו"א לשאג"א סי' נ"ו בשם הגאון מהר"י מפראג ז"ל. אבל אין ראי' כ"כ דבלא"ה נ"מ שם ענין דחיה דהו"ל ע"י פשיעה (כשכחה) ואינו דוחה בכה"ג גם בודאות וכמ"ש התוס' בעירובין (ד' ק') ועי' מש"ל מער' א' סי' ג' אות ו'. וגם דהו"ל ספק חסרון ידיעה דמגרע גרע ולא מיחשב לספק וכמ"ש הרמ"א ביו"ד סי' נ"ח ס"ג וה"נ לענין דחיה י"ל הכי: **המחבר**